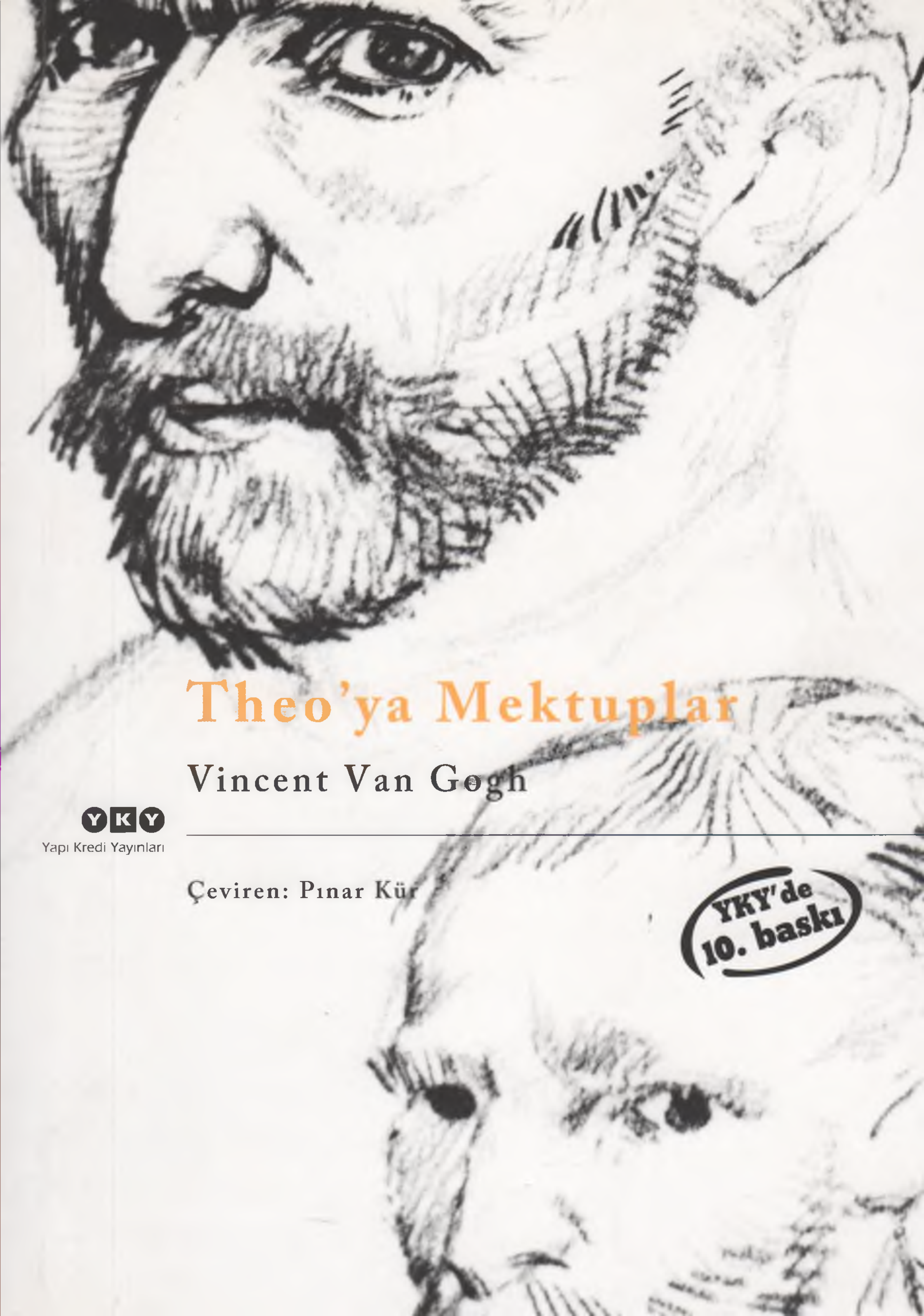

Theo'ya Mektuplar

Vincent Van Gogh

Yapı Kredi Yayınları

Çeviren: Pınar Kür

YKY'de 10. baskı

THEO'YA MEKTUPLAR

Vincent Van Gogh, (30 Mart 1853, Zundert, Hollanda - 29 Temmuz 1890, Auvers-sur-Oise, Fransa). Hollandalı ressam. 1869'da sanat yapıtları alım satımıyla uğraşan Goupil firmasına girdi ve birkaç yıl burada çalıştı. 1880'de suluboya çizimlerle resme başladı. 1881'de Hollandalı ressam Anton Mauve ile çalışmak için Lahey'e yerleşti. 1882'de yağlıboya çalışmalarına başladı. 1883'te Drenthe'de üç ay, 1884'te Nuenen köyünde bir yıl kaldı. Bu dönemde okuduğu Émile Zola'nın romanları bazı resimlerini etkiledi. Yine bu dönemde, Delacroix ile Rubens'in resimlerini ve Japon baskılarını inceledi. Bir süre Anvers Akademisi'nde çalıştı, ancak anlaşamayarak 1886'da kardeşi Theo ile buluşmak üzere Paris'e gitti. 1886-1888 arası, Van Gogh'un izlenimci biçeminin olgunlaştığı dönem olmuştur. 1888'de Arles'a gitti ve başını Gauguin ile Toulouse-Lautrec'in çektiği bazı ressamlarla izlenimci bir grup kurmaya çalıştı. Aynı yıl geçirdiği bir travma sonucunda hastaneye kaldırıldı ve bir yıl tedavi gördü. 1890'da Paris'e, daha sonra da Auvers-sur-Oise'a gitti ve intihar etti.
Bazı Önemli Yapıtları: *Tarlada* (1883, Devlet Müzesi, Amsterdam); *Patates Yiyenler* (1885, Devlet Müzesi, Amsterdam); Sigara İçen Kafatası (1886, Devlet Müzesi, Amsterdam); *Sandalye ve Pipo* ya da *Van Gogh'un Sandalyesi* (1888-89, Tate Galerisi, Londra); *Kendi Portresi* (1888, Devlet Müzesi, Amsterdam); *Gece Kahvesi* (1888, Yale Üniversitesi Sanat Galerisi, New Heaven, Connecticut); *Auvers'da Bir Merdiven* (1890, Kent Sanat Müzesi, St. Louis, Missouri).

Pınar Kür, 15 Nisan 1945'de Bursa'da doğdu. Liseyi New York'da okudu, Üniversite öğrenimini New York ve İstanbul'da tamamladı. Fransa'da Sorbonne Üniversitesi'nde "Yirminci yüzyıl tiyatrosunda gerçeklik ve yanılsama" konusunda doktora verdi. Bir süre 1971-1973 arasında Ankara'da Devlet Tiyatrosu'nda dramaturg olarak çalıştı. Bu dönemde, *Dost* dergisinde öyküleri yayımlandı. Halen Bilgi Üniversitesi'nde öğretim üyesidir.
Bazı Önemli Yapıtları: *Yarın Yarın* (roman, 1976); *Küçük Oyuncu* (roman, 1977); *Asılacak Kadın* (roman, 1979); *Bir Deli Ağaç* (Öykü, 1981); *Akışı Olmayan Sular* (öykü, 1983: 1984 Sait Faik Hikâye Armağanı); *Bitmeyen Aşk* (roman, 1986); *Bir Cinayet Romanı* (roman, 1989); *Sonuncu Sonbahar* (roman, 1992); *Cinayet Fakültesi* (roman, 2006).

VINCENT VAN GOGH

Theo'ya Mektuplar

Çeviren:
Pınar Kür

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 705
Sanat - 30

Theo'ya Mektuplar / Vincent Van Gogh
Özgün adı: Letters of Vincent Van Gogh
Çeviren: Pınar Kür

Kitap editörü: Özge Açıkkol

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Mas Matbaacılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Hamidiye Mah. Soğuksu Cad. No: 3 Kağıthane-İstanbul
Telefon: (0 212) 294 10 00 e-posta: info@masmat.com.tr
Sertifika No: 12055

İlk baskı: Ada Yayınları, Nisan 1985
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Eylül 1996
10. baskı: İstanbul, Mayıs 2013
ISBN 978-975-363-551-6

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

İçindekiler

Vincent Van Gogh'un Yaşamının Kısa Kronolojisi

İlk Yıllar

1853 30 Mart, Vincent, Kuzey Brabant'ın Groot Zun Dert ilçesinde doğar. Bölge papazı Theodorus van Gogh'un ilk çocuğudur.

1857 1 Mayıs. Erkek kardeşi Theo doğar.

1869 30 Temmuz. Lahey'deki resim alım-satımcısı Gaupil ve Ortakları Şirketi'ne girer.

1872 Ağustos. Theo ile mektuplaşmalarının başlangıcı.

1873 Mayıs. Şirketin Londra şubesine gönderilir. Bu arada, Ocak ayında Theo, aynı şirketin Brüksel şubesinde çalışmaya başlamıştır.
Yaz aylarında, Londra'daki ev sahibesinin kızı Ursula Loyer, evlenme teklifini geri çevirir.

1874 Ekim'de, geçici olarak şirketin Paris şubesine gönderilir, Aralık'ta yeniden Londra'ya gelir.

1875 Mayıs. Bir kez daha Paris şubesine gönderilir. İşveren ile arasında sürtüşmeler başlamıştır. Bu sıralar, Vincent'in dinsel mistisizm dönemidir.

1876 Ocak. Çalıştığı şirket tarafından üç aylık işe son verme ihbarı yapılır.
Nisan. Öğretmen olarak İngiltere'ye gider. Önce Ramsgate, sonra Isleworth'de çalışır. Noel'de, ailesini görmek için Etten'e (aile bu kente taşınmıştır) gider. Hollanda'da kalır.

1877 Dordrecht'de bir kitapçı dükkânında çalışmaya başlar. 9 Mayıs'ta Amsterdam'a taşınır. Üniversite giriş sınavlarına hazırlanmaya koyulur. Teoloji bölümüne devam etmek istemektedir.

1878 Temmuz. On beş aylık bir hazırlık döneminden sonra, sınavlar için çalışmaktan vazgeçerek Brüksel'deki Din Okuluna (Evangelical School) girer; ve üç ay sonra buradan da ayrılır. Aralık ayında, Güney Belçika'daki Borinage bölgesinde, kömür madenlerindeki

işçiler arasında vaiz olarak –kendi hesabına– çalışmaya gider. Paturages'da kalarak, hastalar arasında ve vaiz olarak çalışır.

1879 Ocak. Wasmes'da, altı aylığına, geçici vaiz olarak iş bulur. Temmuz. Aşırı hevesli çalışmasından dolayı işine son verilir. Buraya yakın olan Cuesmes'de kendi hesabına çalışmayı sürdürür.

1880 Temmuz/Ağustos. Ressamlığı meslek edinmeye karar vererek, maden işçilerini çizmeye başlar. Ekim ayında Brüksel'e giderek anatomi ve perspektif dersleri alır. Yaşamını sürdürebilmek için Theo'dan para almaya başlaması bu döneme rastlar.

(Hollanda Yılları / 1881-1885)

1881 Nisan ayının 12'sinde Etten'e döner, ailesiyle oturur. Aşkının, kuzeni Kee Vos'tan karşılık görmemesi yüzünden derin acılar çeker. Ekim ayında ressam Anthon von Rappard ile yazışmaya başlar. Aralık ayında Lahey'e yerleşir, Lahey ekolünün başarılı ressamlarından Anton Mauve'dan resim dersleri alır.

1882 Ocak. Bir fahişe olan Clasina Maria Hoornik (Sien)'i evine alır ve onunla yaşamaya başlar. Yalnızca birkaç aylık bir çalışmadan sonra Mauve ile bozuşur. İngiliz dergilerinden geniş bir kolleksiyon oluşturmaya başlar. Amcası C.M. van Gogh'un ısmarladığı Lahey Manzaraları dizisinden on iki tane yapar ve satar.

1882 Eylül. Theo, ağabeyinin yanına gelerek onu Sien'den ayırmak için baskı yapar. Van Gogh, Drente'ye (Kuzeydoğu Hollanda'da bir eyalet) giderek, iki buçuk ay doğa ile baş başa yaşar. Aralık ayında Nuenen'e (Brabant'da, Eindhoven yakınlarında bir köy) giderek, babası buraya atandığı için burada yaşayan ailesinin yanında kalır.

1884 Nuenen'de geçer. Komşusu Margot Begemann ile ilişkisi olduğu dönem... Ailesinin karşı çıkması ve kadının intihara teşebbüs etmesi yüzünden ilişki trajik biçimde son bulur. Bu arada natürmortlar, dokumacılar ve köylüler ile ilgili resimler, baş etütleri yapar. Theo, bir süre kararsız kaldıktan sonra, Vincent'in daha Mart ayında yapmış olduğu bir teklifi sonunda kabul eder. Yani, bundan böyle Theo, Vincent'in gönderdiği tüm yapıtları kendi malı sayacaktır ve böylece ağabeyine her ay yolladığı 150 frank yardım da borç değil, resimlere karşılık ödeme yerine geçecektir.

1885 Kasım'a kadar Nuenen'de yaşar. 27 Mart'ta babası ölür. Nisan-Mayıs aylarında *Patates Yiyenler*'i yapar. Kasım ayında Antwerp'e taşınır.

1886 Ocak ayında Antwerp'teki Akademi'ye girer, Şubat ayında Paris'e hareket eder.

(Paris / Şubat 1886-Şubat 1888)

1886 Theo ile birlikte Rue de Laval'de oturur. Carmon Atölyesi'nde çalışmaya başlar. Haziran ayında Theo ile birlikte Montmartre'a, 54 Rue Lepic adresine taşınır. Birçok Parisli sanatçı ile dostane ilişkiler kurduğu, Japon sanatına hayranlık beslediği dönemin başlangıcıdır bu tanışma.

1887 Yapıtlarını çeşitli yerlerde gayri resmi olarak sergiler ama başarı kazanamaz. Haziran ayında, Paris yakınlarındaki Asnieres'de Emile Bernard ile birlikte çalışır.

(Arles / Şubat 1888-Mayıs 1889)

1888 20 Şubat'ta, Provence bölgesindeki Arles kentine hareket eder. Orada, Carrel adlı lokantanın üstünde bir oda bulur ve yerleşir. Mart ayında Bernard ile yazışmaya başlar. Mayıs ayında 2 Place Lamartine (Lamartine Meydanı No. 2) de dört odalı bir ev kiralar. Haziran ayında Saintes-Maries-sur-Mer köyünde bir hafta geçirerek çalışır. Eylül ayında "Sarı Ev"e taşınır. 23 Ekim'de Gauguin, Brötanya'dan gelir. Aralık ayında Theo, Johanna Bonger ile nişanlanacağını haber verir. 23 Aralık, ilk ruhsal bunalım... Kulağını keser. Onu yaralı olarak bırakan Gauguin, 27 Aralık'ta Paris'e doğru yola çıkar. Vincent iki hafta hastanede yatar.

1889 7 Ocak'ta hastaneden eve döner, kısa bir süre sonra yeniden çalışmaya başlar. 4 Şubat'ta ikinci krizini geçirir; iki hafta kadar süren bu krizi, ay sonuna doğru bir üçüncüsü izler. Hastaneden salıverilmemesi için dilekçe yazarak imza toplayan Arles halkının baskısı yüzünden Nisan'ın sonlarına dek hastanede kalır. Theo, 17 Nisan'da evlenir. Vincent, Saint-Remy'deki Saint-Paul-de-Mausole akıl hastanesine girmeyi kabul eder.

(Saint-Remy / Mayıs 1889-1890)

1889 8 Mayıs'ta akıl hastanesine girer. Burada geçirdiği iki şiddetli kriz dışında uzun dönemler aklı başındadır. İlk krizi Temmuz başından Ağustos ortasına dek, ikincisi ise Noel'den (25 Aralık) Yılbaşına dek sürmüştür.

1890 Ocak ayında, Mercure de France dergisinde, Albert Aurier'in Vincent'in yapıtlarını öven bir yazısı yayımlanır. Ayın sonuna doğru Vincent, aşağı yukarı bir hafta süren altıncı krizini geçirir. 31 Ocak'ta Theo'nun oğlu doğar, adını Vincent Willem koyarlar. Şubat ortalarında başlayan yedinci kriz Nisan ortasına dek sürer. Mart ayında, Kızıl Üzüm Bağı adlı tablosu Brüksel'de 400 franga satılır. Auvers'e gidip orada inzivaya çekilmek üzere, 17 Mayıs'ta Paris'e doğru yola çıkar. Paris'te üç gün Theo'nun yanında kalır.

(Auvers-sur-Oise / Mayıs-Temmuz 1890)

1890 21 Mayıs'ta Auvers'e varır. Burada ona Dr. Gachet bakacaktır. 21 Temmuz'da Paris'e giderek Theo'yu ziyaret eder, bu arada başka ressam dostlarıyla da görüşür. Auvers'e döndükten sonra, 27 Temmuz'da kendini tabancayla vurur, 29 Temmuz'da ölür, Auvers'deki küçük mezarlıkta gömülür.

İlk Yıllar

Lahey, 28 Ocak 1873

Sevgili Theo,

Mektubuma bu kadar çabuk karşılık yazdığına, Brüksel'i beğendiğine ve de iyi bir pansiyon bulduğuna sevindim. Çok büyük zorluklarla karşılaşsan da karamsarlığa kapılma, sonunda her şey iyiye dönecektir. Ayrıca işin başında hiç kimse tam istediğini yapamaz.

Hein amcaya o kadar acıyorum ki. İyileşmesini tüm kalbimle diliyorum ama, Theo, korkarım iyileşemeyecek. Daha geçen yaz hevesle doluydu, bir sürü tasarısı vardı, işlerinin de hep iyiye doğru gittiğini söylemişti bana. Çok acıklı bir durum. Geçen Pazar Cor amcalara gittim. Tahmin edebileceğin gibi çok hoş bir gün geçirdim, birçok güzel şey gördüm. Biliyorsun kendisi Paris'ten yeni döndü, öyle güzel tablolar ve desenler getirmiş ki.. Pazartesi sabahına dek Amsterdam'da kaldım, müzeleri bir kez daha gezdim.

Amsterdam'da Trippenhuis'in yerine yepyeni, büyük bir müze kurulacağını biliyor muydun? Bence çok yerinde bir şey, Trippenhuis küçük, sonra o kadar çok resim var ki yan yana yan yana asılmış, hiçbirini doğru dürüst görmek mümkün değil.

Cluysenear'ın o resmini görmeyi ne kadar isterdim. Yaptığı resimlerin pek azını gördüm, gördüklerimin hepsini de çok sevdim. Öteki resmi yapan "*Alfred*" Stevens mi? Değilse adamın ilk adı nedir? Rotta'nı* tablosunun fotoğrafını biliyorum, hatta Brüksel'deki sergide, resmin aslını bile gördüm. Gördüğün tüm resimler hakkında bana yazmayı unutma, hepsini bilmek istiyorum. Yolladığın albüm benim istediğim değildi. Benim bahsettiğim albümde *yalnızca* Corot'dan taşbasmalar var. Yine de uğraştığın için teşekkürler. Bu yakınlarda kardeşimiz Anna'dan mektup alacağımı umuyorum. Son zamanlarda yazmak konusunda epey tembellik ediyor. Sen de yaz ona, şaşırsın. Çok da sevinir ayrıca. Herhalde çok meşgulsün, ama iyi bir şey bu.

* Venedikli İtalyan ressam.

Burada havalar çok soğuk, millet buz pateni yapmaya başladı bile. Ben elimden geldiğince çok yürüyorum. Bakalım senin paten kayma fırsatın olacak mı? Sana bir fotoğrafımı da gönderiyorum, ama eve yazarsan hiç sözünü etme, biliyorsun babamın doğum gününe sürpriz olacak. Amcamla yengeme en iyi dileklerimi ilet, Bay Schmidt ile Edouaad'a da.

Seni her zaman çok seven ağabeyin.
Vincent

PS. Haanebeek'lerdeki herkesten, Fie teyze ve Roos'dan da sana en iyi dilekler.

Londra, 31 Temmuz 1874

Sevgili Theo,

Michelet'yi*okuduğuna ve bu kadar iyi anladığına sevindim. Böylesi bir kitap, aşk denilen şeyin insanların genellikle sandıklarından çok daha derin ve çok yönlü olduğunu öğretiyor bize.

Bu kitap yepyeni ufuklar açtı bana, aynı zamanda dinsel bir ilham gibi geldi. "Hiçbir kadın yaşlı değildir" (Dünyada hiç yaşlı kadın yoktur anlamına gelmiyor bu; yani, sevdiği ve sevildiği sürece hiçbir kadın yaşlanmaz, demek.) Sonra, o "Güz Emelleri" adlı bölüm! Ne kadar güzel!

Kadının erkekten çok değişik bir varlık olduğu, henüz hiç tanımadığımız –ya da, dediğin gibi, yalnızca çok yüzeysel olarak bildiğimiz– bir varlık olduğu bence kesinlikle doğru. Bir kadın ile kocasının tek kişi –yani, iki yarım değil– bir bütün olabileceklerine de, evet, inanıyorum.

A. çok iyi. Birlikte uzun, güzel yürüyüşler yapıyoruz. Buralar öylesine güzel ki.. Tabii, insanın görmesini bilen, yalın ama kendinden ışınlı gözleri varsa.. Gerçi insanda öyle gözler varsa, her yer güzeldir zaten.

Bay Tersteeg'in** satın aldığı o Thijs Maris tablosu çok güzel olmalı. Ta buradan övgüsünü işittim. Çok benzer bir tabloyu ben de aldım ve sattım.

İngiltere'ye döndüğümden beri desen yapma hevesim geçti. Ama belki bir gün yeniden başlarım. Şu sıralar çok çok kitap okuyorum.

Büyük bir olasılıkla 1 Ocak 1875'de başka, çok daha geniş bir yere taşınacağız. Bay Obach şu sıralarda Paris'te, öteki işi devralıp almayacağımıza karar vermekle meşgul. Şimdilik kimseye söz etme bundan.

* *L'amour et la Fem me* (Aşk ve Kadın) adlı kitabın yazarı.
** Gouppil ve Ortakları Şirketinin Lahey'deki temsilcisi

Umarım iyisindir ve çok geçmeden bize yazarsın. A. resimlere bakmaktan hoşlanmaya başladı, epey de iyi bakıyor ve görüyor. Boughton, Maris ve Jacquet' i beğeniyor –yani, iyi bir başlangıç. *Entre nous** burada ona bir iş bulmak epey zor olacak sanıyorum. Hep çok genç olduğunu söylüyorlar ve genellikle Almanca bilen birini istiyorlar. Yine de, Hollanda'dan daha çok fırsat çıkar burada. Tanrı 'ya emanet ol.

Vincent

Burada A. ile birlikte olmanın ne denli sevindirici olduğunu tahmin edersin. Resmin kazasız belasız buraya vardığını Bay Tersteeg'e söyle. Yakında ona da yazacağım.

Londra, 6 Mart 1875

Sevgili Theo,

Yaşşa be Theo. "Adam Bede"deki o kızı çok iyi anlamışsın. O kırsal görünüm içindeki açık sarı, kumlu, tozlu patikanın tepeyi aşıp köye varışı, köydeki balçıktan yapılmış, kimi kez beyaz badanalanmış kulübeler, kulübelerin yosun tutmuş damları, kahverengi bozkırın iki yanında, orada burada göze çarpan dikenli çalılar, tepedeki kasvetli gökyüzü, ufukta beliren ince, beyaz çizgi doğrudan doğruya Michel'in** elinden çıkmış gibi.

Ama kitapta, Michel'de olandan da daha saf, daha soylu duygular var. Bugün sizin oraya göndereceğimiz kolinin içine o sözünü ettiğim şiir kitabını da koyuyorum. Ayrıca, Renan'ın "İsa"sını, Michelet'in "Jan Dark"ını, bir de Corot'nun "London News" gazetesinde çıkan portresini gönderiyorum. O portrenin bir eşi de benim odamda asılı.

Seni şu sıralarda Londra şubesine transfer etmeyi kabul edeceklerini hiç sanmıyorum.

Yaşamın çok kolay ve rahat geçiyor diye tasalanma; benimki de öyle geçiyor. Bana sorarsan yaşam öyle uzun ki, eminim günün birinde, hem de çok geçmeden "Bir başkası seni kuşatacak ve gitmek istemediğin yerlere taşıyacak".***

* Laf aramızda.
** Ondokuzuncu yüzyılın başlarında yaşamış olan Fransız peyzaj ressamı. Rembrandt'ın peyzajlarının çok etkisi altında kalmıştır.
*** İncil'de geçen bir sözdür.

Tanrı'ya emanet ol. Tüm dostlara selam. Senin de iki elini sıkı sıkı sıkıyorum.

Vincent

Paris, 24 Temmuz 1875

Sevgili Theo,

Birkaç gün önce de Nittis'den bir resim geldi. Yağmurlu bir günde Londra: Westminster Köprüsü ve Meclis Binaları... Bir ara her sabah ve her akşamüstü Westminster Köprüsü'nden geçerdim, Kilise'nin, Meclis Binaları'nın ardında güneş nasıl batar, kışın kar yağdığında ya da sis bastırdığında buralar nasıl olur çok iyi bilirim.

Resmi gördüğümde Londra'yı ne denli sevdiğimi yeniden anladım. Yine de, buradan ayrılırsam benim için daha iyi olacak sanıyorum.

Senin sorduğun o sorunun yanıtı bu.

Seni Londra'ya göndereceklerine kesinlikle inanmıyorum.

Rückert'in "Yaşamın Baharı"nı ve "Geceyarısı"nı gönderdiğin için teşekkürler. Birincisi gerçekten çok güzel, ikincisi ise bana, de Musset'nin "Eylül Gecesi"ni anımsatıyor. Keşke o kitabı sana yollayabilseydim, ama bende de yok.

Dün Lahey'e bir koli gönderdik, sana söz verdiğim şey, içinde.

Anna ile Liesbeth'in eve döndüklerini işittim. Onları görmeyi çok isterdim.

Elinden geldiğince mutlu ol ve bana en kısa zamanda mektup yaz. Ellerini sıkı sıkı sıkıyorum.

Seni seven ağabeyin,
Vincent

Paris, 17 Eylül 1875

Sevgili Theo,

Doğanın güzelliklerini duymak, hatta çok derinden duymak bile, dinsel duygu ile aynı şey değil, ama bu ikisinin birbirlerine çok yakın olduklarına inanıyorum.

Doğa karşısında hemen hemen herkes duygulanır, ama daha az, ama

daha çok.. Oysa Tanrı'nın bir ruh olduğunu ve ona inananların ona tüm ruhlarıyla ve gerçekten bağlanmaları gerektiğini ta derinden duyan pek az insan vardır. Anne ve babamız bu kişiler arasında.. Sanıyorum Vincent Amca da öyle..

İncil'de ne yazar, bilirsin: "Dünya ve dünyanın ihtirasları geçicidir." Ama başka bir yerde de "büyük bir kısmı elimizden alınmayacaktır" deniliyor; bir de, "sonsuz yaşama doğru fışkıran pınar"dan söz ediliyor. Biz de Tanrı ile dopdolu olabilmek için dua edelim. Neyse, bu konular üstünde çok derinden kafa yorma, zamanla her şey daha açık-seçik doğacak içine. Dediğimi de yap. Dünya yüzündeki yazgımızın, Tanrı'nın hükümranlığındaki zavallı yoksullardan biri olmak, Tanrı'nın hizmetkârı olabilmek amacına ulaşması için de dua edelim, o yerden çok uzağız şimdilik, yine dua edelim ki gözümüz tek olsun, tüm gövdemiz ışıkla dolsun.

Roos'a da, beni soran herkese de selam, sevgi.

Seni seven ağabeyin,
Vincent

Sanat karşısındaki duygular da aynı.. Kendini tümüyle buna adama. İşini sevmeyi, Bay Tersteeg'e saygı göstermeyi unutma. Saygıya ne kadar yaraşık olduğunu zamanla anlayacaksın.

Yine de bu konuda fazla abartılı davranmana gerek yok.

İştahın yerinde mi? Özellikle ekmek ye, canın ne kadar isterse. Haydi, iyi geceler. Yarın sabah postallarımı boyamam gerekecek.

Paris, 25 Eylül 1875

Sevgili Theo,

Yürüyeceğimiz yol dar, onun için dikkatli olmalıyız. Bizim varmak istediğimiz yere başkaları nasıl gittiler, biliyorsun. Biz de o basit yolu seçmeliyiz.

*Ora et labora.** Günlük işlerimizi, elimize ne geçerse, ne verilirse, tüm gücümüzle yapalım ve Tanrı'nın her isteyene güzel armağanlar vereceğini –elimizden alınamayacak bir bölüm– umalım.

"Böylece, eğer herhangi bir insan kendini İsa'da bulabiliyorsa, o yepyeni bir varlık olmuştur: Eski olan her şey atılmış, yok olmuş, bakınız, her şey yenilenmiş."

* "Dua et ve çalış".

Bendeki, Michelet'nin ve benzerlerinin yazdığı tüm kitapları yok edeceğim. Senin de aynı şeyi yapmanı dilerim.

Noel'i nasıl iple çekiyorum bilemezsin. Sabırlı olalım ama, ergeç gelecek nasıl olsa.

Cesur ol, yavrum. Tüm dostlara selam, bir de bana inan.

Seni seven ağabeyin,
Vincent

Çerçeveler için gereken parayı mümkün olan en kısa sürede göndereceğim. Bay Tersteeg'e mektup yazdığımda şu sıralar para bakımından sıkışık olduğumu bildireceğim. Muhasebeciye, her ay maaşımın bir bölümünü kesip saklamasını söylemiştim, çünkü Noel'de yolculuk için falan epey paraya gereksinimim olacak. Yine de çerçeve parasını çok geçmeden göndereceğimi sanıyorum.

Paris, 14 Ekim 1875

Sevgili Theo,

Senin kadar kendimi de avutmak için birkaç satır yazıyorum. Kitaplarını yok etmeni söylemiştim, bunu hemen yap. Evet, hemen. Yaparsan huzura kavuşacağından eminim. Yine de dar kafalı olmamaya, iyi yazılmış kitapları okumaktan korkmamaya dikkat et; tersine, bunu yapmak insana rahatlık getirir hayatta. "Doğru olan ne varsa, dürüst olan ne varsa, haklı olan ne varsa, saf olan ne varsa, güzel olan ne varsa; ve erdem varsa ve övgü varsa, bunlar üstünde düşün"*.

Aydınlığı, özgürlüğü ara; *yaşamın kötülükleri üstüne fazla derinden kafa yorma.*

Ah, senin yanımda olmanı sana Luxembourg'u, Louvre'u göstermeyi nasıl da isterdim. Yine de, sanırım bir süre sonra gelebileceksin buraya. Babam bir keresinde, "İkarus'un öyküsünü unutma,"diye yazmıştı bana. "Güneşe uçmayı amaçlayan, belirli bir yüksekliğe varan, ama birden kanatlarını yitirip denize düşen İkarus.." Ne senin, ne de benim günün birinde olmayı amaçladığımız kişiler olmadığımızı, babamdan da daha başka birtakım kişilerden de çok aşağıda olduğumuzu sen de sık sık hissedeceksin; sağlamlık, yalınlık ve içtenlik açısından eksiklerimiz olduğunu düşüneceksin. Bu gibi şeylere bir günde varılmaz. Azimle, inatla uğraşmalıyız; *ama her şeyden önce*

* İncil'den bir söz.

çok sabırlı olmalıyız; imanlı kişiler acele etmez. Yine de bizim gerçek birer Hıristiyan olma özlemimizle İkarus'un güneşe uçma çabası arasında bir ayrım var. Az çok güçlü bir vücuda sahip olmanın kötü bir yanı yok bence. İyi yemeye bak, kimi kez çok açsan ya da daha doğrusu iştahın çoksa, bol bol yemekten çekinme. İnan ki ben de sık sık aynı şeyi yapıyorum, ya da yapardım. Özellikle ekmek ye, yavrum. "Ekmek yaşamın temel direğidir" diye bir atasözleri var İngilizlerin (aslında eti de pek seviyorlar ve genellikle gereğinden çok fazla yiyorlar). Bana gecikmeden yaz, günlük yaşamından söz et, olur mu?

Cesaretini yitirme; beni soran herkese selam; bir-iki ay içinde görüşeceğimizi umuyorum.

Ellerini sıkı sıkı sıkarak, her zamanki gibi,

Seni seven ağabeyin,
Vincent

Paris, 19 Şubat 1876

Sevgili Theo,

Son mektubun ve son kolinin içinde gönderdiğin katalog için teşekkürler.

Andersen'in masallarını yolladığın için daha önce teşekkür etmiş miydim? Etmedimse, şimdi ediyorum. Evden aldığım haberlere göre bu bahar iş yolculuklarına çıkacakmışsın. Bu yüzden üzüntü duyduğunu hiç sanmam. Gezmek her zaman iyidir, üstelik yolcukların sırasında birçok güzel şey göreceksin.

Bir sonraki kolide Longfellow'u yolluyorum. Dün akşam Gladwell ile birlikteydik. Her cuma geliyor, başbaşa şiirler okuyoruz.

Hyperion'u* henüz okumadım ama çok güzel olduğunu işittim. Eliot'un çok güzel bir kitabını yeni bitirdim, adı *Scenes from Clerical Life*** üç öyküden oluşuyor. Özellikle sonuncusu, "Janet'in Nedameti" bana çok dokundu.*** Bir papazın hayatını anlatıyor. Yaşamını kentin en pis sokaklarındaki insanlar arasında geçiriyor, çalışma odasından görünen manzara lahana, vb gibi

* Hölderlin'in kitabı.

** Papazlık Yaşamından Sahneler. (Ç.N.)

*** Kısaca özetlenen bu öyküdeki yaşam, Vincent'in daha sonraki yaşamına çok benzemektedir. Öykü kahramanlarıyla kendini özdeşleştirmek, okuduğu kitaplarda, kendi yazgısını etkileyecek gibi görünen ahlaksal ve dinsel öğeleri aramak, bunları uygulamaya çalışmak onun en belirgin özelliklerinden biriydi.

nesnelerin kökleriyle dolu bahçeler, kiremit damlar, külüstür yoksul evlerinin tüten bacaları... Genellikle yemek diye az pişmiş koyun etiyle haşlanmış patatesten başka bir şey koymuyor ağzına. Otuz dört yaşında ölüyor, ama uzun süren hastalığı sırasında ona bakan bir kadın var. Kadın ayyaşın tekiyken, papazın etkisi ve öğretileriyle bir yerde de sanki ona yaslandığı için, bu zaafını yeniyor ve huzura kavuşuyor. Papazın cenazesinde İncil'den şu bölümü okuyorlar: "Ben hem yaşamın kendisi, hem de yeniden canlanışıyım, bana inanan kişi ölmüş bile olsa yaşamayı sürdürecektir."

Bir hafta daha sona erdi, cumartesi akşamı geldi çattı işte. Günler öylesine çabuk geçiyor ki, buradan ayrılma vaktimin gelmesine çok az kaldı. Henüz Scarborough'dan bir cevap yok. En iyi dileklerle, her zamanki gibi,

Seni çok seven ağabeyin,
Vincent

Ramsgate, İngiltere, 28 Nisan 1876

Sevgili Theo,

Doğum günün kutlu ve mutlu olsun, daha nice yıllara.. Karşılıklı sevgimizin gelecek yıllarla birlikte çoğalması dileğiyle..

Böylesine çok ortak yanımızın olması beni öyle sevindiriyor ki.. Yalnızca çocukluk anılarını paylaşmıyoruz biz.. Benim şimdiye dek çalıştığım işte çalışıyor olman, bildiğim tanıdığım bir sürü insanı ve yeri senin de tanıman ve doğayı, sanatı bunca sevmen...

Bay Stokes* tatilden sonra taşınmaya niyetli olduğunu söyledi bana. Okul da taşınacak tabii, Thames Nehri üstünde, Londra'dan üç saat kadar uzaklıkta bir köye.. Orada okulunu biraz daha değişik biçimde örgütleyecek, belki de büyütecek.

Şimdi, dün yaptığımız bir yürüyüşü anlatacağım sana. Deniz kıyısında küçük bir koya gittik, giderken mısır tarlalarından geçtik, akdikenlerden oluşmuş çalıların yanından yürüdük. Oraya vardığımızda, sol yanımızda çok dik duvarımsı bir bayır gördük. Kum ve çakıldan oluşmuştu, iki katlı bir ev kadar yüksekti. Tepesinde yaşlı, budaklı, yamru-yumru akdikenler vardı. Çalıların yosun tutmuş kara ve boz renkli sapları, dalları, rüzgârın etkisiyle hep aynı yöne eğilmişti. Birkaç tane de bodur mürver ağacı vardı. Yürüdüğümüz yer kocaman gri taşlarla, tebeşir ve deniz kabuklarıyla kaplıydı.

* Okulun müdürü. Okulun taşınacağı yer Isleworth idi.

Sağımızda uzanan deniz bir havuz kadar sakin, dümdüzdü. Güneş batıyordu. Saydam gri gökyüzünün ışığı sularda yansıyordu.

Deniz çekilmiş, su iyice alçalmıştı..

Dünkü mektubun için teşekkürler. Willem Valkis'in de orada çalıştığına çok sevindim. En iyi dileklerimi ilet. Benim o güzel ormanımda, bir kez daha, seninle birlikte, yürümeyi ne kadar istiyorum.

Bugünün güzel geçsin, e mi. Beni soran herkese sevgilerimi söyle ve bana inan..

Seni seven ağabeyin,
Vincent

Bir kez daha, en iyi dileklerimle.. Umarım mutlu ve verimli bir yıl geçirirsin. Şu yaşadığımız yıllar çok önemli, gelecekteki birçok şey bunlara bağlı. Dilerim her şey en iyi biçimde sonuçlanır.

Ellerini sıkı sıkı sıkarım. Tanrı'ya emanet ol.

Ramsgate, İngiltere, 31 Mayıs 1876

Sevgili Theo,

Yaşşa! Etten'e Mayıs'ın yirmi birinde, altı çocuktan dördünün evde olduğu gün varabilmişsin. Günü nasıl geçirdiğinizi babam, uzun uzun, ayrıntılarıyla yazdı.

Son mektubun için de teşekkürler.

Geçenlerde gördüğüm fırtınayı anlatmış mıydım sana? Deniz sarımtraktı, özellikle kıyıya yakın yerlerde; ufukta ak bir ışık çizgisi, onun üstünde korkunç, karanlık, kurşuni bulutlar.. Bunlardan eğik çizgiler halinde boşanıyordu yağmur. Rüzgâr kayaların arasındaki küçük patikanın tozlarını denize doğru uçuruyor, yeni açmış akdiken çalılarını, kayaların şurasından burasından uç vermiş şebboyları, bir o yana bir bu yana sallıyordu.. Sağ yanda yemyeşil, taptaze mısır tarlaları, daha uzakta ise bir vakitler Albrecht Dürer'in çizdiklerine benzeyen bir kent görünümü vardı. Kuleleri, değirmenleri, kurşuni damları, Gotik üslubunda evleri olan bir kent.. Eteklerinde bir liman, iki yanındaki setlerin denize doğru iyice uzandığı.. Denizi geçen Pazar akşamı da gördüm, her şey karanlık ve gri idi.. Sonra şafak sökmeye başladı.

Saat daha çok erkendi, ama tarlakuşunun biri ötmeye başlamıştı bile. Denizin yakınındaki bahçelerdeki bülbüller de.. Uzakta, deniz fenerinin, koruma gemisinin ışıkları parlıyordu..

Aynı gece, odamın penceresinden baktım, orada görünen ev damlarına ve gökyüzüne koyu koyu yaslanmış karaağaçlara... Damların üstünde bir tek yıldız vardı, ama çok güzel, kocaman, sanki dost bir yıldız.. Seni, tüm geçmiş yıllarımı, evimizi düşündüm ve içimde şu sözler, şu duygu yükseldi: "Beni yüzkarası bir oğul olmaktan koru; üstümden hayır dualarını eksik etme, hakettiğim için değil, anamın hatırı için. Sen sevgisin, her şeyi içine alırsın. Senin sürekli hayır duan olmazsa hiçbir şeyi başaramayız."

Mektubuma küçük bir karakalem resim ekliyorum. Okulun penceresinden bir görünüm. Çocuklarını görmeye gelen ana-babalar istasyona dönerlerken, çocuklar bu pencereden el sallarlar onlara. Hiçbirimiz bu pencereden görünümü unutamayız. Hele bu hafta *sen de görmeliydin.* Yağmur yağıyordu, özellikle alacakaranlıkta, sokak lambaları yandıktan sonra, ıslak yol üstüne yansıyan ışıklar görülecek şeydi.

Böyle günlerde Bay Stokes'un sinirleri bozuluyor bazen, hele çocuklar gerekenden biraz fazla gürültü yaparlarsa, akşam yemeğini yasakladığı oluyor. Ah, onların o pencereden bakışlarını görmeni isterdim. Bayağı acıklıydı.. Yemek saatlerini beklemekten başka o kadar az şeyleri var ki ellerinde günlerin geçmesine yardım edecek.. Bir de onların karanlık merdivenlerden, karanlık koridorlardan geçip yemek salonuna gidişlerini görmeni isterdim. Yemekhane parlak, güneşli bir yer..

Bir başka ilginç yer de, yer döşemesi çürümüş olan oda. Burada altı lavabo var, çocukların yıkanıp temizlenmeleri için, camları kırık pencereden soluk bir ışık giriyor içeri. Bu da melankolik bir görünüm. Bu çocuklarla bir kış geçirmek ya da eskiden geçirmiş olmak isterdim, nasıl olduğunu bilebilmek için.. Sana yaptığım resmin üstüne yanlışlıkla yağ damlattılar, kusurlarına bakma.

Jan Amcaya yazdığım notu da mektubuma ekliyorum. Şimdilik iyi geceler. Beni soracak olanlara en iyi dileklerimi ilet. Borchers'i arada ziyaret ediyor musun? Görürsen çok selam söyle, ayrıca Willem Valkis'e ve Roos'lardaki herkese de.

Seni seven ağabeyin,
Vincent

Isleworth, İngiltere, 7 Ekim 1876

Sevgili Theo,

Yine günlerden cumartesi, Yine sana yazıyorum. Seni nasıl özledim bilemezsin. Bu özlem bazen öylesine artıyor, öylesine kabarıyor ki içimde! Çabuk yaz bana, nasıl olduğunu bildiren birkaç kelimeyle olsun..

Geçen Çarşamba, buradan bir saat uzaklıktaki bir köye uzun bir yürüyüş yaptık. Çayırlar, tarlalar arasından geçen, iki yanına akdiken çalıları sıralanmış yabani asmalar ve böğürtlenlerle dolu bir yoldu. Şurada burada birkaç karaağaç vardı. Güneş boz renkli bulutların ardında batarken öylesine güzeldi ki, gölgeler de alabildiğine uzamıştı. Rastlantı bu ya, Bay Stokes'un okulundan bir grupla karşılaştık, tanıdığım çocuklardan bazıları hâlâ aralarındaydı.

Güneş battıktan uzun bir süre sonra, tarlaları alacakaranlık bastıktan sonra bile, bulutların kızıllığı geçmemişti. Uzaktaki köyde, lambaların birer birer yandığını gördük. Tam sana yazarken Bay Jones beni çağırttı, Londra'ya kadar yürüyerek gidip bir alacağını tahsil etmemi rica etti. Akşam geç

vakit eve döndüğümde, yaşasın, babamdan bir mektup, içinde de senden haberler buldum. Ah, ikinizle de birlikte olmayı nasıl da istiyorum, bilemezsin yavrum. Tanrı'ya şükür durumun düzeliyormuş, yine de halsizsin çok. Annemi görmek için can atıyorsundur. Eve, onunla birlikte gideceğini öğrendim ya şimdi, Conscience'in* sözleri geliyor aklıma:

"Hastaydım, kafam yorgun, ruhum umutsuz, gövdem acılar içindeydi. Tanrı'nın hiç değilse manevi enerji ve güçlü bir şefkat içgüdüsüyle donatmış olduğu ben, en acı bir cesaretsizlik çukurunun dibine düşmüştüm ve çok öldürücü bir zehirin, soluk alamayan kalbime dolduğunu duyuyordum. Yaylada üç ay geçirdim.. O güzel yöreyi bilirsiniz, insanın ruhu kendi içine döner ve eşsiz bir dinlenmenin tadına varır, her şey dinginlik ve huzur yaratır, orada, Tanrı'nın kusursuz yaratımı önünde, ruhunuz örf ve adetlerin boyunduruğundan kurtulur, toplumu unutur, toplumun el kol bağlayan zincirlerini gevşetir yenilenmiş bir gençliğin gücüyle.. Orada her düşünce duaya dönüşür, taze ve öz-

* Bir Felemenk yazarı.

gür doğa ile uyum içinde olmayan her şey bırakır yüreği. Ah, orada yorgun ruhlar huzur bulur, bitkin insan gençlik gücüne yeniden kavuşur. Hastalık günlerimi böyle geçirdim işte... Sonra akşamlar! Ayaklarını küller arasına uzatıp kocaman ocağın önünde oturmak, bacadaki bir çatlaktan sanki beni çağırırmış gibi ışınlarını gönderen yıldıza bakıp durmak, ya da derin düşlere dalarak ateşe bakmak, alevlerin yükselip, titreyip, kazanı, ateşten dilleriyle yalamak için birbirleriyle sanki yarışmalarını seyretmek ve düşünmek.. İnsan yaşamı da budur, diye: Doğmak, çalışmak, sevmek, büyümek ve yok olmak."

Mr. Jones bundan böyle eskisi kadar öğretmenlik yapmayacağıma, daha çok kilise cemaati arasında çalışabileceğime, evlere giderek halkı görüp onlarla konuşabileceğim konusunda söz verdi bana. Tanrı inayetini üstümden eksik etmesin.

Şimdi de Londra'ya yaptığım yürüyüşü anlatacağım sana. Buradan öğlen on ikide ayrıldım ve gideceğim yere beş ile altı arası vardım. Çoğu resim galerilerinin bulunduğu Strand Mahallesi'ne geldiğimde bir sürü tanıdıkla karşılaştım. Tam da yemek vaktiydi, onun için sokakta bir sürü insan vardı; ya işyerinden çıkmış ya da iş yerine dönenler. İlk önce, bir vakitler burada vaaz vermiş olan, tanıştığımız bir papazla karşılaştım, sonra Mr. Wallis'in yanında çalışan biriyle, derken Mr. Wallis'lerden birinin kendisiyle... Eskiden arada bir evine giderdim onun, şimdi iki çocuğu varmış. Ondan sonra Mr. Reid ve Mr. Richardson'u* gördüm. Onlar eski dost zaten. Geçen yıl, aşağı yukarı bu vakitler Richardson da Paris'teydi. Birlikte Père Lachaise'e giderdik.

* Reid, İngiliz bir galeri sahibiydi; Richardson, Theo'nun firmasına gezgin temsilcilerinden biriydi.

Ondan sonra Van Wisselingh'e uğradım, kilise pencereleri için yapılmış iki eskiz gördüm. Pencerelerden birinin ortasında orta yaşlı bir hanımın portresi var. Yüzü ne denli soylu, anlatamam. Üstünde 'İstemin olacaktır' yazılı. Öteki pencerede, onun kızının bir portresi var, sözler de şöyle: 'İman tüm umulan şeylerin özü, görülmemiş şeylerin kanıtıdır'* Orada da, Goupil ve Ortakları Galerisi'nde de çok güzel tablolar ve desenler gördüm. Sanat yoluyla böylesine sık Hollanda'yı anımsamak sonsuz zevk veriyor bana.

Kent merkezinde Mr. Gladwell'i bir de St. Paul Katedrali'ni görmeye gittim. Oradan da kentin ta öteki ucuna, hasta olduğu için Mr. Stokes'ın okulundan ayrılmış olan bir çocuğu ziyarete gittim. İyileşmiş, sokakta oynar buldum onu. Derken Mr. Jones'un alacağını tahsil etmem gereken yere yollandım. Londra banliyölerinin kendilerine özgü bir çekiciliği var. Küçük evlerin, bahçelerin arasında geniş yeşil alanlar; ortada, ağaçların ya da fundaların çevrelediği bir kilise, bir okul ya da atölyeler bulunuyor. Akşamları inen, pek de yoğun olmayan puslu havada, güneş kızıl kızıl batarken ne güzel oluyor oralar.

Dün akşam öyleydi. Daha sonra akşam karanlığı yavaş yavaş inerken, lambalar yakılmaya başlarken, herkes evine dönerken senin de görebilmiş olmanı istedim o Londra sokaklarını; her şey gecenin bir cumartesi gecesi olduğunu belli ediyordu ve bütün o koşuşturmalarda bir tür huzur vardı, yaklaşan pazar gününe duyulan gereksinmeyi ve coşkuyu duyabiliyordu insan. Ah, pazar günleri.. O pazar günlerinde yapılan, başarılan her şey.. Bu kenar mahallelere, kalabalık sokaklara nasıl da bir rahatlama getiriyor hepsi..

Kent merkezi karanlıktı. Ama yol üstündeki bir dizi kilisenin önünden geçmek öyle güzeldi ki.. Strand yakınlarında otobüse bindim, yolun uzun bir bölümünü öyle katettim. Zaten epey geç olmuştu. Bay Jones'un kilisesini geçtim, uzakta bir başka küçük kilise gördüm, o saatte bile ışıkları hâlâ yanıyordu. Girdim. Küçücük bir Katolik kilisesiydi, içerde dua eden birkaç kadın vardı. Sonra, sana daha önce de sözünü ettiğim o karanlık parka vardım, oradan Isleworth'un uzak ışıklarını, duvarları sarmaşık kaplı kiliseyi, söğütlerin Thames'e uzandığı kilise bahçesini gördüm.

Yarın, bu yeni işim karşılığında ufak bir aylık alacağım. O parayla bir çift yeni bot ve bir şapka edineceğim. Böylece, Tanrı kısmet ederse, yeniden donanmış olarak adım atacağım dünyaya.

Londra sokaklarında, adım başında kokulu mor menekşe satıyorlar. Burada yılda iki kez açıyor menekşeler. Bayan Jones'a bir demet aldım, içtiğim, özellikle akşamları geç saatte, bahçede içtiğim piponun kokusunu bağışlatmak için.. Nedense bu ülkede tütünün kasvet veren bir niteliği var..

* Tevrat'tan.

Eeee, Theo, artık bir an önce iyileş. Bu mektubu da annem yanındayken oku, çünkü düşüncelerimde ikinizle birlikte olmak istiyorum. Bay Jones'un kilise cemaati arasında çalışmama izin verdiğine ne kadar seviniyorum, anlatamam. Böylece, zamanla aradığımı bulacağım. Seni o kadar özlüyorum ki.. Senin de, annemin de –yanındaysa eğer– ellerinizi sıkarım. Roos ailesine, tanıdığım herkese, özellikle Bay Tersteeg'e en iyi dileklerimi ilet. Anneme de söyle, onun eliyle örülmüş çorapları giymek dünyanın en büyük zevkiydi –hele o Londra yürüyüşünden sonra..–

Bu sabah şafak yine çok güzel söktü. Her sabah, çocukları uyandırırken seyrediyorum güneşin doğuşunu. Tanrı'ya emanet ol.

Seni seven ağabeyin
Vincent

Dordrecht, Hollanda, 16 Nisan 1877

Sevgili Theo,

Mektubun için teşekkürler. Sen güçlü ol. Tanrı yüreğine daha da güç verir.* Bugün evden uzun bir mektup aldım; babam, gelecek Pazar ikimizin birlikte Amsterdam'a, Cor Amcayı görmeye gidip gidemeyeceğimizi soruyor. Sence bir engel yoksa, cumartesi gecesi on birde Lahey'e gelirim, sabah ilk trenle de Amsterdam'a gideriz.

Gitsek iyi olur gibi geliyor. Bir kere babamın bunu çok istediği belli, sonra birlikte bir pazar daha geçirmek hoş olur. Gece sende kalabilir miyim? Yoksa, bir otele de gidebilirim. Olabilecekse bana bir kart at. Birbirimizden uzak kalmayalım.

İyice geç oldu. Bugün öğleden sonra uzun bir yürüyüş yaptım, buna gereksinmem olduğunu hissediyordum. Önce Katedral'in çevresini dolandım, sonra yeni Kilise'nin oradan geçtim, iskeleye gittim. İstasyonun oradan bakıldığında uzaktan görünen değirmenler de orada. Bu garip kır görünümünün, çevrenin öyle derin anlamları var ki, sanki insana, "Cesur ol, hiçbir şeyden korkma"* diyor.

Ah, yaşamımı Tanrı'ya ve onun öğretisine hizmete daha da tümüyle adamanın yolunu bir gösteren olsa! Durmadan bunun için dua ediyorum ve büyük bir alçak gönüllülükle inanıyorum ki dualarım bir gün işitilecek. Sırf insan gözleriyle bakan biri, bunun mümkün olmadığını söyleyecektir. Ama bu konuda çok ciddi düşündüğümde, insanlar için olanaksız görünen düze-

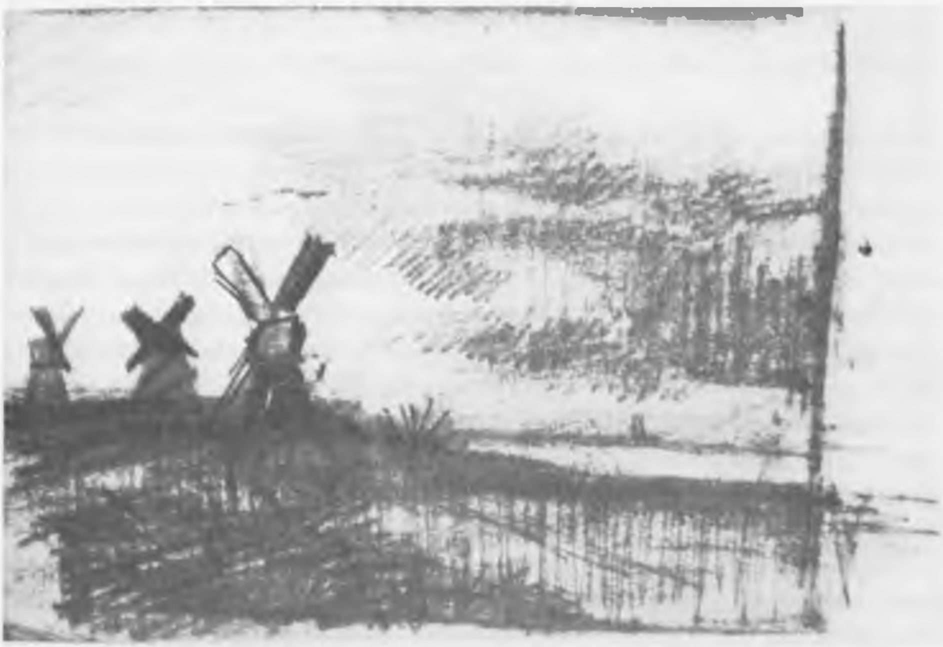
* İncil'den deyişler.

yin ötesine geçebildiğimde, Tanrı ile birleşebiliyorum. Çünkü o her şeye kadirdir. Onun her dediği olur, her emri yerine getirilir.*

Ah, Theo; Theo, yavrum, bunu bir başarabilsem! Her elimi attığım işin bozulmasından dolayı yaşadığım korkunç bunalımı yenebilsem, kendi kendime yinelediğim, çevreden işittiğim ayıplamaları üstümden atabilsem, gerçek bir gelişmeye ulaştırabilecek fırsatı, gücü bulabilsem ve bulduğum yolda azimle ilerleyebilsem, babam da, ben de Tanrı'ya büyük bir şevkle şükredeceğiz!

Ellerini sıkar, Roos'a selam ederim.

Seni her zaman seven ağabeyin,
Vincent

Amsterdam, 30 Mayıs 1877

Sevgili Theo,

Bugün elime geçen mektubun için teşekkürler. Çok meşgulüm, onun için acele yazıyorum. Mektubunu Jan Amcaya verdim, selam söylüyor ve teşekkür ediyor.

* İncil'den deyişler.

Mektubunda bana çok dokunan bir cümle var. "Keşke her şeyden uzak olabilseydim" diyorsun. "Çünkü her şeye sebep olan benim ve herkese yalnızca acı veriyorum. Tüm bu mutsuzlukları kendi başıma da, çevremdekilerin başına da yalnızca ben getirdim." Bu sözlerin bana çok çarpıcı geldi, çünkü aynı duyguları, ama tamı tamına aynı, ne bir dirhem eksik, ne bir dirhem fazla, ben de duyuyorum ve vicdan azabı çekiyorum.

Geçmişi düşündüğümde –hemen hemen yenilmez zorluklarla dolu olan geleceği düşündüğümde, sevmediğim ve kaytarmak istediğim, ya da tabiatımın kötü yanının kaytarmak istediği onca güç çalışmayı düşündüğümde; bana dönük, hep bana bakan gözleri düşündüğümde– başaramazsam suçun nerede, kimde olduğunu bilecekler, bana ufak tefek serzenişlerde bulunmayacaklar, ama doğru ve erdemli olan –saf altından olan– her konuda denenmiş ve eğitilmiş olduklarından, yalnızca yüzlerindeki anlam neler diyecek bana: Sana yardımcı olduk, sana ışık verdik –elimizden gelen her şeyi yaptık senin için, gerçekten dürüst bir çaba gösterdin mi? Hakettiğimiz karşılık nerede? Tüm uğraşmalarımızın meyvası nedir? Anlıyorsun ya! Bütün bunları ve benzeri bir sürü şeyi –hepsini sıralamak olanaksız– düşündükçe, tüm güçlükleri, biz yaşlandıkça azalmayıp çoğalan dertleri, acıları, düş kırıklıklarını düşünüp başarısız olmak, rezil olmak korkularına kapıldıkça, ben de, *ben de* özlüyorum senin özlediğini. Keşke her şeyden uzak olsaydım, diyorum.

Yine de devam ediyorum, ama temkinlice, bütün o şeylere karşı koyacak güce sahip olacağımı umarak –o zaman beni tehdit eden yerinmelere ne cevap vereceğimi bilebileceğim– ve bana karşıymış gibi görünen her şeye rağmen, amaçladığım hedefe günün birinde ulaşacağıma inanarak. Ve Tanrı kısmet ederse, sevdiğim kimi kişilerin gözlerinde, peşimden gelecek olanların gözlerinde sevgi ve inanç okuyacağım.

"İki yana düşmüş ellerinizi kaldırın," diye yazar İncil'de, "dermansız dizlerinizi de.." Sonra müritler bütün gece çalışıp da hiç balık tutamadıklarında, "yeniden denize çıkın, daha derinlere gidin, ağlarınızı yeniden serin" denmiştir onlara.

Başım bazen ağrıyor, çoğu kez yanıp tutuşuyor, düşüncelerim de karmakarışık –bu çetin ve pahalı eğitimi nasıl sokacağım kafama bilemiyorum. Basit ve düzenli çalışmaya alışmak, bunda direnmek, geçirdiğim bütün o duygusal yıllardan sonra, kolay değil.* Yine de sürdürüyorum; yorgunsak eğer, bu daha önceden çok uzun bir yolu yürüdüğümüzden değil midir? Ve insanın yeryüzünde verilecek bir savaşı olduğu doğruysa, o bezginlik duygusu ve başın yanıp tutuşması, uzun süredir mücadele ettiğimizin bir gös-

* Vincent, Üniversite'de teoloji (dinbilim) okumak için Devlet Giriş Sınavlarına hazırlanmaya başlamıştı o sıra.

tergesi değil midir? Güç bir görev üstünde çalışıyorsak, iyi bir şeyin peşinde koşuyorsak, Tanrı'nın haklı gördüğü bir savaşım veriyoruz demektir. Bunun en yakın ve dolambaçsız ödülü ise, birçok kötülükten uzak kalabilmemiz.

Tanrı dertleri, acıları görüyor ve her şeye karşın O yardım edebilir. İçimdeki Tanrı inancı çok sağlam –kafamda uydurduğum bir şey değil, temelsiz, geçici bir inanç değil– doğru olan, gerçek olan şu ki, yaşayan bir Tanrı var; O ana babamızdan yana, *gözleri bizim de üstümüzde* ve eminim ki yaşamımızı O planlıyor ve biz aslında tam anlamıyla kendi kendimize ait değiliz –ve bu Tanrı, İncilimiz'de okuduğumuz, sözleri ve yaptıkları yüreklerimizin en derinlerinde yaşayan İsa Peygamber'den başkası değil. Daha önceden de bütün gücümü ona verseydim, evet, şimdi çok daha ilerlerde olacaktım. Ama şimdi bile O çok güçlü bir destek olacak. Yaşamımızı katlanılabilir hale getirmek, bizi kötülüklerden korumak, her şeyin iyi bir sonuca doğru katkıda bulunmasını sağlamak, kendi sonumuzu huzurlu kılmak, hepsi O'nun elinde.

Dünyada da, kendi içimizde de çok kötülük var. Korkunç şeyler. Birçok şeyden korkması, öteki dünyaya kesinlikle inanmak gereksinimi duyması, Tanrı'ya inanmadan yaşanamayacağını, buna katlanılamayacağını bilmesi için insanın çok yaşamış, çok görmüş olması gerekli değil.. Ancak, içinde inanç taşıyan biri çok uzun süre dayanabilir.

Aersen'in naaşının yanında durduğum sırada, ölümün dinginliği, vakarı, görkemli sessizliği biz yaşayanlara kıyasla öylesine üstündü ki, hepimiz kızının büyük bir yalınlıkla söylediği şu sözlerin doğruluğunu içimizde duyduk: "Yaşamın ağır yükünden kurtuldu, bizlerse katlanmaya devam etmek zorundayız." Yine de o eski yaşamımıza öylesine bağlıyız ki.. Çünkü umutsuz dönemlerimizin yanı sıra mutlu anlarımız da var, yüreğimizin, ruhumuzun neşeyle dolduğu, sabahları cıvıl cıvıl ötmekten kendini alamayan tarlakuşu gibi coştuğumuz.. Ruhumuz kimi kez sıkışsa, korkulara kapılsa bile... Sevdiğimiz herkesin, her şeyin anısı olduğu gibi duruyor ve yaşamımızın akşamında yeniden uyanıyor.. Evet anılar ölmüş değil, yalnızca uykuda. Ve bunlardan bir hazine toparlamak hiç de kötü değil.

Ellerini sıkarım, bir an önce yaz bana.

Seni seven ağabeyin,
Vincent

Amsterdam, 18 Eylül 1877

Sevgili Theo,

Goupil ve Ortakları adına iş yolculuğuna çıkacağın zaman yaklaşıyor; bense daha şimdiden seni yeniden görmek fırsatının sevincini yaşıyorum. Senden bir tek isteğim var: Hiç değilse bir bütün günü ikimizin başbaşa, sessiz ve sakin geçirebilmemiz için bir ayarlama yapabilir misin?

Bu hafta Mendes kent dışına gitti. Eski öğrencilerinden biri olan Papaz Schröder ile Zwolle'de birkaç gün geçirecek. Böylece, biraz boş vaktim olduğundan kaç zamandır tasarladığım bir şeyi yapınca –Trippenhuis Müzesi'ne gidip– Rembrandt'ın *eau forte*'larını* görme fırsatı buldum. Bu sabah gittim, iyi ki de gitmişim. Oradayken düşündüm, bir gün de Theo ile ikimiz şunları birlikte görsek, diye. Düşün taşın bakalım, bu gibi işler için bir iki gün ayırabilir misin? Babam gibi bir adam, hasta ya da ölüm halinde bir insanı görmek, ona, en karanlık, en derin acılar arasında bile ışık tutacak, Tanrı'nın sözlerini götürmek için gece gündüz demeden yollara düşen, elinde fenerle geceleri uzun yollar tepen babam gibi bir adam, Rembrandt'ın *eau forte*'ları hakkında, örneğin bir *Geceyarısı Mısır'a Kaçış* ya da bir *İsa'nın Gömülüşü* karşısında neler düşünürdü acaba? Trippenhuis'teki koleksiyon bir harika, önceden görmediğim birçok parça gördüm. Ayrıca, Rembrandt'ın Fodor Müzesi'ndeki karakalem resimlerinden de söz ettiler bana orada. Dediklerimin olabileceğini sanıyorsan, Bay Tersteeg ile bu konuda bir konuş, bana da ne zaman gelebileceğine dair iki satır yaz, o zaman ben de işlerimi bitirir, geldiğinde tamamen serbest ve seninle birlikte olmaya hazır durumda olurum. Genellikle bu gibi şeyleri, resim olsun, *eau forte* olsun hiç göremiyorum. Seni ve evdekileri hep düşünüyorum ama.

Çalışma konusunda işim başımdan aşkın.. Yavaş yavaş neleri bilmem, öğrenmem gerektiğini, *onların* neler bildiğini, izlerinden gitmek istediğim *kişileri* nelerin esinlendirdiğini daha açık seçik anlamaya başlıyorum. "Kutsal kitabı inceleyin" sözü boşuna yazılmamış. Bu söz gerçekten iyi bir rehber; bense o eskiler gibi, kendi hazinesinden eski ve yeni iyilikler dağıtan bir kâtip olabilmek isterdim.

(Burada atlanan bölümde Vincent, bir süre önce ziyaret ettiği Kee Vos ve ailesi ve kocasından –bu kadın ilerde dul kaldığında Vincent ona aşık olacaktır– bir de dinlediği iki ayrı vaazdan söz ediyor.)

Babam senin Antwerp'e gidip geldiğini yazıyor, orada neler gördüğünü öğrenmek için can atıyorum. Çok eskiden ben de müzedeki resimleri görmüştüm, hatta Rembrandt'ın yaptığı çok güzel bir portreyi hatırlar gi-

* Bir gravür tekniği.

biyim. İnsan her şeyi açık seçik anımsayabilse ne iyi olur; ama işte uzun bir yolun görünümü gibi, uzaklaştıkça her şey küçülüyor, bir çeşit sise bürünüyor.

Bir akşam burada, ırmağın üstünde yangın oldu. Pirinç rakısı ya da ona benzer bir şeyler taşıyan bir gemi tutuşmuş. Ben Wassenaar'da amcamla birlikteydim, aslında pek tehlike yoktu, çünkü vapuru öteki teknelerin arasından uzaklaştırıp ilerde bir şamandıraya bağlamışlardı. Alevler yükseldikçe Buitenkant ve orada dikilmiş yangını seyreden kara insanlar dizisi görülebiliyordu. Ateşin parıltısı çevresinde dolanan küçük küçük tekneler de, alevlerin yansıdığı denizde siyah siyah görünüyorlardı. Bir vakitler Galérie Photographique'de bulunan ama sonradan yok olan resimleri hatırlar mısın bilmem; hani Jazet'nin yapıtlarının fotoğrafları *Noel Gecesi*, *Yangın*, daha başkaları da.. Bu onlara benziyordu işte.

Akşam karanlığı çöküyor. 'Kutsal alacakaranlık' demiş Dickens, çok doğru söylemiş. Evet, kutsal alacakaranlık, hele kafaca uyum içinde olan iki üç kişi biraradaysa ve de kitaptaki kâtipler gibi hazinelerindeki eski–yeni şeyleri ortaya atıyorlarsa.. Kutsal alacakaranlık, Tanrı adına iki üç kişi biraraya gelmişse, o da aralarındaysa.. Bunları bilen ve izinden yürüyen insan da kutsal..

Rembrandt biliyordu. Çünkü yüreğinin zengin hazinesinden o resmi çıkarmıştı: sepia, füzen, mürekkep vs. ile yaptığı, şimdi Britanya Müzesi'nde duran, Bethany'deki o evi gösteren resim.. Oradaki odada da alacakaranlık çökmüş, kutsal peygamberimizin soylu ve etkileyici figürü, akşam ışığının odaya girip dağıldığı pencerenin önünde koyu, ciddi, dimdik duruyor. İsa'nın ayaklarının dibinde Maria Magdalena oturmuş –elinden alınamayacak olan iyiliği seçen kadın– biraz ötede ise Martha bir işle meşgul, yanılmıyorsam ya ocaktaki ateşi karıştırıyor ya da onun gibi bir şey. Bu resmi hiç unutmayacağımı umuyorum, resmin bana söylediğini sandığım şeyi de; "Ben dünyanın ışığıyım, beni izleyen kişi karanlıklarda yürümeyecek, yaşam ışığına kavuşacaktır."*

(...) İşte, alacakaranlık, işitecek kulağı, Tanrı'yı anlayacak, ona inanacak yüreği olanlara böyle şeyler söyler –kutsal alacakaranlık! Sonra, Ruyperez'in, *İsa Peygamberin Sureti* adlı resminde de alacakaranlık vardır, Rembrandt'ın bir başka gravüründe de: *Tanrı'ya dua eden Davut.*

Ama, el yazımdan da anlayabileceğin gibi, alacakaranlık her zaman kutsal değil. Yukarda oturuyorum, lamba yanıbaşımda, çünkü aşağıda konuklar var, kitaplarımla birlikte orada oturamam. Jan Amca en iyi dileklerini yolluyor sana..

İyi vakit geçirmeye bak, çabuk yaz, çabuk gel; birbirimizi yeniden gör-

* İncil'den.

mek, uzun uzadıya konuşmak çok iyi olacak. Birkaç gün sonra açılacak olan sergiye birlikte gidebiliriz belki bu yaz. Roos'lara çok selam.

Seni seven ağabeyin,
Vincent

Amsterdam, 3 Nisan 1878

Konuştuklarımız üstünde uzun uzadıya düşünüyorum, elimde olmadan şu söz geldi aklıma, "nous sommes aujourd'hui ce que nous ĕtions hier". Bu demek değildir ki, insan olduğu yerde kalacak ve kendi kendisini geliştirmeye çalışmayacak; tam tersine, bunu yapmaya çalışmak ve başarıya ulaşmak için ivedi nedenler var. Ancak, bu deyişe bağlı kalabilmek için geriye dönüş yapmamalı ve kişi her şeye özgür ve açık bir gözle bakmaya başlamışsa, bundan vazgeçmemesi, sapmaması gerek.

"Dün ne idiysek bugün de oyuz" diyen kişiler 'dürüst insanlar'dı; yaptıkları ve dünya durdukça yerli yerinde kalacak olan 'On emir' bunun bir kanıtıdır. Onların yaptığı 'On emir'in "avec le rayon d'en haut" ve de "d'un doigt de feu"* ile yazıldığı söylenir. 'Dürüst insan' olmak, her adımda daha da, daha da dürüst olmaya çalışmak iyi bir şey; 'homme intérieur et spirituel'** olmanın dürüstlüğe katkısı olacağını düşünenler de haklılar.

Güvenle ve kesinlikle onlardan biri olduğuna inanan kişi, yoluna her zaman sessiz ve sakin devam edebilir, sonucun iyi olacağından hiçbir kuşku duymayarak. –Bir adam varmış, günün birinde kiliseye gitmiş, şöyle sormuş: "Aşırı hevesim, çabalarım beni aldatmış olabilir mi? Yanlış bir yol seçmiş, yapacaklarımı iyi tasarlamamış olabilir miyim? Ah, kendimden duyduğum bu kuşkudan kurtulabilsem, sonunda kazanacağıma, başaracağıma değin kesin bir inanca kavuşabilsem!" Bir ses karşılık vermiş ona: "Kesinlikle bilseydin, ne yapardın o zaman? Kesinlikle inanıyormuşcasına davran şimdi, yanılmayacaksın. "Ve adam kuşkuyla değil de inançla dolu olarak yoluna gitmiş, işinin başına dönmüş, artık kararsızlık, ikircikli̇k yokmuş içinde.–

"Homme interieur et spirituel" olmak konusuna gelince, insan genel bir tarih bilgisiyle, her çağın birtakım örnek kişilerini tanımakla, özellikle İncil'in ve Fransız Devrimi'nin tarihini incelemekle, Homeros'un *Odysseia*'sından Dickens ve Michelet'nin kitaplarına dek bir şeyler öğrenmekle, kendi kendisini geliştiremez mi dersin? Ayrıca, Rembrandt'ın yapıtlarından

* "Yukarıdan gelen bir ışın ile", "ateşten bir parmak ile".
** "İçe dönük, tinsel insan".

Breton'un *Mauvaises Herbes*'inden ya da Millet'nin *Günün Saatleri*'nden, de Groux ya da Brion'un *Bénédicite*'sinden, de Groux'un *Nefer*'inden, ya da Conscience'ınkinden, Dupré'nin *Büyük Meşeler*'inden, hatta Michel'in *Ovalardaki Değirmenler*'inden bile bir şeyler öğrenilemez mi?

Görevimizin ne olduğu, doğru hedefe nasıl ulaşabileceğimiz konusunda uzun uzun konuştuk ve ilk iş olarak istikrarlı bir meslek ve o meslekte iyi bir konum edinmeye ve kendimizi işimize adamaya karar verdik.

Bir başka konuda da aynı görüşe vardık sanıyorum: Yani, kişinin özellikle yaşamının sonunu düşünmesi, tüm bir yaşam boyu çalışıp çaba gösterdikten sonra ulaşılan utkunun, daha önce elde edilenden daha iyi olduğu konusunda... Tüm içtenliğiyle yaşayan, türlü dertlerle, binbir düş kırıklığıyla karşılaşan, ama bunlardan yıkılmayan, bunlara boyun eğmeyen kişi, işleri her zaman rast gitmiş ve görece bir refah içinde yaşamış kişiden çok daha değerlidir. Daha yüksek düzeyde bir yaşama ulaşmışlığın izlerini taşıyanlar kimler? "Laboureurs, votre vie est triste, laboureurs, vous souffrez dans la vie, laboureurs vous êtes bien-heureux*sözlerini hak etmiş olanlar... "Toute une vie de lutte et de travail soutenu sans fléchir jamais"nin** izlerini taşıyanlar... Onlar kadar olmaya çalışmak güzel bir şey. Ve işte, biz de yolumuzda ilerleyeceğiz "indefessi favente Deo"*** Bana gelince, iyi bir papaz olmalıyım –söyleyecek doğru ve dünyaya yararlı bir sözü olan bir papaz... Oldukça uzun bir hazırlık dönemi geçirmem, sarsılmaz bir inanca tam kesinlikle kavuştuktan sonra başkalarına bunu aşılama uğraşına geçmem daha iyi olacak belki de...

* "Irgatlar, yaşanımız açıklı, ırgatlar, bu hayatta çok çekiyorsunuz, ırgatlar siz Tanrı'nın kutsadığı kişilersiniz."

** "Hiçbir zaman baş eğmeden sürdürülmüş, mücadele ve çalışma dolu bir yaşam."

*** Tanrı sayesinde, usanmadan.

İçtenlikle yaşayabildiğimiz sürece her şeyimiz iyi olacaktır... Başımızdan gerçek acıların geçeceği, büyük düş kırıklıklarına uğrayacağımız, büyük bir olasılıkla birçok kötü suç işleyeceğimiz, yanlış işler yapacağımız her ne kadar kesinse bile, yine kesin olan bir şey var ki, ateşli ve cesur olmak –yapabileceğimiz tüm hatalara– karşın dar kafalı ve aşırı temkinli olmaktan iyidir. Birçok şeyi çok sevmek de iyi bir şey, çünkü insana güç kazandıran budur. Çok seven kişi çok da çalışır ve çok şey başarabilir, sevgiyle yapılmış bir iş iyi yapılmıştır. İnsan birtakım kitapları okuduğunda –örnekse Michelet'nin *L'Hirondelle*, *L'Alouette*, *Le Rossignol*, *Les Aspirations d'Automnex*, *Je vois d'ici une dame*, *j'uimais cette petite ville singuliere** gibi yapıtlarını– çarpılıyor, derinden etkileniyorsa, bunlar yürekten, yalınlıkla ve alçak gönüllülükle yazıldıkları içindir. Gerçekten anlam taşıyan az söz söylemek, kuru gürültüden başka bir şey olmayan, kolay söylendiği kadar yararsız olan bir araba laf etmekten daha iyidir.

Gerçekten sevilmeye değer şeyleri sadakatle sevmeyi sürdürebilirse kişi, sevgisini anlamsız, değersiz, önemsiz şeylere ziyan etmezse, zamanla daha çok ışığa kavuşacak, güçlenecektir.

İnsan belli bir meslek ya da belirli bir zanaatte ne denli erken usta olmaya çalışırsa, mümkün olduğunda bağımsız bir düşünce ve davranış tarzı benimserse, kendi kesin kurallarını ne kadar eksiksiz uygulayabilirse, o kadar sağlam bir karaktere sahip olabilir; bütün bunları yaptı diye dar kafalı olması da gerekmez ayrıca.

Bunları bir an önce yapmak akıllıca bir şey, çünkü yaşam kısa, zaman çok çabuk geçiyor. İnsan bir tek konuda tam anlamıyla ustalaşırsa ve o tek konuyu çok iyi anlamışsa, fazladan daha birçok şeyi de derinden kavrayacak, anlayabilecektir. Kimi kez insan içine çıkmak, şununla bununla bir sürü gevezelik etmek hoş olabilir, hatta bazen zorunlu bile oluyor bu, ama sessiz sedasız kendi işini sürdürmeyi yeğleyen, çok az sayıda arkadaş isteyen biri insanlar arasında da, dünyada yürüdüğü yolda da en güven içinde olandır. İnsan hiçbir zaman her şeyin iyi gittiği, sıkıntısız, dertsiz dönemlere güvenmemeli, rahatına da fazla düşkün olmamalı. En kibar ve kültürlü ortamlarda, en iyi çevrelerde, en rahat durumlarda bile kişi içinde Robinson Crusoe'nun esas özelliklerinden, doğaya bağlı münzevilikten bir şeyler taşımalı, yoksa kendi köklerini yitirir; ruhumuzdaki ateşi hiçbir zaman söndürmemeli, her an körüklemeyi sürdürmeliyiz. Kim kişisel yoksulluğu bilinçle seçer ve severse, büyük bir hazineye sahip demektir ve her an vicdanının sesini işitebilecektir; bu sesi işiten ve ona itaat eden kişi ise, Tanrı'dan en değerli armağanı almış olacak, onda en iyi dostu bulacak, hiçbir zaman yapayalnız kalmayacaktır.....

* Kırlangıç, Tarlakuşu, Bülbül, Güz Emelleri, Buradan Bir Kadın Görüyorum, O Garip Küçük Kent Sevmiştim.

Bizim yazgımız da bu olsun, yavrum, yürüdüğün yol hayırlı olsun, Tanrı hiçbir zaman hiçbir şeyde yanından eksik olmasın, seni başarılı kılsın... Ayrılık anında* benim, seni seven ağabeyinin, tek dileği bu..

Vincent

Laeken, Brüksel'in bir banliyösü, 15 Kasım 1878

Sevgili Theo,

Birlikte geçirdiğimiz, ne de çabucak geçen, günün akşamında sana yeniden yazmak istiyorum. Seni yeniden görmek, seninle konuşmak ne eşsiz bir sevinç kaynağı oldu... Ve böylesine bir anmış gibi geçen bir günün, böylesine kısa süren bir sevincin anılarımızda hep kalacağını, hiçbir zaman unutulmayacağını bilmek ne büyük bir mutluluk! Seni uğurladıktan sonra yürüyerek döndüm, –en kısa yoldan değil de, kanal kıyısındaki küçük yoldan.. Buralarda her türlü iş için çeşitli atölyeler var, özellikle akşamları, ışıkları yanarken pitoresk görünen.. Oysa, senin benim gibi, her ikisi de kendi özel alanında, Tanrı'nın çağrısına göre birer işçi olan, vargücüyle çalışan kişiler için bambaşka şeyler söylüyor bu yerler; kulak verip dinlesek, diyecekler ki: Gün ışırken çalışın, çünkü gece bastırdığında hiç kimse çalışamaz...

Tam da sokak süpürgecilerinin, koşumlu arabaları, yaşlı beyaz atlarıyla evlerine döndükleri saatti. Kanal boyu yolunun başlangıcındaki 'Ferme des Boues' (Balçık Çiftliği) dedikleri yerde bir dizi araba sıralanmış duruyordu. Bu yaşlı beyaz atlardan bazıları eski bir suluboya baskıyı anımsatıyor. Sen de görmüşsündür, biliyorsundur belki; aslında pek fazla sanat değeri olan bir şey değil, doğru, ama bana çok çarpıcı gelmiş, üstümde derin etki bırakmıştı. *Bir Atın Yaşamı* adlı baskılar dizisinin en sonuncusundan söz ediyorum.** Zayıf, hatta aşırı sıska, çok ve çok fazla çalışmaktan, uzun süren bir ağır işçilik yaşamından ölesiye yorgun düşmüş, yaşlı beyaz bir at vardır orada. Zavallı hayvan ıssız bir yerde, yapayalnız dikilmiş duruyor –tek tük boynu bükük, kurumuş ot yığınlarının bulunduğu, şurada burada bir iki yamru-yumru, fırtına vurgunu ağacın görüldüğü, iç karartan bir ova... Yerde bir kurukafa var, uzakta, geri planda, aklaşmış bir at iskeleti.. Atların derisini yüzen bir adamın kulübesinin yanıba-

* Theo, geçici olarak Goupil'in Paris bürosuna atanmıştı.

** On yıl sonra, Vincent, Paris'te tanıdığı empresyonist ressamları arabaya koşulmuş bitkin atlara benzetecekti.

şında bu iskelet.. Hepsinin üstünde fırtınalı bir gökyüzü... Soğuk, kasvetli bir gün, karanlık, sıkıntılı bir hava...

Acıklı, çok melankolik bir görünüm bu; günün birinde hepimizin ölümün gölgesinin düştüğü vadiden geçeceğimizi bilen, içinde duyan, "que la fin de la vie humaine, ce sont des larmes ou des cheveux blancs"*sözlerinin anlamına varan herkesi etkilemesi gereken bir resim.. Bunun gerisinde ne var? Yalnızca Tanrı'ya malum olan bir esrar.. Yine de, dünyaya gönderdiği sözlerle ölülerin yeniden yaşayacaklarını kesinlikle açıklamış.

Zavallı at, yaşlı, sadık hizmetkâr, öylece duruyor orada –sabırlı, uysal ama yılmamış ve cesur.. Tıpkı "la garde meurt mais elle ne se rend pas"** diyen yaşlı nöbetçi gibi, sonunun geleceği saati bekliyor.. Bu gece, arabalara koşulmuş o atları gördüğümde, elimde olmadan anımsadım o gravürü.

Sürücülere gelince, akıl almaz pislikteki giysileri içinde, Groux Usta'nın *Sıraya Oturmuş Yoksullar* adlı resmindeki dilenciler grubundan daha da derin bir fakirliğe batmış gibiydiler. Bana her zaman çarpıcı gelen, aslında da çok garip olan bir şey var: Ne zaman tanımlanamayacak, anlatılamayacak kötü bir perişanlık imgesiyle karşılaşsak –yapayalnızlık, yoksulluk, elem, her şeyin sonu ya da en aşırı ucu, vb.– kafamızda Tanrı düşüncesi uyanıyor. Hiç değilse bende böyle oluyor bu. Babam da her zaman "Konuşma yapmayı en çok sevdiğim yer kilise mezarlıklarıdır, çünkü orada herkes eşittir; yalnızca bu da değil, orada herkes durumunu *kavrıyor*" demez mi? Müzeyi birlikte gezmek fırsatını bulduğumuz için çok memnunum, hele Croux ve Leys'in yapıtlarını ve daha nice ilginç resimleri –örneğin Cooseman'ın o peyzajını– gördüğümüze... Bana verdiğin o iki baskı da çok hoşuma gidiyor; ama sen de *Üç Değirmen* adlı küçük gravürü benden almayı kabul etseydin iyi olacaktı. Tuttun bütün parayı sen verdin, yarısını benim ödememe izin vermedin. Koleksiyonunda saklamalısın onu, çünkü baskısı kusursuz olmamakla birlikte, gerçekten harika bir parça. Tüm bilgisizliğimle, bunun Kadife Breugel'e değil de, daha çok Köylü Breugel'e ait olduğunu sanıyorum. Sözünü ettiğim, alelacele yapılmış küçük eskizi de ekliyorum mektuba: Au Charbonnage.***

* "İnsan yaşamının sonu ya gözyaşı ya da ak saçlardı".
** "Nöbetçi ölür ama teslim olmaz".
*** Kömür İşçilerinin Hanı.

Yollarda karşıma çıkan bir sürü şeyin kaba eskizlerini çizmeye başlamak istiyorum ama, bu herhalde beni asıl işimden alıkoyacağı için en iyisi başlamamak. Eve döner dönmez 'kısır incir ağacı' hakkındaki vaaza başladım.

Au Charbonnage adını verdiğim o küçük desen dikkate değer bir şey değil; yapmamın tek sebebi, buralarda kömür madenlerinde çalışan çok insana rastlıyorum ve bunlar oldukça belirgin özellikleri olan kişiler. Küçük ev yolun az ötesinde; büyük kömür barakasına eklenmiş ufak han gibi bir şey. İşçiler yemek saatlerinde oraya gelip ekmeklerini yiyor, biralarını içiyorlar.

İngiltere'de olduğum sırada kömür madenlerinde, kömür işçilerinin arasında vaizlik yapmak için başvurmuştum, ama işe almadılar; en az yirmi yaşında olmam gerekiyormuş. Sen de biliyorsun, tüm İncilin kökenlerin-

den, temellerinden biri "Karanlıkta yükselen ışık"tır, *karanlıktan ışığa doğru.* Eee, en çok kim gereksiniyor bunu, en açık yüreklilikle dinleyecek olanlar kimler? Deneyimler de gösteriyor ki, karanlıkta, yeryüzünün altındaki derinliklerde yürüyenler –kömür işçileri gibi yani– Tanrı'nın İncil'deki sözlerinden çok etkileniyorlar, gerçekten inanıyorlar da. Şimdi, Belçika'nın güneyinde, Hainaut bölgesinde, Mons civarından Fransız sınırına, hatta sınırdan öteye de uzanan Borinage adı verilen bir bölge var; buradaki sayısız kömür madeninde çalışan oldukça özel bir maden işçileri nüfusu bulunuyor. Bir coğrafya broşüründe onlar hakkında şunları okudum: "Borinler (Mons'un batısına düşen Borinage'da oturanlar) yalnızca kömür madenlerinde çalışırlar. İnsanı ezen bir görünümü olan bu maden ocakları yerin üçyüz metre derinine inmektedir. Her gün buralara çalışmaya giden işçilere hem saygı hem sevgi borçluyuz. Kömür işçisi Borinage'a özgü bir tiptir, çünkü onun için gün ışığı diye bir şey yoktur; pazar günleri dışında güneşi görmez bile. Aydınlığı az bir lambanın solgun ışığında, daracık tünellerde büyük güçlükler içinde çalışır, gövdesi iki büklümdür hep. Kimi kez sürünerek ilerlemek zorundadır; bizim için ne denli yararlı olduğunu bildiğimiz o madeni, toprağın barsaklarından söküp çıkarmak için çalışır; her an yenilenen binlerce tehlikenin arasında çalışır; ama Belçikalı kömür işçisinin neşeli bir tabiatı vardır, o hayata alışmıştır; kaskının üstüne kendisine karanlıkta yol gösterecek olan küçük lambayı takıp da maden kuyusuna indiğinde, içinde Tanrı'ya sonsuz güven vardır, onun nasıl çalıştığını gören, onu, karısını, çocuklarını koruyan Tanrı'ya.."

Böylece Borinage, taş ocaklarının bulunduğu Lassines'in güneyine düşüyor.

Oraya vaiz olarak gitmeyi çok istiyorum. Papaz de Jong ve Papaz Pietersen'in bana şart koştukları üç aylık deneme bitmek üzere. Aziz Paul, vaaz vermeye başlamadan, uzun misyoner yolculuklarına çıkıp dinsizler arasında çalışmaya başlamadan önce tam üç yıl kalmış Arabistan'da. Ben de bu dediğim bölgede sessiz sedasız üç yıl çalışabilsem, hep öğrenmeyi, gözlem yapmayı sürdürerek elbette, oradan döndüğümde gerçekten söyleyecek, dinlenmeye değer bir sözüm olacaktır, inanıyorum buna. Bunu kesin bir alçakgönüllülük ama kendime güvenle söylüyorum. Tanrı kısmet ederse ve yaşamımı bağışlarsa, otuz yaşıma vardığımda hazır olabilirim sanıyorum, kendime özgü eğitimim ve deneyimlerimle işimi daha büyük bir ustalıkla başarır, şimdikinden çok daha olgun bir kişi olarak çalışırım.

Bu konuyu kimbilir kaç kez konuştuk, ama bak, işte yine yazıyorum.

Borinage'da birçok küçük Protestan topluluklar ve herhalde okullar da var şimdi bile. Orada, demin anlattığım gibi, vaiz olarak bir görev alabilsem, İncil'in öğretisini yoksullara –yani, buna en çok gereksinimi olan, eğitilme-

ye en uygun kişilere– vaazeder, geriye kalan zamanımda –hafta içinde– da kendimi öğretmenliğe adayabilirim.

St. Gilles'e mutlaka gitmişsindir. Ben de gittim geçenlerde, Ancienne Barrière yönünden. Mont St. Jean'ın başladığı yerde bir tepe daha var, adı Alsemberg, sağdaki St. Gilles mezarlığı sedir ve çam ağaçlarıyla dolu. Tüm kenti görebiliyorsun oradan.

Biraz daha yürürsen Forest'e varıyorsun. Orada çevre çok pitoresk, tepelerin eteklerinde eski evler var; Bosboom'un kimi tuallerinde görülen, kum tepecikleri arasındaki kulübeleri andırıyor bunlar. Burada her türlü tarım işlerinin yapıldığı da görülüyor: mısır ekimi, patateslerin topraktan çıkarılması, turpların yıkanması... Hepsi de resmi yapılacak şeyler, odun toplama işi bile ve de Montmartre'a çok benziyor.. Asma ya da sarmaşık kaplı eski evler, küçük, güzel hanlar var; evlerden biri dikkatimi çekti, bir hardal imalatçısına aitmiş, Verkisten adlı biri.. Onun evi tıpkı Thijs Maris'in bir resmine benziyor örneğin. Şurada burada taş bulunan yerler de var, küçük küçük taş ocakları kurulmuş... Bunlar arasında, vagon tekerleklerinin derin izler bıraktığı, çukur patikalar geçiyor, kırmızı püsküllerle süslenmiş küçük beyaz atlara, mavi gömlekli sürücülere rastlanıyor, buralarda çobanlar da var, sonra da Groux'un kadınlarını andıran, başlarına siyah-beyaz kepler takmış kadınlar.. Öyle yerler var ki bu yörede –Tanrı'ya şükür her yerde vardır– insan kendini herhangi bir yerde olduğundan daha çok evine yakın hissediyor, çok eskilerden kalma, sıla özlemini andıran bir duygu doluyor içine, biraz melankoli taşıyan bir duygu.. Yine de, öylesine uyarıcı ki, insanın kafasını canlandırıyor, güçlendiriyor ve nedendir nasıldır bilinmez, yapmamız gereken iş için yeni bir istek yeni bir cesaret veriyor bize. O gün Forest'ten öteye yürüdüm, ikincil bir yola saparak, duvarlara sarmaşık kaplı eski, küçük bir kiliseye vardım. Bir sürü ıhlamur ağacı gördüm orada, dalları birbirlerine parkta gördüklerimizden daha da karmakarışık dolanmış, tabir yerindeyse daha gotik ağaçlardı bunlar. Kiliseye giden çukur yolun bir yanında, yamru-yumru, eğri-büğrü kütükler, ağaç kökleri vardı –Albert Dürer'in *Ritter, Tod und Teufel**gravüründe olanlardan daha da fantastik şeylerdi gibi geldi bana. Carlo Dolci'nin *Zeytin Bahçesi* adlı yapıtının bir resmini, daha doğrusu fotoğrafını gördün mü hiç? Rembrandt'ımsı bir yanı var; geçende gördüm. Rembrandt'tan esinlenerek aynı tema üstüne yapılmış, hatta ötekinin bir eşi olan *İncili Okurken* adlı kocaman, kaba-saba gravürü biliyorsundur herhalde –hani, iki kadın bir de beşik... Baba Corot'nun aynı konudaki resmini gördüğünü söyledin ya, ben de yeniden anımsadım bunu. Ölümünden kısa bir süre sonra yapıtları sergilendiğinde görmüştüm ve çok etkilemişti beni.

* Şövalye, Ölüm ve Şeytan.

Sanat ne büyük zenginliklerle dolu; insan gördüklerini unutmadıkça hiçbir zaman verimli düşüncelerden uzak, gerçekten yalnız ya da tek başına kalamaz.

Tanrı'ya emanet ol, Theo. Ellerini sıkı sıkı sıkıyorum hayalimde. İyi vakit geçir, işlerinde başarılı ol, yaşam yolunda güzel şeylerle karşılaş –anılarımızdan silinmeyecek, görünüşte pek az şeyimiz varsa da bizi zenginleştirecek güzel şeylerle.. Mauve'u gördüğünde benden selam söyle. Bana hep inan.

Seni seven ağabeyin
Vincent

Birkaç gündür göndermedim bu mektubu. 15 Kasımı atlattık, yani üç ay tamamlanmış oldu. Papaz de Jong ve Bokma Usta ile konuştum, okula yerli Felemenk öğrencilere tanınan koşullarla devam edemeyeceğimi söylediler; derslere parasız girebilirmişim gerekirse –ama tek ayrıcalığım bu; dolayısıyla, burada daha fazla kalabilmem için halen elimde olan parasal imkânlardan daha çoğuna gereksinimim var– halen elimde olan parasal olanaklarsa: Hiç! Sıfır! Böylece, Borinage için tasarladıklarımı geliştirmem gerekecek yakında herhalde. Bir kez kırsal alanlara attım mı kendimi, büyük kente kolay kolay dönmeye niyetim yok.

Tanrı'ya inanmadan, ona güvenmeden yaşamak kolay olmaz; bunlar olmazsa tüm cesaretini yitirir insan.

Cuesmes, Belçika, Temmuz 1880

Sevgili Theo,

Uzun süre, birçok nedenden dolayı yazamadıktan sonra, bu kez biraz isteksizce yazıyorum sana.

Bir dereceye kadar, bir yabancı gibi oldun bana, ben de sana –belki de sandığından çok daha fazla... Böyle devam etmemek ikimiz için de daha iyi olur belki. Eğer zorunlu olmasaydım, sen beni bu zorunluluk karşısında bırakmasaydın, bu mektubu bile yazmazdım ola ki. Benim için elli frank gönderdiğini öğrendim Etten'de; çarnaçar kabul ettim. İstemeyerek elbette, içimde melankolik bir duyguyla elbette, ama başka ne yapabilirdim –bir çıkmaz sokakta, dümdüz bir duvarın önünde gibiyim, başım da dertte.. Kısaca, sana teşekkür etmek için yazıyorum bu mektubu.

Borinage'a döndüğümü biliyorsundur belki. Babam Etten civarında bir

yerde kalmamı yeğliyordu; kabul etmedim ve sanıyorum ki herkes için en iyi olanı yaptım böylece.

Nasıl oldu bilmiyorum ama elimde olmadan, ailenin başedilemez, kuşku uyandırıcı bir kişisi durumuna geldim, en azından güvenilemeyecek biri.. Bu halde kime ne yararım dokunabilir?

Her şeyden çok bu nedenle, yapabileceğim en iyi, en akla yakın şey bir yerlere gitmek, uygun bir uzaklıkta bulunmak hepinizden, böylece varlığımı unutabilirsiniz.

Tüylerini dökme –tüy değiştirme– vakti kuşlar için neyse, biz insanlar için de düşkünlük ve mutsuzluk dönemleri aynı zor zamanlar. Böylesi bir tüy dökme döneminde ömrü billah kalabilir kişi, ya da atlatır, yenilenmiş olarak yaşama döner.. Ama ne olursa olsun, başkalarının gözü önünde yapılamaz bu, çünkü hiç de eğlenceli bir şey değil... Öyleyse saklanmaktan başka çare yok. İyi ya, öyle olsun.

Şimdi; bütün bir ailenin –hele de her türlü ön yargıdan ve onurlu olduğu kadar modaya uygun erdemlerden tümüyle uzak olmayan bir ailenin– güvenini yeniden kazanmak her ne kadar zor, neredeyse imkânsızsa da, yine de tümüyle umutsuzluğa kapılmış değilim. Zamanla, yavaş yavaş, ama sonunda mutlaka, aileden bazılarıyla yeniden candan bağlar kurabileceğime inanıyorum.

Her şeyden önce, sözkonusu "içten bağlar"ın –daha fazlasını istemeye çekiniyorum– babamla aramda yeniden kurulmasını diliyorum, seninle ikimiz arasında kurulmasını ise en az aynı ölçüde umuyorum.

Böylesi bir *entente cordiale* karşılıklı yanlış anlamalardan çok daha yeğdir. Şimdi, birtakım soyut konulardan söz açarak içini sıkmak zorundayım. Sabırla dinleyeceğini umuyorum. Tutkulu, coşkulu, duygularına çabuk kapılan bir insanım ben. Ufak tefek, ya da büyük delilikler, saçmalıklar yapabilecek bir tabiatım var; yaptıklarımdan az ya da çok pişman oluyorum daha sonra. Kimi kez, sabırla beklemek daha yerinde olacakken, aklıma geleni anında yapıyor ya da söylüyorum. Başkaları da aynı yanlışlıkları yaparlar kimi kez sanıyorum. Hal böyleyken, yapılacak ne var? Kendimi, tehlikeli, hiçbir işe yaramaz biri gibi mi görmem gerekir? Sanmıyorum. Sorun şu: Söz konusu aşırı coşkuları, duygusallığı iyi bir şeyler uğruna kullanabilmek için her yolu denemek... Örnekse, coşkularımdan biri: Kitaba karşı hemen hemen karşı konulmaz bir tutkum var; hiç durmadan okumak, öğrenmek, kendi kendimi yetiştirmek peynir ekmek kadar kesin bir gereksinim benim için. Eminim, sen anlayabilirsin bunu. Bir başka çevre içinde bulunduğumda, resimler ve sanat yapıtları arasında olduğumda yani, biliyorsun onlara karşı şiddetli bir tutkum vardı, coşkuların en yüksek doruğuna ulaşırdım. Ve buna pişman değilim. Şimdi, *o ülkeden çok uzaktayken bile, resimler diyarının özlemini çekiyorum sık sık.*

Belki de hatırlarsın, eskiden bilirdim (hâlâ da biliyorum ola ki) Rembrandt'ın kim olduğunu –Millet'nin, Jules Dupré'nin, Delacroix'nin, Millais ya da M. Maris'in kim olduklarını da... Eh, şimdi o çevrenin içinde değilim artık– ama o ruh denilen şey var ya, o hiçbir zaman ölmez, hep yaşar, hep ve her zaman ve sonsuza dek arayışını sürdürür derler. Ben de, o dediğim özleme, sıla hasretine baş eğeceğime, dedim ki kendi kendime: "O ülke, ya da anavatan, her yerdedir. Böylece, kendimi umutsuzluğa bırakacağıma, bir başka türlü söylemek gerekirse, umudu uyanık tutan, yükselmeyi amaçlayan, hep arayan melankoliyi, uyuşukluk ve acı içinde insanı umutsuzluğa sürükleyen melankoliye yeğledim. Bu nedenle elime geçirebildiğim tüm kitapları –İncil gibi, Michelet'nin 'Fransız Devrimi' gibi, sonra geçen kış Shakespeare, birkaç Victor Hugo ve Dickens, Beecher Stowe, Aeschylus ve onun kadar klasik olmayan birkaç kişi daha, ve büyük birkaç 'küçük usta'nın yapıtları– olanca ciddiyetimle okudum, inceledim. 'Küçük usta' olarak nitelediklerim arasında Fabritius ve Bide gibi kişiler var, çok iyi bilirsin.

Şimdi, bütün bunlara dalmış olan bir kişi, kimi kez 'choquant' olur, yani, başkalarına aşırı şaşırtıcı ve ters gelebilir; arada bir bilmeden, istemeden, kimi örf ve adetlere, toplum kural ve alışkanlıklarına karşı suç işler.

Oysa bunlara kötü gözle bakmak ne yazık, ne yanlış... Örnekse, sen de biliyorsun ki genellikle giyim kuşamıma, dış görünüşüme pek dikkat etmem, kabul ediyorum, bunun kimilerini şoke ettiğini de kabul ediyorum. Ama bak şimdi, yoksulluğun, mahrumiyetin de payı var bunda; sonra derin bir düş ve cesaret kırıklığının oynadığı rol de var. Kimi kez, o sırada kafanızı kurcalayan bir konuyu daha yoğun incelemek için gerekli yalnızlığı sağlamaya yarıyor bu.

İncelenmesi en gerekli konulardan biri de tıp; az da olsa bu konuda bir şeyler bilmeyen, öğrenmeye çalışmayan hiç kimse yoktur. Oysa ben, görüyorsun bu alanda bir kelime bile bilmiyorum. Bütün bunlar insanı sarıyor, kafasını kurcalıyor, üstünde uzun uzadıya düşünecek, düşler kuracak malzeme sağlıyor. Beş yıldan fazladır, ne kadar süre olduğunu tam bilmiyorum, işsiz güçsüz sayılırım, oradan oraya dolaşıp duruyorum. Sense diyorsun ki: Belirli bir zamandan beri hep yokuş aşağı gittin, iyice bozuldun, hiçbir şey yapmadın. Tümüyle doğru mu bu?

Kimi kez kuru ekmeğimi kendim kazandım, kimi kez de bir dost, yüreğinin iyiliğinden, bir dilim ekmeği bana verdi, burası doğru. Elimden nasıl geliyorsa öyle yaşadım, iyi kötü, gelişigüzel; birçok kişinin güvenini yitirdim, doğru; parasal durumum acınacak gibi, doğru; geleceğim çok karanlık görünüyor, doğru; işlerimi daha iyi yürütebilirdim, doğru; sırf ekmek parası kazanacağım diye çok vakit kaybettim, doğru; çalışmalarım, incelemelerim de kötü, hatta umutsuz durumda şu sıra, doğru; gereksinimlerim sahip ol-

duklarımı çok aşıyor, evet. Ama, buna yokuş aşağı inmek mi denir, hiçbir şey yapmamak mı denir? Belki de diyeceksin ki: Neden herkesin senden istediğini yapmadın, neden üniversiteye devam etmedin? Buna vereceğim tek yanıt şu: Masraflar çok ağırdı, üstelik, o dediğin gelecek, şimdi izlediğim yoldakinden daha iyi değildi.

Şimdi tutturduğum yolu sonuna dek sürdürmek zorundayım; okumazsam, kendi bildiğim gibi çalışmazsam, hiçbir şey yapmazsam, aramaktan vazgeçersem, işte o zaman yok olurum. En acı yazgı olur benimki.

Şimdi, benim görüşüm şöyle: Yılmadan devam etmek, devam etmek, gerekli olan bu. Bu kez de soracaksın: Kesin hedefin ne? Hedefim gittikçe kesinleşecek, ağır ağır ama emin bir biçimde ortaya çıkacak –tıpkı kaba eskizin azar azar, üstünde ciddiyetle çalışarak, başlangıçta belli belirsiz olan fikrin üstünde uzun uzadıya düşünülerek, uçan, kaçacak gibi olan esini yakalayarak, resme dönüştürülmesi gibi, sonsuzluğa dek aynı kalacak hale getirilmesi gibi... Vaizlerin de aynı sanatçılar gibi olduklarını söylemeliyim sana. Bir yanda eski akademik ekol var, çoğu kez tiksindirici, zorba, her türlü iğrençliğin bir araya geldiği bir yer; her türlü ön yargıyı, köhne toplum değerlerini çelikten bir zırh gibi üstlerine geçirmiş adamlar.. Bu adamlar işin başında oldular mı mevkileri de ona göre dağıtıyorlar, geliştirdikleri bürokratik bir sistem sayesinde kendi gözdelerine iyi yerler vermek, başkalarını dışarda tutmak hesabına düşüyorlar. Bunların Tanrı'ları Shakespeare'in sarhoş Falstaff'ının Tanrısı gibi, "le dedans d'une eglise";* bu sözde vaiz beylerin dinsel ve dinsel konulardaki tutumu, inanılacak gibi değil belki ama, o sarhoş herifinkinden farksız (bunu kendilerine söylesen şaşırabilirler, herhangi bir insani duyguya sahipseler tabii). Belli olan şu ki, bu konulardaki körlüklerinin günün birinde açık görüşlülüğe dönüşebilme tehlikesi hiç yok.

Durum böyle olunca, onlarla aynı görüşte olmayan, tüm yüreği, tüm ruhuyla, toparlayabildiği tüm kızgınlıkla karşı çıkan kişinin işlerinin kötü gitmesi olağan. Kendi payıma, bunlar gibi olmayan akademiklere saygı duyuyorum. Ancak, saygın olanlar, ilk anda inanamayacağın kadar ender. Şimdi işsiz olmamın, yıllardır bana iş verilmemesinin nedeni, kendileri gibi düşünenlere iş vermeyi yeğ tutan o beylerden daha başka düşüncelere sahip olmam sadece... Söz konusu olan yalnızca giyim kuşamım konusunda ileri sürdükleri iki yüzlü sakıncalar değil, inan bana çok daha ciddi bir sorun var işin içinde.

Bütün bunları neden sana anlatıyorum ki? Yakınmak için değil, belki de az çok yanlışlıklar yaptığım olaylar için bir bahane uydurmak amacıyla değil, sırf sana cevap vereyim diye.. Geçen yıl beni görmeye geldiğinde,

* "Bir kilisenin içinde".

"La Sorcière" (Büyücü Kadın) adını verdikleri ıssız çukurun oralarda yürüyüş yaptığımızda, bana bir vakitler Ryswyk değirmeninin ve kanalın orada da birlikte yürüdüğümüzü hatırlatmış, "o vakitler birçok konuda aynı görüşteydik" demiştin. Sonra da eklemiştin ama: "O günden bu güne öylesine değişmişsin ki, aynı insan değilsin artık." Tümüyle doğru değil bu. Değişen şu ki, o zamanlar yaşamım bunca güç değildi, geleceğim daha az karanlıktı; içim, içimdekiler, bakış ve görüş açım, düşünce tarzım hiç mi hiç değişmedi. Herhangi bir değişme olmuşsa, o da şudur: eskiden düşündüklerime, inandıklarıma, şimdi daha çok inanıyorum, eskiden sevdiklerimi şimdi daha çok seviyorum.

Dolayısıyla, şimdilerde, diyelim ki Rembrandt'ı, Millet ya da Delacroix'yı, ya da her kimseyse işte, eskisinden daha az coşkuyla sevdiğime inanmakta direnirsen yanılmış olursun; çünkü gerçek tam tersi... Ama, anlasana işte, sevilecek, inanılacak pek çok şey var. Shakespeare'de Rembrandt'tan, Michelet'de Corregio'dan, Victor Hugo'da Delacroix'dan bir şeyler bulmak olası. Ayrıca İncil'de Rembrandt'tan bir şeyler, ya da Rembrandt'da İncil'den bir şeyler var, nasıl istersen artık? İkisi de aynı kapıya çıkıyor insan olayı doğru anladığı, yanlış yorumlar yapmadığı, kıyaslamaların eşitleme anlamına gelmediğini bildiği sürece –ki bu, özgün kişiliklerin erdemlerini azaltmak demek değildir– elbette.. Bunyan'da da Maris ya da Millet'den bir şeyler var, Beecher Stowe'da Ary Scheffer'in izleri..

Eğer bir adamı, resimleri inceden inceye incelediği için bağışlayabiliyorsan, kitap sevgisinin de Rembrandt'ı sevmek kadar kutsal olduğunu kabul etmek zorundasın; hattâ ikisinin birbirini tamamladığı kanısındayım ben.

Hani Fabritius'un bir erkek portresi vardı, bir gün birlikte yürürken Harleem Müzesi'nde görmüş, uzun süre bakmıştık, çok seviyorum onu. Ama Dickens'in *A Tale of Two Cities*'indeki (İki Kentin Öyküsü) Sidney Carton'u da seviyorum; başka kitaplardan da, az ya da çok benzerlikleriyle insanı şaşırtan, çarpıcı örnekler verebilirim sana. Shakespeare'in *Kral Lear*'indeki kişilerden biri olan Kent de bence en az Th. de Keyser'in herhangi bir figürü kadar soylu ve üstün nitelikli –tabii, Kent ve Kral Lear çok daha eski bir dönemde yaşamışlar, o başka. Neyse, fazla uzatmayalım, Shakespeare harika bir adam! Kim onun kadar esrarlı olabilmiş? Dili, üslubu, gerçekten de bir ressamın ateşle, duyguyla titreyen fırçasıyla kıyaslanabilir. İnsan okumasını öğrenmek zorunda, tıpkı görmeyi, yaşamayı öğrenmek zorunda olduğu gibi...

Kısaca, herhangi bir şeyi inkâr ettiğimi sanmamalısın; sadakatsizliğimin içinde bile oldukça sadıkım ve değişmişsem bile aynıyım. Tek kaygım var artık: Nasıl yararlı olabilirim dünyaya? Bir amaca hizmet etmem, iyi bir

şeyler yapmam olası mı? Daha çok öğrenmenin, kimi konuları daha derinden incelemenin yolları nasıl bulabilirim? Görüyorsun, hiç durmadan kafamı meşgul eden bu. Derken kendimi yoksulluk yüzünden dört yandan kuşatılmış hissediyorum, ulaşamayacağım kadar uzakta olan belirli işlerin belirli gerekli şeylerin dışına itildiğimi duyuyorum. Melankoliden kurtulamamamın nedenlerinden biri bu işte; sonra, dostluğun, güçlü, ciddi sevgilerin olabileceği yerde bir boşluk buluyor insan içinde, moral enerjisini kemiren bir düş kırıklığı duyuyor; sanki yazgı, sevecenlik içgüdülerine karşı bir barikat kurmuş, içimde bir iğrenme seli yükselip beni boğacak gibi oluyor. Ve haykırıyorsun: "Daha ne kadar sürecek bu Tanrım!"

Peki, başka ne diyeyim? İçimizden geçen düşünceler dışardan görünüyor mu ki? İnsanın ruhunda koca bir ateş yanıyor olabilir, ama hiçbir zaman kendi kendisini ısıtamaz onunla; gelip geçenlerse yalnızca bacadan çıkan cılız dumanı görürler ve yollarına devam ederler. Şimdi bak, yapılması gereken şu: İçindeki o ateşi körüklemeli kişi, kendi kendine yeterli olmalı, büyük bir sabırsızlıkla, ama yine de sabırla birinin gelip o ateşin yanına oturacağı –belki de hep orada kalmak üzere– saati beklemeli. Tanrı'ya inanan kişi, önünde sonunda, ergeç gelecek olan o saati beklemesini bilmeli.

Şimdilik, görünüşe göre, her işim kötüye gidiyor, bu durum epeydir sürüyor üstelik, gelecekte de bir süre aynı olacağa benzer; ama her şeyin kötü gidiyormuş gibi göründüğü bir zamandan sonra, her şeyin düzeleceği bir vakit de gelebilir. Bu ille de olacak demiyorum, belki de hiçbir zaman olmayacak. Ama iyiye doğru bir gelişme olursa, bunu bir kazanç sayar, rahatlarım ve derim ki: Nihayet! Görüyorsunuz ya, bir şeyler varmış! Sen de diyeceksin ki belki: "Çekilmez bir adamsın, din konusunda akla uzak düşüncelerin, çocuksu vicdani kuşkuların var." Düşüncelerim akla uzak ya da çocuksuysa, onlardan kurtulmayı umuyorum, daha iyisini istediğim yok. Bu konuda ne düşündüğüme değgin bir ufak ışık sana: Souvestre'in *Philosophe sous les Toits* (Damlar Altındaki Filozof)unda bulacaksın bunu. Halktan bir adamın, zavallı, basit bir işçinin kendisini kendi ülkesinde nasıl gördüğünü... "Belki de kendi ülkenizin ne olduğunu hiç düşünmediniz," dedi adam elini omzuma koyarak; "çevrenizi saran her şeydir; sizleri yetiştirmiş, beslemiş olan, sevmiş olduğunuz her şey –gördüğünüz şu tarlalar, şu evler, şu ağaçlar, gülerek yanınızdan geçip giden şu kızlar, ülkeniz bunlar işte. Sizi koruyan yasalar, emeğiniz karşılığında kazandığınız ekmek, söylediğiniz sözler, halkımızdan ve arasında yaşadığınız şeylerden

size gelen sevinç ve acı, ülkeniz bu işte! Bir vakitler annenizi gördüğünüz küçücük oda, onun size bıraktığı anılar, artık altında dinlendiği toprak, ülkeniz bu işte. Onu her yerde görüyor, havasını soluyorsunuz! Haklarınızın ve görevlerinizin, sevgilerinizin ve gereksinimlerinizin, anılarınızın ve şükranlarınızın bir hesabını yapın, hepsini aynı ad altında toplayın, o ad vatanınızın adıdır."

Aynı şekilde, insanlarda ve yaptıkları işlerde gerçekten iyi ve güzel olan, içsel ahlak taşıyan, tinsel ve harikulade güzellikte ne varsa Tanrı'dan geldiğine inanıyorum öte yandan, insanlarda ve yaptıkları işlerde kötü ve yanlış olan şeyler Tanrı'dan değil bence, Tanrı hiçbirini onaylamıyor.

Bir de, her zaman düşünmüşümdür ki, Tanrı'yı tanımanın en iyi yolu pek çok sevmektir. Bir dostu sev, karını sev, bir şeyi, canın ne istiyorsa onu sev, bildiğinden daha fazlasını bilmenin doğru yoluna girmişsin demektir. Ben böyle diyorum. Ancak, ulu, ciddi, mahrem bir duygu birliğiyle sevmeli kişi, tüm gücü ve aklıyla sevmeli, daha derinden, daha iyi, daha çok öğrenmeye çalışmalı. Böylesi bir yol Tanrı'ya götürür, sarsılmaz imana götürür.

Bir örnek vereyim sana: Biri Rembrandt'ı seviyor diyelim, ama ciddi seviyor, o kişi Tanrı'nın var olduğunu bilir ve derinden inanır. Biri Fransız Devrimi'nin tarihini inceliyor diyelim, o kişi imansız olamaz, en büyük şeylerin gerisinde de tanrısal bir erkin kendini gösterdiğini anlar.

Belki de adamın biri, kısa bir süre içinde elemler üniversitesinde ücretsiz dersler izlemiş, bu arada gözleriyle gördüğü, kulaklarıyla işittiği şeylere iyi dikkat etmiş ve bunlar üzerinde düşünmüş; o da sonunda imana varacaktır, belki de anlatamayacağı kadar çok şey öğrenmiş olacaktır. Büyük sanatçıların, gerçek ustaların, başyapıtlarında bize söylemek istediklerinin gerçek anlamını kavramaya çalışmak da insanı Tanrı'ya götürür. Biri kitabında yazmış ya da söylemiş diyeceğini, öteki ise yaptığı resimde. Sonra, sırf İncil'i oku, o zaman düşünürsün işte, çok düşünürsün, her zaman düşünürsün... İyi ya, çok düşün, her zaman düşün, o zaman sen bilincine bile varmadan düşüncelerin, olağan düzeyin üstüne çıkar. Okumasını biliyoruz ya, okuyalım öyleyse!

Kişinin az çok dalgın olduğu, az çok düşler alemine daldığı anlar olabilir; kimisi çok dalgınlaşır, düşler alemine çok derinden dalar. Ben belki de öyleyim, ama suç kendimin; ancak, belki bu da tümüyle sebepsiz değil, belki dalıp gitmemin, kafamın bir şeylere takılıp kalmasının, tasalanmamın bir nedeni vardı... Üstesinden gelinemeyecek şeyler değil bunlar. Düşlere da-

lan kişi kimi kez bir kuyuya düşebilir, ama derler ki sonradan o kuyudan çıkmasını da bilir. Öte yandan, dalgın adamın da, bir tür denge öğesi olarak; aklının dupduru olduğu dönemler vardır. Kimi kez, olduğu gibi olması için geçerli nedenlere sahip bir kişidir ama bu nedenler başlangıçta herkesçe anlaşılmaz her zaman, ya da ilgilenilmediği için bilincine varılmadan unutulur. Fırtınalı bir denizin ortasındaymış gibi, uzun süre şuraya buraya atılıp savrulmuş bir kişi, er ya da geç ulaşmak istediği yere varır; beş para etmez, hiçbir işte tutunamaz, hiçbir işlev yüklenemez gibi görünen bir insan, sonunda yapabileceği işi bulur, etkin olabileceğini, başlangıçta göründüğünden çok daha değişik olduğunu gösterir... Öyle, gelişigüzel yazıyorum şimdi, kalemime ne gelirse.. Beni, yalnızca boşta gezen bir serseri olarak görmeyebilirsen çok sevinirim.

Çünkü, iki tür serseri var ve bunlar birbirinin tam karşıtı.. Adam vardır; tembellikten, karaktersizlikten, tabiatının alçaklığından dolayı serseridir; istersen beni o türden say.

Bir de öteki tür serseri vardır ki kendi kendine rağmen boşta gezmektedir; etkin olabilmek için büyük bir özlemle yanan ama hiçbir şey yapamayan.. Çünkü bir şeyler yapması olanaksızdır, bir kafese hapsedilmiş gibidir, çünkü verimli olabilmek için gereksindiği şeylere sahip değildir, çünkü yazgının çizdiği olaylar dizisi onu o kafese tıkmıştır; böyle bir adam ne yapacağını bilmeyebilir ama içgüdüleriyle hisseder: ne olursa olsun, bir işe yarayabilirim, yaşamımın bir amacı olacak sonunda, çok daha başka türlü bir insan olabileceğimi biliyorum! Öyleyse nasıl yararlı olabilirim, nasıl hizmet edebilirim? İçimde bir şey var, nedir o?

Böylesi çok değişik yapıda bir serseridir; istersen beni bu türden say.

Kafese kapatılmış bir kuş, bahar geldi mi, yapacağı bir şey olduğunu çok iyi bilir, ama yapabilecek durumda değildir. Nedir bu? Pek iyi de anımsayamaz. Belli belirsiz bir şeyler gelir gözünün önüne ve kendi kendine der ki, "Öteki kuşlar dallarda yuva kuruyorlar, yumurtluyorlar, yavrularını yetiştiriyorlar." Ve başını kafesin çubuklarına vurur da vurur. Oysa kafes olduğu yerde kalır ve kuş, acıdan deliye döner.

Oralarda uçan bir başka kuş, "Şu tembel hayvana da bak," der yolunda giderken, "keyfi yerinde görünüyor." Evet, hapiste olan yaşar, ölmez, içinde olup bitenleri ise dışardan kimse görmez; sağlığı yerindedir, güneş açtığında az çok neşelidir... Derken kuşların göç vakti gelir, yeniden melankoliye düşer. "Ama istediği her şey elinin altında," der ona kafeste bakan çocuklar.. Oysa o, çubukların arasından bulutlu gökyüzüne bakmakta, patlamaya hazırlanan fırtınayı görmekte, içinden yazgısına is-

yan etmektedir. "Kafesteyim, kafeslenmişim, bir de hiçbir gereksinmem olmadığını söylüyorsunuz aptallar! Her istediğime sahibim, öyle mi? Ah! Yalvarıyorum size, özgürlüğümü bağışlayın, bırakın ben de öteki kuşlar gibi olayım!"

Kimi boşta gezen kişiler bu serseri kuşa benzerler.

İnsanlar çoğu kez ellerinde olmayan nedenlerden dolayı hiçbir şey yapamama durumunda kalırlar. Kimbilir hangi korkunç, korkunç, çok korkunç kafesin içine hapsolmuşlardır. Kurtuluş da var bir yerlerde, biliyorum, geç kalmış bir kurtuluş. Haklı ya da haksız yere yok edilmiş bir iyi ad, yoksulluk, yazgının oyunları, felaketler... İnsanları hapseden şeyler bunlar işte.

İnsanı kendi içinde kapalı tutan, çevresine aşılmaz duvarlar ören, hatta, sanki toprağa gömen şey nedir, her zaman bilemeyebilir, ama, yine de birtakım parmaklıkların, kapalı kapıların, duvarların varlığını hissederiz. Bütün bunlar hayali mi, kafamda uydurduğum fanteziler mi? Sanmıyorum. Sonra soruyorsun kendi kendine: "Tanrım! Daha çok sürecek mi bu? Hep mi böyle sürüp gidecek? Sonsuzluğa dek mi?" Kişiyi bu esaretten çekip kurtaran nedir bilir misin? Çok derin ve ciddi sevgi. Dost olmak, kardeş olmak, sevmek.. En üstün erk ile, sanki sihirli bir güçle hapishanenin kapısını açan bu işte.. Bu olmadı mı insan ömür boyu hapiste yaşıyor..

Duygu birliğinin yeniden doğduğu yerde yaşam yeniden başlar.

Hapishaneye, ön yargı, yanlış anlaşılma, şu ya da bu şey konusunda ölümcül bilgisizlik, güvensizlik, yalancı utanç adları da verilebilir.

Neyse, başka konulara geçmek gerekirse, ben dünyada alçalmışsam, sen tersine yükseldin. Ben sevgileri kendimden uzaklaştırdımsa, sen, tersine, yeni yeni sevgiler kazandın. Bu beni mutlu kılıyor, tüm içtenliğimle söylüyorum, her zaman da mutlu edecek. Pek ciddi bir insan olmasaydın, ya da derinliği olmayan bir kişi, bu başarılarının süremeyeceğinden korkardım. Ama hem çok ciddi hem de çok derin olduğunu bildiğimden, süreceğine inanıyorum. Yine de, beni en kötü cinsten bir serseri olarak görmemen mümkün olsaydı çok sevinirdim.

Senin için herhangi bir zamanda, herhangi bir şey yapabilirsem, herhangi bir yararım dokunabilirse, her an hizmetine hazır olduğumu bil.

Senin bana gönderdiğini ben nasıl kabul ettimse, sen de ilerde, sana yararımın dokunabileceği bir durum olursa eğer, yardım istemelisin; böyle bir şey beni çok mutlu eder ve senin bana hâlâ güvendiğinin bir kanıtı olur. Birbirimizden epeyce uzaktayız, bazı konularda birbirimizden farklı görüş-

lerimiz var belki, yine de bir gün, bir saat gelir, birbirimize bir hizmette bulunabilme olanağı doğabilir.

Şimdilik, bana gönderdiğin yardım için bir kez daha teşekkür ederek, ellerini sıkarım.

Er ya da geç bana yazmak istersen eğer adresim şu: Ch. Decrucq eliyle, Rue dur Pavillon 3, Cuesmes, Mons. Senden bir mektubun bana çok iyi geleceğini de bil.

Her zaman senin,
Vincent

Hollanda Yılları
1881-1885

Etten, Hollanda, tahminen 3 Kasım 1881
(Fransızca metinde: 3 Eylül 1881)

Sevgili Theo,

Kalbimde sana söylemem gereken bir şey var; belki de önceden biliyorsundur, senin için yeni bir haber değildir bu. Bu yaz, yüreğimde Kee'ye* karşı derin bir aşkın geliştiğini açıklamak istiyorum sana. Ancak, bunu kendisine açtığımda, geçmişle gelecek arasında bir ayrım yapamayacağını, duygularıma hiçbir zaman karşılık veremeyeceğini söyledi.

Bunun üzerine, ne yapmam gerektiği konusunda içimde korkunç bir kararsızlık doğdu. Onun, "hayır, hiçbir zaman, asla" deyişine boyun mu eğeyim, yoksa olayı kesinlikle kapanmış olarak düşünmeyip umut beslemeye devam ederek vazgeçmeyeyim mi?

İkinci şıkkı seçtim. Şu âna dek bu karardan pişman olmuş değilim. Hâlâ, "hayır, hiçbir zaman, asla" duvarıyla karşılaşıyorum, o başka. O günden bu güne birçok "Petites misères de la vie"** ile didiştim elbette. Bunlar bir kitapta yazılsa kimi kişileri eğlendirir belki ama, insan kendisi yaşadığında hiç de hoş olarak nitelenemeyecek şeyler..

Gene de, 'nasıl yapmamalı' türünden bir tevekkülü kimin hoşuna gidiyorsa ona bıraktığım, kendime de biraz olsun cesaret sakladığım için şimdilik memnunum.

Bu konuda sana daha önce yazmamamın nedenlerinden biri de, durumumun hiçbir kesinlik kazanmamış olması, belli belirsiz bir konumda bulunmamdı... Sana her şeyi açıklayamazdım. Ama artık yalnızca kendisine değil, daha birçok kişiye de –babama, anneme, Stricker dayı ile yengeme, amcama– açılmış durumdayım.

* Kee Vos. O sırada dul kalmıştı. Van Gogh'un yeğeniydi ve bir çocuğu vardı.
** "Yaşamın küçük eziyetleri".

Eğer çok uğraşır, çabalarsam, onun sevgisini kazanma şansım olabileceğini söyleyen –ama çok gizli ve gayri-resmi bir biçimde– tek kişi, ağzından bunu duyacağımı sandığım son kişiydi: Vincent Amca! Kee'nin "Hayır, hiçbir zaman, asla" sözlerine tepkimi –yani, pek ciddiye almayıp, hafif bir gülümsemeyle karşılayışımı beğenmiş– meğer. Olayı aynı havada sürdürebileceğimi umuyorum, melankoliye kapılmadan, depresyona girmeden, bu arada çok, pek çok çalışarak. Onunla tanıştığımdan bu yana çok daha iyi çalışıyorum.

Niyetlerimi ve durumumu açık seçik ortaya koyduğumu söylemiştim sana. Sanırım en büyük sıkıntıyı yaşlılar takımından çekeceğim. Onlar soruna kesinleşmiş ve kapanmış gözüyle bakıyorlar ve vazgeçmem için beni zorlayacağa benziyorlar. Şu sıralarda bana çok anlayışla davranacaklarını, beni sallantıda tutup birtakım güzel vaadlerle oyalayacaklarını sanıyorum, ta ki aralık ayında amcamla yengemin yirmi beşinci evlilik yıldönümü gelip geçene dek. O zaman, korkarım, beni tümüyle kesip atmak üzere önlemler alınacak.

Durumu sana açıklamak için kullandığım şu kaba-saba sözleri bağışla: Renklerin oldukça cart, çizgilerin ise zorlama olduğunu kabul ediyorum ama, sorunu daha dolambaçlı yollarla anlatsaydım gözünün önünde bunca belirgin bir resim canlanamazdı. Dolayısıyla, ailenin yaşlılarına karşı saygısızlık göstermekle suçlama beni. Onların bu işe kesinlikle karşı olduklarına inanıyorum yalnızca; Kee ile görüşmemizi, konuşmamızı, yazışmamızı engellemek için ne gerekirse yapacaklar, çünkü birbirimizle görüştüğümüz, yazıştığımız, konuştuğumuz takdirde, Kee'nin fikrini değiştirme olasılığı olduğunu pekâlâ biliyorlar.

Kee'nin kendisine sorarsan, fikrini hiçbir zaman değiştirmeyeceğini söylüyor, yaşlılar takımı da aynı şeye inandırmaya çalışıyorlar beni, gene de değişmesinden korkuyorlar. Yaşlıların bu tutumu ancak ve ancak ne zaman değişir biliyor musun? Kee fikrini değiştirdiğinde değil, ben yılda en az 1000 gulden kazanan bir adam olduğum zaman.. Olayı çok kaba çizgilerle özetlediğim için gene bağışla beni. Belki de hakkımda türlü şeyler söyleyecekler sana –durumu zorladığımı falan.. Oysa aşkta zorlamanın gülünç olduğunu kim bilmez? Yo, hayır, hiç öyle bir niyetim yok. Ama Kee ile ikimizin görüşüp konuşmamızı, yazışabilmemizi –birbirimizi daha yakından tanımak, böylece birbirimize uygun olup olmadığımızı daha derinden anlamak için elbette– istemekte akla uzak ya da haksız bir yan göremiyorum ben.

Bir yıllık serbest bir ilişki ikimiz için de yararlı olur, ancak yaşlılar buna kesin bir inatla karşılar.

Şimdi sen, onu kendime yaklaştırmak için her fırsatı kollayacağımı, elimden gelen her şeyi yapacağımı anlıyorsun, değil mi? Kararım şu: Onu o kadar uzun süre seveceğim ki, sonunda o da beni sevecek.

Theo, sen de âşık mısın acaba? Keşke olsan. Çünkü, inan ki, yaşamın

küçük eziyetlerinin bile bir değeri var. İnsan kimi kez korkunç umutsuzluğa kapılıyor, sanki cehennemdeymiş gibi hissediyor kendini ama başka, çok daha iyi şeyler de var işin içinde. Üç aşama var:

Birinci: Sevmemek ve sevilmemek

İkinci: Sevmek ve sevilmemek (benim durumum)

Üçüncü: Sevmek ve sevilmek.

Bana sorarsan ikinci aşama birinciden daha iyi, ama üçüncüsü! En *harikası* o!

İşte böyle, old boy, sen de âşık ol, emi? Ve her şeyini bana yaz. Benim iş için de, sevecenliğini eksik etme, benden yana ol.

Rappart buradaydı geçende; birtakım suluboya resimler getirdi, bayağı iyi şeyler. Mauve yakında yeniden gelecek diye umuyorum, yoksa ben ona gideceğim. Ben de hiç durmadan desen yapıyorum ve galiba bir ilerleme var. Eskiden yaptığımdan daha çok fırçayla çalışıyorum. Havalar o kadar soğudu ki ancak içerde çalışabiliyorum, bir terzi kız, sepet ören biri, vs.

Ellerini sıkarım, çabuk yaz, bana inan.

Senin,
Vincent

Günün birinde âşık olup da, karşılık olarak 'hayır, hiçbir zaman, asla' sözlerini duyacak olursan sakın boynunu büküp vazgeçme! Ama sen öylesine şanslı herifsin ki, başına böyle bir şey geleceğini sanmam.

Etten, Aralık ayının ikinci yarısı, 1881

Sevgili Theo,

Sanıyorum, kimi kez, sırf aşırı gerçekçi olduğu için bir kitabı yarıda bırakırsın sen. Bu mektubuma biraz sabır ve merhamet göster, oldukça kabasaba olmasına karşın sonuna dek oku, rica ederim.

Lahey'den de yazdığım gibi, seninle konuşacak bazı şeylerim var, artık döndüğüme göre.. Lahey yolculuğumu anımsadıkça duygulanmamam olasız. Mauve'a* gittiğimde yüreğim çarpıyordu bayağı. "Bu da beni boş vaadlerle oyalayacak mı?" diye soruyordum kendime, "yoksa burada bana başka türlü mü davranılacak?" Ve gördüm ki bana her bakımdan yardımcı oldu, hem iyi niyetle hem de kılgın açıdan ve beni yüreklendirdi. Her yaptığım ya da dediğimi onaylayarak değil ama, tam tersine.. Ancak, bana "şu ya da bu doğru olmamış" dediğinde hemen ekliyordu: "bir de şöyle ya da böyle dene." Bu da sırf eleştirmek için eleştirmekten çok başka bir şey elbette. Adamın biri sana "hastasın" dese, bu pek fazla işine yaramaz, ama derse ki "şunu şunu yap, iyileşirsin", o zaman öğütleri yerindedir, sana yardım edecek olan da budur.

Neyse, ondan ayrıldığımda birkaç yağlıboya etüd ile birkaç suluboya resim yapmış bulunuyordum. Bunların birer başyapıt olduklarını söyleyecek değilim elbette, ama içlerinde sağlam ve gerçek bir şeyler olduğuna inanıyorum –en azından şimdiye dek ürettiklerimde olduğundan daha çok.. Yani, bunlarla artık ciddi şeyler yapmaya başladığımı sanıyorum. Şu sırada elimde biraz daha fazla teknik malzeme –yani boya ve fırça– bulunduğundan dünyada her şey yepyeniymiş gibi geliyor..

Şimdi yapılacak şey bu duyguyu çalışmaya dönüştürmek. Bunun için de ilk iş, yeterince uzaklık sağlayabileceğim kadar geniş bir oda bulmak.

Mauve'un etüdlerimi görür görmez söylediği ilk şey, "modeline çok yakın oturuyorsun" oldu. Bu da birçok durumda, oranı ayarlamak için gerekli ölçüleri alabilmeyi hemen hemen imkânsız kılıyor, onun için en kısa zamanda bu sorunu çözümlemek gerek. Bir yerlerde çok geniş bir oda ya da ahır gibi bir şey kiralamaya çalışmalıyım. Pek pahalıya da oturmaz bu. Bizim buralarda bir işçi kulübesinin yıllık kirası 30 gulden falan, dolayısıyla

* Anton Mauve: Vincent'ın resimlerini gösterip fikir almaya gittiği ressam.

bir kulübenin iki katı genişlikte bir odanın kirası 60 guldenden fazla olmaz. Gücümün yetmeyeceği bir para değil bu. Bir ahıra baktım ama, çok eksiği var, özellikle kış ayları için çok elverişsiz. Gene de havalar biraz yumuşayınca orada çalışabilirim gibi geliyor. Ayrıca, burada birtakım zorluklar ortaya çıkarsa, yalnızca Etten'de değil Brabant'ın öteki köylerinde de modeller bulabileceğimi sanıyorum.

Öte yandan, Brabant'ı çok sevmeme karşın, Brabant köylüsü tipinden değişik figürlerden de tat alıyorum. Örnekse, Scheveningen'i çok çok güzel buluyorum hâlâ. Ama artık buradayım ve burada çok daha ucuz yaşayabilirim. Mauve'a, daha iyi bir stüdyo bulmak için elimden geleni yapacağıma söz verdim, ayrıca, daha iyi boya ve daha iyi kâğıt kullanmaya başlamalıyım artık.

Gene de, etüdler ve eskizler için Ingres kâğıdı gayet iyi, üstelik, değişik boyutlarda resim defterlerimi kendim yaparsam, hazır almaktan çok daha ucuza gelecek.

Elimde hâlâ biraz Ingres kâğıdı var ama, sana gönderdiğim o etüdü geri yollarken biraz da o tür kâğıttan ekler misin? Çok makbule geçecek inan. Ama öyle ölü beyazı olmasın, daha çok yani boyanmamış, doğal keten rengi gibi... Soğuk tonlar istemiyorum.

Ah, Theo, tonlar ve renkler ne büyük şeyler! Bunları hissetmeyi öğrenemeyen biri ise gerçek yaşamdan ne kadar uzakta! Mauve, daha önceden görmediğim birçok şeyi görmeyi öğretti bana: Bana söylediklerini bir gün sana da söylemek isterim, çünkü, senin de iyi göremediğin birkaç şey vardır belki. Neyse, umarım sanat sorunlarını karşılıklı tartışacağımız günler gelecek. Mauve'un para kazanmak konusunda bana dediklerini düşündükçe içimde doğmaya başlayan kurtuluş duygusunu bilemezsin, düşleyemezsin bile.

Düşünsene kaç yıldır bir çeşit sahte konumda didinip sürüklenip duruyorum.. Şimdi ise, birden bire, gerçekten aydınlatan bir şafak söküyor. Orada yapıp yanımda getirdiğim iki suluboya resmi görebilmeni isterdim, çünkü benimkilerin de herhangi bir suluboya resim gibi olduklarını hemen görecektin. Bir sürü kusurları var; herkesten önce kendim kabul ederim ki ikisinden de pek memnun değilim.. Gene de, şimdiye dek yaptıklarımdan tümüyle değişik, çok daha parlak ve açık seçik ikisi de.. İlerde yapacaklarımın daha da parlak, daha da açık seçik olacağını gösteriyor bu; insan istediklerini ilk ağızda yapamıyor ki.. Zamanla, yavaş yavaş olacak..

O iki resmi şimdilik kendime saklamak istiyorum, burada yapacaklarımla ilerde kıyaslamak üzere.. En azından Mauve'un yanında yaptıklarım kadar iyi olması gerekir bundan sonrakilerin.

Her ne kadar Mauve, birkaç ay daha uğraşıp çalıştıktan sonra yanma

döndüğümde –diyelim Mart ayında– satışa sunulabilecek resimler yapacak durumda olacağımı söylüyorsa da, şimdi oldukça zor bir dönem geçiriyorum. Model, stüdyo, resim ve boya malzemelerinin masrafları hep artıyor ve henüz bir şey kazandığım yok.

Gerçi babam, gerekli masraflar konusunda kaygılanmamamı söyledi, doğru; Mauve'un hakkımda dediklerinden olsun, orada yapıp getirdiğim etüd ve desenlerden olsun çok memnun kaldı kendisi. Gene de tüm masrafların babamın cebinden çıkması çok üzüyor beni. Sonunda her şeyin yoluna gireceğini umuyoruz elbette ama, gene de içimde ağır bir yük bu. Çünkü, buraya geldiğimden beri babam benden hiçbir kazanç sağlamış değil, buna karşılık bana, örneğin, bir ceket ve pantolon aldı.. Bunlara ihtiyacım olmasına karşın, almasını istemiyordum, çünkü babamın benim yüzümden para harcamasını istemiyorum. Üstelik de, sözkonusu ceketle pantolon üstüme uymadığına, dolayısıyla hemen hemen hiçbir işe yaramadıklarına göre... Al işte, yaşamın küçük eziyetlerinden biri de bu. Ayrıca, sana daha önce de söylediğim gibi, tümüyle özgür olamamak çok çok gücüme gidiyor; gerçi babama her kuruşun hesabını vermek zorunda değilim görünüşte ama, o neye ne kadar para harcadığımı tamı tamına biliyor her zaman. Sonra, kimseden sır saklamıyorum ama, elimi herkese de göstermek istemiyorum doğrusu –aslında sırrım olsa bile sevdiklerimden saklamam. Oysa, babama karşı duygularım örneğin sana ya da Mauve'a karşı olan duygularımla aynı değil. Elbette seviyorum onu da, ama sana ve Mauve'a olan sevgimden, sevecenliğimden çok başka bir duygu bu. Babam beni anlayamaz, dolayısıyla gerçek bir sempati gösteremez, bense babamın sistemini bir türlü benimseyemiyorum– korkunç bir baskı yaratıyor üstümde, boğulacak gibi oluyorum. Ben de İncil'i okuyorum ara sıra, tıpkı Michelet'yi, Balzac'ı ya da Eliot'u okuduğum gibi; ama İncil'de babamın gördüklerinden çok daha değişik şeyler görüyorum; babamın o akademik görüşüyle kutsal kitapta bulduklarını ise ben hiç bulamıyorum orada.

Papaz ten Kate, Goethe'nin *Faust*'unu dilimize çevirdi ya, annem de babam da kitabı okumuşlar; çünkü çeviriyi bir din adamı yaptığına göre, demek ki kitap ahlaka aykırı değil!!??? (ne demek bu allasen?) Ancak, koca yapıtı zamansız bir aşkın kaçınılmaz ve ölümcül sonuçları olarak görüyorlar yalnızca. İncil'i de gerçekten anladıkları yok. Öte yandan, Mauve'u ele alalım örneğin: Derin bir şey okuduğunda, hemen 'bu, şu ya da bu anlama gelir' deyivermiyor. Çünkü şiir öylesine derin, öylesine elle tutulmaz bir şey ki, sistematik bir biçimde tanımlanamaz. Mauve'un ince bir duyumsallığı var ve bana sorarsan, duyumsallık bir sürü tanımlamadan da eleştiriden de çok daha değerli. Ben kitap okuduğumda –aslında pek fazla da okumuyorum, yalnızca birkaç yazar, rastlantı sonucu keşfettiğim birkaç kişi– bunu, o

yazarlar dünyaya benden daha geniş açıdan, daha yumuşakça, daha sevecenlikle baktıkları için, yaşamı benden daha iyi tanıdıkları için, onlardan bir şeyler öğrenebileceğim için yapıyorum; yoksa iyilikmiş kötülükmüş, ahlakmış ahlaksızlıkmış, bu gibi saçmalıklar hiç mi hiç ilgilendirmiyor beni. İşin aslına bakarsan neyin iyi neyin kötü olduğunu, neyin ahlak neyin ahlaka aykırı olduğunu her zaman bilmek kesinlikle olanaksız. Bu ahlak-ahlaka aykırılık sözleri, istemesem de gene Kee'ye getiriyor sözü.

Daha önce de yazmıştım ya sana, olay hiç durmadan iyiden kötüye doğru gelişiyordu zaten.. Doğruydu dediklerim, aynı şeyleri yineliyorsam beni bağışla, Amsterdam'da olanlar konusunda sana neler yazdığımı gerçekten anımsamıyorum.

Oraya giderken şöyle düşünüyordum: "Havalar öylesine yumuşadı ki, belki 'hayır, hiçbir zaman, asla'nın da buzları erimeye başlamıştır.."

Bir akşam Keizersgracht Caddesi'nde ağır ağır yürüyerek evlerini aradım ve buldum. Kapıyı çaldım, ailenin hâlâ sofrada olduklarını işittim. Ama hizmetkâra içeri buyur etmesini söylediler. Kee'den başka hepsi oradaydı. Hepsinin önünde tabakları duruyordu ama masada fazladan bir tabak yoktu ve bu ayrıntı benim dikkatimi çekti elbette. Kee'nin evde olmadığına inanmamı istediklerinden tabağını kaldırmışlardı ama ben onun orada olduğunu biliyordum ve oynadıkları bu komedi –hatta fars– gereksiz göründü. Bir süre sonra (alışılmış merhabalardan, havadan sudan konuşmalardan sonra) sordum: "Kee nerede?" Amcam karısına dönerek sorumu ona yineledi: "Annesi, Kee nerede?" Bunun üzerine Annesi hanım, "Kee evde yok," diye karşılık verdi. O sıra daha fazla bir şey sormadım, Arti'deki sergiden falan söz ettim. Yemekten sonra ötekiler ortadan yok oldular. S. Amca, karısı ve bendeniz yalnız kaldık, söz konusu sorunu tartışmaya oturduk. Görüşmeleri bir din adamı ve baba gibi açan S. Amca, bendenize yollamak üzere bir mektup yazmış olduğunu, bu durumda mektubu yüksek sesle okuyacağını söyledi. Ama ben yeniden sordum: "Kee nerede?" (Kentte olduğunu çok iyi biliyordum çünkü). S. Amca "Senin geldiğini işitir işitmez, Kee evden çıktı," dedi. Eh, onu çok az tanırım, ama gösterdiği bu soğukluğu, kabalığı iyiye mi kötüye mi yoracağımı ne o anda biliyordum ne de şimdi bile kesinlikle bilebiliyorum, inan bana. Bildiğim tek şey, Kee'nin benden başka hiç kimseye böylesine soğuk, ters ve kaba davrandığını ömrümde görmediğim... Dolayısıyla, pek bir şey demedim ve sükûnetimi bozmadım.

Şu mektubu işitsem de olur, işitmesem de, dedim, aldırdığım yok.

Derken mektup başladı! Son derece saygıdeğer ve alimane bir belgeydi bu ve içinde hemen hemen hiçbir şey yoktu –yalnızca bir daha mektup yazmamam isteniyor ve bu ilgiyi içimden atmak için geçerli ve yeterli çaba göstermem öğütleniyordu. Sonunda okuma faslı bitti. Sanki kilisedeki pa-

pazın, sesini gösterişli biçimde yükseltip alçaltarak 'amin' dediğini işitiyormuşum gibi geldi... Mektubun tümü ise, olağan bir vaaz kadar az etkilemişti beni.

Derken konuşmaya başladım elimden geldiğince nazik ve sakin bir havayla: Evet, bu görüşleri daha önce de duymuştum –ama şimdi– başka ne diyeceklerdi? S. Amca yüzünü bana kaldırdı. Mektupta insanoğlunun duygusal ve düşünsel yetilerinin doruğuna varıldığına besbelli inanmamış olmam onu çok üzmüş gibiydi. Ona kalırsa, denilecek 'başka' hiçbir şey olamazmış. Bu havada sürdürdük konuşmayı, M. Yenge de arada bir söze karıştı, derken ben biraz heyecanlandım ve öfkelendim. Bunun üzerine S. Amca da öfkelendi –bir din adamı ne kadar öfkelenebilirse işte... Sonunda 'Allah belanı versin' demedi ama, S. Amca'nın o sıradaki havasında olan herhangi biri, din adamı olmasaydı eğer söylerdi o lafı.

Aslında babamı da S. Amca'yı da kendime göre severim, bilirsin. Bu yüzden tavrımı biraz değiştirdim, azıcık alttan aldım; öyle ki, sonunda istersem gece orada kalabileceğimi söylediler. "Ben kapıdan girdiğimde Kee evden kaçıyorsa," dedim, "gece burada kalmamın vakti gelmemiş demektir. Başka yerde kalırım." Derken hangi pansiyonda kaldığımı sordular, ben de "Henüz bilmiyorum," dedim. Bunun üzerine amcam da yengem de ille beni ucuz ve iyi bir yere götürmek konusunda direndiler. İnanır mısın, o iki ihtiyar, soğuk, sisli, çamurlu sokaklarda önüme düştüler; gerçekten de çok temiz ve ucuz bir hana götürdüler. Gelmeyin diye ne kadar yalvardımsa da dinlemediler, inatla yol göstermekte ısrar ettiler.

Anlıyorsun ya, insanca bir şeyler vardı bu davranışlarında ve sakinleşmemi sağladı. Amsterdam'da iki gün kaldım, S. Amca ile bir kez daha konuştum ama Kee'yi bir kez olsun göremedim; ne zaman oraya gitsem benden kaçtı. Onlar her ne kadar olayı bitmiş ve kapanmış olarak düşünseler de, aynı görüşte olmadığımı kendilerine bildirdim. Zamanla onlarla aynı görüşe varacağıma kesinlikle inandıklarını söylediler bunun üzerine.

Geçenlerde Michelet'nin *La Femme, la Religion et le Prêtre*'ini (Kadın, Din ve Papaz) okudum. Bu gibi kitaplar gerçeklikle dolu; ama, gerçeklikten daha gerçek olan nedir, yaşamın kendisinden daha çok yaşam nerdedir? Ve bizler, elimizden geldiğince yaşamaya çalışan bizler, neden daha yoğun yaşayamıyoruz?

Amsterdam'da geçirdiğim üç gün süresince kendimi çok yalnız ve kimsesiz hissettim; felaket kötüydüm. Amcamla yengemin gösterdiği iyi yüreklilik, tüm o tartışmalar, hepsi öylesine kasvetliydi ki.. Sonunda iyice depresyona düştüğümü hissettim, dedim ki kendime; yeniden melankoliye dalmayacaksın, değil mi?

Sonra, gene kendi kendime, "seni sersemletmelerine izin verme" de-

dim. Ve, pazar sabahı, son bir kez S. Amca'yı görmeye gittim. "Şimdi diyeceklerimi yalnızca dinle, amcacığım," dedim. "Kee bir melek olsaydı benim için çok yüce olurdu ve bir meleğe aşık olmayı uzun süre göze alamazdım. Şeytanın biri olsaydı onunla hiçbir zaman ilişki kuramazdım. Oysa şu durumda onu gerçek –bir kadın olarak görüyorum bir kadının tutkuları, iyi ya da kötü ruhsal tepkileriyle– ve onu çok seviyorum. Dediklerim doğru, bundan dolayı mutluyum. Kee meleğe ya da şeytana dönüşünceye kadar benim de tavrım ve elimizdeki sorun değişmeyecek." S. Amca karşılık olarak pek bir şey söyleyemedi, yalnızca ağzının içinde, kadınların tutkularıyla ilgili bir şeyler geveledi –bu konuda neler dediğini pek iyi hatırlamıyorum– sonra da kilisenin yolunu tuttu. Orada insanın katılaşması, hatta taşlaşması şaşırtıcı bir şey değil –kendi deneyimlerimden biliyorum bunu. Ee, işte böyle, sevgili ağabeyin sersemlemek istemiyordu ama, sersemlemiş gibi bir hali vardı– sanki, soğuk, sert, ak badanalı bir kilise duvarına gerektiğinden çok daha uzun süre dayanmış kalmış biri gibiydi. Ve de..... Gerisini de anlatmamı ister misin, oğlum? Gerçekçi olmak biraz tehlikelidir ama, Theo, Theo sen kendin de gerçekçisin, benim gerçekçiliğime biraz daha katlan.. Kimi kişilerden gizlim saklım yok, sırlarım bile onlar için sır sayılmaz, demiştim. Bu sözümü geri almıyorum. Hakkımda ne düşünürsen düşün, yaptıklarımı ister onayla ister onaylama, hiç önemli değil.

Devam ediyorum. Amsterdam'dan Haarlem'e gittim, küçük kızkardeşimiz Willemien ile çok hoş birkaç saat geçirdim, birlikte yürüyüş yaptık. Akşam Lahey'e gittim, saat yedi civarında Mauve'un oraya vardım.

Dedim ki: Dinleyin, Mauve, siz Etten'e gelip, palet sanatının esrarlarını bana açmaya niyetliydiniz, ama ben bunun yalnızca birkaç günde olamayacağını düşündüğümden kalkıp size geldim. Eğer kabul ederseniz dört ya da altı hafta, ya da sizin istediğinize göre daha az ya da daha çok kalırım, bir şeyler yapıp yapamayacağımı görürüz. Sizden bunca şey rica etmek benim için büyük cesaret, biliyorum, ama *j'ai l'epée dans les reins** Bunun üzerine Mauve yanımda herhangi bir çalışma getirip getirmediğimi sordu. Evet, birkaç etüdüm var, deyip gösterdim. Bunları çok beğenip gereğinden fazla övdü, arada eleştiriler de yaptı ama, çok az. Ertesi gün bir natürmort hazırladık, bana paletin nasıl tutulması gerektiğini göstererek işe başladı. O günden beri birkaç yağlıboya etüd ile iki suluboya resim yaptım.

İşte, çalışmanın sonuçları bunlar; ancak, eller ve beyin ile çalışmak yaşamda her şey demek değil.

Daha önce de sözünü ettiğim gerçek ya da gerçek dışı kilise duvarının soğuğu iliklerime işlemiş, ruhumun en derinlerini dondurmuş gibiydi. Bu duygunun beni sürekli sersemletmesini istemiyordum. Düşündüm ki, bir

* Sırtıma hançer saplanmış.

kadınla birlikte olmak istiyorum, aşksız, kadınsız yaşayamam. Eğer içinde sonsuz, derin, gerçek bir şey yoksa yaşama da değer veremem. Derken, "Ondan başka hiç kimse olamaz" dedikten sonra nasıl başka bir kadına gitmeye kalkarsın, diye sordum kendime. Akla uzak bu, her türlü mantığa aykırı.. Bu soruma verdiğim yanıt şu oldu: Efendi kim, mantık mı, ben mi? Ben mi mantık için yaşıyorum, yoksa mantık benim için mi geliştirilmiş? Ve akla uzak davranışlarımda, saçmalıklarımda hiç mi akıl, hiç mi anlam yok? Yaptığım ister doğru olsun, ister yanlış, başka türlü davranamam, o allahın belası duvar çok soğuk, çok üşütüyor beni, bir kadına ihtiyacım var, sevgisiz yaşayamam, yaşamayacağım. Ne de olsa erkeğim, hem de tutkuları olan bir erkek, bir kadınım olmalı, yoksa donarım ya da taşlaşırım, sersemlerim kısaca... Bu durumda, içimde büyük bir savaş verdim; ve savaşta, fizik ve sağlık bilgisi alanlarındaki kimi bilgilerim, acı deneyimler sonucu öğrendiğim şeyler, üstün geldi, kazandı. İnsan bir yerde cezasını çekmeden uzun süre kadınsız yaşayamaz. Ayrıca, kimilerinin Tanrı, kimilerinin en yüce varlık, kimilerinin ise doğa adını verdikleri nesnenin tümüyle acımasız olduğuna da inanmıyorum. Uzun sözün kısası, şu sonuca vardım: bir kadın bulmaya çalışmalıyım.

Şu işe bak ki, hiç de fazla aramam gerekmedi. Buldum bir kadın.* Güzel değil, genç değil, hiçbir dikkat çekici özelliği de yok, ama belki de nasıl bir şey olduğunu merak edersin. Oldukça uzun boylu, iri yapılı biriydi; elleri Kee'ninki gibi yumuşak hanım elleri değil, çok çalışan birinin elleriydi; kaba-saba, ya da adi olmadığı gibi, çok kadınsı bir yanı vardı. Chardin ya da Frère, hatta belki Jan Steen'in garip figürlerinden birini anımsattı bana. Uzatmayalım, Fransızların "une ouvrière" (işçi kadın) dedikleri bir tip. Bir sürü derdi olduğu ilk bakışta anlaşılıyordu, yaşamı hiç de kolay geçmemişti. Hiçbir üstün yanı, olağanüstü, alışılmışın dışında hiçbir yanı yoktu, hayır. "Toute femme à tout âge, si elle aime et si elle est bonne, peut donner à l'homme non l'infini du moment, mais le moment de l'infini."** Theo, o hafif solmuşluğun, üstünden yaşamın geçtiği belli olan o elle tutulmaz şeyin benim için öyle harika bir çekiciliği var ki... Ah, evet, çekiciydi benim için, onda Feyen-Perrin ya Perugino'dan bir şeyler bile gördüm. Acemi bir oğlan ya da beşikte sallanan bebekler kadar masum değilim, görüyorsun. Din adamları tarafından kilise kürsüsünden lanetlenen, aşağılanan, suçlanan bu gibi kadınlara karşı sevecenlik, evet, sevecenlik ve sevgi duymaktan kendimi ilk alamayışım değildi ki bu kez. Ben onları ne lanetliyorum, ne küçümseyip suçluyorum ne de onlardan iğreniyorum. Nerdeyse Kee ben-

* Clasina Maria Hoornik: Sien olarak bilinir.

** "Herhangi bir kadın, hangi yaşta olursa olsun, sevdiği ve iyi yürekli olduğu takdirde, erkeğe bir anın sonsuzluğunu değil ama, sonsuzluktan bir an verebilir."

den de yaşlı, o da aşk deneyimleri geçirmiş; sırf bu yüzden daha çok seviyorum onu. Bu alanda bilgisiz değil, ben de değilim. Eğer yalnızca eski aşkıyla yaşamakta direnir, yeni aşkı geri çevirirse, kendi bileceği iş. Bu tutumunu ve benden kaçmayı sürdürürse de, ben tüm enerjimi, tüm kafa sağlığımı, gücümü onun uğruna boğup yok edecek değilim. Hayır, yapamam böyle bir şey. Onu seviyorum, ama onun uğruna kendimi donduramam, sinirlerimi harap edemem. Bizim gibileri uyaran, istediğimiz kıvılcımı sağlayan da sevgidir açıkçası –yalnızca tinsel sevgi de değil!

Bu kadın beni aldatmadı –tüm kadınları aldatıcı yaratıklar olarak görenler ne kesin bir yanılgı içindeler, anlayışları nasıl da kıt. Bu kadın bana çok iyi geldi; çok iyi, çok müşfik davrandı. Bunu nasıl yaptığını kardeşim Theo'ya anlatmayacağım, çünkü bende çok para yoktu. Dedim ki ona: Dinle, birbirimize karşı bir şeyler duyabilmek için sarhoş olmamıza gerek yok, verebileceğim işte şu kadar, cebine koy bunu. Keşke daha çok param olsaydı verebilecek, ona değerdi çünkü.

Her konudan konuştuk –onunla yaşamından, dertlerinden, çektiği eziyetlerden, sağlığından– ve onunla yaptığım konuşmalar, örneğin pek bilgili profesör kılıklı kuzenimle yaptıklarımdan çok daha ilginç geldi bana. Bunları sana anlatıyorum ki, az çok duygulu bir kişi olmama karşın, saçma-sapan duygusallıklara kapılmak istemediğimi anlayasın.. Yaşam gücümün birazını olsun kendime saklamak, kafamı gereksiz yere yormamak, sağlığımı bozmamak istiyorum: bütün bunlar çalışabilmek için.. Kee'ye olan aşkımın gerçek anlamını da bu yolla görebiliyorum ve şimdi artık çalışmaya başladım ya, sevdiğimin uğruna çalışacağım, onun uğruna, yeniden melankoliye kapılmayacağım, sinirimi bozmayacağım. Din adamları hepimizi günahkâr sayıyorlar, tohumumuz günah içinde atılmış, doğumumuz günah içinde olmuş, laf! Saçmalığın en iğrenci bu! Sevmek günah mı? Sevgiye gereksinme duymak, sevgisiz yaşayamamak günah mı? Bence sevgisiz yaşamaktır asıl günahkâr ve ahlaksız bir durumu sürdürmek.

Eğer hayatta bir şeye pişmansam, o da, birtakım mistik ve teolojik meselelere kafamı takıp bir süre insanlardan uzak yaşamakta direnmiş olmamdır. Neyse ki zamanla aklım başıma geldi. Sabahları uyandığında kendini yapayalnız bulacağına, günün ilk loş ışığında yanında senin gibi bir insan görünce, dünya sanki daha güzel, daha dostlukla doluymuş gibi geliyor.. Din adamlarının aşık olduğu o ak badanalı kilise duvarlarının, dinsel güncelerin bulunduğu dünyadan çok daha dostça bir dünya.. Basit, kendi halinde bir odada oturuyordu, özelliksiz bir kâğıtla kaplanmış olan duvarlar, sakin, grimsi bir ton yaratmışlardı, gene de bir Chardin tuvali kadar sıcaktı her yan. Yerde, tahtanın üstüne atılmış kıpkırmızı bir hah parçası, bildiğimiz cinsten bir mutfak sobası, çekmeceli bir konsol, büyükçe, basit bir karyola...

Kısacası, gerçekten çalışan bir işçi kadının yaşayabileceği tipik bir oda... Ertesi sabah, çamaşır teknesi başında dikilmek zorundaydı.. Evet, aynen dediğim gibi... Siyah bir iç eteği ve koyu mavi bir iç gömleği ile, benim için şimdiki kahverengi ya da kırmızımsı gri entarisi içinde olduğu kadar çekici olabilirdi. Üstelik genç sayılmazdı artık, belki Kee yaşındaydı –ve de çocuğu vardı bir tane, evet, bir sürü yaşam deneyimi geçirmişti, gençliği elden gitmişti... gitmiş miydi? –"il n'ya point de vieille femme"* Güçlü kuvvetli, sağlıklıydı– gene de kaba-saba, adî değildi. Seçkinliğe pek meraklı olan kimi kişiler, gerçekten seçkin olanı her zaman ayırdedebilirler mi dersin? Hey tanrım, çoğu kez göklerde ya da yerin dibinde ararlar da, yanı başlarında olanı görmezler; ben bile ara sıra yapmışımdır bu yanlışı.

Bu kadınla kurduğum ilişkiden hoşnutum, çünkü beni çalışmamdan alakoymasına, neşemi şu ya da bu biçimde bozmasına olanak yok. Kee'yi düşündüğümde hâlâ "ondan başkası olamaz" diyorsam da, din adamlarının lanetledikleri, suçladıkları türden kadınlara olan eğilimim hiç de yeni değil; o duygu, Kee'ye olan sevgimden çok önceden beri var. Yapayalnız ve kimsesiz ve sahipsiz, yarı hasta yarı bezgin cebimde bir kuruş olmaksızın sokakları arşınladığım nice akşamlar bu kadınların ardından bakmış, onları alıp götürebilen adamlara gıpta etmiş, bu zavallı kızcağızların, içinde bulundukları durum ve başlarından geçmiş yaşantılar açısından benim kızkardeşlerim olduklarını düşünmüş müdür? Anlıyorsun ya, eski bir duygu bu içimdeki, ve iyice kök salmış... Küçük bir çocukken bile, sonsuz bir sempati, hatta saygıyla bakmışımdır, yarıdan fazla solmuş bir kadın yüzüne, orada sanki yazılmış olan şu sözleri okumuşumdur: Yaşam gerçeğinin bıraktığı izlerdir bu çizgiler..

Öte yandan, Kee'ye duyduğum sevgi çok yeni ve çok başka bir şey. Kendisi farkında değil ama, bir tür hapishanede oturuyor. O da yoksul; keyfinin istediğini yapabilecek durumda değil ve her şeyden vazgeçen bir tür tevekküle bırakmış kendini... Ayrıca, din adamları, dindar hanımlar, sanıyorum beni etkilediklerinden çok daha fazla etkiliyorlar onu. Ben o gibilerin elinden kurtuldum artık, çünkü numaralarını çakmayı öğrendim; ama o hâlâ inanıyor ve de tevekkül, günah, Tanrı ve daha kimbilir nelerden kurulmuş olan sisteminin boş laftan başka bir şey olmadığı ortaya çıkarsa, yıkılır.

Korkarım bir türlü anlamadığı şeylerden biri de gerçekte Tanrı'nın ne zaman, nerede var olmaya başladığı... Belki de Multatuli'nin** *İmansızın Duası*'nı bitirirken söylediği sözleri söylediğimiz zaman vardır Tanrı: "Ah, Tanrım, Tanrı yok." Din adamlarının Tanrısı benim için bir kapı tokmağı

* "Yaşlı kadın diye birşey yoktur".

** Danimarkalı bir yazar.

kadar cansız. Bu durumda ate mi oluyorum şimdi? Din adamlarına sorarsan, öyle görüyorlar beni –öyle olsun– ama ben seviyorum, yaşamasaydım, başkaları da yaşamasaydı, nasıl sevgi duyardım? Ve eğer yaşıyorsak, işin içinde bir esrarlı yan var. Buna ister Tanrı de, ister insan tabiatı, ister başka bir ad ver, son derece canlı ve gerçek olduğu halde sistematik biçimde tanımlayamadığım bir şey var ki bence Tanrı O –ya da en az Tanrı kadar önemli bir şey...

Kee'yi sevmemin binlerce nedeni var, ama artık yaşama da gerçekliğe de inandığım için eskisi gibi soyut düşüncelere dalmıyorum. Benim bir vakitler Tanrı ve din konusundaki görüşlerimin aynısı Kee'nin kafasında şimdi, anlayabildiğim kadarıyla. Ondan vazgeçmiş değilim, ama şimdi içinde bulunduğunu sandığım ruhsal bunalımın olağan seyrini sürdürmesine izin vermek gerek; bunu sabırla karşılayabilirim, onun diyeceği ya da yapacağı hiçbir şey beni kızdırmaz şu sıra. Ne ki, o geçmişe sığınıp eskilere sıkı sıkı yapışırken, benim çalışmam, kafamı resim yapmak, desen çizmek ve başka işler için zinde tutmam zorunlu. O kadınla bu yüzden ilişki kurdum işte, insancıl sıcaklığa gereksinmem olduğundan ve de sağlık nedenleriyle. Bunları sana yazıyorum ki yeni baştan melankolik, soyut, içe dönük bir havaya girdiğimi sanma. Tam tersine, genellikle aklımı fikrimi meşgul eden şeyler, yağlıboyalar, suluboyalar, bir stüdyo bulma çabaları, vs.

Yavrum, şöyle uygun bir stüdyo bir bulabilsem!

Mektubum çok uzadı bakıyorum.

Şu üç ayın geçmiş, Mauve'un yanına dönebileceğim zamanın gelmiş olmasını diliyorum kimi kez... Ama, neyse, iyi işler yapacağım bu süre içinde! Ara sıra mektup yaz bana. Bu kış buraya gelme olanağın var mı? Ayrıca, merak etme, Mauve'un fikrini almadan stüdyo tutmayacağım; bulduğum odanın planını ona göndermeye söz vermiştim, belki kendisi de gelir bir bakar. Ama babamın kesinlikle karışmaması gerek, herhangi bir sanatsal konuda karar verebilecek biri değil babam. İşlerime ne kadar az karışırsa, onunla o kadar iyi geçinebilirim; özgür ve bağımsız olmam gerektiğine inanıyorum. Bu da doğaldır sanırım.

Kimi kez Kee'yi düşündüğümde, hâlâ kendisini geçmişe gömüp, eski, ölmüş fikirlere yapıştığını gördüğümde, tüylerim ürperiyor. Ölümcül bir yan var halinde; görüşlerini değiştirebilse kötüye değil iyiye doğru yol alacak oysa. Yakında bir karşı tepkinin doğması olasılığı var gibi geliyor bana; sağlıklı, sağlam yanları olan bir kadın çünkü. İşte böyle, Mart'ta yeniden Lahey'e gideceğim, Amsterdam'a da... Geçen sefer Amsterdam'dan ayrıldığımda kendi kendime söz vermiştim: melankoliye kapılmayacağım, sersemlemeyeceğim ki, tam ilerlemeye başladığı sırada çalışmalarım aksamasın.

Baharda çilek yemek, evet, olur böyle şeyler yaşamda, ama yılın çok kısa bir bölümünde yalnızca ve şu sıra çok uzakta.

Demek bazı sebeplerden ötürü bana gıpta ediyorsun. Hiç etme. Benim aradığım şeyi herkes bulabilir, hatta belki sen benden önce bulabilirsin. Ayrıca, birçok konuda öylesine geriyim, dar kafalıyım ki! Yanlışımın nerede olduğunu tamı-tamına bilebilsem, üstesinden nasıl gelebileceğimi çözebilsem keşke... Ne yazık ki kendi gözümüzün içini bile göremiyoruz çoğu kez. Çabuk mektup yaz bana; benim yazdıklarımda da buğdayın içindeki saman çöplerini ayıklamasını bil –içlerinde iyi bir şeyler, doğru bir şeyler varsa ne âlâ; ama pek çok yanılgı da var elbette, belki de farkında olmadan az çok abarttığım şeyler de. Okumuş, bilgili bir adam olmadığım kesin. Hatta çok cahilim, birçok başkaları gibi, başkalarından da fazla belki; ama bunu ben kendim anlayamıyorum, başkalarını daha da az anlıyorum ve çoğu kez yanılıyorum. Ne ki, yanlış yapa yapa doğru yolu bulabiliriz kimi kez, "il y a du bon en tout mouvement"* (bu sözü rastlantı sonucu Jules Breton'un ağzından duydum, şimdi aklıma geldi birden). Bir şey daha aklıma geldi bu arada, Mauve'un herhangi bir vaazını dinledin mi? Birkaç din adamının taklidini yaptı bana –bir keresinde Aziz Peter'in balıkçı teknesiyle ilgili vaaz verdi (üç bölüme ayırdı konuşmasını, birincide tekneyi ona biri vermiş ya da miras olarak bırakmıştı, ikincisinde tekneyi kendisi taksitle almıştı, üçüncüsünde ise –aman ne kadar korkunç!- çalmıştı!?) Derken Peygamberimizin iyi niyetleri konusunda, "Dicle-Fırat" üstüne de vaaz verdi. En sonunda Peder Bernhard'ın taklidini yaptı: Tanrı Tanrı her şeyden yücedir denizleri o yaratmıştır, yeryüzünü ve gökyüzünü, yıldızları ve güneşi ve aydedeyi o yaratmıştır. O her şeyi yapabilir her şeyi, her şeyi Hayır. Her şeye kadir değildir, yapamayacağı bir şey var. Her şeye kadir olanın yapamayacağı şey ne?

Her şeye kadir olan Tanrı bir günahkârı terkedemez.....

Haydi, Allahaısmarladık, Theo, uzatmadan yaz bana. Ellerini sıkarım. Bana hep inan.

Senin,
Vincent

* "Her devinimde bir yarar vardır".

Lahey, Mart başları, 1882

Sevgili Theo,

Belki de Tersteeg* hakkında yazdıklarımı biraz sert bulacaksın. Ama hiçbirini geri alamam. Bazı şeyleri doğrudan ve dobra söylemek gerek ona, yoksa zırhını delip geçemiyor. Beni yıllar yılı düşler aleminde yaşayan ahmağın, beceriksizin biri olarak gördü, hâlâ da öyle görüyor, desenlerim hakkında söylediği lafa bak: "Suluboya resim yapmayı başaramamanın acısını duymamak için uyuşturucu madde kullanır gibi çiziyorsun bunları."

Bu sözleri söylemek iyi hoş ama, hem düşüncesiz, hem yüzeysel, hem de gerçeğe parmak basmayan sözler... Suluboya resim yapamıyorsam bunun başlıca nedeni, desen konusunda daha uzun süre çalışmaya, oranlama ve perspektifi daha iyi öğrenmeye gereksinmem oluşu.

Neyse, kapatalım bu konuyu, onun sitemlerini hiçbir biçimde haketmiş değilim. Yaptığım desenler hoşuna gitmiyorsa eğer, desenlerimi ona göstermek de benim hoşuma gitmiyor. Aslında birçok iyi yanları olan desenlerimi yerin dibine batırdı, bunu ondan beklemezdim.

Modele bakarak yaptığım ciddi etüdler, çalışmalar, onun neyin satılabilir neyin satılamaz olduğu konusunda bana çektiği sözde işe yarar konferanslardan çok daha fazla işe yarıyor üstelik. Ayrıca bu konuda onun sandığı kadar öğüde gereksinmem de yok, biz de resim ve desen satma işini yıllar yılı yaptık.

Kısacası, bu konuda ona boyun eğmektense dostluğunu yitirmeyi yeğlerim.

Arada, sıkıntıların altından kalkamayacağımı duyduğum anlar oluyorsa da, gene de sakinim; sakinliğimin temelinde ciddi çalışma yöntemlerim, uzun ve içten kafa yormalarım yatıyor. Arada, ateşli tabiatımın daha da şiddetlendirdiği aşırı tutkulu anlar yaşıyorum, gene de sakinim; ve beni birkaç yıldır tanıyan o beyin bunu çok iyi anlaması gerekir. Oysa, ne diyor bana? "Gereğinden fazla sabırlısın!"

Doğru değil bu. Sanatta insan hiçbir zaman *gereğinden fazla* sabırlı olamaz. Tümüyle oransız, ölçüsüz bir laf bu. Tersine, belki de Bay Tersteeg, benim söz konusu olduğum yerde *gereğinden az* sabır gösteriyor.

Şimdiden ve her zaman için anlaması gereken şu ki, ben işimi çok ciddiye alıyorum ve kendi kişiliğimi yansıtmayan bir şeyler üretemem. En son desenlerimde, etüdlerimde –ki Tersteeg'in yerin dibine batırdıkları onlar– kişiliğim özellikle görünmeye başladı.

* Goupil Ortakları'nın Lahey'deki temsilcisi. Bir ay önce Theo'ya, Vincent'ın bir şey istediği takdirde heran kendisine başvurabileceğini söylemişti. Vincent'da daha sonra ondan 10 frank istemişti. Tersteeg parayı vermiş, ama bu sırada ressamın yaptığı işleri öyle düşmanca bir dille eleştirmişti ki, Vincent altı ay boyunca onunla görüşmeyi kesinlikle red etmişti. Bir süre sonra da, Theo'nun ısrarıyla, adamdan almış olduğu parayı geri gönderdi.

Belki, belki şimdi bile, biri çok uğraşırsa satılabilecek bir suluboya resim çıkarabilirim ortaya.

Ama bu, suluboya resimleri serada yetiştirmeye zorlanmak olur. Senin de Tersteeg'in de doğal mevsimi beklemeniz gerekiyor –o mevsim daha gelmedi.

Buraya geldiğinde, yanımızda model var diye İngilizce konuştu. Dedim ki ona: Zamanı gelince istediğin suluboya resimlere kavuşacaksın, ama şimdi değil –zamanı daha gelmedi– bekle biraz. Söyleyecek başka bir şey yok bu konuda. Yeter zaten.

Tersteeg'in ziyaretinden bu yana, Yetimhane'den bir oğlan çocuğunun resmini yaptım –ayakkabı boyarken. Bu desen belki de istediklerime tamıtamına itaat etmeyen bir el tarafından çizilmiştir ama, çocuğun tipi kesinlikle belirgin. Elim şu sırada söz dinlemiyor olabilir, ama o el, yakında kafamın dediklerini uygulamayı öğrenecek. Bir de stüdyomu çizdim, soba, baca çıkıntısı, şövalyem, ayak taburesi, masa, vs. Pek satılabilecek bir şey değil ama, perspektif çalışmalarım için çok yararlı...

Geleceğin günü özlemle bekliyorum. Yazın senin buraya gelip gittiğinden bu yana yaptığım, mutlaka görmen gereken öyle çok iş var ki... Theo, çalışmalarımı sevecenlik ve güvenle yargılayacağına inanıyorum, kararsızlık ve hoşnutsuzlukla değil.

Bu kadar çok, durmadan çalışıyorum diye, Tersteeg işimin kolay olduğunu sanıyor. Bu konuda da yanılıyor kesinlikle.

Aslında zorla çalıştırılan bir köle, ağır ağır hareket eden bir kağnı öküzü gibiyim.

Gelirken Ingres kâğıdını getirmeyi unutma. Özellikle *kalın* cinsinden seviyorum ve bu türün suluboya etüdler için de elverişli olacağını sanıyorum. İnan bana, sanat söz konusu olduğunda o eski deyiş hep geçerli: Dürüstlük, en iyi yoldur. Ciddi bir etüd üstünde çok uğraşmak, halkın hoşuna gidecek birtakım şıklıklar yapmaktan çok daha iyi. Kimi kez, çok kaygılandığım anlarda, o şıklığı gerçekleştirecek kolaylığa varmayı istemedim değil, ama üstünde biraz düşününce, hayır, diyorum, kendi kendime bağlı kalmalıyım kaba-saba bir yolla, sert, kaba ama gerçek şeyler anlatmalıyım. Resimseverlerin, aracı-satıcıların peşinden koşmayacağım, isteyen varsa bana gelsin. Mevsim erince ektiğimizi biçeceğiz, ölmemişsek eğer!*

Bana bak, Theo, Millet ne büyük bir adammış!

Sensier'nin** o harika yapıtını da Bock'tan ödünç aldım. O kadar etkiliyor ki beni, geceleri uykumdan uyanıp lambayı yakıp yeniden yeniden

* İncil'den.

** Millet'in sanatı üzerine bir kitap. İlerde buradan bazı alıntılar yapacak Vincent. Ressamlık yaşamı boyunca Millet'den esinlenerek çok sayıda kopya ve varyasyon yapacaktır.

okumaya koyuluyorum. Gündüzleri çalışmak zorunda olduğumdan okuyacak vaktim olmuyor.

Mümkünse, en kısa zamanda bana biraz para gönder. Benim yapmam gereken şeyleri yaparak, benim elimdeki parayla Tersteeg'in bir haftacık geçinmek zorunda kalmasını ne kadar isterdim. O zaman düşlere dalmanın, dertlere kapılmanın, uyuşturucu madde almanın hiç de söz konusu olamayacağını, tersine, her an uyanık davranıp bir sürü güçlükle savaşmanın gerekliliğini anlardı.. Model bulmak, karşımda poz vermelerini sağlamak da hiç kolay değil. Çoğu ressamın hevesini kıran bir şey bu –hele onlara para ödeyebilmek için yemekten, içmekten, giyim kuşamdan tasarruf etme zorunluluğu..

Her neyse, ben benim, Tersteeg de Tersteeg.

Ona karşı değilim, düşman da değilim, ama beni aşırı yüzeysel bir biçimde yargıladığını anlamasını sağlamam gerek ve eminim ki fikrini değiştirecek; şiddetle umuyorum bunu, çünkü aramızda kötü duygular oldu mu üzülüyorum, tasalanıyorum. Umarım yakında bir mektup alırım senden, son kuruşumu bu yazdığım mektubun puluna harcadım çünkü. Tersteeg'den daha iki gün önce 10 gulden aldım, doğru, ama altısını modele, fırıncıya ve stüdyoyu süpüren küçük kıza verdim hemen aynı gün.

Tanrı'ya emanet ol. Her şeye karşın sağlıklı ve cesur olmanı diliyorum. Ben de cesareti elden bırakmış değilim.

Je te serre la main·*
Vincent

Jules Bakhuyzen** beni görmeye geldi, çok iyi vakit geçirdik, istediğim zaman kendisini ziyaret edebileceğimi söyledi.

P.S. *Theo, handiyse bir mucize bu!*

Önce senin taahhütlü mektubun geldi. Sonra, C.M.*** on iki tane küçük çini mürekkep desen ısmarladı! Lahey'den çeşitli görüntüler istiyor ki, bazıları hazır bile. Tanesine iki buçuk gulden verecek; fiyatı ben söyledim ama şu şartla ki, bunları beğenirse on iki tane daha ısmarlayacak ve bu kez fiyatı kendisi söyleyecek benim verdiğimden daha yüksek olacağını biliyorum. Bu da yetmiyormuş gibi, biraz önce Mauve'la karşılaştım. O büyük resmi sonunda bitirip teslim etmiş ve pek yakında beni görmeye geleceğini söyledi. Görüyorsun ya, *ça va, ça marche, ça ira encore!*****

* "Ellerini sıkarım".
** Danimarkalı bir ressam dostu.
*** Amcası Cornelius Marinus van Gogh. Ailenin sanat galerisinin başı. Bunlar Vincent'ın ilk sattığı resimlerdir.
**** "İşler yürüyor, ilerliyor, daha da ileri gidecek".

Bana çok dokunan başka bir şey daha oldu. Modele bugün gelmemesini söylemiştim, ama nedenini açıklamamıştım. Gene de geldi kadıncağız, ben itiraz ettim. "Evet ama, poz vermeye gelmedim, akşama yemeğiniz var mı diye sormaya geldim" dedi, bir kap fasulye ile patates getirmiş! Yaşamı yaşamaya değer kılan şeyler de var bu dünyada, görüyorsun ya. Sensier'nin 'Millet'sinde okuduğum bazı şeyler de çok dokunaklı geldi bana. Millet'nin dediği şeyler:

"L'art c'est un combat –dans l'art il faut y mettre sa peau."

"Il s'agit de travailler comme plusieurs nègres: *j'aimerais mieux ne rien dire que de m'exprimer faiblement*"*

Millet'nin bu deyişini daha dün okudum, ama aynı şeyi çok önceden ben de hissetmiştim; işte bu yüzden kimi kez anlatmak istediğim şeyleri yumuşak bir fırçayla değil de sert bir marangoz kalemi ya da dolmakalemle çizmeyi seviyorum. Dikkat et, Tersteeg, dikkat et, kesinlikle yanılıyorsun.

Lahey, Mayıs başları, 1882

Sevgili Theo,

Bugün Mauve'la karşılaştık, aramızda çok kötü bir konuşma geçti, bundan sonra onunla hiçbir zaman barışamayız artık. Mauve o kadar ileri gitti ki artık dediklerini geri alamaz, zaten almak istemez. Gelip çalışmalarımı görmesini, oturup konuşmamızı rica etmiştim. Düpedüz reddetti: "Kesinlikle sizi görmeye gelemem. O iş bitti."

En sonunda ise, "pis bir karakteriniz var," dedi. Bunun üzerine ona arkamı döndüm –kum tepeciklerinin oradaydık– ve yalnız başıma evime yürüdüm.

Mauve, "ben sanatçıyım" dememden alınmış. Ben bu sözü geri almam, çünkü bu sözcüğün benim için taşıdığı anlam şuydu: hiç durmadan arıyorum, mükemmele erişemiyorum. "Biliyorum, aradığımı buldum" demenin tam tersiydi söylediğim söz.

Bildiğim kadarıyla sözün anlamı: "arıyorum, çabalıyorum, bütün kalbimle uğraşıyorum."

Ama benim de kulaklarım işitiyor, Theo. Biri durup dururken "pis bir karakteriniz var" derse, ne yapabilirim yani?

Arkamı döndüm, tek başıma yoluma gittim; Mauve'un bana böyle bir

* "Sanat bir savaştır, bu işe başını koymak gerek". "Birçok köle gibi çalışmak sözkonusu: Kendimi kötü ifade etmektense hiçbir şey dememeyi yeğlerim".

şey demeye cüret etmesi yüreğimi derin bir kederle doldurdu ama. Ne demek istediğini sormayacağım ona, herhangi bir açıklama talep etmeyeceğim, öte yandan özür de dilemeyeceğim. Gene de –gene de– gene de! Mauve yaptığına pişman olsun istiyorum.

Benden kuşkulanıyorlar –havada hissediyorum bunun–, sanki gizlediğim bir şey var. Vincent bir şey saklıyor –gün ışığına dayanamayacak bir şey...

Pekâlâ beyler, anlatacağım size... Siz ki, terbiyeye, kültüre, uygar insan olmaya meraklısınız –burada da haklısınız, gerçekten öyle olabiliyorsanız eğer– söyleyin bakalım, hangisi daha uygar, daha ince, daha erkekçe bir davranış: Bir kadını terketmek mi, yoksa aldatılmış bir kadının elinden tutmak mı?

Bu kış gebe bir kadınla tanıştım; karnında taşıdığı çocuğun babası onu bırakıp gitmişti.*

Kış günü sokakları arşınlamak zorunda olan gebe bir kadın... Ekmek parası kazanmak için o bildiğin işi yapmak zorunda kalan bir gebe kadın...

Bu kadını model olarak tuttum, bütün kış onunla çalıştım. Ona modellik ücretini tam olarak ödeyemiyordum ama, hiç değilse odasının kirasını ödedim ve Tanrı'ya şükür şu güne kadar onu da çocuğunu da soğuktan, açlıktan koruyabildim –kendi ekmeğimi onunla paylaşarak... Onunla ilk karşılaştığımızda başta görünüşü dikkatimi çekmişti. Ona banyolar yaptırdım, bulabildiğim ölçüde besleyici yemekler yedirdim, biraz toparlandı, güçlendi. Onunla birlikte Leyden'e gittim; doğum yapabileceği bir hastahane var orada. (Hastaymış, bebeğin rahim içindeki duruşu kötüymüş meğerse. Ameliyat edilmesi gerekti, neyse bebeği karnın içinde döndürmeyi başardılar. Kurtulma olasılığı yüksek. Haziran'da doğuracak.)

Üç paralık değeri olan herhangi bir adam bu durumda benim yaptığımı yapardı sanıyorum.

Yaptığım öylesine basit ve doğal bir şeydi ki, başkalarına anlatmak aklıma gelmedi. Poz vermek ona epey zor geliyordu ama zamanla öğrendi; ben de, modelim iyi olduğu için, desen çizme konusunda oldukça ilerledim. Şimdi bu kadın, evcilleştirilmiş bir kumru kadar bağlı bana; bense hayatta yalnızca bir tek kez evleneceğime göre, onunla evlenmekten daha iyi ne yapabilirim? Ona yardımcı olabilmenin tek yolu bu; yoksa, yoksulluk onu gene eski yoluna itecek –o yolun sonu da uçurum. Parası yok, ama bana kendi mesleğimde para kazanmakta yardım ediyor.

Mesleğime, çalışmalarıma karşı büyük bir sevgi ve heves var içimde;

* Beş ay önceki mektupta sözü geçen Sien. Bu olay yüzünden Theo -Vincent'ın korktuğu gibi-ağabeyinden parasal desteğini çekmedi ama evlenmelerine kesinlikle karşı çıktı. İlişkinin Eylül 1883'te kesinlikle sona ermesinde en büyük etkiyi gene Theo yaptı.

yağlıboyayı, suluboyayı bir süredir bırakmamın nedeni, Mauve beni terkedince kendimi çok kötü hissetmemdir. Yeniden gelecek olsa, ben de yeni bir cesaretle başlarım tekrar. Şimdilik, fırçalarıma bakamıyorum bile, sinirlerim geriliyor.

Sana yazdım: Theo, Mauve'un bu davranışı konusunda bana bilgi verebilir misin? Belki bu mektubum seni biraz aydınlatacak. Kardeşimsin, sana özel yaşamımı anlatmam doğal, ama biri çıkıp da bana "pis bir karakteriniz var" derse, o kişiyle şu sıra konuşamam.

Başka türlü yapamazdım. Elime gelen işi yaptım, çalıştım. Sözcüklere gerek kalmadan beni anlayacaklarını sandım. Her an yüreğimi çarptıran bir başka kadını elbette unutmamıştım, ama uzaktaydı, beni görmeyi kabul etmiyordu. Bu kadınsa, sokaklarda dolaşıyordu, hastaydı, gebeydi, kış günü açtı. Başka türlü yapamazdım. Mauve, Theo, Tersteeg, ekmeğim sizin elinizde, bana yüz mü çevireceksiniz? Her şeyi söyledim artık. Şimdi de bana söylenecekleri bekliyorum.

Vincent

Sana birkaç etüd gönderiyorum, poz vermekle bana ne denli yardım ettiğini kendi gözlerinle göresin diye.

Desenlerim "modelimin ve benim" ortak çalışmalarımız. Başında beyaz kep olan kadın onun annesi.

Ancak, bunları bana geri göndermeni istiyorum. Bir yıl sonra, herhalde çok daha değişik çiziyor olacağım ve çalışmalarımın temeli de bu etüdler olacak. Görüyorsun ki büyük bir özenle çizilmiş hepsi. İlerde, ev içleri, bekleme odaları ya da benzer şeyler yaptığımda bunlar bana yararlı olacak, ayrıntılar için bunlara bakacağım. Vaktimi nasıl geçirdiğimi göresin diye şimdilik sana yolluyorum.

Bu etüdler oldukça kuru bir teknik gerektiriyor; etki yaratmak için uğraşsaydım, ilerde bana daha az yararlı olacaklardı. Ama bunu sen kendin de anlarsın sanıyorum. En istediğim kâğıt, üstünde eğilmiş kadın figürü çizdiğim kâğıt, ama mümkünse doğal, boyanmamış keten renginde olsun. Bundan, *bu kalınlıkta olandan* hiç kalmadı elimde. Sanırım çift Ingres diyorlar adına, burada bulunmuyor. Deseni nasıl gerçekleştirdiğimi görünce, ince kâğıda yapılamayacağını da anlayacaksın. Büyük figürün yanındaki iskemle bitmedi, çünkü oraya meşe ağacından yapılmış eski bir iskemle koymak istiyorum.

Lahey, Mayıs ortası, 1882

Sevgili Theo,

Bugün sana birkaç desenle birkaç eskiz gönderdim. O anlattıklarımın çalışmamı engellemediğini, tersine, tümüyle çalışmaya daldığımı, bundan çok mutlu olduğumu, cesaretimin yerinde olduğunu göstermek istiyorum sana her şeyden çok.

Umarım bu diyeceğime gücenmezsin ama, mektubuma henüz cevap vermemiş olmandan epeyce kaygılanıyorum. Christine ile birlikte olmama karşı çıkacağına inanmıyorum. Onun yüzünden ya da birtakım yüzeysel toplum kurallarına uymak için, ya da başka bir nedenle beni tümüyle yalnız bırakacağına inanmıyorum. Ama Mauve ve Tersteeg ile olanlardan sonra, arada bir melankoliye kapılıp, belki *sen de* aynı şeyi yaparsın diye üzülmeme şaşmazsın herhalde.

Neyse, senden gelecek mektubu dört gözle bekliyorum; ama kuşkusuz çok meşgulsün, son yazdığından bu yana da o kadar uzun süre geçmedi. Ancak, günün birinde senin de başından geçer belki de görürsün, yanında gebe bir kadın oldu mu, gün bir hafta kadar, hafta ise bir aydan uzunmuş

gibi geliyor insana. İşte bu yüzden sana çok sık yazıyorum bugünlerde, cevap alamadığım sürece...

Hemen yanımızdaki evi kiralamak niyetinde olduğumu söylemiştim sana. Bu oturduğumuz nerdeyse yıkılacak gibi, öteki çok daha uygun. Bu konuda senden ille de bir şey istemediğimi biliyorsun elbette, değil mi? İstediğim tek şey bana eskisi kadar yakın olman; yaptığımdan dolayı onurumun zedelendiğini, kendimi aşağıladığımı düşünmüyorum –kimileri böyle düşünebilirler, beni ilgilendirmez. Çalışmalarım halkın yüreğinden kopmuş gibi geliyor bana, tabana yakın bulunmalıyım hep, yaşamı en derinliklerinden yakalamalıyım; bir sürü dert ve sıkıntı arasında ilerleyebilirim, ilerlemeliyim...

Başka türlü düşünemiyorum, dertsiz, sıkıntısız bir yaşam aramıyorum; yalnızca bunların dayanılmaz hale gelmeyeceğini umuyorum... Çalışabildikten, senin gibi birkaç kişinin sevgisine sahip olduktan sonra, neden dayanılmaz olsun dertler, sıkıntılar? Yaşam da desen çizmek gibi... Kimi kez çok hızlı davranmak, kararlı olmak, büyük enerjiyle başlamak, esası belirleyen çizgileri şimşek hızıyla kâğıda geçirmek gerek.

O an kararsızlığa, kuşkuya hiç yer yok; el titremeyecek, göz başka yere kaymayacak, önünde ne varsa sırf ona bakacak. Ve kendisini öyle verecek ki işine, kısa sürede kâğıt ya da tuval üzerinde daha önceden orada olmayan bir şeyler belirecek, sonradan baktığında insan onun oraya nasıl geldiğini tam olarak kestiremeyecek. Tartışma, düşünme zamanı, kararlı harekete geçmeden önceki aşama. Bir kez harekete geçildi mi, öyle kafa yormaya, tartışmaya fazla yer yok.

Hızlı davranmak insanoğlunun işlevidir, ama bunu yapabilecek duruma gelmek için çok uzun bir yol katetmek gerekli. Kimi pilot vardır ki, fırtınada parçalanmayı kabul edeceğine, aynı fırtınayı yol almak için kullanabilir.

Sana yeniden söylemek istediğim şu: Gelecek için parlak tasarılarım yok. Kimi kez sıkıntısız bir yaşam özlemi, *refah* isteği bir an için yükselse bile içimde, hemen dertlerime, sıkıntılarıma sevecenlikle dönüyorum. *Güçlüklerle dolu bir yaşam*, evet. Böylesi daha iyi diye düşünüyorum kendi kendime, bundan öğreneceğim daha çok şey var, beni alçaltmıyor, bu yolda insan yok olmaz. Kendimi tümüyle çalışmama verdim. Senin, Mauve ve Tersteeg –her ne kadar bu kış atıştıysak da– gibi adamların desteğiyle geçinebilecek kadar para kazanacağıma da inanıyorum. Lüks içinde yaşamayacağım elbette, ekmek parasını alnının teriyle kazanan herkes gibi yaşayacağım. Christine bana yük değil, tersine yardımcı oluyor. Tek başına olsaydı yaşama yenilecekti belki; içinde yaşadığımız dönemde, bu toplumda –zayıfları koruyacağına ayaklar altına alan, zavallı bir kadım, düştü diye daha da ezen bu toplumda– bir kadın tek başına bırakılamaz.

Zayıf, zavallı kişilerin ezildiğini o kadar çok görüyorum ki, ilerleme ya

da uygarlık adıyla anılan pek çok şeyin gerçekliğinden, içtenliğinden kuşkuya düşüyorum. Uygarlığa inanıyorum, evet, bu dönemde bile, ama temelinde gerçek insancıllık yatan uygarlığa. İnsan yaşamına malolan şeyleri kıyıcı buluyor, bunlara hiç saygı duymuyorum. Neyse, yeter bu kadar. Belki de yandaki evi tutabileceğim ve her hafta düzenli paraya kavuşacağım; harika olurdu böyle bir şey. Olmazsa cesaretim kırılmayacak, bir süre daha bekleyeceğim. Ama olsa, olabilse, öyle mutlanacağım ki... Böylece gücümün büyük çoğunluğunu da dertlere sıkıntılara değil, çalışmalarıma harcayabilirim.

Portfolioda çok çeşitli desenler olduğunu göreceksin.

Gönderdiklerim arasında en beğendiklerin, sende kalsın, bir fırsat çıktığında gösterirsin. Ötekileri uygun bir zamanda bana iletmeni istiyorum. Yakında geleceğini bilsem, göndermez, yanımda tutardım bunları sen gelinceye kadar. Ama bir an önce hepsini bir arada görmen iyi olacak sanıyorum. Böylece gönderdiğin parayla serseri bir yaşam sürmediğimi de göreceksin. Yüzeysel açıdan bakarsan, Christine ile ilişkimi, gerçekte olduğundan daha başka sanman olasılığı da var.

Ama bu mektubumu, bir öncekini de, okuduktan sonra, her şeyi daha iyi anlayacaksın.

Benim iyiliğimi isteyen kişiler, davranışlarımın temelinde derin duyguların, sevgi gereksinmesinin yattığını bilsinler istiyorum. Makinanın işlemesini sağlayan yaylar arasında pervasızlık, gurur, kayıtsızlık gibi şeyler yok; bu attığım adım ise, yaşam yolunda, alçak bir düzeyde kök saldığımın bir kanıtı. Daha yüksek bir yer amaçlamanın ya da kişiliğimi değiştirmeye çalışmanın benim için iyi bir şey olacağını sanmıyorum. Olgunlaşıncaya dek daha çok deneyim geçirmem, pek çok şey öğrenmem gerekiyor; bu da bir zaman ve inat sorunu. Tanrı'ya emanet ol. Çabuk yaz.

Bana bir şeyler gönderebilirsen kesinlikle çok makbule geçecek. Bana inan, ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent

Lahey'den ayrılmamın herhangi bir kişiyi sevindireceğini düşünseydim hemen giderdim, nereye olursa olsun kimseye herhangi bir konuda engel olmak istemem.

Ancak, kimseye zararım dokunmuyor; ayrıca senin yazdıklarından sonra, Tersteeg'in dediklerini fazla ciddiye almamam gerektiğini anladım.

Hani sana bir evden söz etmiştim ya, boşaldı. Ben bir an önce tutmazsam başka biri kiralayacak diye korkuyorum. Mektubunu dört gözle bekle-

memin nedenlerinden biri de bu. Mauve ve Tersteeg ile olanlardan sonra, Christine hakkında sana anlattıklarımdan sonra, açık açık sormak zorundayım: Theo, bütün bunlar aramızda herhangi bir şeyi değiştirecek mi, bizi birbirimizden ayıracak mı? Eğer cevabın 'hayır' ise, sevgine, yardımlarına eskisinden iki kat daha fazla sevineceğim; ancak, yanıtın 'evet' ise, kuşku ve merak içinde kalmaktansa, hemen öğrensem çok iyi olur.

Her şeye, ister felâkete olsun ister refaha, dosdoğru bakmayı severim. Mauve ve Tersteeg ile ilgili sorumun yanıtını aldım senden, ama öteki konuyla ilgili olanın değil. Bu tümüyle ayrı bir şey zaten; sanatsal konularla özel konular arasında bir duvar var. Gene de olaya nasıl baktığımızı baştan bilsek iyi olur.

Dolayısıyla, sana diyeceğim şu:

Theo, bağlandığım ve bana bağlı olan bu kadınla evlenmeye niyetliyim. Eğer bu durum senin bana karşı olan duygularında bir değişiklik meydana getirecekse, umarım ki yardımlarını birdenbire, bana bir süre önceden haber vermeden yani, kesmezsin ve düşündüklerini her zaman açık açık, dobra dobra söylersin. Yardımını da sevgini de üstümden eksik etmeyeceğini umuyorum elbette, dünyanın karşı çıkışlarına aldırmayarak, kardeşçe el sıkışmaya devam edeceğimizi umuyorum. İşte böyle kardeşim, bu mektubu aldığında daha bana yazmamışsan eğer, hemen yazmanı rica ediyorum. Sana bütün bu anlattıklarımdan sonra ya içimin rahat etmesi ya da kötü yazgımı bir an önce öğrenmem gerek çünkü. Tanrı'ya emanet ol. Aramıza kara bulutların girmeyeceğini umarak...

Lahey, Haziranın ikinci yarısı, 1882

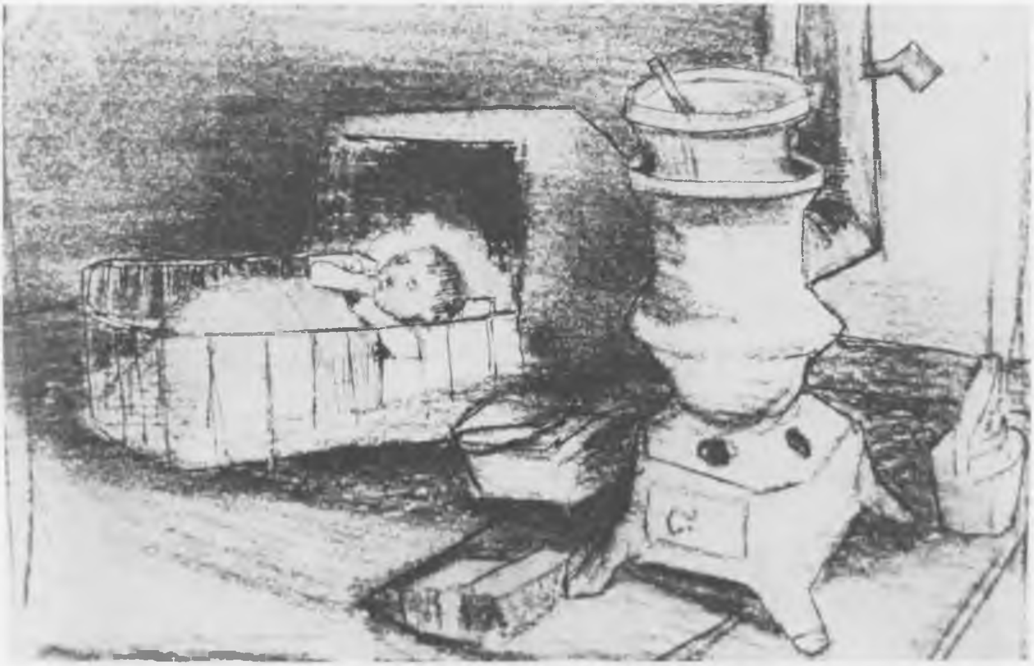
Sevgili Kardeşim,

Epeyce geç oldu, ama sana bir kez daha yazmak istiyorum. Burada değilsin, keşke burada olabilseydin. Kimi kez, birbirimizden çok uzakta değilmişiz gibi bir duygu uyanıyor içimde.

Bugün, kendi kendime bir şeye söz verdim: hastalığımı, daha doğrusu hastalığımdan geri kalanları* yok sayacağım. Yeterince zaman kaybettim, çalışmalarıma yeniden başlamalıyım. Böylece, iyi olsam da olmasam da, desen çizmeye koyulacağım, düzenli olarak, sabahtan geceye kadar. Kimseden "aaa, bunlar eski desenler" sözünü duymak istemiyorum bir daha.

Bugün bebeğin beşiğinin bir resmini yaptım, birkaç fırça da renk kattım içine.

* Bir mesane rahatsızlığı ve aşırı uykusuzluk yüzünden hastanede kalmıştı.

Sana geçenlerde gönderdiğim çayırlı desene benzeyen bir başka desen üstünde de çalışıyorum ayrıca. Ellerim biraz fazla beyazlaşmış, ama suç benim mi?

Dışarı çıkıp açık havada çalışacağım, hastalığımın nüksetmesine neden olursa olur bu, aldırmıyorum. Çalışmadan duramayacağım artık. Sanat kıskanç mı kıskanç, hastalığı kendisine yeğ tutmamızı istemiyor, ben de onun emirlerini yerine getiriyorum.

Dolayısıyla, çok geçmeden birkaç tane epeyce iyi desen geçecek eline umuyorum. Benim gibi insanların *hastalanmamaları* gerek.

Benim sanat görüşümü doğru dürüst anlamalısın. İşin özünü kavrayabilmek için, uzun ve çok çalışmak gerek. İstediğim, amaçladığım şey felâket zor, gene de varamayacağım yükseklikte bir şey amaçladığımı sanmıyorum.

Bazı insanlara *dokunaklı gelecek* desenler yapmak istiyorum. "Sorrow" (Acı) küçük bir başlangıç. 'Meerdervort Caddesi', 'Rejswijk Çayırları', 'Balık Kurutma Yeri' gibi ufak peyzajlar da küçük bir başlangıç belki. Ama, bunlarda doğrudan doğruya yüreğimden kopup gelen bir şeyler var hiç değilse.

Sorrow

Figürde olsun peyzajda olsun, duygusal bir melankoliyi değil, gerçek ve derin acıyı anlatabilmek isterdim.

Kısaca, o denli ileri gitmek istiyorum ki, yapıtlarımı görenler "bu adam çok derinden hissediyor, sevecenlikle hissediyor" desinler –sözde kaba-sabalığama karşın, ya da, belki de onun yüzünden.

Böyle konuşmak aşırı özentili gibi görünüyor şimdi, ama işte bu nedenle tüm gücümle çalışmayı sürdürmek istiyorum.

Çoğu kişinin gözünde neyim, kimim ben –bir hiç, ya da aksi suratlı, yadırgı bir adam– toplumda doğru dürüst bir yeri olmayan, hiçbir zaman da bir yer bulamayacak olan, kısacası, alçağın alçağı biri. Pekâlâ, diyelim ki bunlar doğru, gene de yapıtlarımla, böylesi yadırgı bir adamın, böylesi bir *hiçin* yüreğinde neler olduğunu dünyaya göstermek isterdim.

Yaşamdaki amacım bu işte; ancak, her şeye karşın, bunun temelinde öfkeden çok sevgi, tutkudan çok sükûnet yatıyor. Sık sık derin acılara gömüldüğüm doğruysa da, gene de içimde saf ve sakin bir uyum, bir müzik var. En yoksul bir kulübede, en pis bir köşede, bir desen, bir resim görebiliyorum. Ve karşı konulmaz bir güç kafamı hiç durmadan bu gibi şeylere itiyor.

Başka şeylere olan ilgim gittikçe azalıyor ve o ilgilerden kurtulduğum oranda, gözüm resimsel olanları daha çabuk yakalayabiliyor. Sanat inatçı bir çalışma istiyor, her şeye karşın bir çalışma, ve sürekli gözlem.

İnatçı sözcüğünden her şeyden önce sürekli, duraksız çalışma anlıyorum; ama bunun yanı sıra, şu ya da bu kişi şöyle ya da böyle dedi diye kendi görüşlerinden vazgeçmemek de var işin içinde. Kardeşim benim, birkaç yıl içinde, hatta, belki de şimdiden azar-azar, elimden çıkmış iyi işler görmeye başlayacaksın, bunlar benim için yaptığın fedakârlıkların karşılığı olacak. Öylesine içtenlikle umuyorum ki bunu.

Son zamanlarda ressamlarla çok az temasım oldu. Benim için kötü olduğunu da söyleyemem. İnsan ressamların dilini değil, doğanın dilini dinlemeli. Mauve'un neden "Bana Dupré'den söz etme, şu hendeğin kıyısından konuş daha iyi, ya da onun gibi bir şeyler" dediğini altı ay öncesinden çok daha iyi anlıyorum şimdi. Biraz kaba-saba geliyor ilk anda ama, çok doğru bir söz. Nesnelerin kendilerini hissetmek, gerçeği hissetmek, resimler karşısında duygulanmaktan çok daha önemli –hiç değilse daha verimli, daha dirimsel.

Şimdi sanat ve yaşam –ki sanat yaşamın özüdür üstüne öylesine geniş, öylesine her şeyi kapsayabilen duygularım var ki, biri beni bir şeye zorlamaya kalktığında sahte geliyor, sabrım taşıyor.

Kendi payıma, birçok modern resimde, eski ustalarda bulunmayan özel bir tat buluyorum.

Bana sorarsan, sanatın en yüce en soylu anlatımı İngilizlerinki, örneğin Millais, Herkomer ve Frank Holl. Eski ustalarla çağdaş ressamlar arasındaki ayrım konusunda demek istediğim de şu: galiba çağdaşlar daha derin düşünüyorlar.

Millais'in *Soğuk Ekim*iyle Ruysdael'in *Overveen Çayırları* arasında, duygu açısından büyük farklar var; aynı şey Holl'ün *İrlanda Göçmenleri* ile Rembrandt'ın *İncil Okuyanları* için de söylenebilir.

Rembrandt ile Ruysdael harika ressamlar –kendi çağdaşları için olduğu kadar bizler için de–; ama günümüz ressamlarında bize daha yakından, daha mahrem biçimde dokunan bir yan var.

Swain'in tahta oyması gravürleri ile eski Alman ustalarınınkiler arasında da aynı farklılıklardan söz edilebilir.

Dolayısıyla, modern ressamların birkaç yıl önce geçirdikleri eski ustaları taklit etme dönemi bence bir hataydı.

Baba Millet en doğrusunu söylemiş bana sorarsan: "Il me semble absurde que les hommes veuillent paraître autre chose que ce qu'ils sont".* İlk ağızda pek özelliği olmayan bir sözmüş gibi geliyorsa da, aslında çok derin, okyanuslar kadar derin... Bana sorarsan bu sözleri ciddiye almak gerek. Her şeye rağmen yeniden düzenli çalışmaya başlayacağımı sana bildirmek istedim; ayrıca senden gelecek mektubu özlemle beklediğimi de ekleyeyim. Şimdilik iyi geceler. Tanrı'ya emanet ol, ellerini sıkarak,

Senin,
Vincent

Kalın Ingres'i** unutma ne olur, bulabilirsen tabii –bir parça örnek koyuyorum mektuba. İncesinden daha epey var elimde. Kalın Ingres'de suluboyayı rahat kullanıyorum, ötekinde renkler birbirine karışıyor, kabahat de benim değil.

Şu küçük beşiği *inatla* yüz kez daha çizebilmeyi umuyorum –bugünkünü saymadan.

* "İnsanların olduklarından başkaymış gibi görünmek istemeleri bana gülünç (anlamsız) geliyor".

** Ingres: Özellikle sulu boyada kullanılan kâğıt türü.

Lahey, 31 Temmuz 1882

Sevgili Theo,

Geleceğin günü hevesle beklerken, sana erkenden hoşgeldin demek için birkaç satır yazıyorum. Bu arada mektubunu ve içindekini aldığımı ve sana yürekten teşekkür ettiğimi de bildirmek istedim. Gerçekten çok makbule geçti, çünkü şu sıra çok çalışıyorum ve karşılanması gereken bir sürü gereksinmem var.

Anladığım kadarıyla, doğadaki kara renk konusunda elbette aynı görüşteyiz. Aslında kesin, mutlak siyah yok. Ama beyaz gibi siyah da hemen hemen her rengin içinde var ve sonsuz gri çeşitleri oluşturuyor –hepsi de ton ve güç bakımından birbirinden değişik. Öyle ki, doğada bu ton ve koyultulardan başka bir şey görmüyor insan gerçekte.

Yalnızca üç tane temel renk var: kırmızı, sarı, mavi; "karışımlar" ise turuncu, yeşil ve mor.

Ama bunlara siyah, biraz da beyaz ekleyince sonsuz gri çeşitleri elde edilebiliyor: *kızıl gri, sarımsı gri, mavimsi gri, yeşilimsi gri, turuncumsu gri, leylağımsı gri.* Kaç tane yeşilimsi gri olduğunu, örneğin, söylemek olanaksız. Çeşitlilikler sonsuz çünkü.

Oysa, tüm renkler kimyası bu birkaç basit kuraldan daha karmaşık değil. Ve bunu açık seçik kavramış olmak, yetmişten fazla boya tüpüne sahip olmaktan daha değerli –çünkü bu üç temel renk ve siyah ve beyazla yetmişten fazla renk çeşidi ve ton elde edebilirsin. Renkten anlamak demek, doğada gördüğün bir rengi hemen irdelemesini bilmek, örnekse, "bu yeşilimsi gri, sarı, siyah ve maviden oluşmuştur" diyebilmek demektir.

Bir başka deyişle, doğadaki grileri kendi paletinde yakalamasını bilen biri... Doğadan notlar almak ya da küçük eskizler yapabilmek için kontur duyusunun çok gelişmiş olması kesinlikle gerekli. Aynı şey, daha sonra resmi toparlayıp bitirmek için de şart.

Ancak, bence, bu duyguyu büyük çaba göstermeden elde etmek olanaksız. Daha doğrusu, en önce gözlem, sonra özellikle gayretli çalışma ve araştırma, ayrıca anatomi ve perspektif konusunda uzun incelemeler gerekiyor. Yanıbaşımda Roelofs'un bir peyzaj etüdü asılı. Çini mürekkeple yapılmış bir eskiz ama o yalın dış çizgilerdeki ifadenin derinliğini anlatamam sana.

Bir başka, daha da çarpıcı örnek ise, Millet'nin *Çoban Kız* adlı tahta oyma gravürü.. Sen geçen yıl göstermiştin onu bana, o gün bu gündür aklımdan çıkmadı. Ayrıca, Ostade'ın, Köylü Bruegel'in falan çini mürekkepli desenleri de var...

Bu gibi sonuçları gördükçe, konturun çok büyük önemini bir kez daha,

derinden hissediyorum. Bu açıdan ilerlemek için gösterdiğim çabayı da benim işlerimde, örnekse *Sorrow*'da anlıyorsun, değil mi?

Stüdyoya geldiğinde de göreceksin ya, kontur peşinde koşmanın yanı sıra bende de, herkeste olduğu gibi, renklerin gücüne kesin bir inanç var. Suluboya yapmaya da bir itirazım olmadığını biliyorsun; ancak, suluboyanın temelinde desen var, ayrıca desenden yola çıkarak suluboyadan başka birçok resim dalına varabilirsin –bunlar da zamanla bende gelişecek, yaptığı işi seven herkeste olduğu gibi...

O kocaman, budanmış söğüt ağacını bir kez daha denedim, sanırım suluboya resimlerimin en iyisi oldu: Kasvetli bir peyzaj –sazlarla kaplı durgun suyun kıyısındaki ölü ağaç, uzakta, Rhine Demiryolları'nın vagon barakası, birbirine geçen raylar; külüstür kara yapıların gerisinde yeşil çayırlar, kömürün taşınması için patika; bulutların hareket halinde olduğu, tek parlak beyaz sınırı olan boz rengi bir gökyüzü ve bulutların bir küçücük aralığından görülen derin mavi... Kısacası, gri önlüklü, kırmızı bayraklı işaret memuru, "bu gün hava amma da kasvetli" dediğinde ne görüyor, ne hissediyorsa, onu göstermek istedim.

Şu son günlerde büyük bir keyifle çalışıyorum; gerçi hastalığımın bitkinliğinden tümüyle kurtulmuş değilim ama, olsun.

Sana şimdi göstereceğim desenler hakkındaki tek düşüncem şu: Çalışmalarımda herhangi bir duraklama olmadığını, akla yakın bir yönde gelişmeyi sürdürdüğümü sana kanıtlasınlar yeter. Yapıtlarımın parasal değerine gelince, pek fazla iddiam yok, ama zamanla herhangi birinin resimleri kadar satılabilir olmazlarsa çok şaşarım doğrusu. Bu *hemen* mi olur, bir süre sonra mı, bilemem, elbette, ama en emin yol, *kesinlikle* başarıya götürecek olan yol, doğaya bakarak, modele bağlı kalarak enerjik biçimde çalışmaktır. Doğa duygusu ve sevgisi, er ya da geç sanatla ilgilenen kişilerde karşılığını bulur. Ressamın görevi tüm benliğiyle doğaya dalmak ve yapıtında duyguyu anlatabilmek için tüm zekâsını kullanmaktır ki yapıtı başkaları için de anlaşılabilir olsun. Piyasa için, satış için çalışmak doğru yol değil bence, tam tersine, resimseverleri aldatmak olur bu. Gerçek ressamlar hiçbir zaman böyle bir şey yapmamışlardır, er ya da geç sevilmelerinin nedeni ise içtenlikleridir. Benim bildiğim bu, daha başka bir şey bilmem de gerekmez sanıyorum. Yapıtlarını beğenecek, hatta çok sevecek insanlar bulmaya çalışmak başka elbette bunda karşı çıkılacak bir yan yok. Ancak, bu da spekülasyon haline gelmemeli, o zaman sonuç belki yanlış olur, insanın çalışmaya çalışmaya, harcaması gereken zamanı boş yere tüketmesine yol açacağı ise kesin.

Suluboyalarımda tamı-tamına doğru olmayan birtakım şeyler de bulacaksın elbette, ama zamanla düzelecek hepsi.

Şunu iyi bilmeni isterim ki, herhangi bir sisteme yapışmaktan ya da kendimi bağlı duyumsamaktan çok uzağım. Böylesi bir şey gerçekte olduğundan

çok örneğin Tersteeg'in imgeleminde var. Tersteeg'e gelince, onun hakkındaki düşüncelerimin tümüyle kişisel olduğunu anlıyorsun, değil mi? Seni bu düşüncelerimi benimsemeye zorlayamam. O bildiğin şeyleri benim hakkımda düşünmekte ve söylemekte devam ettiği sürece, kendisini dost olarak, işime yarayacak biri olarak görmem olanaksız; tam tersi söz konusu. Ve korkarım, onun benim hakkımdaki düşünceleri hiç değişemeyecek kadar derine kök salmış; hele, senin de dediğin gibi, bazı şeyler üstünde yeniden düşünmek ve fikrini değiştirmek sıkıntısına kendisini sokmaya hiç yanaşmadığına göre... Burada tanıdığım kimi ressamların, suluboya ya da yağlıboya tablolarını yaparken zorlandıklarını, başarılı sonuca varamadıklarını gördüğümde, şöyle düşünüyorum çoğu kez: Dostum, asıl sorun desenin bozukluğunda. Başlangıçta suluboya, yağlıboya tablo yapmayı sürdürmediğime bir tek an olsun pişman olmadım. O alandaki eksiklerimi tamamlayacağım ama, desen çizerken ve perspektif kurarken elimin yanılmayacağı duruma gelinceye dek çok çok çalışarak. Öte yandan, genç ressamların kafadan, *hatırladıkları kadarıyla* desen oluşturup çizdiklerini sonra da boyaları gelişigüzel, keyifleri nasıl isterse öyle, gene *hatırladıkları kadarıyla* sürüştürdüklerini sonra gerileyip uzaktan bakarak, yüzlerinde esrarlı ve kasvetli bir anlamla, yaptıkları işin neye benzediğini anlamaya çalıştıklarını ve sonunda kendilerine göre işi bitirdiklerini, hep *hatırladıkları kadarıyla* gördükçe midem bulanıyor bazan. Her şeyin son derece saçma-sapan ve sıkıcı olduğunu düşünüyorum

Bütün bunlar beni hasta ediyor!

Oysa bu beyler, hafiften yukardan bakan bir havayla bana sorup duruyorlar ikide bir: "Henüz yağlıboyaya geçmediniz mi?"

Ben de arada sırada, oturduğum yerde, gelişigüzel, kafadan uydurma desenler çiziyorum, doğru. Ama bunlara, herhangi bir paçavraya ya da lahana yaprağına verdiğim değerden fazlasını vermiyorum.

Israrla desen yapmayı sürdürmemin iki önemli nedeni olduğunu anlarsın umarım. Birincisi, en önemlisi, elimin desende hiç şaşmayacak duruma gelmesi isteği; ikincisi ise, suluboya ya da yağlıboya işine giriştiğin zaman çok büyük bir masraf kapısı açılıyor ve masrafların karşılığını hemen almana olanak yok, hele baştan yeterince doğru olmayan bir desen üstünde çalışıyorsan, masraflar iki değil on kat artıyor.

Diyelim ki borçlandım ve çevremi bir sürü boyanmış tuval ve kâğıtla doldurdum, bu arada desenimden de emin değilim pek, ne olacak? Kısa zamanda stüdyom bir cehenneme dönüşecek. Cehennemden farksız olan kimi stüdyolar gördüm, inan. Oysa şimdi oraya keyifle, hevesle giriyorum, tüm canlılığımla çalışıyorum. Beni bu konuda *isteksizlikle* suçlamadığından eminim elbette. Bana öyle geliyor ki buradaki ressamların tartışma tarzı yanlış. Diyorlar ki: şunu ya da bunu yapman gerek; o denileni yapmıyorsan,

ya da tam dedikleri gibi yapmıyorsan, ya da karşılık olarak bir şey söyleyecek olsan, hemen, "Ya, demek siz benden daha iyi biliyorsunuz?" cinsinden bir laf ediliyor. Böylece daha ilk ağızda, kimi kez aradan beş dakika geçmeden, şiddetli bir çatışmaya giriliyor, tabii bu durumda her iki taraf da ne bir adım ilerleyebiliyor ne gerileyebiliyor. Böyle bir konumda en az sinir bozucu sonuç, taraflardan birinin sesini kesmeyi akıl edip, bulabildiği en yakın açık kapıdan en kısa sürede çıkıp gitmesi oluyor. Nerdeyse diyeceğim ki, Allah kahretsin, ressamlar nerdeyse bir aile gibi... Yani, birbiriyle çelişen ilgi ve düşüncelere sahip, her biri ötekilere karşı olan, iki ya da daha fazla kişinin ancak ailenin bir başka kişisini engellemek için görüş birliğine varabildikleri ölümcül bir bileşim... Aile sözcüğünün bu tanımlaması, her zaman, herkes için doğru değildir umarım, sevgili kardeşim özellikle bizim ailemiz ve ressamlar söz konusu olduğunda yanlıştır. Kendi ailemizde huzurun egemen olmasını tüm kalbimle dilerken ellerini sıkarım,

Senin,
Vincent

Budanmış söğütün genel etkisini nerdeyse tümüyle veriyor bu,* yalnız suluboya olanda bir kırık çizgiden başka hiç siyah yok.

Bu küçük eskizde siyahın en koyu olduğu yerlerde, suluboya resimde en güçlü gölgeler var: koyu yeşil, kahverengi ve gri. İşte böyle, Tanrı'ya emanet ol ve inan ki, insanlar benim uzağından yakınından geçmediğim her türlü kötülük ve saçmalığı yaptığımdan kuşkulandıklarında kimi kez kahkahalarla gülüyorum. (Ben ki doğanın, incelemenin, çalışmanın ve özellikle insanların dostuyum.) Neyse, yakında görüşmeyi umarak yeniden ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent

Lahey, Ağustos başı, 1882

Sevgili Theo,

Geçen mektubumda o sözünü ettiğim perspektif çerçevesinin bir krokisini göndermiştim sana. Demirciden şimdi döndüm, çubukların üstüne takılacak demir uçları ve çerçevenin demir köşelerini yapmış.

İki tane de uzun sopa var; çerçeveyi bunlara ister dikey ister yatay tutturabilirim, kalın tahta mandallarla..

Böylece, deniz kıyısında olsun, çayırlarda ya da tarlalarda olsun, bunun aracılığıyla *sanki pencereden bakarmış* gibi bakabilirim herhangi bir görünüme. Dikey çizgiler, çerçevenin dik açı oluşturan çizgisi ve eğik çizgiler, kesişme noktası, karelere bölünmüşlüğü, birkaç temel işaret yeri sağlıyor kesinlikle. Bunların yardımıyla temiz bir desen çıkarılabilir, esas çizgiler ve oranlar göz önünde tutularak –tabii, perspektif konusunda az buçuk içgüdüsü olan, perspektifin çizgilere görünüşte nasıl ve niçin bir yön değişikliği, planlara ve bütüne nasıl ve niçin bir boyut değişikliği verdiğini anlayan biri için geçerli bu. Yoksa bu küçük araç hiçbir işe yaramaz, içinden bakanın başını bile döndürebilir.. Bu görme aracını denize ya da yeşil çayırlara ya da kışın karla kaplı tarlalara, ya da sonbaharda ağaç gövdelerinden, kalın-ince dallardan oluşan o harikulade ağlara ya da fırtınalı bir gökyüzüne ayarlayıp bakmak ne nefis bir şey, tahmin edersin herhalde.

Uzun ve sürekli çalıştıktan sonra, bir şimşek hızıyla desen yapabilmeyi sağlıyor bu –deseni bir kez kurduktan sonra da, gene şimşek hızıyla boyayabilirsin artık..

* Mektuba söz konusu eskizi eklemişti Vincent.

Aslına bakarsan boya ile çalışmak için kesinlikle şart bu, çünkü gökyüzü-toprak-deniz'i anlatabilmek için fırça gerekli –daha doğrusu, bütün bunları desende anlatabilmek için fırçanın kullanılışını bilmek ve anlamak gerekli. Bir süre boya ile çalışırsam, bunun *desenim* üstünde çok iyi etkileri olacağına kesinlikle inanıyorum. Ocak ayında bir ara denedim zaten, ama bırakmak zorunda kaldım. Bırakma kararını vermemin nedeni de, birtakım başka etkenlerin yanı sıra, desenimden tümüyle emin olmamamdı. Ancak, yalnızca desen yapmakla uğraştığım altı ay geçti aradan. İşte, şimdi yepyeni bir cesaretle yeniden boyayla çalışmaya başlayacağım. Perspektif çerçevem gerçekten usta ellerden çıkmış bir şey; buradan ayrılmadan önce görmediğin için çok üzülüyorum. Bana epey bir paraya maloldu, ama iyice sağlam yaptırdım, onun için uzun süre dayanacak. Önümüzdeki pazartesinden itibaren bununla büyük füzen çalışmalarına, ayrıca küçük yağlıboya etüdlere başlayacağım. Bu ikisinde başarılı olursam, çok geçmeden daha iyi yağlıboyaların geleceğini umuyorum.

Senin bir dahaki gelişine dek buranın gerçek bir ressam stüdyosuna dönüşmesini istiyorum. Bildiğin gibi Ocak ayında yağlıboyayı bırakmak zorunda kalmıştım, neyse, makinadaki bir bozukluk olarak görebiliriz bunu, yeterince güçlü olmayan, değiştirilmesi gereken bir vida ya da çubuk gibi...

Kalın, sıcak tutan bir pantolon aldım, sen gelmeden hemen önce de sağlam bir çift ayakkabı almış olduğumdan, artık ister yağmur yağsın, ister fırtına çıksın her şeye hazırım. Bu yaptığım yağlıboya peyzajlardan *teknik* konusunda yeni bir şeyler öğrenmeye kesin kararlıyım; yani, değişik *maddeleri*, *ton*ları, *renk*leri ifade edebilme açısından. Tek kelimeyle, nesnelerin yoğunluğunu –gövdesini– ifade edebilmek... Senin buraya gelmen, benim için olası kıldı bunu, ama sen gelmeden önce de aynı şeyi düşünmeden bir günüm geçmiyordu –yalnız siyah beyazda kalmak, kontur üstünde biraz daha çalışmak zorundaydım. Oysa şimdi, *gemimi suya indirdim.* Tanrı'ya emanet ol, yavrum, bir kez daha yürekten elllerini sıkarım. Ve bana inan,

Senin,
Vincent

Lahey, Eylül başı, 1882 Pazar sabahı

Sevgili Theo,

Son derece makbule geçen mektubunu şimdi aldım; bugün biraz dinlenmek istediğim için de hemen cevap yazmaya oturdum. Mektubun ve içindeki meblağ ve bana anlattığın şeyler için çok teşekkürler.

Uzun uzun tanımladığın, Montmartre'daki işçilerle ilgili sahne için de renklerini de anlatmışsın, görür gibi oldum çok teşekkürler. Gavarani* hakkındaki kitabı okuduğuna da sevindim. Ben çok ilginç bulmuştum, onu eskisinden iki kat daha fazla sevmeme yol açtı.

Paris ve çevresi çok güzel olabilir, dediği gibi, ama burada bizim de pek yakınacağımız bir şey yok.

Bu hafta bir yağlıboya resim yaptım, sanırım sana Scheveningen'in orada birlikte yürüdüğümüz halini hatırlatacak: Kumsal, deniz ve gökyüzünden oluşan büyük bir etüd –geniş gökyüzünün renkleri uçucu bir gri ve sıcak bir beyaz, bir tek noktada da parlak, yumuşak bir mavi gözüküyor– kumsal, deniz, ışık. Bütüne kumralımsı açık bir renk egemen ama arada sert parlak renkli figürler, çeşitli tonlarda balıkçı tekneleri var ki resme canlılık katıyor. Bunun için yaptığım eskizin esas konusu, demir almakta olan bir balıkçı teknesi. Buna koşulacak, sonra da denize çekecek atlar hazır bekliyor. Küçük bir eskizini koyuyorum bu mektuba. Oldukça zor oldu. Keşke pano ya da tuval üstüne yapmış olsaydım. İçine daha fazla renk koymaya çalıştım, yani renklerin derinliğini ve sağlamlığını... İkimizin sık sık aynı şeyleri düşünmemiz ne tuhaf. Örnekse, dün akşam, ormanda bir etüd yaptıktan sonra eve geldim, ve bütün bir haftadır, özellikle de o an, renklerin derinliği sorununu uzun uzadıya düşünmekteydim. Bu konuyu seninle konuşmak isteği de vardı içimde, özellikle yeni yaptığım etüdle ilgili olarak.. Bir de ne göreyim, bu sabah gelen mektubunda, Montmartre'da dikkatini çeken sert, aşırı canlı, gene de uyumlu kalan renklerden söz ediyorsun..

İkimizin dikkatini de tamı-tamına aynı şeyin çekip çekmediğini bilmiyorum; bildiğim şu ki, bana özellikle çarpıcı gelen şeyler sana da aynı oranda çarpıcı gelecekti, belki ikimiz aynı biçimde görecektik onları. Şimdilik resmin küçük bir eskizini gönderiyorum, öyküsünü de anlatacağım.

Orman, iyice bir güz havasına büründü Hollandalıların tablolarında hemen hemen hiç bulamadığım renk çeşitleri var.

Dün, akşama doğru, ormanda, çürümüş, kurumuş kayın yapraklarıyla örtülü bir yamacın resmini yapmakla meşguldüm. Yer açık ve koyu kırmızımsı kahverengiydi, ağaçların gölgeleri de daha koyu çizgiler olarak düşüyordu kimi kez daha hafif, kimi kez daha belirgin, yarı-yarıya silinmiş gibi... Bana zor gelen mesele, renklerdeki derinliği bir de yerin korkunç gücünü sağlamlığını kâğıda yansıtmaktı ancak resmi boyarken farkettiğim bir şey de, o alacakaranlıkta daha ne kadar çok ışık bulunduğuydu hem o ışığı kaybetmeyeceksin, hem de aynı zamanda yerdeki zengin rengin içten gelen ışıltısını, derinliğini vereceksin...

* On dokuzuncu yüzyılın ortalarında yaşamış Fransız karikatürist, desinatör.

Güz akşamında, batan güneşin ışıltısında, ağaçların yumuşattığı o kızıl kahverengi kadar harikulade bir halıyı imgeleminde canlandıramazsın.

Bu yerden yükselen körpe kayın ağaçları ise, bir yandan ışık alıyorlar; ışığın düştüğü yanları parıl parıl bir yeşil, gölgede kalan yanları ise sıcak, derin, karamsı bir yeşil.

Bu fidanların gerisinde, kızıl kahverengi toprağın gerisinde, çok ince, uçucu, mavimsi gri bir gökyüzü var, sıcak, nerdeyse mavi değil, ışıl-ışıl, bunun üstüne belli-belirsiz bir yeşille işlenmiş, ağaç gövdeleri ve dallarından, sarım-trak yapraklardan oluşan bir ağ... Odun toplayan birkaç insan figürü, esrarlı gölgelerin yoğun koyultuları olarak dolanıyorlar şurada burada. Yerden kuru bir dal almak için eğilmiş olan bir kadının beyaz başlığı, yerin kızıl kahverengisi üstünde birden göz alıyor. Birinin etekliği ışığı yansıtıyor –bir gölge düşüyor– bir erkeğin karanlık gölgesi çalıların üstünden yükseliyor. Beyaz bir başlık, bir kep, bir omuz, bir kadın gövdesinin üst bölümü, biçimleniyorlar gökyüzü fonunda. Bu figürler büyük ve şiir dolu –o derin, gölgeli tonun alacakaranlığında, bir stüdyoda yapılmış kocaman, kilden figürleri andırıyorlar.

Sana doğayı anlattım; bu etkileri eskizimde ne dereceye kadar verebildim ben de bilmiyorum. Şu kadarını çok iyi biliyorum ama: o yeşil, kızıl, siyah, sarı, mavi, kahverengi, gri uyumuna çarpıldım. De Groux'yu anımsatan bir havası vardı, örnekse, *Askerin Evden Ayrılışı* adlı eskizin etkisini yaratıyordu.

Bu resmi yapmak çok zor oldu. Yer için bir buçuk büyük tüp beyaz boya harcadım –oysa yer çok koyu– ayrıca kırmızı, sarı, kahverengi, okr, siyah, sienna (boz toprak rengi) bistr (koyu kahve) da kullandım, sonuç kızılımsı kahverengi oldu, ama koyu kahveden şarap kırmızısına dek çeşitlilik gösteren, hatta pembemsi kumrallığı da olan bir kızıl kahverengi. Bunun yanı sıra yerdeki yosunlar da var, bir de kenarda taze çimenler –bunların üstüne ışık düştüğünden parıl parıl parlıyorlar.. Yapması çok zor oldu.. Gene de, sonunda gerçekten bir anlamı olduğuna, bir şeyler söylediğine inandığım bir eskiz çıktı ortaya, kim ne derse desin.

Bu resmi yaparken kendi kendime dedim ki: Güz akşamı havasını iyice yerleştirmeden, akşamın esrarını, ciddiyetini yakalamadan buradan gitmemeliyim.

Ancak, bu algı kalıcı, durağan olmadığı için, çok hızlı çalışmam gerekti. Figürleri bir seferde, sağlam bir fırça ve birkaç sert çizgiyle belirledim. Fidanların körpe gövdelerinin toprakta nasıl da sağlam kök salmış olduklarını görmek de çarpıcıydı benim için. Bunları fırçayla yapmaya başladım, ama temel zaten o kadar kalın ve pıhtılıydı ki, fırça vuruşları kayboluyordu, bu yüzden kökleri ve ağaç gövdelerini yapmak için boyayı doğrudan doğruya tüpten kâğıda sıktım, fırçayla biraz biçimlendirdim.

Evet, işte şimdi yerden dimdik yükseliyorlar, köklerini ise sağlamca salmışlar. Bir bakıma yağlıboya yapmasını öğrenmediğime memnunum, çünkü o zaman bu gibi etkileri üstünde durmadan bir yana itmeyi öğrenmiş olurdum belki. Şimdiyse, hayır diyorum istediğim tamı-tamına bu, imkânsızsa imkân-sızdır; gene de deneyeceğim, nasıl yapılacağını bilmememe karşın. İstediğimi nasıl boyalara döküyorum, ben kendim de bilmiyorum. Bana çarpıcı gelen bir yerde önüme beyaz bir pano alıp oturuyorum, önümdeki görünüme bakıyorum, kendi kendime diyorum ki bu beyaz pano bir şeye dönüşmeli. Yaptığımdan hoşnutsuz dönüyorum evel bir kenara koyuyorum, bir süre dinlendikten sonra, yeniden bakıyorum ona, ama korkuyla. O zaman da hoşnut olamıyorum, çünkü gördüğüm gerçek doğa görünümü hâlâ öylesine açık seçiklikle gözlerimin önünde ki, ondan kâğıda aktardığım kadarını beğenmem olasız. Ama sonunda, doğada bana çarpıcı gelen şeylerin kendi çalışmamda bir yansımasını görmeye başlıyorum. Anlıyorum ki doğa bana bir şey söylemiş, benimle konuşmuş ve ben onun dediklerini stenoyla kâğıda geçirmişim. Stenoda çözülmüş, anlaşılması olasız kelimeler

olabilir, yanlışlar, atlamalar olabilir, gene de ormanın ya da deniz kıyısının ya da bir figürün bana anlattıklarından bir şeyler kalmış; üstelik, alışılmış, bildik, doğadan çok, zorlanmış bir tavırdan bir sistemden kaynaklanan bir dil değil bu.

Kum tepeciklerinin orada yaptığım bir başka eskizi gönderiyorum sana. Birtakım küçük çalılıklar var, bunların yapraklarının bir yanı beyaz, bir yanı ise yeşil, hiç durmadan hışırdıyor, ışıldıyorlar. Daha geride ise karanlık ağaçlar var.

Görüyorsun ya tüm gücümle yağlıboyaya daldım; renklere daldım– şimdiye dek kendimi tutmuştum buna pişman da değilim. Bu kadar çok desen çizmemiş olsaydım, bir bitmemiş kil heykeli andıran figürleri algılayıp resim olarak zaptedemezdim. Şimdi açık denizlere çıkmış gibi hissediyorum kendimi– yağlıboyaya elimde olan tüm güçle devam etmek zorundayım.

Pano ya da tuval üstünde çalıştığımda masraflarım bir kez daha artıyor. Her şey o kadar pahalı ki.. Yağlıboya da pahalı hem de çok çabuk bitiyor. Neyse, tüm ressamların karşılaştıkları zorluklar bunlar. Bir şeyler ayarlayacağız elbette. Renk konusunda bir içgüdüye sahip olduğuma, gittikçe daha daha rahatlayacağıma kesinlikle inanıyorum, yağlıboyayı kemiklerimde, iliklerimde duyumsadığıma da.. Bana bunca geniş ölçüde, bunca sadakatle yaptığın yardımları yüz kere, bin yüz kere takdir ediyorum. Hemen hemen her zaman aklımdasın. Yapıtlarımın sağlam, ciddi ve çok güçlü olmalarını, senin de onlardan en yakın zamanda memnun kalmanı öyle çok istiyorum ki..

Şimdi, çok önemli bir soruna dikkatini çekmek istiyorum: Acaba, boya, pano, fırça ve benzeri şeyleri *toptan fiyatına* almak mümkün mü bir yerlerden? Burada perakende fiyatına almak durumundayım. Senin Paillard ya da onun gibi birileriyle ilişkin var mı? Varsa eğer, toptan almak çok daha ucuza gelecek–beyaz, okr, sienna, örneğin; para işini de ona göre ayarlarız. Eminim ki çok daha ucuz olur. Bir düşün bu konuda. İyi resim yapmak için ille de çok boya kullanmak gerekli değil, ancak bir tabanı vurgulayarak boyamak için ya da gökyüzünün açıklığını verebilmek için, kimi kez tüpteki boyanın hesabını tutmamak zorundasın.

Kimi kez yaptığım resmin konusu, ince, hafif boyama istiyor, kimi kez de o madde, nesnelerin özgül nitelikleri, kalın boya gerektiriyor. Mauve –ki J. Maris'e kıyasla; daha da ötesi, Millet ya da Jules Dupré'ye kıyasla– çok temkinli bir yağlıboya ustasıdır, onun bile stüdyosunun kıyısında köşesinde boş boya tüpleriyle ağzına kadar dolu puro kutuları vardır– bir partiden sonra odaların şurasında burasında bulunan boş içki şişeleri kadar çoktur bunlar, hani Zola'nın kitaplarında anlatılan partiler... Her neyse, bu ay her za-

mankinden biraz daha fazla gönderebilirsen ne mutlu; ama, olmazsa da dert etme. Elimden geldiğince çok çalışacağım. Benim sağlığımı soruyorsun ya, seninki nasıl? Kendime bulduğum çare senin de işine yarar gibi geliyor –açık havada gezmek, resim yapmak. İyiyim, ama yorgunum ve sık sık duyumsuyorum bunu. Gene de kötüye değil, iyiye doğru gidiyorum. Elimden geldiğince idareli yaşamayı bilmem çok iyi bir şey bana sorarsan, ama asıl ilacım resim yapmak. Şansının iyi gitmesini, hep daha da iyiye gitmesini yürekten diliyorum. Ellerini sıkı sıkı sıkarken, bir kez daha, bana inan,

Senin,
Vincent

Kumsal eskizinde yumuşak, kumralımsı bir hava olduğunu, ormandakinde ise daha kasvetli, ciddi bir ton bulunduğunu görüyorsun, değil mi? Yaşamda her ikisinin de var olması ne güzel.

Lahey, Kasım başı, 1882

Sevgili Theo,

Mektubun ve içine ekledikierin çok makbule geçti. Sözünü ettiğin sorun galiba gittikçe daha da önem kazanacak. İnsanlar, ilerleme sandıkları birçok yeni şeyin aslında eskiler kadar sağlam olmadığını kabul etmek zorunda kalacaklar, dolayısıyla, bozulanı düzeltmek için güçlü adamlara gereksinme doğacak. Her neyse, bu tartışma bir işe yaramayacağından, bu konuda daha fazla yazmayı gereksiz buluyorum.

Ancak, ileri sürdüğün bir düşünceyi paylaştığımı söyleyemem. Diyorsun ki "İstenen değişmenin meydana gelmesi bence son derece doğal." Bir düşün, ölmüş ya da pek uzun süre daha yaşamayacak ne kadar çok büyük adam var –Millet, Byron, Troyon, Rousseau, Daubigny, Corot– artık hayatta olmayan daha bir sürü başkaları da; daha da gerilere git, Leys, Gavarni, de Groux (hepsini saymıyorum), onlardan da eskiler, Ingres, Delacroix ve Géricault, sonra düşün ki *modern sanat* bile ne kadar eski, epey yaşlanmış olan birtakım kişileri de ekle bu listeye.

Millet ve Jules Breton'a dek hep ilerleme olduğunu kabul ediyorum, tamam ama bu ikisini aşmak?! Sözünü bile etme!

Bu ikisinin dehasına eşit dehalar eskiden yetişmiş olabilir; şimdi de, daha sonra da onlara eşit kişiler olacaktır, ama onları aşmak olasız. Onlar kadar yüksek bir düzeye çıktın mı, dahiler arasında eşitlik bulunabilir, ama

dağın en yüksek doruğundan öteye kimse tırmanamaz. Örneğin Israels, Millet ayarında olabilir, ancak, deha söz konusu olduğunda bunun derecesinden, kimin kimden üstün olduğundan söz edilemez.

Şimdi, resim sanatı alanında doruğa ulaşılmış. Gelecek yıllarda da güzel şeyler göreceğiz elbette, ama şimdiye dek gördüklerimizden daha yüce şeyler; asla. Kendi payıma, önümüzdeki birkaç yıl içinde bu bakımdan bir *panik* yaşanacağından korkuyorum. *Millet*'den bu yana büyük ölçüde geriledik. Şimdiler-de fısıldanan ya da üstü kapalı olarak ifade edilen yozlaşma sözcüğü pek yakında bir tehlike çanı gibi çalmaya başlayacak. Bu sırada birçok kişi, örnekse ben kendim, bu konuda pek ses edemiyoruz, çünkü zaten adımız *mauvaise coucheur*' e*çıkmış, bir şeyler söylesek de yararı olmaz. Aslında yapılması gereken konuşmak, laf üretmek değil; çalışmak, yüreğin sıkışarak bile olsa iş üretmek..

İlerde yozlaşma konusunda en çok bağırıp çağıracak olanlar, en yozlaşmış kişiler olacak zaten. Yineliyorum –"Verdikleri meyvalardan tanıyacaksın onları",** ortaya çıkardıkları işten... Ayrıca, en doğru şeyleri söyleyenler en süslü konuşanlar da olmayacak. Millet'nin kendisine bak, Herkomer'e bak; hiç de büyük hatip değil bunlar, hatta neredeyse *à contre coeur**** konuşuyorlar.

Neyse, bu kadar yeter. Senin, birçok büyük adamı anlayan biri olduğun kanısındayım; ara sıra onlar hakkında bilmediğim bir şeyler öğrenmek de çok hoşuma gidiyor; örnekse, Daumier hakkında yazdıkların. Sözünü ettiğin milletvekili portreleri dizisini, sonra öteki resimleri 'Üçüncü Mevki Tren Vagonu', 'Devrim', vs hiç bilmiyorum. Senin yazdıkların bunları gözümün önünde canlandırmama yetmiyor, doğru, ama anlattıkların sayesinde Daumier'nin kişiliği kafamda daha büyük önem kazanıyor. Bu gibi adamlar üstünde konuşmayı, örneğin en son *Salon*'un****haberlerini almaya yeğlerim.

Şimdi, *Vie Moderne* konusunda yazdıkların, daha doğrusu, Buhot'nun sana vaadettiği kâğıt hakkında anlattıkların, son derece ilgilendirdi beni. Eğer yanlış anlamadımsa, bu kağıdın üstüne çizdiğin (bildiğimiz mürekkeple herhalde) herhangi bir desen, gravürcü ya da litografyacı ya da benzeri bir aracıya gerek kalmaksızın doğrudan doğruya taş üstüne aktarılabiliyor ya da klişesi çıkarılabiliyor, öyle mi? Yani, sayısız kopya alınabiliyor mu? Bunlar özgün desenin tıpkı-basımı oluyor, öyle mi? Eğer gerçekten öyleyse, bu kâğıt üstünde nasıl çalışılacağına değin olanca bilgiyi edinmeye çalışmanı, bana en kısa sürede aktarmanı rica edeceğim; hatta mümkünse biraz gönder bana ki bir-iki deneme yapayım.

* "Aksi herif".
** İncil'den.
*** "İstemeye istemeye".
**** Paris'te her yıl açılan resmî sergi.

Sen gelmeden önce birkaç deneme yapabilirsem, geldiğinde böyle bir kâğıtla neler yapılabileceğini tartışırız.

Oldukça kısa bir süre sonra, ilüstrasyon yapanlara şimdi olduğundan daha çok talep olacak gibi geliyor bana.

Bana gelince, ele geçirebildiğim her modelden çalışarak portfolyomu etüdlerle doldurursam eğer, iş bulma umudunun uyanmasına yarayacak kadar ustalaşacağım. İllustrasyon yapmayı *hiç durmadan sürdürmek* için –zamanında Morin, Lançon, Renourd, Jules Ferrat ve Worms'un yaptıkları gibi örneğin –epey cephane gereksinmesi oluyor insanın– her türlü konuda, değişik etüdler anlamında söylüyorum bunu.

Ben de bu tür bir şeyleri biraraya getirmeye çalışıyorum bildiğin gibi. Geldiğinde de göreceksin ya.

Ha, unutmadan söyleyeyim, mektubunda Rue Chaptal yoluyla geri gönderdiğini yazdığın etüdler paketini henüz almadım. Plaats'lara mı geldi dersin? Öyle olduğunu tahmin ediyorsan, birini gönderip aldırayım. Çünkü son ürettiğim işlerle ilgili olarak bana yararlı olacak o etüdler.

Bu sabah kimin portresini çizdim, biliyor musun? Blok'un. Hani Musevi bir kitap satıcısı vardı ya –David değil, Binnenhof'ta yeri olan ufak-tefek adam.

O ailenin başka kişilerini de çizebilmeyi isterdim, çok iyi tipler çünkü. İnsanın en beğendiği tipleri bulması o kadar zor ki... Bu arada *bulabildiklerim* üstünde çalışmakla iyi ediyorum sanıyorum, yakalayabilseydim çizecek olduklarımı da gözden kaçırmadan tabii.

Blok konusunda çok memnunum, çok eski şeyleri anımsatıyor bana. Umarım bir pazar sabahı daha vakit bulup gelebilir.

Tabii insan her zaman, çalışırken kendi kendisine karşı bir hoşnutsuzluk duyuyor, daha iyisini yapmayı özlüyor, öyle olması da gerek zaten; gene de, azar-azar, her türlü figürden oluşan bir koleksiyon bir araya getirmek hoşuna gidiyor insanın, içini rahatlatıyor biraz, resim yaptıkça daha çok yapmak istemesi de cabası...

Aynı anda her şeyi yapmak her ne kadar imkânsızsa da, bu sıra bir dizi at etüdü yapmam kesinlikle gerekli; öyle sokakta gördüklerime bakarak alel-acele çizilmiş şeyler değil, bir model tutmam şart. Yaşlı, beyaz bir at biliyorum, aklına gelebilecek en zavallı beygir (havagazı işletmelerinin orada).. Ancak, zavallı sıska hayvana en zor işleri yaptıran, sırtından yapabileceğince çok para kazanan sahibi, benden de dünyanın parasını istedi: Yani, eğer o buraya gelirse sabahtan öğlene dek üç gulden, ben oraya gidersem bir buçuk gulden.. Bir de yalnızca pazar sabahları olacakmış.

Gereken sayıda desen çizebilmek için –aşağı yukarı otuz büyük etüd örneğin –birçok sabah çalışmam gerekeceğini düşünürsen, çok pahalıya gelir bu iş. Başka bir zaman, daha iyi bir fırsat geçer elime herhalde.

Şurada burada, *çok kısa süre* için olursa bulabiliyorum at, sahipleri ara sıra razı oluyorlar; ancak çok kısa sürede istediğini yapamıyor ki insan. Öyle çalışmanın da pek bir yararı olmuyor elbette.

Hızlı çalışmaya uğraşıyorum, zorunluyum çünkü. Oysa işe yarayacak bir etüd için ortalama yarım saat gerekiyor, bunun için de poz verdirmek en doğru yol. Örneğin geçenlerde, Scheveningen'de, kumsalda bir adamla bir oğlan çocuğu yakaladım. Kendi deyimleri ile 'bir dakkalığına' durdular benim için; sonuç olarak, her zamanki gibi daha uzun süre poz vermeleri isteğini doğurdular içimde. Bir adamın ya da atın yalnızca kımıldamadan durması yetmiyor bana.

Kulağıma gelen bilgiler doğruysa, *Graphic*'te çalışan grafikerler, her zaman büroda ya da stüdyoda poz vermeye hazır modeller bulabiliyorlarmış. Dickens, *kendi* zamanının ressamları ve yanlış çalışma yöntemleri hakkında birtakım iyi şeyler yazmış; yani, modele körü-körüne bağlı kalarak, gene de yarım yamalak çalışmaları konusunda... Diyor ki: "Beyler son amacınızın karşınızdaki model olmadığını anlamaya çalışın... O, *sizin düşüncelerinize ve*

esininize bir biçim ve güç verme aracıdır yalnızca. Fransızlara (örneğin Ary Scheffer'e) bir bakın, bu işi sizlerden ne kadar çok iyi yaptıklarını görün." Ve, görünüşe bakılırsa İngilizler onu dinlemişler; *onlar da* model ile çalışmayı sürdürmüşler ama, modele daha geniş, daha güçlü anlamda bakmayı ve de onu Dickens'ın zamanında olduğundan daha sağlıklı, daha soylu kompozisyonlarda kullanmayı öğrenmişler.

Bana sorarsan, birbirini tamamlayan, destekleyen ve sonsuza dek doğru kalacak olan iki şey var: İmgelemini, esinini söndürme, baskı altına alma, modelinin kölesi olma; ikincisi: Modelini karşına alıp uzun uzun incele, yoksa, onsuz, esinin hiçbir zaman plastik somutluğa kavuşamaz.

Mektubun geldiğinde hemen yapmam gereken pek çok ödeme vardı. Kasımın onundan önce biraz daha göndermek seni sıkıntıya sokmaz umarım. Buhot'nun sözünü ettiği kâğıt ve işlem bana çok önemli görünüyor. Öğrenirsem çok mutlu olacağım, öğrenmek için de elimden geleni yaparım.

Tanrı'ya emanet ol. Ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent

Şimdilerde burada, sabahın erken saatlerinde ne algılamalar yaşıyor insan, biliyor musun? –harikulâde– hani, Brion'un Luxemburg'daki *Tufanın Sonu* tablosundaki gibi; yani, ufuktaki o kızıl ışık çizgisi ve üstündeki yağmur bulutları... Bu, aklıma peyzaj ressamlarını getirdi gene. Brion döneminde yaşamış olanlarla günümüzdekileri bir kıyasla. Şimdikiler daha mı iyi? Hiç sanmıyorum.

Şimdikiler daha hızlı, daha çok üretiyor, buna bir diyeceğim yok. Ancak, günümüzde üretilenleri her ne kadar hayranlıkla seyrediyorsam da, eskiden, eski usule göre yapılmış peyzajları ne zaman görsem beğeniyorum. Oysa, bir zamanlar, bir Schelfout'a bakıp, "üstünde durmaya değmez" diyerek geçip gittiğim olmuştur.

Öte yandan, çağdaş çalışmalar, kendilerine göre bir çekicilikleri olmasına karşın, o güçlü, derin, sürekli etkiyi bırakmıyor; ve uzun süre yeni şeylere bakmış olan bir kişi, yeniden bir Schelfout ya da Ségé ya da Jules Bakhuysen gibi naif bir resim gördüğünde büyük bir zevk alıyor. Kaydedilen sözde ilerleme karşısında duyduğum düş kırıklığı bile isteyerek yaptığım bir şey değil, tersine, hiç de istemeden içimde çoğalan bir şey. Ben ayrımına, bilincine varmadan girdi bu duygu düşüncelerime, gittikçe genişleyen bir boşluk hissediyorum çevremde, bugünkü sanatla dolduramadığım..

Örnek ararken, Jacque'un yaptığı birtakım tahta oymalar geliyor aklıma– en az on yıl önce Cor Amca'da görmüştüm; yıllık dizilerde çıkan, hatta

belki de daha eski moda olan *eau forte*'lar havasında yapılmış, "Aylar" adlı bir seriydi. Sonraki yapıtlarında olduğundan daha az yerel ton var bunlarda, ama gerek desen, gerekse belirgin bir *özlülük* insana Millet'yi anımsatıyor. Baksana buraya, bana öyle geliyor ki, günümüz dergilerinde yayınlanan desenlerin çoğunda, alışılmışın *hiç de* dışına kaymayan bir şıklık, Jacque'ın demin sözünü ettiğim yapıtlarında bulunan tipik ve gerçek köylü kabalığının yerini alma durumunda..

Bunun nedenlerini, bir yerde ressamların kişiliğinde, sürdürdükleri yaşamda aramak gerekmez mi sence? Senin yaşadığın deneyimleri bilmiyorum elbette ama, örneğin son zamanlarda, kapalı havada yürüyüş yapmaktan hoşlanan pek çok insanla karşılaşıyor musun? Sen kendin buna bayılırsın, benim kadar çok seversin, evet, ama çoğu kişi böyle bir yürüyüşü hiç de çekici bulmaz. Ayrıca, dikkatimi çeken bir şey daha var, ressamlarla söyleştiğimde genellikle konuşmalar ilginç *olmuyor*... Mauve, kimi kez bir şeyi tanımlarken, o şeyi gözünün önünde canlandırmanı sağlayacak kelimeler kullanıyor, evet; aynı şeyi canları istediğinde başarabilen başkaları da var, doğru... Gene de bir ressamla konuşurken burnuna dolan o temiz, açık hava kokusu... Son zamanlarda eskisi kadar duyuyor musun bunu?

Bu hafta, okuduğum, Forter'ın "Charles Dickens'ın Yaşamı" adlı kitabında, yazarın Londra çevresinde, Hampstted Heath ve benzeri yerlerde yaptığı uzun yürüyüşlerden söz ediliyor. Yürüyüşlerin amacı kırlarda bir yerde, patırtıdan uzak bir handa örneğin, yemek yemek... Çok eğlenceli ve hoş geçiyor bu gezmeler, ama bir yandan da, yazacağı kitaplar konusunda en ciddi tasarıları burada kuruyor, şu ya da bu roman kişisinde yapacağı değişiklikleri bu sırada tartışıyor Dickens. Günümüzde her şey konusunda öylesine bir acelecilik, bir koşuşturma var ki, hiç hoşuma gitmiyor, birçok şeyin neşesi, sevinci kayboldu sanki. Senin umduğun şey gerçekleşir inşallah; yani, "beklenen değişiklik meydana gelir"... Gene de, pek "son derece doğal" gelmiyor bu bana.

Her neyse, ne olursa, ne olacaksa olsun, sözcüklerle savaş vermenin pek az yararı var sanırım. Herkesin –bu konuya önem veren, değer veren herkesin yapması gereken şey, kendi dar çevresinde çaba göstermek, bir şeyler yaratmak için katkıda bulunmak...

O suluboya resmim vardı ya hani, maden işçilerinin karılarının karda kömür çuvallarını taşımaları üstüne, yeniden çalıştım üzerinde.. Özellikle, on iki tane figür çizdim bunun için, üç tane de baş, desen olarak, ama henüz hazır değilim. Bu suluboyada doğru havayı yakaladım sanıyorum ama, karakterler yeterince geniş değil daha. Aslında Millet'nin *Orakçıları* gibi bir şey, sert yani; onun için, anlıyorsun ya, kar etkisi fazla öne çıkmamalı –o zaman yalnızca bir izlenim olur, öyle olunca da yalnızca peyzaj olarak önem

kazanır. Sanırım baştan başlayacağım; gerçi şu an elimdeki etüdler de hoşuna gidecek, şimdiye dek yaptığım birçok şeyden daha başarılı oldular çünkü. *Vie Moderne*'e uygun olacağına inanıyorum. kâğıt gelince hiç değilse figürlerden biri denemeye hazır olacak, sonunda bir grup kadına dönüşmesi gerek ama, küçük bir kervana...

Lahey, Kasım sonu, 1882 Pazar

Sevgili Theo,

Dün Murger'in bir kitabını okudum, adı "Su İçenler". Kimi resimlerden aldığım tadı buluyorum bu kitapta –örneğin Nanteuil'ün, Baron'un, Roqueplan'ın, Tony Johannot'un desenlerindeki gibi, nükteli, zeki bir şeyler.

Gene de epeyce göreneksel, hiç değilse *bu* kitap öyle, bana kalırsa. Yazarın başka kitaplarını okumadım henüz. Gördüğüm kadarıyla, onunla örneğin Alphonse Karr ve Souvestre gibi yazarlar arasındaki ayrım, bir Henri Monnier ya da bir Compte-Calix ile yukarda sözünü ettiğim ressamlar arasındaki ayrımın aynısı. Kıyasladığım kişileri hep bu aynı dönemden seçmeye çalışıyorum. Bohem döneminin (kitapta o dönemin gerçekliği örtülmüş olsa da) kokusu var kesinlikle, bu yüzden ilgilendiriyor beni; ancak, özgünlük ve duyguların içtenliği açısından eksiklikleri var gibi geldi bana. Her neyse, belki de içinde ressam tipleri olmayan öteki kitapları bundan iyidir; yazarlar, ressam tipleri işlediklerinde pek başarılı olamıyorlar nedense. Birçok başarısız arasında, Balzac da var (onun ressamları hiç de ilginç değildir); sonra, Zola, her ne kadar onun Claude Lantier'si* gerçekse de –evet, kesinlikle Claude Lantier gibi tipler var dünyada, gene de insan Zola'nın başka tür bir ressamı canlandırmasını istemeden edemiyor; adına sanırım empresyonist dedikleri bir ekolün en kötü örneklerinden sayılamayacak birinin gerçek yaşamından esinlenerek yaratmış Zola bu tipi. Oysa ressamlar dünyasının çekirdeğini oluşturanlar onlar değil.

Öte yandan, iyi çizilmiş ya da yağlıboyası yapılmış pek az yazar tipi biliyorum; ressamlar bu noktada genellikle alışılmış, göreneksel bir tavır içindeler, yazar dedin mi kâğıtlarla dolu bir masada oturmuş bir adam çiziyorlar, o kadar; hatta bu kadar ileri bile gitmiyorlar ve sonuç olarak ciddi yaka takmış, yüzünde hiçbir anlam olmayan beyler çıkıyor ortaya.

Meissonier'nin çok güzel bulduğum bir tablosu var. Öne doğru iyice

* Zola'nın *L'oeuvre* adlı romanının baş kişisi. 1885/6'da ilk kez yayınlanan bu romandaki Lantier'nin Cezanne'den esinlenerek yaratıldığı söylenir.

eğilmiş, arkadan görünen bir figür, ayaklarını şövalenin çıtasına koymuş; yukarı doğru çekilmiş bir çift diz, bir sırt, bir ense, bir başın arkasından başka bir şey görünmüyor, bir de kalem ya da benzeri bir şey tutan belli belirsiz bir el... Ama işte, adam orada, canlı, gergin bir dikkatin devinimi seziliyor gövdesinde, tıpkı Rembrandt'ın bir figüründe olduğu gibi.. Orada kitap okuyan ufak-tefek bir adam vardır, öne doğru eğilmiş o da, başını yumruk ettiği eline dayamış.. Kitaba çok derinden daldığını hemen duyumsar insan.

Bir de Bonnat'nın Victor Hugo'suna bak, güzel, çok güzel bir resim ama ben gene de Victor Hugo'nun kendisi tarafından sözcüklerle betimlenen Hugo'yu yeğ tutarım. Yalnızca şu kadarı yeter: "Et moi, je me taisais, tel que l'on voit se taire un coq sur la bruyère."*

Harika değil mi şimdi, fundalıkların üstündeki o minik figür? Meissonier'nin 93'deki küçük generali –hepsi hepsi bir santimetre boyunda– kadar canlı değil mi?

Millet'nin gene Millet tarafından yapılmış bir portresi var, bayılıyorum. Çoban kepi giymiş bir baştan ibaret, ama o bakış –yarı kapanmış gözlerle, bir ressamın yoğun bakışı– öylesine güzel ki aynı zamanda, bir horozun gözünde bulunabilecek delici bir parıltı..

Günlerden pazar gene. Bu sabah Rijsvijk yolunda yürüyüş yaptım. Çayırları yarı-yarıya sel basmış.. Öyle ki, tonal yeşil ve gümüş rengi bir etki vardı; ön planda yaşlı ağaçların rüzgârdan birbirine geçmiş siyah, gri ve yeşil dalları, yaprakları, gövdeleri; arka planda küçük bir köyün silüeti, yükselen sivri kilise kulesi; şurada burada bir bahçe kapısı, üstüne kargaların tünediği gübre yığınları... Görsen ne çok severdin bu manzarayı, istesen, uğraşsan ne güzel bir tablosunu yapardın.

Bu sabah olağanüstü güzeldi, uzun bir yürüyüş yapmak da çok iyi geldi bana. Desen yapmaktı, litografya ile uğraşmaktı, bu hafta hemen hemen hiç dışarı çıkmamıştım.

Litografya işine gelince, yarın bir yaşlı adamın baskısını çıkaracağımı umuyorum. İyi bir şey çıkar inşallah. Özellikle bu iş için yapılmış bir tür tebeşir kullandım, ama korkarım, bildiğimiz olağan litografya kalemi ile çalışmak en iyi sonucu verecekti, onu kullanmadığıma pişman olacağım galiba.

Neyse, bekleyelim, bakalım ne çıkacak.

Yarın baskı yöntemleri üstüne bazı şeyler öğreneceğim bir baskı ustasından. Baskı zanaatının tüm inceliklerini öğrenebilmeyi isterdim. Bu yeni yöntemin litografya sanatına yeni bir canlılık getirmesi olasılığı kuvvetli bence. Yeni yöntemin üstünlükleri ile eski yöntemin kimi yanlarını bir arada kullanmanın bir yolu olabilir kanısındayım, kesin bir şey söylenemez elbette. Belki de yeni yeni dergilerin yayınlanabilmesine yol açar bu.

* "Bana gelince, sesimi çıkaramıyordum, fundalıklarda sessiz duran bir horoz gibi."

Pazartesi

Dün gece daha fazla yazamadan kesmek zorunda kaldım. Bu sabah yaşlı adamcağızımızla birlikte matbaaya gittim, her şeyi gözümle gördüm: taş üstüne yapılan aktarma, taşın hazırlanışı ve baskının çekilişi. Rötuşlarla ne gibi değişiklikler yapabileceğim konusunda da daha iyi bir fikrim var şimdi. Mektuba ekli olarak ilk baskıyı gönderiyorum –bundan önce bozuk çıkan bir baskıyı saymazsak, ilk–. Zamanla daha iyilerini yapacağımı umuyorum, bu seferkinden hiç memnun değilim. Neyse, ilerleme ancak çalışıp çabalamayla gerçekleşecek. Benim görüşüme göre, yapıtında bir düşünce iletmek bir ressamın görevidir. Bu baskıda anlatmak istediğim şey (ama iyi yapamadım, ya da gerçekte olduğu kadar çarpıcı olmadı, karanlık bir aynaya düşen belirsiz bir yansıma gibi oldu) "quelque chose là-haut"nun* varlığının en güçlü kanıtlarından biriydi; Millet'nin de inandığı şey, yani, Tanrı'nın ve sonsuz yaşamın varlığı –bunu da, ufak tefek yaşlı adamın yüzündeki son derece dokunaklı anlamda, ocağın yanındaki köşesinde otururken kendi kendisinin bile belki farkında olmadığı o yüz ifadesinde göstermeye çalışmıştım.

Aynı zamanda, soylu bir şey, büyük bir şey var ki, sonunda solucanlar kemirsin diye verilmemiş insanoğluna. Israels bunu öyle güzel resimlemiştir ki... *Tom Amca'nın Kulübesi*'ndeki en güzel bölüm, zavallı kölenin ölmesi gerektiğini bile bile-son kez karısıyla birlikte otururken şu sözleri anımsadığı bölümdür belki de:

Dertler çılgın bir tufan gibi gelsin, bırak
Acıların fırtınaları düşsün üstümüze
Ben sağ-salim varayım da yuvama,
Tanrıma, Cennetime, her şeyime.

* "Yukarda bir şey."

Bunun dinbilimle falan ilgisi yok. Yalnızca en zavallı bir oduncunun, bir köylünün, bir maden işçisinin bile kimi duygu ve esin dolu anlar yaşadığını, kendisini sonsuzluğa dek barındıracak bir yuvaya yakın hissettiğini gösteriyor.

Matbaadan dönüşte mektubunu buldum; anlattığın Montmartre harika bence, eminim yanında olsaydım duygularını paylaşırdım, aslına bakarsan Jules Dupré ile Daubigny de yapıtlarında bu düşüncelere canlılık kazandırmaya çalışmışlardır. Bu gibi görünümlerde tanımlanması olanaksız bir şey var, sanki tüm doğa konuşuyor gibi ve insan eve döndüğünde çok iyi bir kitabı, örneğin Victor Hugo'nun bir kitabını yeni bitirdiğinde duyumsadıklarını duyumsuyor aynı. Bana sorarsan, bunu herkes nasıl görmüyor, nasıl duyumsamıyor, anlayamıyorum. Tanrı ya da doğa, gözü, kulağı, yüreği olan herkes için yapmış bu dünyayı. Bir ressamın mutlu olması bundandır kanımca, çünkü, görebildiklerinin birazını olsun anlatabildiğinde doğa ile uyum içinde oluyor.

İşte, harika bir şey bu.. İnsan ne yapacağını biliyor, çevresindeki konu bol ve Carlyle'ın da çok doğru söylediği gibi, "Hayatta yapacağı işi bulmuş olan kişi Tanrı'nın inayetine kavuşmuştur".

Ve yapılan iş, Millet'nin, Dupré'nin, Israels'in vs benzerlerininki gibi, huzur vermeye, *sursum corda*, ruhu cennete doğru yükseltmeye uğraşıyorsa, o zaman bir kat daha coşkulandırıcı oluyor –insan o zaman daha da az yalnız sayılır, çünkü düşünüyor. Burada tek başıma oturuyorum, doğru, ama ben burada sessiz sedasız otururken yapıtım belki de dostuma bir şeyler söylüyordur ve yapıtımı gören hiç kimse benim kötü kalpli olduğumdan kuşkulanamaz.

Öte yandan, şurası da bir gerçek ki, kötü iş çıkardığında duyduğun hoşnutsuzluk, bir şeyleri başaramamak, teknik zorluklar, korkunç melankoliye kaptırabiliyor insanı. Kimi kez Millet'yi, Israels'i, Breton'u, de Groux'u, daha birçoklarını, örneğin Herkomer'i düşündükçe cesaretim felaket kırılıyor. İnsan ancak kendisi çok çalıştı mı bu adamların ne büyük değerler olduklarını anlayabiliyor. Sonra, bu umutsuzluğu, bu melankoliyi yutmak, kendi kendine olduğun gibi katlanmak –kenara çekilip vazgeçmek için değil, tüm eksiklerine, kusurlarına ve bunların üstesinden gelebileceğinin şüpheli olmasına karşın çabalamaya devam etmek için... İşte bunlar da ressamların mutlu olmamalarının sebepleri...

Kendi kendinle savaşmak, daha iyiye, daha güzele doğru gitmeye çabalamak, enerjini yenilemek... Bütün bunlar maddî sıkıntılar yüzünden daha da zorlaşıyor.

Daumier'nin yaptığı o resim çok güzel olmalı. O resim kadar açıkseçik konuşan bir şeyin anlaşılamaması tam bir esrar bence; en azından

düşük fiyatla bile bir alıcı bulamayacağını düşündüğüne göre, çok şaşırtıcı.

Pek çok ressam için dayanılmaz, ya da nerdeyse dayanılmaz bir şey bu. Dürüst adam olmak istiyor insan, dürüstlüğü elden bırakmıyor, köleler gibi çok çalışıyor, gene de maddî açıdan iki ucu bir araya getiremiyor; çalışmaktan vazgeçme zorunluluğuyla karşı karşıya bu kez, aldığı karşılıktan çok daha fazlasını harcamadan işi sürdürme şansı yok çünkü, suçluluk duygusuna kapılıyor, kişisel eksiklik, verdiği sözü tutmamışlık üzüntüsünü yaşıyor, böylece yaptıklarını uygun, akla yakın bir fiyatla satabilseydi olacağından daha az dürüst oluyor. Yeni dostluklar kurmaktan korkuyor, yerinden kımıldamaktan korkuyor, eski zaman cüzzamlıları gibi insanlara uzaktan seslenmek istiyor: Bana çok yaklaşmayın, benimle kurulacak ilişki üzüntü ve kayıp getirir sizlere; ve yüreğinde bu sıkıntılar, bu ağırlıkla, gene de işe koyulması gerek, gündelik, sakin bir yüzle... Olağan yaşamını sürdürmesi, modellerle, kirayı almaya gelen adamla, kısacası herkesle iyi geçinmesi gerek. Kafasını salim tutarak, bir elini dümenden ayırmadan çalışmayı sürdürmesi, öteki eliyle de kimseye zarar vermemeye çabalaması gerek...

Derken birden fırtınalar çıkıyor, olacağını önceden tahmin etmediğin şeyler; insan ne yapacağını bilemiyor, her an bir kayaya çarpacağı duygusuyla yaşıyor.

İyi bir ticarî girişim önermeye gelen ya da büyük kazanç sağlayacak bir tasarı sunan biri gibi gösteremez ki kendini insan. Tam tersine, olayın zararla sonuçlanacağı kesin; gene de içinde bir gücün yükseldiğini duyumsuyor, yapılacak bir iş var ve bu işin yapılması gerek.

'93'ün kişileri gibi konuşmak istiyor insan: şunun ve şunun yapılması zorunlu, önce bunlar olacak, sonra bunlar, sonra ötekiler, sonuncular... Bir görev bu, onun için tartışılmaz, söylenecek başka bir şey yok.

Ama hep bir araya gelip yüksek sesle konuşmanın zamanı geldi mi?

Yoksa, çoğu kişi uykuya daldığına ve uyandırılmak istemediğine göre, tek başına yapabileceğin, yalnızca senin sorumlusu olduğun, günahı da sevabı da kendine ait olan işlerden şaşmamak daha mı iyi? Uyuyanlar, uyumayı, dinlenmeyi sürdüredursunlar bu arada...

Görüyorsun ya bu kez, her zamankinden daha içten, daha mahrem düşüncelerimi açtım sana; bunun sorumlusu sensin, sen de aynı şeyi yaptın çünkü.

Senin hakkında ne düşünüyorum biliyor musun? Uyuyanlardan değil, dört gözle bakanlardansın –resim satıcılığı yaparak bakmayı bir yana bırakıp resim yaparak bakmaya ne dersin, daha iyi olmaz mı? Bunu kesin bir soğukkanlılıkla, bana sorarsan daha iyi olacağını eklemeden, senin bu alandaki anlayışına güvenerek söylüyorum. İşin üstesinden gelememe olasılığı var,

evet, ressam kişi “kaybolmuş nöbetçi” gibi bir şeydir, doğru... Bunları ve bunlara benzer daha birçok şeyi söylemeye gerek yok. Çok çabuk korkuya kapıldığımı sanmayasın –örnekse, Borinage’ın tablosunu yapmak öylesine zor, öylesine görece tehlikeli bir şey ki, o sırada insanda rahat, huzur, keyif, hiçbir şey kalmaz. Gene de elimden gelse girişirdim bu işe, yani, masrafların şu andaki parasal gücümü çok aşacağını kesinlikle bilmeseydim –ama biliyorum. Böylesi bir girişimle ilgilenecek kişiler bulabilseydim, göze alırdım tabloyu yapmayı. Ancak, şu sıralarda benim yaptığım herhangi bir şeyle ilgilenen tek kişi sen olduğundan, böylesi bir tasarının şimdilik rafa kalkması, belki de uzun süre orada kalması zorunlu. Bu arada yapacak başka işler bulurum kendime. Ancak, kolaya kaçmak için ötekinden vazgeçtiğimi sanma.

Parayı en geç 1 Aralık’a dek gönderebilirsin, umarım. İşte böyle, oğlum, mektubun için yürekten teşekkürler, ellerini sıkarım... Bana inan.

Senin,
Vincent

Lahey, 8 Şubat 1883

Sevgili Theo,

Babamın doğum gününü yürekten kutlarım. Mektubun için de çok teşekkürler, şu sırada elime geçmesinden dolayı çok sevinçliyim. Öncelikle, ameliyat olayının iyi sonuçlanmasından ötürü kutlarım.* O anlattığın şeyler insanın tüylerini ürpertiyor! Neyse, en kötü dönem geçmiştir umarım, hiç değilse bunalım atlatılmış! Zavallı kadın! Kadınlar düşünce alanında erkekler kadar enerji ve esneklik göstermiyorlarsa da –erkekler irdeleme, uslamlama gibi şeylere daha yatkınlar– bundan dolayı onları suçlamamak gerek, bana sorarsan; çünkü güçlerinin çok büyük bir bölümünü –bizden çok daha fazlasını– acı çekmeye harcıyorlar. Bizden daha çok acı çekiyorlar, bizden daha duyarlılar.

Aynı şekilde, her zaman düşüncelerimizi anlayamıyorlarsa da, onlara iyi davrandın mı, kimi kez gerçek bir anlama yeteneği çıkıyor ortaya. Her zaman değil elbette; gene de, içlerinde bunu başarma hevesi var; bir de, garip bir iyi yüreklilik var kadınlarda bazan.

* Theo, Paris’te yalnız ve hasta bir genç kadınla dost olmuştu. Vincent buna çok sevinmişti, çünkü kendisinin Sien’e olan davranışına benziyordu kardeşinin yaptığı. Kadın, ayağındaki bir ur yüzünden ameliyat olmak zorunda kalmıştı.

Neyse, ameliyat işi bitti ya, için iyice rahatlamıştır.

Yaşam ne gizemli bir şey; aşk ise o esrarın içinde bir başka gizem. Bir anlamda hiçbir zaman aynı kalmıyor, ama meydana gelen değişiklikler gelgit olayında suların alçalıp yükselmesi gibi –yani, denizde gerçek bir değişiklik olmuyor.

Sana son yazdığımdan bu yana gözlerimi biraz dinlendirdim, oldukça iyi geldi bu. Gene de ara sıra sancı oluyor.

Aklıma ne geldi biliyor musun? Bir ressam, ilk dönemlerinde, bilincine varmadan yaşamı kendi kendisi için zorlaştırıyor –işin ustası olmadığı duygusundan kaynaklanıyor bu– günün birinde ustalaşıp ustalaşmayacağını kesin olarak bilmemesinden –ilerleme kaydetme hırsından, kendine güvenememesinden– karmakarışık bir çalkantı, heyecan duygusundan kurtulamıyor ve aslında acele etmek istememesine karşın, garip bir aceleye kaptırıyor kendini.

Buna engel olmak kimsenin elinde değil... Herkesin geçirmesi gereken bir dönem; bana sorarsan başka türlü olamaz... Olmamalı...

Etüdlerde de belli bir sinirliliğin, kuruluğun bilincine varıyor insan. Bu da, aslında varmak istediği sakin, rahat vuruşların tam tersi... Ancak, o rahat vuruşa varabilmek için çok uğraşmak, çok üstüne düşmek iyi sonuç vermiyor.

Bu da, sinirli bir tedirginlik, bir tür ters heyecan yaratıyor insanın içinde, sıcak yaz günlerinde, fırtına kopmazdan hemen önce duyduğun bunaltıyı duyuyorsun. Şimdi öyle bir duygu içindeyim; bu duygu geldi mi yaptığım işi değiştiriyorum, sırf yeni bir başlangıç olsun diye.

İnsanın başlangıçta çektiği sıkıntılar kimi kez etüdlere de bir biçimsizlik, bir acemilik getiriyor.

Ancak, cesaretimin kırılması için bir sebep görmüyorum ben bunda; çünkü aynı şeyi kendimde olduğu kadar başkalarında da gözledim, yavaş yavaş kurtuluyorlar, biliyorum.

Kimi kez de bu *sancılı* çalışma biçiminin, insanın yaşamı boyunca sürdüğüne inanıyorum, ancak, başlangıçtaki kadar kötü sonuçlar alınmıyor her zaman. Lhermitte hakkında yazdıkların, *Siyah Beyaz* sergisinin eleştirisinde okuduklarımla aynı doğrultuda. Orada da nerdeyse Rembrandt'ınkiyle kıyaslanabilecek cesur çizgilerden söz ediyorlar. Böylesi bir sanatçının Judas'ın kişiliğine nasıl yaklaştığını bilmek isterdim; Judas'ı kutsal yazıcıların önünde çizmiş olduğunu söylüyorsun... Bunu Victor Hugo tüm ayrıntılarıyla anlatabilir, öyle ki *gözünle görmüş kadar olabilirsin* gibime geliyor, ama o yüz ifadelerini boyaya dökmek çok daha zor olur sanırım.

Daumier'den bir sayfa buldum: "ceux qui ont vu un drame" ve "ceux qui ont vu une vaudville"* Daumier'nin başka çalışmalarını görme özlemi

* "Bir dram seyretmiş olanlar" ve "bir vodvil seyretmiş olanlar."

gittikçe büyüyor içimde. Sağlam bir özlük, aklı başında bir derinlik var onda, hem nükteli hem de duygusal bir tutkuyla dolu; kimi yapıtlarında, örneğin "Sarhoşlar" da, belki bilmediğim "Barikat"ta da, kızgın bir demirin ısısını anımsatan bir tutku görüyorum.

Aynı şey Frans Hals'ın kimi portrelerinde de var, ilk bakışta öylesine aklı başında ki, soğuk görünüyor; ancak, kısa bir süre baktıktan sonra şaşkınlığa uğruyorsun. Besbelli büyük bir duygusallıkla çalışan, doğaya böylesine tümüyle dalan bir kişinin nasıl olup da aynı anda, hiç titremeyen bir elle her şeyi kağıda geçirebildiğini anlayamıyorsun. Aynı şeyi de Groux'nun etüdlerinde, desenlerinde de gördüm. Belki Lhermitte de demiri aklaştıran o ısı derecesinde çalışıyor. Menzel de öyle herhalde.

Balzac ve Zola'da da kimi bölümler var ki, örneğin *Père Goriot*'da, sözcükler ak demir sıcaklığına varan bir tutku derecesine yükseliyor.

Bazen bir deney yapayım diyorum kendi kendime, değişik bir biçimde çalışmaya uğraşayım, yani, daha çok şeyi göze alayım, rizikoya gireyim... Gene de, şimdilik figürü doğrudan doğruya modelden incelemekle daha yararlı bir iş yapacağıma inanıyorum.

Bu arada, bir de stüdyodaki ışığı azaltmanın, daha doğrusu, istediğim zaman istediğim kadarını içeri alabilmenin yollarını arıyorum. Gereğinden fazla ışık var gibime geliyor, bir de tam yukardan düşmüyor yeterince. Şimdilik, ara sıra kartonla kapatıyorum pencereleri, ama ev sahibiyle görüşüp pancur taktırmaya çalışmam gerek.

Yırtıp attığımı söylediğim mektupta neler yazdığımı doğru anlamışsın.

Öte yandan, kişi kendi kendisinin kusursuz olmadığını, sık sık yanılgıya düştüğünü, başkalarının da aynı yanlışları yaptığını, bu yüzden yanılsamanın tam tersi olan türlü zorlukların ortaya çıktığını, her geçen gün biraz daha açık-seçik anlasa da insan, cesareti kırılmayanların, kayıtsızlığa kapılmayanların bundan öğreneceği çok şey var bence. İnsanın olgunlaşabilmesi için zorluklara, acılara katlanması gerek.

Kimi kez otuz yaşımda olduğuma inanamıyorum, çok daha yaşlı hissediyorum kendimi.

En çok ne zaman oluyor bu, biliyor musun? Beni tanıyanların çoğunun bana "rate" gözüyle baktıklarını düşündüğümde ve bazı şeyler düzelmezse belki de haklı çıkacaklarına inandığımda... Dediklerinin *doğru çıkabileceğini* düşündüğümde öylesine güçlü bir duygu oluyor ki bu, içim kararıyor, sanki şimdiden gerçekleşmişçesine bir umutsuzluğa kapılıyorum. Daha sakin, daha aklı başında bir havadaysam, otuz yılın geçtiğine, bu arada bana bir şeyler öğrettiğine seviniyor, daha otuz yıl dayanacak –o kadar yaşarsam eğer, elbette– gücü, enerjiyi buluyorum içimde.

İmgelemimde ciddî çalışmalarla dolu uzun yıllar canlandırıyorum –ilk otuzdan çok daha güzel geçecek yıllar...

Geleceğin gerçekte nasıl olacağı *yalnızca* bana bağlı değil; dünya ve içinde bulunduğum durumların da katkısı olacak.

Beni ilgilendiren, doğrudan doğruya *benim* sorumluluğumda olan şey, içine düştüğüm durumları en iyi biçimde değerlendirebilmek ve elimden geldiğince ilerlemeye çalışmak...

Çalışan bir adam için otuz yaş, yaşamında bir istikrar döneminin tam başladığı yaştır, insan kendini genç ve enerji dolu hisseder.

Ama, aynı zamanda, yaşamın bir evresi de sona ermiştir. Bu, bazı şeylerin artık hiçbir zaman geri gelmeyeceğini düşündürdüğünden melankoliye sürüklüyor insanı. Belirli bir pişmanlık duymak da saçma bir duygusallık değil aslında. Evet, birçok şey gerçekten de otuz yaşında başlıyor, o yaşta her şeyin bitmiş olduğu da doğru değil. Ancak, yaşamın veremeyeceğini anladığı birtakım şeyleri beklememeyi öğrenmiş oluyor kişi; üstelik her geçen gün daha iyi kavrıyor ki yaşam yalnızca bir ekme dönemidir, hasat mevsimi yoktur burada.

İnsanın kimi kez başkalarının kendisi hakkındaki fikirlerine kayıtsız kalması, çok büyük bir baskı yaratırsa bunları silkip atabileceğini düşünmesi bu yüzdendir belki de.

Belki bu mektubu da yırtıp atsam iyi olacak.

O kadının durumunun senin kafanı tümüyle işgal etmesini çok iyi anlıyorum. Zavallının kurtulması, iyileşmesi için gerekli olan koşullardan biri bu.

Çünkü, böyle bir şeye tüm gücüyle dalması gereken kişinin ve İngilizlerin şu deyişi çok doğru "bir işin iyi yapılmasını istiyorsan kendin yapacaksın, başkasına bırakmayacaksın." Bu da, bütün olayın yönetimini elinde tutman gerekir demektir.

Gerçekten bahar olan birkaç gün geçirdik, örneğin geçen pazartesi öyleydi. İyice tadını çıkardım.

Halktan kişiler mevsimlerin dönüşümünü çok derinden duyumsuyor. Örnekse Geest gibi bir mahallede, yoksullar evlerinin avlularında ya da "yardımseverler yuvaları"nda kış her zaman için güç, sıkıntılı, iç karartıcı bir dönem, ilkbahar ise bir çeşit kurtuluş... Dikkatli bakarsan görürsün, ilkbaharın ilk günü Tanrı'nın gönderdiği bir iyi haber sanki...

Ve o gün, onca kurşunî, kırışmış yüzün açık havaya çıktığını görmek –herhangi özel bir iş için değil, sanki baharın geldiğine kendi kendilerini inandırmak için– gerçekten acıklı bir şey. Örnekse her türlü insan, böyle bir şey yapacaklarını aklına getirmediğin bir sürü insan pazar yerine doluşup, çiğdem, kardelen, çan çiçeği ve benzer çiçekler satan adamın çevresini sarıveriyorlar. Bir de bakıyorsun ki, kara-kuru bir devlet memuru, eprimiş, ya-

kası yağlanmış kara paltosuyla çıkagelmiş –böylesi bir adamı kardelenlerin yanında görmek öylesine güzel ki! Bence yoksullarla ressamlar arasında ortak bir yan var: Hava değişimlerini, mevsim dönüşümlerini derinden duyumsama özelliği... Herkes duyumsuyor bunu elbette, ama tuzu-kuru orta sınıflar için onca önemli değil ve genellikle onların ruh hallerini pek fazla etkilemiyor. Bir kanal işçisinden işittiğim sözler durumu çok güzel özetliyor bence: "Kışları soğuktan çektiğim acıyı ancak kış mısırları çekebilir."

Senin yanındaki hasta kadın da baharı sevinçle karşılayacak mutlaka, umarım bir yararı dokunur ona! Geçirdiği ameliyat kimbilir ne korkunçtu! Bana anlattığın kadarıyla bile ödümü kopardığına göre...

Rappard iyileşiyor. Beyin humması geçirdiğini yazmış mıydım sana? Yeniden işe başlamasına daha epey bir vakit var ama, arada bir yürüyüş yapmaya başladı.

Gözlerim düzelmezse, senin verdiğin öğüdü tutup çay banyosuna başvuracağım. Neyse, eskiye oranla daha iyiler, onun için şimdilik bir şey yapacak değilim. Eskiden gözlerim hiç sıkıntı vermezdi bana, geçen kış bir kez dişim ağrıdığı zaman hariç... Dolayısıyla, fazla çalışmanın sonucu bir yorgunluktan başka bir şey olmasa gerekir...

Hatta, tam tersine, sürekli desen çizmenin yorgunluğunu eskisinden daha iyi kaldırıyor gözlerim.

Mümkün olduğunca çabuk yaz bana, olur mu? Ve bana inan... Ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent

Brouwersgracht'da, hastanenin karşısındaki yoksullar evini biliyor musun, bilmiyorum. Havalar iyi giderse orada birtakım desenler çizmek istiyorum. Bu hafta birkaç eskiz yaptım zaten. Yardımseverler Derneği'ne bağlı bir dizi küçük, ufak bahçeli ev var orada.

Lahey, Mart ortası, 1883

Sevgili Theo,

9 Mart tarihli mektubun ve içindeki için teşekkürler. Hastan iyileşiyor mu? "Yeni haber olmadığı sürece haberler iyidir" umarım.

Geçen hafta Paris de burası kadar soğuktuysa, ona iyi gelmemiştir herhalde.

Sanat konusunda, sanat olaylarının çeşitliliği üstüne birlikte daha çok konuşmamızı kimi kez dilediğini söylüyorsun ya, ben bu özlemi sürekli olarak duyuyorum –hele bazen, deliler gibi...

Şu ya da bu konuda, kimi yaptığım etüdler üstünde, vs, senin görüşlerini almak gereksinmesini öyle sık duyuyorum ki... Örneğin, şu işe yarar mı, ya da bunu yapsam iyi olur mu, ya da ötekinin üstünde daha derinden durmak gerekir mi?

Senin benden daha iyi bildiğin konularda yeni bilgiler almak istiyorum sık sık, genel durum hakkında –ressamlar ne türlü işler üretiyorlar gibi– daha çok şey öğrenmek istiyorum. Yazıyla bir dereceye dek anlatabilir insan bunları, ama yazmak vakit alıyor, değil mi? Her zaman vakit ayıramayabilir insan, ya da yeterince ayrıntılı anlatamayabilir.

Şu sırada, etüdlerimin de epeyce çoğalması yüzünden, seninle baş başa konuşabilmek için neler vermezdim. Ayrıca stüdyonun da ne kadar düzeldiğini görmeni çok isterdim.

Neyse, Hollanda'ya geleceğin tarihin çok çok uzakta olmayacağını umalım.

Senin sürekli ve sadık yardımlarına olan büyük borcumu her an, çok derinden, çok yoğunlukla duyduğuma emin olmanı isterim, sevgili kardeşim.

Bu konudaki tüm düşüncelerimi ifade edebilmek çok güç... Desenlerimin hâlâ tam istediğim gibi olmamaları sürekli bir üzüntü kaynağı benim için. Gerçekten de pek çok sayıda ve pek büyük zorluklarla karşı karşıyayım; hepsinin, hemen üstesinden gelme olanağım da yok. Maden işçilerinin çalışmaları gibi bir şey ilerlemek; her zaman istediğiniz kadar, başkalarının beklediği kadar hızlı olmuyor ama böylesi bir görevi yüklendin mi en temel gereksinmelerin sabır ve sadakat. Aslında zorluklar üstünde fazla düşünmüyorum, çünkü bunlar üstünde gereğinden fazla durdun mu sersemliyorsun ya da iyice bozuluyorsun.

Bir sürü ince ipliği birbirine geçirmek, iç içe dokumak zorunda olan bir dokumacının, yaptığı iş konusunda felsefe kurmaya vakti yoktur; tam tersine, işine öylesine derinden dalmıştır ki hiç düşünmeden hareket eder, nasıl sürdürmesi gerektiğini açıklayamaz belki ama *hisseder*. İkimiz bir araya geldiğimizde, karşılıklı konuşmakla kesin planlar, vs., yapamayacak olsak bile, içimizde bir şeylerin olgunlaşmakta olduğu duygusunu karşılıklı pekiştirir, güçlendiririz belki. İstediğim bu işte.

Bu sabah Van der Weele'in oraya gittim. Büyük boy, harika bir tablo yapıyordu –kazıcılar, atlar ve kum arabaları. Ton ve renk olarak çok güzeldi –sabahın ince, gri sisi–, çizgi ve kompozisyon açısından keskin ve sertti, özgün bir karakteri, stili olan bir resimdi –kısacası, gördüğüm yapıtların içinde

kesinlikle en güçlüsü, en güzeliydi. Ayrıca, yaşlı beyaz bir atın üç tane çok güzel etüdünü yapmıştı yağlıboya ile, bir de kum tepeceklerini gösteren çok hoş, ufak bir peyzaj...

Bu hafta içinde benim stüdyoya uğrayacak büyük bir olasılıkla, buna gerçekten çok sevineceğim.

Geçen hafta, Breitner ile sokakta karşılaştım; Rotterdam'da bulduğu iş birçok kaygılardan kurtarıyor onu; ancak, Van der Weele'e bu sabah yolladığı kısa mektupta yeniden hastalandığını yazmış. Doğrusunu istersen, onu yeniden gördüğümde edindiğim izlenim pek iç açıcı değildi; düş kırıklığı içindeymiş gibi bir havası vardı, çalışmalarından ise oldukça garip bir biçimde söz etti.

Şimdi de karşılaştığım bir sürprizi anlatacağım sana. Babamdan gayet nazik ve neşeli bir mektup aldım –ya da bana öyle geldi– içine de yirmi beş gulden koymuş. Yazdığına göre, almaktan umut kestiği bir miktar para almış ve benimle paylaşmak istemiş... Ne kadar iyi bir davranış, değil mi? Ama beni epeyce utandırdı.

Sonra aklıma bir şey geldi. Babam, birilerinden benim çok sıkışık durumda olduğumu duymuş olmasın? Umarım parayı bu yüzden göndermemiştir, çünkü içinde bulunduğum durum hakkındaki fikirleri yanlıştır büyük bir olasılıkla. Ve babama bir sürü yersiz, gereksiz kaygı yükleyebilir. Kendisine açıklamaya kalksam ne demek istediğimi pek anlayamaz sanıyorum, ama sen çok daha iyi anlarsın.

Bana sorarsan, çoğu kez *krallar kadar zenginim.* Parasal olarak değil elbet ama (her gün aynı olmasa da), çalışmalarımda kendimi tüm ruhum ve yüreğimle adayacağım bir şeyler bulduğum için, bu yaşamıma anlam kazandırdığı, esin kaynağı olduğu için zenginim.

Ruh halim arada sırada değişiyor elbette, ama bir ortalama alınacak olsa, sakin dönemler ağır basıyor. Sanata kesin bir *inancım* var; kişiyi bir limana ulaştıracak güçlü bir akıntı olduğuna –tabii insan kendisi de katkıda bulunacak elinden geldiğince– kesinlikle güveniyorum; ve ne olursa olsun, yaşamını yönlendirecek işi bulmuş birinin, Tanrı'nın büyük armağanına kavuştuğunu öylesine iyi biliyorum ki, kendimi bahtsızlar arasında saymam olasız. Yani, demek istediğim, belirli, görece büyük zorluklar içinde olabilirim, yaşamımda kasvetli günler olabilir, ama bahtsızlar arasında adımın geçmesini istemem; doğru da olmaz bu.

Mektubunda yazdığın bir şey var ki, ben de kimi kez *duyumsuyorum* "Bazen yaşamın içinden nasıl çıkacağımı bilemiyorum" diyorsun.

Bak şimdi, aynı şeyi *birçok değişik alanda* duyuyorum ben de... Yalnızca *parasal* açıdan değil, sanatımın kendisinde, hatta *yaşamın* genelinde... Ama bunu olağandışı bir şey mi sanıyorsun sen? Az-buçuk yürekli, az çok enerjik her insanın böylesi anları olmadığını mı sanıyorsun?

Hepimizin melankoliye düştüğü, aşırı sıkıntılı, kaygılı anları var bence, ama daha az ama daha çok... Bilinçle yaşayan her insanın hayatının bir parçası bunlar. Kimilerinde kişilik bilinci yok anlaşılan. Ancak, bu bilince sahip olanlar, kimi kez sıkıntılı, üzüntülü olabilirse de, mutsuz değiller... Başlarına gelense hiç de olağandışı değil.

Bazen bir rahatlama geliyor, bazen insanın içinden bir enerji doğuyor ve bundan dolayı yüceliyor kişi, ama günün birinde, en sonunda, belki de yücelemeyeceği gün gelecek.. *Que soit.** Gene de, olağandışı değil bunlar, yineliyorum, *insanoğlunun ortak yazgısı bu, inanıyorum.*

Babamın mektubu benim yazdığım bir mektubun cevabıydı. Çok iyi anımsıyorum, iç açıcı, neşeli bir mektuptu yazdığım. Stüdyoda yaptığım değişikliklerden söz etmiştim, parasal ya da başka bakımlardan zor durumda olduğuma değin herhangi bir düşünce uyandıracak bir tek sözcük yoktu içinde. Aslında babam da öyle şeylere hiç dokunmamış... Dediğim gibi, mektubu son derece nazik ve neşeli... Buna karşın, gönderdiği para öylesine beklenmedik bir şeydi ki, elimde olmadan aklıma takıldı: Acaba babam benim için kaygılanıyor mu? Eğer bu konuda yanılıyorsam, yaptığı iyiliğin bende uyandırdığı en belli-başlı izlenimin sanki bu olduğunu kendisine yazmam çok ayıp olur... Üstelik işin aslı başka. Yani, bu iyiliğin en belli-başlı etkisi, o para olmasaydı yapamayacağım bir takım şeyleri onun sayesinde yapabileceğimden dolayı duyduğum şükran... Sana bu konudaki düşüncelerimi yazmamın nedeni şu: Babamın benim için kaygılandığını algılarsan, benim yapabileceğimden çok daha etkili biçimde yatıştırabilirsin onu.

Öte yandan, bu olanın, şansın durup dururken yüzüme gülmesi anlamına geldiğini de görüyorsun, değil mi? Parayı suluboya araçlarımı adamakıllı düzeltmek için kullanmak niyetindeyim. Ayrıca, Leurs'e olan borçlarımı kapatacağım, stüdyoyu daha da kullanışlı duruma getirmek için birtakım düzenlemeler yapacağım.

Kimi yağlıboya ve resim malzemelerinin fiyatları korkunç yüksek gibi geliyor bana çoğu kez. Birçok kişiyi resim yapmaktan alakoyabiliyordur bu kanımca. İdeallerimden biri de ne, biliyor musun? *Graphic* gibi kuruluşların çoğalması ve böylece çalışmak isteyen ve belirli bir yetenek ve enerji gösteren kişilerin istedikleri malzemeyi her an el altında bulabilmeleri.

Örnekse Cadart, kendi zamanında, birçok kişinin *eau forte* çalışmasını sağlamış –masrafların büyüklüğü yüzünden, kendi cebinden gereken harcamaları yapamayacak olan birçok kişinin...

Benim, birçoklarından çok üstün ayrıcalıklarım var. Gene de, içimde yeterli cesaret ve enerji olmasına karşın, yapmak istediğim her şeye girişemiyorum. Çünkü masraflar çok fazla; model parasıydı, yiyecek, içecek, ev

* "Öyle olsun."

kirasıydı gibi şeylerden başlayıp çeşitli boyalar ve fırçalara dek uzanıyor bunlar.

Dokuma tezgahı gibi bir yaşam, çeşitli ipliklerin birbirinden ayrı tutulması gerekiyor.

Oysa, hepimizin aynı şeylere katlanması gerek –öyleyse, madem ki resim yapan herkes bunlara katlanacak ve tek başına kaldıkları takdirde yakılıp gidecekler, neden ressamlar el ele verip birlikte çalışmıyorlar bir ordunun neferleri gibi? Ve neden resim sanatının uygulaması en ucuz olan dalları bunca küçümseniyor?

Kuruboyaya gelince, bana verdiğini Plaats'tan mı almıştın bilemiyorum ama, geçen yaz buraya geldiğinde verdiğini çok iyi biliyorum; *yoksa ben hâlâ Etten'deyken miydi?* Bir dükkânda artık parçalar buldum, galiba altı tane, ama hepsi de küçük küçük. Aklında tut, emi, unutma. Leurs'den sorduğumda Jaap Maris'in de sık sık aynı şeyi istediğini söyledi bana.

Bununla iki eskiz daha yaptım; bir beşik, bir de sana daha önce gönderdiğime benzeyen bir şey, üstüne bolca sepia boya sürdüm. İki figürün üst üste olduğu o eskiz hakkında yazdıklarına gelince, her şeyden çok perspektifin yarattığı bir etki söz konusu orada, bir de küçük çocukla sepetin üstündeki kadın arasındaki büyük boyut farkı.

O kompozisyonda benim canımı sıkan şey çizgilerden çok –ki sen de bunu farketmişsin– iki figürün ton olarak birbirinin tıpkısının aynısı olması... Bu kısmen her ton değişikliğini belirtemeyen kuru-boyanın suçu... Litografik boyayla güçlendirmek istiyor insan örneğin. Ama, bundan daha önemli ve asıl neden, istediğim kadar uzun uzadıya çalışacak vaktimin olmaması genellikle. İnsan bir desen üstünde uzun süre çalışırsa, ayrıntılara daha çok girmek, çeşitli tonlar aramak olanağını buluyor. Oysa, çoğu kez acele çalışmak zorundayım. Modellerimden fazla bir şey istemeyi göze alamıyorum. Onlara daha çok para verebilseydim, daha uzun süre karşımda durmalarını istemeye hakkım olurdu, daha çok ilerleme gösterirdim.

Şu sırada, onlara para olarak verdiğimin karşılığından çok fazlasını aldığıma inanıyorum.

Bununla birlikte, hepsinden daha önemli bir sebebin varlığından haberim yok demek istemiyorum; yani, kendimden az-çok memnun kalabilmem için bile çok daha ustalaşmam gerek. Zamanla, çalışmalarıma şimdi ayırdığım süreden fazlasını harcamadan, daha iyi, daha ayrıntılı yapıtlar ortaya çıkarmayı umuyorum.

İşte böyle, kardeşim, hastan için en iyi dileklerimi gönderirken, ara sıra Paris'i anlatan bir şeyler yazmanı özlediğimi de ekleyeyim. Bıkıp usanmadan sürdürdüğün yardımlar sayesinde elimden geldiğince idare edeceğim-

den de kuşkun olmasın. Gönderdiğini en iyi biçimde kullanmak için çaba harcadığımı, yapmak istediklerimi yapmayı beceremediğimde yalnızca kendimi suçladığımı da bilmeni isterim. Tanrı'ya emanet ol, ellerini sıkarım,

Senin,
Vincent

Lahey, Nisan sonu, 1883

Sevgili Theo,

Yaş gününde eline benden de birkaç kelime geçmesini istedim. Bu yılın senin için mutlu olmasını, işlerinde başarıya ulaşmanı ve özellikle, hastan için yaptıklarından dolayı gönül rahatlığına kavuşmanı dilerim; umarım o da iyileşir, yepyeni bir yaşama adım atar. Sen buraya gelmeyeli nerdeyse bir yıl olmuş, biliyor musun? Yeniden gelmeni nasıl istiyorum, nasıl hasretini çekiyorum..! Bütün bir yılın çalışmalarını göstereceğim sana, ilerisi için konuşmamız gerek bunlar üstüne.

Geçen yıl geldiğin sıralarda gelebilecek misin bu yıl? Bu konuda herhangi bir karara varır varmaz bana haber ver, olur mu?

Bir süre önce, İsveç'li ressamlar Heyerdahl ve Edelfelt hakkında birçok şey söylemiştin bana.

Bu hafta Edelfelt'in bir resminin reprodüksiyonunu buldum: *Kumsalda Dinsel Toplantı.* Longfellow'un şiirlerini anımsatan bir şey var bu resimde; çok güzel. Çok sevdiğim duyguları içeriyor, ve sonunda, tüm o İtalyanların, İspanyolların bıktırıcı *Kahireli Silah Taciri* tipindeki resimlerinden çok daha yararlı bir şey gösteriyor dünyaya.

Bu hafta, fundalıklarda turba toplayan bir kadın figürü üstünde çalışıyorum. Bir de diz çökmüş bir erkek figürü.

Desenlerde bir anlama varabilmek için, figürlerin yapısını en ince ayrıntıya dek bilmek gerekiyor, en azından ben başka türlüsünü düşünemiyorum.

Edelfelt anlam açısından gerçekten çok güzel. Ancak, bu etki yalnızca yüzlerdeki anlamda değil, aynı zamanda figürlerin tüm konumundan doğuyor.

Bu İsveçliler arasında en iddialısı sayılabilecek olan kim dersin?

Belki de Wilhelm Leibl* olabilir, tümüyle kendi kendisini yetiştirmiş bir adam..

* Van Gogh'un yanlışı var; Wilhelm Leibl İsveçli değil, Almandı.

Onu birdenbire ortaya çıkaran –sanırım '82'deki Viyana Sergisi'nde– resmin bir reprodüksiyonu var bende. Bir kilise sırasında üç kadını gösteriyor: kareli (Tyrol) entarili, oturmuş bir genç kadın ile, diz çökmüş, siyahlar giyinmiş, başlarında örtü bulunan iki yaşlı kadın. İçerdiği duygu çok güzel. Memling ya da Quinten Mastys gibi çizilmiş. O sıralarda, sanatçılar arasında büyük gürültüler yaratmış bu resim, o günden sonra Leibl'e ne olmuş hiçbir bilgim yok. Thijs Maris'e epeyce benzettim onu. İngiltere'de de ona benzer bir Alman vardı, ama onun kadar iyi değildi –Paul de Gassow... Biraz Oberländer'i anımsatırdı bana. Her neyse, İsveç'te hâlâ birtakım iyi ressamlar varmış gibi görünüyor.

Mektubunu büyük özlemle bekliyorum. Analarla kızları arasındaki ilişkiler konusunda yazdıklarıma gelince, inan ki, kendi payıma bu kadın dolayısıyla karşılaştığım güçlüklerin onda dokuzunun temelinde doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak anası yatıyordu.

Gene de, anneler tümüyle kötü kişiler değiller; hep, kesinlikle yanlış davranıyorlar, o başka.

Ama ne yaptıklarını bilmediklerinden bu.

Elli yaşlarındaki kadınlarda çevreye karşı bir güvensizlik var genellikle... Kafalarını karıştıran da bu güvensizlik, bir de sözde kurnazlıkları belki. İşitmek istersen, günün birinde örneklerle anlatabilirim bunu sana. Yaşlandıkça bütün kadınlar böyle aşırı ciddîleşip kızlarını yönetmek, her işlerine karışmak sevdasına düşüyorlar mı, hepsi de bunun için en yanlış yolu mu seçiyorlar, bilemem elbette.

Kimi durumlarda onların sisteminin bir var olma nedeni bulunabilir; ancak bunu kesin bir ilke olarak benimsemek ve *a priori* tüm erkeklerin yalancı ve sersem olduklarını, dolayısıyla kadınların onları aldatması ve her şeyi daha iyi bildiklerini sanması gerektiğini kabul etmek yanlış. Şanssızlık eseri ana-sistemi dürüst ve iyi niyetli bir adama uygulanırsa, vay o adamın haline...

İşte böyle, *aklın*, yalnızca *raison* anlamında değil *la conscience* (bilinç, vicdan) anlamında aklın demek istiyorum, herkes tarafından saygı göreceği çağa henüz gelmedik; böylesi bir çağın gelmesi için katkıda bulunmak ise hepimizin görevi. Ayrıca, kişilerin karakterlerini yargılarken insanlığın gerektirdiği ilk şeylerden biri de, çağdaş toplumun özelliklerini göz önünde bulundurmaktır.

Zola ne kadar güzel! Özellikle *L'Assommoir*'ı düşünüyorum sık sık. Bu arada, sen Balzac'ta ne kadar ilerledin? *Les Miserables*'ın tümünü bitirdim. Victor Hugo'nun irdelemelerini, Zola ve Balzac'tan çok daha değişik biçimde yaptığını biliyorum, gene de olayların temelini onlar kadar iyi araştırıyor.

Biliyor musun, kadınla anası arasındaki ilişkiler konusunda neyi yeğli-

yorum, benim durumumda kesinlikle kötü sonuçlar vermesine karşın? Anası gelsin, hepten bizimle otursun.

Bu kış, anası parasal bakımdan çok kötü durumdayken, önerdim bunu: Birbirinize bu kadar bağlısınız madem, gelin hep birlikte oturalım; ama durumları daha kötü olduğu halde, bizim basit yaşam biçimimize burun kıvırıyorlar. Oysa ben, sürdürdüğüm yaşamı ilke olarak istediğim kadar, buna koşullar yüzünden zorunluyum da.

Çoğu kişiler ailenin dış görünümünü iç yaşamından daha önemli sayıyor ve böyle yapmakla iyi davrandıklarını sanıyorlar. Toplum bunlarla dolu: gerçek bir yaşam sürdürmektense gösteriş peşinde koşanlar... Yineliyorum: Bu insanlar kötü değil, yalnızca akılsız... İnsanın karısının annesi –kimi durumlarda– her işe burnunu sokan, iftira atan, sinir bozan ailenin bir temsilcisi oluyor ve bu durumlarda, kendisi kötü kişi olmasa da kesinlikle zararlı ve düşman davranışlı.

Benim özel durumuma gelince, anası ailenin çeşitli öteki üyelerinin evlerinde oturmaktansa bizim evde otursa kendisi için daha iyi olacak.. Çünkü oralarda genellikle kaşarlanmış bir küstahlığın kurbanı oluyor ve türlü entrikalara girmesi için kışkırtılıyor...

Sense, hastana karşı tümüyle dürüst ve doğru davrandın: Önemli olan da bu, gelecek ne olursa olsun, hiç değilse açık seçik olmasını sağlıyor. Ancak insan doğru davranmışsa bile birtakım zorluklar çıkabilir. Senin için bugün başlayan yılda zorlukların az, mutlulukların çok olmasını dilerim. Henüz yazmadınsa –ki umarım yazmışsındır– çabuk yaz. Tanrı'ya emanet ol, oğlum, ellerini yürekten sıkarım.

Senin,
Vincent

Lahey, Temmuz sonu, 1883

Sevgili Theo,

Dün senden içinde para bulunan bir mektup daha alınca çok şaşırdım. Ne kadar sevindiğimi, nasıl yürekten teşekkür ettiğimi söylememe gerek yok. Ancak, para çok yırtık olduğu için kambiyo bozmayı reddetti. Bana yalnızca on gulden verip, banknotu Paris'e gönderdiler. Oradaki banka da kabul etmezse, makbuz karşılığında verdikleri on guldeni geri vermek zorunda kalacağım; Paris'teki banka değiştirirse, üstünü daha sonra alacağım...

Mektubunda, insanın kimi kez yaşadığı bir iç çatışmadan söz ediyor-

sun: Kişi yaptığı iyi bir işin kötü ya da uğursuz sonuçlarından sorumlu mudur? Baştan kötü olduğunu, ama içinden kimseyi incitmeden sıyrılacağını bildiğin bir işi yapmak daha iyi değil midir? Ben'de yaşadım böylesi iç çatışmalar. Vicdanımızın sesini dinlersek –bence vicdan aklın en yüksek aşamasıdır; akıl içinde akıldır– yanlış ya da saçma davrandığımız kanısına kapılabiliriz. Birtakım çok yüzeysel kişiler, sırf daha aklı başında ve çok daha başarılı oldukları için bizimle alay ettiklerinde özellikle bozuluyoruz... Evet, kimi kez zor oluyor o zaman; ve kimi zaman koşullar, zorlukları aşılmaz dalgalar haline getirdiğinde, insan nerdeyse kendisi olmaktan acı duyuyor, keşke daha az vicdanlı olsaydım diyebiliyor.

Aynı iç çatışmayı hiç durmadan, her an yaşayan, çoğu kez beyni ölesiye yorulan, birçok kez doğru ile yanlışı ayırdetme konusunda bir türlü karara varamayan bir adam olduğumdan hiç kuşkun olmasın, kardeşim.

Resim üstünde çalışırken sanata karşı ve başaracağıma değin sınırsız bir inanç var içimde... Ama gövdesel yorgunluğa düştüğüm günler, ya da parasal engellerle karşılaştığımda bu inancın azaldığını hissediyorum, beni nerdeyse altedecek bir kuşkuya kapılıyorum. Hemen yeniden işe koyulmakla bu duyguların üstesinden gelmeye çalışıyorum. Kadın ve çocuklarla olan ilişkilerimde de aynı şey söz konusu; onlarla bir aradayken, ufak yavru, sevinçli sesler çıkararak bana doğru emeklediğinde her şeyin iyi gittiğine değin hiçbir kuşku olmuyor içimde.

Kimbilir kaç kez yatıştırmış, huzura kavuşturmuştur beni o yavrucak.

Evdeyken bir dakika bile peşimi bırakmıyor; çalışıyorsam bile ceketimi çekiştiriyor ya da bacağıma tırmanmaya kalkıyor, ta ki kucağıma alayım onu. Stüdyoya geldiğinde her gördüğüne sevinçle cıvıldıyor, eline tutuşturduğum bir kâğıt parçası, bir sap sicim ya da eski bir fırçayla sessiz sessiz oynuyor; her an mutlu bir çocuk. Bu tabiatını ömrü boyunca sürdürürse benden çok daha akıllı bir adam olacak.

Şimdi, iyi olanı kötüye dönüştüren, kötünün ise iyi sonuca varmasını sağlayan bir tür yazgının varlığını duyuyor insan kimi kez... Buna ne demeli, peki?

Bu gibi düşüncelere, duygulara kapılmanın, kısmen sinirlerin aşırı yorulmasının, gerilmesinin sonucu olduğunu ileri sürebiliriz. Bunlara kapıldığımızda gerçeklerin sandığımız kadar kötü olduğuna inanmak zorunda olmadığımızı yinelemeliyiz.. İnsan bunu yapmazsa aklını kaçırabilir çünkü. Öyleyse, bu gibi durumlarda yapılacak şey, gövdesel gücünü toparlayıp hemen, insan gibi, çalışmaya koyulmak... Bu da yetmiyorsa, *yılmadan o iki aracı kullanmayı sürdürmek*, melankolinin ölümcül olduğunu hiç akıldan çıkarmamak... Uzun vadede, enerjisinin çoğaldığını hissedecektir kişi, her türlü derde, sıkıntıya katlanacak kadar... Esrarlar olduğu gibi kalacak; acılar, melan-

koli olduğu gibi kalacak, ama bu bitimsiz olumsuzluğu önünde sonunda dengeleyecek olan, ondan çıkardığımız olumlu çalışmalar, yapıtlar olacak... Yaşam cici çocuk masallarındaki ya da orta halli papazların bildik vaazlarındaki kadar basit ve karmaşıklıktan uzak olsaydı, başarıya ulaşmak pek kolay olurdu. Oysa gerçeklik bambaşka, her şey sonsuz derecede karmaşık ve doğa da siyah ile beyaz nasıl kesinlikle birbirinden ayrı değilse, yaşamda da doğru ile yanlış kolayca seçilebilecek gibi uzak değil birbirinden. Kapkara siyahın içine düşmemeli insan, bilinçli kötülük demek çünkü bu... Aynı şekilde, yeni badanalanmış bir duvarın bembeyazından da kaçınmak gerek, çünkü bu da iki yüzlülük ve sonsuz kendini beğenmişlik demek. Aklın yolunu, özellikle de vicdan yolunu –aklın en yüksek, en yüce aşaması olan vicdanın yolunu– cesaretle izlemeye çalışan, dürüst olmak için elinden geleni yapan kişi, sanırım hiçbir zaman yolunu toptan şaşıramaz –bir sürü yanılgıya düşecek, engellerle karşılaşacak, kusursuzluğa erişemeyecek olsa da...

İnsan herkes tarafından pek önemsiz görülebilir, en aleladelerden biri sayılabilir, kendi kendisini sıradan kişilerin en sıradanı olarak hissedebilir – gene de sonunda oldukça sürekli bir ruh dinginliğine kavuşur. Vicdanını geliştire geliştire öyle bir düzeye getirebilir ki, o artık kişiliğinin en iyi, en yüksek öğelerinin sesi olur ve gündelik kişiliği bu sesin hizmetine girer. Artık o zaman skeptizme, sinikliğe dönemez kişi, her şeyi alaya alan bir yıkıcılığa da giremez. Birdenbire olacak bir şey değil bu elbette. Michelet'de çok güzel bir söz var ve sanırım Michelet'nin bu tek cümlesi ne demek istediğimi tümüyle anlatıyor: "Socrate naquit un vrai satyre, mais par le devouement, le travail, le renincement des choses frivoles, il se changea si complètement qu'au dernier jour devant les juges et devant sa mort il y avait en lui je ne sais quei d'un dieu, un rayon d'en haut dont s'illumina le Parthènon."*

Aynı şeyi İsa'da da görüyor insan. Başlangıçta sıradan bir marangozken, kendisini öyle yüceltmiş ki, öylesine iyilik, acıma, sevgi ve ciddiyet dolu bir kişiliğe kavuşmuş ki, bugün hayran kalabiliyoruz ona. Bir marangoz çırağı genellikle sonunda usta bir marangoz olur; yani, dar kafalı, kuru, kendini beğenmiş, cimri herifin biri... Oysa, İsa hakkında ne derlerse desinler, dünya görüşü, dünyayı kavrayışı, arka bahçede marangozluk yapan dostumunkinden çok başka... Bizimki, ev sahibi olacak kadar yükselmiş ve kendini o kadar beğenmiş ki, kendi kendine verdiği değer, İsa'nın kendi kendine verdiği değerden çok daha fazla...

* "Sokrates doğuştan bir satirdi. Ancak, sürekli özveri, sürekli çalışma, boş ve saçma şeylerden vazgeçme yoluyla kendi kendisine öyle kökten ve tümüyle değiştirdi ki, son gün, yargıçların karşısında durup ölümle göz göze geldiğinde, tanrılara yaraşır bir yücelik vardı onda, sanki gökyüzünden aldığı bir ışığı saçıyor, Parthènon'u aydınlatıyordu".

Neyse, bu gibi soyutlamalara fazla girmesem iyi olur. Şimdi ilk yapmak istediğim şey yeniden gücümü kazanmak... Sağlığıma kavuşunca da çalışmalarım için yeni yeni fikirler bulacağıma, şu kuruluğu altedeceğime inanıyorum.

Buraya geldiğinde enine boyuna konuşuruz. Birkaç günde olacak iş değil gibime geliyor.

Birkaç gün içinde, besi değeri son zamanlarda aldığımdan daha yüksek yiyecekler yedikten sonra, *en kötü bunalımımı* başımdan atacağımı sanıyorum. Ama, aslında *kökleri daha derinde yatan* bir şeyler var. Gücümün, sağlığımın her bakımdan kusursuz olabileceği bir yere varmak isterdim –ki bu da çok zor olmasa gerek, hele insan açık havada bol vakit geçiriyorsa ve de sevdiği bir işi yapıyorsa...

Gerçek olan şu ki, bu sıralarda çalışmalarım *hem çok az hem çok kuru.*

Son zamanlarda gün gibi aşikâr oldu bu bana, genel ve kökten bir değişiklik gerektiğinden en ufak bir kuşkum yok. Seninle bu konuda konuşmak istiyorum ama, *bu yılki çalışmalarımı gör de ondan sonra.* Bazı önlemler konusunda benimle aynı görüşte olup olmadığını anlamak istiyorum ve benimle aynı görüşe varırsan eğer, sanırım zorlukları altetmeyi başarabiliriz. Kararsız olmamamız "la foi de charbonnier"ye* sahip olmamız gerek. Umarım o gönderdiğin parayı değiştirirler. Bir şey yollayabildiğin için öylesine sevinçliyim ki, en azından bir hastalıktan kurtaracak beni. Banknot öyküsü nasıl sona erecek, sana bildiririm. Her zaman gönderdiğin meblağı da Ağustos'un birinden önce yollayabilirsen çok iyi olur. Çalışmalarımı birlikte gözden geçirdiğimiz takdirde, gelecek için yeni bir plan bulup geliştirebileceğimize inanıyorum hep. Ne olabileceğini bilmiyorum henüz –ama bir yerlerde, benim herhangi başka biri kadar iyi yapabileceğim bir iş olmalı. Londra bu kadar uzak olmasaydı orayı denerdim bir.

İnan ki, satılabilecek bir resim yapabilsem dünyalar benim olacak. O zaman, senden gelen paralar konusunda –ki biliyorum o paraya benim kadar senin de gereksinmen var– içim rahat edecek. Bir kez daha çok teşekkürler. Hoşçakal.

Senin,
Vincent

* "Bir maden işçisinin inancı".

Lahey, Ağustos başı, 1883

Sevgili Theo,

Geleceğin günü dört gözle beklerken, seni düşünmeden bir saniyem bile geçmiyor diyebilirim.

Son günlerde birkaç yağlıboya etüd yaptım, geldiğinde onları da göreceksin. Değişik biçimde çalışmak oldukça iyi geliyor bana; çünkü, Weissen Bruch'un yaptığını aynen yapamasam da, yani, gidip birkaç hafta deniz kıyısındaki alçak çiftliklerin birinde kalamasam da, ona benzer bir şey yapıyorum. Yeşil çimenlere uzun uzun bakmak sakinleştirici bir etki yaratıyor üstümde.

Ayrıca, bu yolla, renklendirme açısından da kesin ilerleme kaydedeceğimi umuyorum. Yağlıboya etüdlerim renk bakımından daha sağlam, daha kesin görünüyor bana. Örnekse, geçenlerde yaptığım birkaç tanede –yağmur altında, ıslak çamurlu bir yolda bir adamı gösteren resimlerde– belli bir duygu yoğunluğu var, bana sorarsan.

Her neyse, sen geldiğinde daha iyi göreceğiz.

Yaptıklarımın çoğunluğu, peyzaj izlenimleri... Mektuplarında anlattığın resimler kadar iyi olduklarını söylemeye dilim varmıyor, çünkü teknik zorluklar engelliyor beni çoğu kez –gene de içlerinde bir şeyler var sanıyorum– örneğin, akşam güneş batarken bir kent silueti, bir de kıyıda, beygirlerin çekildiği yedek yol ve gerisindeki yeldeğirmenleri...

Başka ne var ne yok? Evet, çalışmadığım sıralar hâlâ çok halsiz olmak çok canımı sıkıyor, gene de yavaş yavaş düzeliyorum galiba. Tüm gücümü toparlayıp depolamaya çalışacağım kesinlikle, elim titremeden yağlıboya figürler yapabilmem için şart bu çünkü.

Son zamanlarda yağlıboya çalışırken içimde belirgin bir renk erki uyandığını duyumsuyorum, bu duygu şimdiye dek duyumsadığımdan daha güçlü, daha değişik bir şey.

Bu günlerdeki sinirliliğim, çalışma biçimimde meydana gelen bir tür devrimle ilgili olabilir... Bunu uzun süredir istiyor, arıyor, bekliyordum.

Bu kadar kuru iş çıkarmamaya çok çalıştım, ama hepsi sonunda aynı şeye dönüştü. Ama şimdilerde, bitkinliğim her zamanki gibi çalışmama engel olduğundan, yaptıklarımı bozacağına bir yerde yardımcı oluyor. Kendimi biraz bıraktım ya bu günlerde, her şeyin yapısını irdelemek, eklem yerlerine dikkat etmektense kirpiklerimin arasından bakmaya başladım ya, karşımdakileri doğrudan doğruya yan yana gelmiş renk lekeleri olarak görmeme yardımcı oluyor bu.

Sonu neye varacak, nereye doğru gelişecek merak ediyorum. Esasen, öteden beri renklerle neden daha çok uğraşmadım hep merak ederdim,

çünkü tabiatım buna çok daha yatkın –nedense bu güne değin pek az geliştirebildim ama.

Yineliyorum, nasıl gelişeceğini bilemiyorum –açık-seçik gördüğüm şey son yağlıboya etüdlerimin değişik olduğu...

Yanlış hatırlamıyorsam geçen yıldan kalma bir tane var sende –ormanda birkaç ağaç gövdesi gösteren resim.

Onun da gerçekten kötü olduğu kanısında değilim ama, renk kullanmayı iyi bilen ressamların yapıtlarından farklı. Renklerin bazıları doğru olmasına doğru ya, gene de gerekli etkiyi vermiyorlar; boya da bol bol sürülmüş ama, gene de kuru, yavan bir etki bırakıyor. O resmi bir örnek olarak ele alıyorum şimdi ve sanıyorum son yaptıklarımda onca bol boya sürmemiş olmama karşın renkler daha keskin, daha güçlü, sonra birbirlerinin içine daha çok geçmiş gibi; fırça darbeleri de üst üste geliyor, birbirini örtüyor ve böylece daha yumuşak bir etki doğuyor, hani bulutların ya da çimenlerin tüylümsü havası gibi.

Renk kullanımı açısından hiç ilerlemediğimden dolayı kaygılandığım zamanlar olmuştur, ama bu günlerde yeniden umutluyum.

Nasıl gelişeceğini göreceğiz bakalım.

Gelmeni niçin bu kadar hevesle bekliyorum, anlıyorsun, değil mi? Çünkü sen de belirgin bir değişiklik olduğunu görürsen, doğru yolda olduğumuzdan kuşkum kalmayacak. Kendi işlerim konusunda gözlerime çok güvenemiyorum. Örnekse, şu yağmur altında yaptığım iki etüd –çamurlu yoldaki küçük figür hani– bazı başka etüdlerimin tamı-tamına karşıtıymış gibi geliyor bana. Onlara baktığımda o kasvetli yağmurlu günün duygusunu yeniden taşıyorum, küçük figür ise, birkaç renk lekesinden başka bir şey olmamasına karşın, sanki canlı gibi... Figüre hayat veren çizimin doğruluğu da değil üstelik ,çünkü aslında çizgi, desen yok o resimde. Demek istediğim şu ki, doğaya kirpiklerinin arasından baktığında, yani dış çizgiler silikleşip renk karışımları haline geldiğinde, oluşan esrarlı havayı andıran bir şeyler var bu iki etüde.

Üstünden biraz zaman geçmesi gerek. Şimdilik, birkaç etüdümde renk ve ton açısından değişik bir şeyler sezinliyorum.

Vaktiyle bir İngiliz dergisinde okuduğum bir öyküyü sık sık anımsıyorum son günlerde. Bir ressamı anlatıyordu; başına gelen birtakım kötü olaylardan dolayı sağlığı bozulmuş, turba tarlalarının orada ıssız bir yere gidiyor ve orada, o melankolik çevrede yeniden kendini buluyor, doğayı hissettiği, gördüğü gibi resimlemeye başlıyor. Öyküde çok güzel anlatılmıştı bu, besbelli resimden iyi anlayan biri tarafından. İlk okuduğumda oldukça çarpıcı gelmişti, son zamanlarda yeniden aklıma geliyor bazen.

Neyse, pek yakında birlikte olacağız ve her şeyi karşılıklı görüşüp ko-

nuşacağız umarım. Yazabilirsen bir an önce yaz, parayı da ne kadar çabuk gönderebilirsen benim için o kadar iyi olur. Ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent

Elimde olmadan ve belirli bir amaç gütmeden ekliyorum bu satırları, sık sık aklımdan geçen bir düşünceyi açıklamak için... Resim yapmaya yaşamımın oldukça geç bir döneminde başladığım yetmiyormuş gibi, önümde bundan sonra yaşayacak pek uzun yıllar da olmayabilir.

Bunu düşünürsem, belli bir konuda ön tahmin yaparcasına soğukkanlılıkla hesap edersem, elbette ki kesin bir sonuca varmam olasız.

Ancak, yaşamlarını az çok bildiğim çeşitli insanlarla bir kıyaslama yapılırsa, gene, yaşamlarıyla kendi yaşamım arasında birçok ortak yanlar olduğu ileri sürülen kimi kişilerle kıyaslama yapılırsa, tümüyle temelsiz olmayan kimi sonuçlar çıkarılabilir. Yani, çalışabileceğim yıllar olarak önümde kalan zamanı akla oldukça yakın biçimde saptayabilirim sanıyorum: vücudum daha bir süre dayanacak quand bien même* –diyelim ki bu süre altı ile on yıl arası olacak. Bunu hemen hemen kesinlikle saptayabilmemin bir nedeni de, tam şu sırada *quand bien même** diye bir şeyin söz konusu olmaması.

Önümde bu kadarlık bir süre olduğuna değin sağlam bir inancım var; bundan fazlası için kendim hakkında kesin bir şey söylemeye kalkmak çok kafadan atılmış bir spekülasyon olur. Çünkü, daha fazla bir zaman olup olmayacağı her şeyden çok o ilk –diyelim– on yılın nasıl geçeceğine bağlı.

O yıllarda insan kendisini çok yıpratırsa kırkını aşamaz; genellikle o yıllarda yaşanan birtakım şoklara karşı gelebilecek kadar güçlüyse kişi, birtakım az ya da çok karmaşık fiziksel zorlukları yenebilirse, o zaman kırk ile elli yaş arasında yeni ve görece bir yol sürdürebilir.

Gene de, şu sıralar şu tür hesaplar yapmak olasız; –ancak ve ancak, beş ilâ on yılı kapsayan planlar yapılabilir, dediğim gibi. Kendimi esirgemek niyetinde *değilim*, duygulardan, zorluklardan kaçınmayı da düşünmüyorum uzun ya da kısa yaşamak sorun değil benim için. Ayrıca, sağlığımı örneğin bir hekim gibi idare edecek yeteneğim de yok zaten.

Böylece, en cahil bir adam gibi yolumu sürdürürken bildiğim tek şey var; *birkaç yıl içinde, bir yapıt oluşturabilecek çoklukta işi yapıp bitirmem gerek.* Çok fazla acele etmem zorunlu değil, zaten iyi de olmaz öylesi ancak, serinkanlılıkla ve sükûnetle dolu olarak, elimden geldiğince düzenli ve yoğun, olabileceğince özlü ve tutumlu çalışmam, çalışmam gerek. Dünya'nın beni ilgilendiren tek yanı var: Otuz yıl üstünde yaşadığım bu toprağa karşı

* "İyi kötü".

duyduğum belirli bir borç ve yüklendiğime inandığım bir görev; duyduğum bu şükran borcuna karşılık desen ya da resim olarak birkaç andaç bırakmak istiyorum geride –birtakım sanat akımlarının hoşuna gitmek için değil, gerçek, içten, insancıl duyguları dile getirmek için. İşte, yaşamdaki amacım bu. İnsan bir tek düşünce üstünde kendini böylesine yoğunlaştırdığında yaptığı her şey ona göre basitleşiyor, çünkü hiçbir şey karmakarışık, gelişigüzel yapılmış olmuyor, bütünüyle o belirli amaca yönelik oluyor. Çalışmalarım ağır gidiyor –hiç vakit yitirmemek için bir neden daha işte.. Guillaume Regamey ardında pek az ün bırakmış bir kişiydi sanırım (iki tane Regamey var, biliyorsun, Japonları gösteren tabloları yapan F. Regamey bu dediğimin erkek kardeşi) ama çok saygı duyduğum bir kişiliği varmış. Otuz sekiz yaşında ölmüş, ölümünden önceki altı yedi yılını tümüyle ve yalnızca resme vermiş. Bu dönemde yaptığı desenlerde kişiliğinin öyle kesin bir damgası var ki hemen ayırd ediliyor, ayrıca bunlar güç fiziksel koşullar altında yapılmış.

Birçoklarından biri o, çok iyiler arasında çok iyi biri.

Kendimi onunla kıyaslamak için anmıyorum adını. Onunla aynı düzeyde olduğum hiçbir zaman söylenemez, yalnızca bir örnek olarak söz ediyorum ondan –kendi kendisine olan egemenliği, esin kaynağına bağlı kalmakta gösterdiği enerji açısından; zor koşullar altında, sükûnetle çalışarak iyi işler başarmanın yolunu göstermiş biri olarak... Kendim için de aynı şeyleri düşünüyorum –yani, birkaç yıl içinde, tüm sevgimi, yüreğimi ortaya koyarak, enerjiyle çalışarak bir yapıt oluşturmalıyım.

Sandığımdan daha uzun süre yaşarsam, *tant mieux*, ama öyle olacağına güvenmiyorum.

Bu birkaç yıl içinde *bir şeyler yapılmalı!* Çalışmalarım konusundaki tüm tasarılarım bu düşüncenin denetimi altında. Hiç durmadan çalışmak isteğimi belki daha iyi anlarsın şimdi. Aynı zamanda, basit araçlar kullanmaya da kesin kararlıyım. Etüdlerimi birbirinden ayrı şeyler olarak görmediğimi, tüm yapıtımı her an bir bütün olarak gözümün önünde bulundurduğumu da anlayacaksın belki.

Lahey, Ağustos ortası, 1883

Sevgili Kardeşim,

Çeşitli davranışlarım arasında *uyum* olması gerektiğini neden anlamıyorsun, bilmiyorum. Keşke anlayabilseydin.

Resim söz konusu olduğunda, bakış açısındaki bir hatanın ne anlama geldiğini çok iyi bilirsin –yani, şu ya da bu ayrıntının yanlış çizilmesinden

çok daha başka, çok daha kötü bir şeydir. Hangi eğimin çok, hangisinin az olacağı bir tek noktadan belirlenir: Tüm kompozisyondaki objelerin yan planlarının sola doğru mu yoksa sağa doğru mu gelişeceği de..

İşte, yaşamda da buna benzer bir şey var.

Yoksul bir ressam olduğumu, daha yıllar yılı didinip çabalamam gerektiğini söylediğim an, günlük yaşamımı da *à peu près** bir çiftlik ırgatı ya da fabrika işçisi gibi ayarlamam gerek; öyleyse belirli olan nokta bu ve birçok şey *bunun* sonucu ve bütün sonuçları bir bütünün parçaları olarak göremediğimiz takdirde her birini kökünden koparıp atmak gerek... Başka koşullar altında yaşayan, dolayısıyla başka türlü davranabilen, davranması gereken ressamlar var elbette.

Yaşamı hakkında herkes kendisi karar vermek zorunda. Elime başka fırsatlar geçmiş olsaydı, değişik koşullar içinde bulunsaydım, kesinliği tartışılmaz birtakım olaylar gerçekleşmeseydi, davranışlarım da ona göre etkilenirdi elbet. Oysa şimdi, ve *à plus forte raison,*** bana ait olmayan bir hakkı –bu hak aslında doğal olarak benim olsa bile– kullanmamın kimi kişilerce küstahlık sayılacağını bir an olsun düşünseydim, bunun şöyle bir ima edilmesi bile, hayatta belirli bir rütbeye ulaşmış bazı kişilerle, kendi ailemden de olsalar, her türlü ilişkiyi kendi isteğimle kesmeme yol açardı.

Kabullenilmesi gereken olgu şu: Resim çalışmalarım dışında her şeye kapalı olmaya kesin kararlıyım. Ancak, aslında basit olup da ne yazık ki birtakım daha derin şeylerle bağlantısı olan bu konularda konuşmak benim için çok zor.

İnsanın ruhunda görev ile sevginin çarpışması kadar acı verici bir şey yok –hele ikisi de en yüce anlamda varsa... İkisi arasında *görevimi* seçtiğimi söylediğimde her şeyi anlıyorsun, değil mi?

Birlikte yaptığımız yürüyüş sırasında***söylenen basit bir söz, bu konuda bende kesinlikle hiçbir değişikliğin meydana gelmediğini, içimde bir yara olarak durduğunu ve duracağını, yerli yerinde kaldıkça kapanmayacağını gösterdi bana. Aradan yıllar geçse de, ilk günkü gibi olacak.

Son zamanlarda kendi kendimle nasıl bir savaş sürdürdüğümü anlıyorsundur umarım.

Vardığım sonuç şu: *quoi qu'il en soit,***** dürüst bir insan olarak kalmak için elimden gelen her şeyi yapacağım, *görevime* özellikle önem vereceğim.

Ondan***** hiçbir zaman kuşkulanmadım, şimdi de kuşkulanmıyo-

* Aşağı yukarı.
** Özellikle şimdi.
*** Theo, ağabeyinin uzun süredir beklediği ziyareti birkaç gün önce yapmış, Paris'e dönmüştü bu sırada.
**** "Ne olursa olsun".
***** "O" dediği birkaç yıldır birlikte yaşadığı kadın; Sien...

rum; dürüst ve haklı olanın dışında parasal hesapları olduğundan hiçbir zaman da kuşkulanmayacağım. Makul ölçüde dayanabileceği kadar dayandı, olanları başkaları abarttı. Öte yandan, bana karşı sevgi beslediğine değin kendi kendimi aldatmaya yönelik inançlarım olmadığını biliyorsun; o gün yolda konuştuklarımız aramızda kalacak. O zamandan beri birtakım şeyler oldu ki, belirli bir anda kesin bir "hayır" ile karşı karşıya kalmamış olsaydım, bir de onun yolunu tıkamayacağıma söz vermiş olmasaydım, hiçbiri meydana gelmezdi. Onun içindeki görev duygusuna saygım vardı, var; hiçbir aşağılık davranışı olmadığını biliyorum, bu konuda asla kuşkulanmayacağım ondan.

Kendimle ilgili olarak bildiğim bir şey de şu: Kişinin yaşamında en önemli şey görevinden dönmemesi, görevi konusunda uzlaşmaya girişmemesi.. Görev mutlaktır. Peki, ya sonuçlar? Onlardan sorumlu değiliz; ama görevimizi *yapmak mı yapmamak mı* seçiminden kesinlikle sorumluyuz. Varılan sonuç kullanılan araçları haklı kılar ilkesinin tamı tamına karşıtı bu dediğim.

Geleceğim konusunda söyleyebileceğim tek şey ise, o fincan ben bir yudum almadan önümden kalkmayacak.*

Öyleyse, "Fiat voluntas"**

Güle güle –yolun açık olsun– bir an önce yaz bana –geleceğe güvendiğime ve geçirdiğim mücadelenin yüzümde bir tek çizgide bile görünmeyeceğine inan.

Senin,
Vincent

Gene de, anlaman gereken bir şey daha var: Kararsızlığa kapılmama yol açacak her şeyden kaçınmalıyım, dolayısıyla bana onu hatırlatabilecek herkesten ve her şeyden uzak durmalıyım. Bu düşünceye sıkı sıkı tutunmasaydım, bu yıl bunca kararlı olamazdım, eminim. Ve görüyorsun ya, işin içyüzünü hiç kimseye belli etmemeyi başararak sürdürüyorum kararlılığımı...

Drente, Hollanda, Eylül ortası, 1883

Sevgili Theo,

Burada birkaç gün geçirdim, çeşitli yönlerde dolaştım ya, artık yerleşti-

* İncil'den.
** "İstediğiniz gibi olsun."

ğim mahalle hakkında daha geniş bilgiler verebilirim sana. Buralarda yaptığım ilk yağlıboya etüdün bir müsveddesini ekliyorum mektuba. Fundalıkların orada bir kulübe... Yalnızca otlardan, sopalardan yapılmış bir kulübe... Bunların aşağı yukarı altı tanesinin içini de gördüm, onlardan yaptığım etüdleri de ilerde göndereceğim.

Bu kulübelerin dışlarının alacakaranlıkta ya da tam gün batımından sonraki görünümlerini sana anlatmanın en iyi yolu, Jules Dupré'nin bir resmini hatırlatmak... Yanılmıyorsam Mestag'a ait bir resim bu, iki kulübe, yosun tutmuş damları hafif puslu akşam karanlığının egemen olduğu gökyüzünde çok derin tonlarla belirginleşen...

Burada da aynen öyle... Sonra, kulübelerin bir mağara kadar karanlık olan içleri de çok güzel. İrlanda'da yüksek yaylalarda çalışan kimi İngiliz ressamların desenlerinde, burada gördüklerimin en gerçeğe yakın resimlerini görmüştüm.

Alb. Neuhuys da aynı etkiyi yaratıyor; ama belki gerçeği ilk bakışta göze göründüğünden daha şiirsel yapmış o... Gene de, temelde doğru ve gerçek olmayan bir tek çizgi çizmemiş.

Açık havada harika figürler gördüm –ciddilikleri ölçüsünde çarpıcı... Örneğin kadın memesinin bir belirli sallanışı vardır ki, cinsel duyguların tam tersini kabartır insanın içinde; eğer kadıncağız yaşlı ya da hastalıklıysa kimi kez, acıma ya da saygı uyandırır. Burada hemen hemen her şeyi kapsayan melankoli de sağlıklı cinsinden, tıpkı Millet'nin desenlerinde olduğu gibi. Buranın erkekleri dizden pantolon giyiyorlar iyi ki, böylece bacaklarının biçimi daha iyi görünüyor, devinimleri de daha anlamlı oluyor.

Dolaşmaya çıktığımda içimde yeni duyumlar, yeni duygular uyandıran pek çok şey hakkında sana biraz fikir verebilmek için bir şey söyleyeceğim: Buralarda, erkekler, kadınlar, çocuklar ya da siyah beyaz atlar tarafından çekilen turba mavnalarını *fundalıkların ortasında* görebilmek olası! Hollanda'da Rijswijk kıyısındaki yedek yolda çekilenler gibi hani...

Fundalıklar harika. Brabant'ta olanlardan çok daha güzel koyun sürüleri, çobanlar gördüm.

Tuğla ocakları, Th. Rousseau'nun *Ortak Halk Fırını* tablosundakine benziyorlar az çok. Bahçelerde, yaşlı elma ağaçlarının altında ya da ekilmiş lahanalar ile kerevizlerin arasında bulunuyor bunlar. Birçok yerde arı kovanları da var. Çoğu insanın yüzünden sağlıklı olmadıkları belli oluyor; buralar pek sağlıklı değil anladığım kadarıyla; içme suyunun kötülüğünden olabilir bu. On yedi yaşlarında falan, ya da belki daha genç birkaç kız gördüm ki canlı ve güzel görünüyorlar, ama genellikle çok erken yaşta soluyor, çöküyor bura kadınları... Ama bu, kimilerinin gövdelerinin soylu görünüşünü değiştirmiyor, yakından baktığında çok çökmüş olsalar da..

Köyde Meppel'e, Dedemsvaart'a, Coevorden'e ve Holland'a, Veld'e giden dört beş kanal var.

Tekneyle bunlardan birinde yol aldığında, şurada burada ilginç değirmenler, çiftlik bahçeleri, eski iskeleler ve her zaman, dur-durak bilmeyen mavnaların gidip gelişlerini görüyorsun.

Bura insanlarının özellikleri üstüne bir fikir vermek için bir şey daha ekleyeyim –geçende o dediğim kulübenin yağlıboya resmini yaparken iki koyunla bir keçi gelip evin damında gezinmeye koyuldular. Keçi en üste çıkıp baca deliğinden içeri baktı. Damdan gürültüler duyan evin kadını, koşarak dışarı çıktı ve elindeki süpürgeyi söz konusu keçiye fırlattı, bizimki de bir dağkeçisi çevikliğiyle atlayıp kaçtı.

İyice gezip gördüğüm iki minik köyün adları Sanddrift ve Blacksheep bu anlattığım olay da orada geçti. Birkaç başka yere de gittim bu arada. Buraların nasıl kendine özgü bir havası olduğunu anlamışsındır herhalde... Hogeveen sözde bir kasaba ama çok yakınında çobanlara rastlıyorsun, demin sözünü ettiğim açık hava fırınlarını, turba kulübelerini, vs. görebiliyorsun.

*Kadını ve çocukları üzüntüyle düşünüyorum sık sık,** hiç değilse geçinebilecekleri bir gelirleri olsaydı... Of, aslında hepsi kadının kendi kabahati... diyebilirim... çok yanlış da olmaz bu. Gene de, korkarım çekeceği sıkıntılar işlediği suçtan çok daha büyük olacak. Karakterinde bozukluk olduğunu başından beri biliyordum, zamanla düzeleceğini ummuştum.. Ama şimdi, bir süre görüşmedikten sonra, onda gördüğüm kimi şeyler üstünde düşünüyorum da, zaten düzelemeyecek kadar ileri gitmişti gibi geliyor.

Bu da, içimdeki acıma duygusunu çoğaltıyor ve melankolik bir duyguya dönüşüyor sonunda, tümüyle yok etmek elimde değil.

Theo, fundalıkların orada, kucağında ya da memesinde bir bebe olan, onun gibi bir kadın gördüğümde gözlerime yaşlar doluyor. Onu anımsıyorum, onun zayıflığını; kadının üstünün başının dağınıklığı da benzerliği artırıyor.

Onun iyi bir insan olmadığını biliyorum. Böyle davranmaya hakkım olduğunu da biliyorum. Artık orada *kalamayacağımı,* onu yanımda buraya getiremeyeceğimi, yaptığımın doğru ve aklıbaşında olduğunu, daha ne dersen de, hepsini biliyorum. Gene de, her şeye karşın, öyle bitkin, hasta, sıska bir kadın gördüm mü sanki böğrüme bir bıçak saplanıyor, yüreğim içimde eriyor. Yaşam nasıl da acıklı.. Bununla birlikte, insan melankoliye kaptırmamalı kendini, başka yerlerde avuntu aramalı, en iyisi çalışmalı, çalışmalı... Kimi kez, bana azıcık huzur veren bir inanç var: "Felaketler benim başımdan da eksik olmayacak!"

Tanrı'ya emanet ol. Bir an önce yaz bana. İnan bana.

Vincent

* Vincent, Drente'ye taşındığında Sien'den ayrılmıştı.

New Amsterdam, Eylül sonu, 1883

Sevgili Theo,

Bu kez, Drente'nin en uzak köşesinden yazıyorum sana; bitmez tükenmez bir mavna yolculuğundan sonra geldim buraya. Çevredeki kırsal görünümü gerektiği gibi tanımlamama olanak yok; bunu yapmak için bendeki sözcükler yetmez... Kanalın iki kıyısını, kilometrelerce uzanan Michel ya da Th. Rousseau, van Goyen ya da Ph. de Konick tabloları olarak gözünün önüne getirmeye çalış.

Düz planlar ya da kalın çizgiler olarak renkler, ufka yaklaştıkça, gittikçe daralıyor.. Şurada burada, bir turba barakası, bir küçük çiftlik, bir küme sıska ağaçla vurgulanıyor.. Her yer turba tepecikleriyle dolu; ikide bir geçen turba yüklü ya da bataklıklardan toplanmış sazlarla yüklü mavnaların yanından geçiyorsun. Orada burada sıska, uçuk renkli inekler, birçok koyun –domuzlar da– var. Arada bir ortaya çıkan figürlerin etkileyici bir özellikleri var; kimi kez derin bir tat veriyor insana. Örnekse, mavnada oturan bir kadın resmi yaptım, saçındaki altın tarakların üstüne, yasta olduğu için, siyah tül örtmüş bir kadın.. Sonra, bir de kucağında bebesiyle bir başka kadın resmi.. Bu ikincisinin başında mor bir şal var. Kemik gelişmeleri bozuk olan çok tip var aralarında, fizyonomi olarak domuza ya da kargaya benzeyen.. Ama, arada bir, dikenler arasından boynunu uzatmış bir zambağa benzeyen figürler var ki...

Bu yolculuğumdan çok hoşnutum, kısacası, çünkü gördüklerimle doldu, taştı içim. Bu akşam, fundalıklar anlatılamayacak kadar güzeldi. Boetzel albümlerinden birinde tamı-tamına aynı etkiyi yaratan bir Daubigny var. Gökyüzü, tanımlanması olasız incelikte, uçuk bir eflatunî beyaz.. Koyun postlarına benzeyen ak bulutlar yoktu şurada burada, çünkü bunlar çok daha sıkı sıkıydı ve tüm gökyüzünü kaplıyordu, bir yandan da az çok parlak, göz yakan eflatunlar, griler, beyazlar ve yırtılmış gibi bir yerde ışıldayan bir mavi.. Sonra, ufukta, pır-pır eden bir kızıl çizgi... Hemen altında çok koyu kahverengi bir bozkır ve parlak kırmızı çizgiye yaslanmış birkaç alçak damlı kulübe... Akşamları bozkırın, İngilizlerin 'weird' (ürkünç) ya da 'quaint' (kendine özgü, garip) olarak niteledikleri bir havası oluyor. Don Kişot'unkileri andıran değirmenler, ya da kalkma köprülerin kocaman, garip, hantal gölgeleri, titrek akşam gökyüzünün üstüne fantastik siluetler çiziyorlar. Böylesi bir köy, akşam saatlerinde, aydınlanmış pencerelerin yansımaları, sulara ya da çamurlu birikintilere düştüğünde, kimi kez çok cana yakın oluyor.

Hoogeveen'den yola çıkmadan önce, orada da birkaç yağlıboya etüd yaptım, bunların arasında damı yosun tutmuş bir çiftlik evi de vardı. Furnee'den boya getirtmiştim ya, hani... Çünkü, senin de mektubunda yazdığın gibi, kendimi tümüyle çalışmalarıma verirsem, kendimi işin içinde yiti-

rirsem, havamın değişeceğine inanmıştım. Gerçekten de epeyce düzeldim.

Gene de kimi kez –hani senin Amerika'ya gitmeyi düşündüğün anlar gibi– ben de Doğu Hint Adaları'na asker yazılmayı düşünüyorum. Ama bunlar son derece boğucu, kasvetli anlar, her şeyin üstüne üstüne yıkıldığına inandığın... O sırada sessiz bozkırı görebilmeni isterdim –benim penceremde gördüğüm manzarayı... Çünkü yatıştırıyor insanı bu görünüm, içini iman ve tevekkülle dolduruyor, ciddi çalışma ilhamı veriyor. Mavnadayken birkaç etüd çizdim, sonra da bazı yağlıboyalar yapmak için burada kaldım. Zweloo'nun oldukça yakınındaydım, birçokları gibi Lierbermann da bulunmuş orada. Ayrıca, çok eski, büyük, tezekten yapılma kulübelerin bulunduğu bir yer de var; kimi kulübelerde ahırla oturma odasının arasında bölme bile yok. İlk iş oraya gitmeye niyetliyim bu günlerde.

Ne derin bir huzur, genişlik, büyük sükûnet var bu kırlarda! Bildik dünya ile kendin arasında millerce ve millerce uzanan Michel'ler olduğunda gerçekten duyabiliyorsun bunu ancak. Şimdilik sana temelli bir adres veremiyorum, çünkü önümüzdeki birkaç gün nerede olacağımı kesinlikle bilmiyorum. Ama 12 Ekim'e kadar *Hoogeveen'e dönmüş olacağım*, sen de mektubunu her zamanki tarihte oradaki eski adrese gönderirsen, on ikisinde Hoogeveen'e vardığımda orada bulurum.

Şimdi bulunduğum yer New Amsterdam.

Babam on guldenlik bir posta havalesi göndermiş; bu, senin yolladığın paraya eklenince, artık biraz resim yapabilmeme olanak sağlayacak.

Şimdi kaldığım handa uzun bir süre için yerleşmek istiyorum –o dediğim eski, büyük, tezekten yapılma kulübelerin olduğu yere buradan kolaylıkla gidebileceksem tabii; çünkü orada hem ışığın daha iyi olduğunu sanıyorum, hem de yer daha geniş. Sözünü ettiğin o yağlıboya resim var ya, hani o İngiliz'in yaptığı, hani sıska bir kediyle küçük bir tabut gösteren; ressama ilham o karanlık odada gelmiş olabilir ama aynı yerde resmi yapmış olması çok uzak bir olasılık... Çünkü çok karanlık bir odada çalışırsan resmin renkleri çok açık oluyor genellikle ve tuvali ışığa çıkardığında tüm gölgelerin çok zayıf olduğunu ayrımsıyorsun. Bir kere başıma geldi böyle bir şey –ahırın içinde oturup açık kapısını, kapıdan görünen bahçeyi yaptığımda...

Yani, söylemek istediğim şu ki, burada o engeli ortadan kaldırma olasılığı da var. Çünkü, iyi ışık alan, kışın ısıtılabilecek bir oda bulabileceğimi sanıyorum. İşte böyle, evladım, sen artık Amerika'ya gitmeyi, ben de Harderwijk'e yazılmayı* düşünmediğimize göre, umarım işlerimiz yavaş yavaş yoluna girer.

C.M.'nin** hiç ses vermemesi konusunda ileri sürdüğün açıklama doğru olabilir, kabul, ama kimi kez de insanlar, bile isteye dikkatsizlik yaparlar.

* Gönüllü askerliğe yazılınan yer.
** Amcası C.M. Van Gogh.

Sayfanın arkasında birkaç çiziktirme göreceksin. Epeyce geç olduğu için hızlı hızlı yazıyorum.

Buralarda birlikte yürüyüşlere çıkmamızı, birlikte resim yapmamızı ne kadar isterdim! Yöreyi çok seveceğine, buranın senin de aklını çeleceğine inanıyorum. Tanrı'ya emanet ol. İnşallah sağlığın da şansın da iyi gidiyordur. Bu son gezide hiç durmadan seni düşündüm. Ellerini sıkarım,

Senin,
Vincent

*Drente, Ekim sonu, 1883**

Sevgili Kardeşim,

Düşüncelerim hep seninle dolu, bu yüzden bunca sık yazıyorum herhalde.

Ayrıca, izlenimlerim daha kesinleşti, düşüncelerim daha bir toparlandı, her şey yavaş yavaş yerine oturuyor, daha elle tutulur hale geliyor. Bu nedenle sakin bir havada yazabiliyorum sana. Bir kere, Goupil'dekilerle** iyi geçinmeyi sürdürebileceğine pek ihtimal vermiyorum. Öylesine büyük bir işyeri ki, insanın artık olan bitene katlanamayacak duruma gelmesi, yozlaşmanın *her yana* yayılması uzun bir zaman sürebilir elbette. Ama bana bak, yozlaşma dönemi epeydir sürüyor bana sorarsan, ve artık çok ileri gittiğini öğrenirsem şaşmam.....

(Burada, daha önce Goupil'den ayrılmış kimi kişilerden söz eden bir paragraf atlanmıştır.)

Her neyse, aslında çalıştığın yerin koşullarından –sorunun olumsuz yönlerinden– söz etmek istemiyorum; bütün bunları bir yana bırakarak, işin içindeki tek olumlu konu üstünde bir şeyler söylemek istiyorum.

Hiç de önemsiz saymadığım birtakım şeyler oldu sana. Zola'nın kitaplarını –ki, bana sorarsan zamanımızın en iyileri arasındadır bunlar– birçok kişiden daha iyi ve daha değişik biçimde okudun.

Bir keresinde bana, "*Pot-Bouille*'deki o adam gibiyim" demiştin; ben de karşılık olarak demiştim ki: "Hayır, öyle olsaydın, kendine daha başka bir iş seçmen iyi olurdu, ama sen ondan daha derinsin, hattâ iş adamı olabileceğine bile pek inanamıyorum; aslına bakarsan derinlerinde bir sanatçı görüyorum, gerçek bir sanatçı."

Ruhsal açıdan, aramadığın ama seni derinden hırpalayan duygulanmalar geçirdin; şimdi de bunun sonucu olan olaylar bir yönde gelişiyor. Neden? Nereye? Benzer bir iş yaşamının yeniden başlamasına doğru mu? Benim kesin düşücem şu ki –hayır– ondan daha derin bir şeyler var. Değişmelisin, evet, ama genel bir yenilenme olmalı bu, eskinin bir tekrarı değil. Geçmişte yaptıkların yanlış değildi, hayır. Geçmişte olduğun gibi olmak zorundaydın; o geçmiş doğruydu. Ama bu demek midir ki o geçmiş yalnızca bir hazırlık, bir temel, bir tür eğitim olamaz? İlle de yaşamının kesin çizgisi olması gerekir mi? Bence ilk dediğim doğru. Neden öyle olmasın?

Bana kalırsa olgular o denli açık-seçik ki, senin için bile apaçık ortada olması gereken bir konuda benim fazladan bir şey söylemem gereksiz. Ayrı-

* Bu mektupta kesintiler yapılmıştır.
** Theo, Goupil'den ayrılıp ressamlığa başlamayı düşünüyordu o sıralar.

ca, son zamanlarda bende de bir değişiklik belirmesi oldukça ilginç bir rastlantı gibi geliyor bana.

Şu sırada, kafamı öylesine tümüyle saran, düşüncelerimi düzene koyan, kesinleştiren, yenileyen, genişleten bir çevre içinde bulunmam... Şu sessiz, ıssız bozkırla dolu olarak oturup sana yazabilmem... Tam da şu sırada içimde iyiye doğru bir değişmenin başlangıcını hissediyorum. Tam olarak gerçekleşmedi daha, ama yapıtlarımda öyle şeyler görüyorum ki çok kısa bir süre öncesine kadar yoktular. Yağlıboya yapmak da daha kolay gelmeye başladı. Şimdiye değin elimin değmediği bir sürü yeni şeyler denemek için can atıyorum. Koşulların henüz belirsiz olduğunu, burada uzun süre kalabilme olasılığının kesinlikten uzak olduğunu biliyorum. Sırf senin içinde bulunduğun koşullar yüzünden benim de durumum değişebilir. Bu her ne kadar beni üzerse de, aşırı bir tepkiyle karşılayacak değilim.

Gene de, gözümün önünde güzel bir gelecek canlandırmaktan kendimi alamıyorum –ben artık yalnız olmayacağım, ikimiz birlikte, ressam olarak bir arada çalışarak, dost olarak, bir arada yaşayacağız...

Bu düşünce tüm çekiciliğiyle dönüp dolaşıyor kafamda. Patırtısız gürültüsüz, ortalığı fazla karıştırmadan, tıpkı "une revolution qui est, puisqu'il faut qu'elle sout"* gibi gerçekleşebilmeli bu. Hepsi bu kadar işte –son diyeceğim şu ki, bir süre sonra ikimizin burada birlikte olması hiç şaşırtmayacak beni. Bunun olabileceğini iliklerimde duyuyorum, hem de bir köşeden bir köşeye yuvarlanan bir turba parçasından daha fazla dikkat çekmeden... Bir an sonra yeniden kıpırtısız kalır turba parçası, kimse şu kadar bile farkına varmaz olayın.

Ancak, insanoğlunun kökleri var; köklerin bir yerden başka bir yere aktarılması –yeni ekildiği toprak daha verimli olsa bile– acı verebilir.

Ama o toprak daha mı iyi ???? Eski çağların püritenleri neydiyse, günümüz toplumunda ressamlar da o... Aynı durumdalar.

Saçma, yapay bir dindarlık ya da yobazlık değil söz konusu olan; tersine son derece basit ve sağlam bir şey. Şimdi özellikle Barbizon Ekolü'nden** ve kırsal yaşamı resimlemek eğiliminden söz ediyorum. Sende, insan olarak, Paris ile bağdaşamayan bir yan görüyorum. Bunun üstünden kaç yıllık bir Paris geçti bilemiyorum –yüreğinin bir bölümü orada kök salmış, kabul ediyorum bunu da– ama, gene de bir şey, bir je ne sais quoi*** var ki içinde, hâlâ bakir..

Senin sanatçı yanın işte o. Şimdilik zayıf görünüyor –daha yeni yeni tomurcuklanıyor, ama tomurcuklar tez çoğalır, tez büyür.

* "Var olması gerektiği için varolan bir devrim".

** Aynı yüzyılın başlarında Fontainebeaux Ormanı'nda ya da yakınlarında birlikte çalışmış bir grup ressam.

*** Elle tutulmayan bir şey.

Bana kalırsa eski ağaç gövdesi fazla yarılmış ve derim ki, tümüyle yeni bir yönde tomurcuk salman gerek, yoksa korkarım ağacının gövdesi gerekli canlılığı gösteremeyecek. Bana öyle geliyor en azından –sen başka türlü mü düşünüyorsun?

Üstelik, ressam olduğun *takdirde*, bunun temellerini önceden niyetlenmeden de olsa kendi elinle atmış olacaksın ve ilk kez olarak seninle aynı yolda yürüyen dostların; belirli, edinilmiş bir yerin olacak. Birlikteliğimizin benim çalışmalarım üstünde de doğrudan doğruya bir etkisi olacağına inanıyorum, çünkü eksikliğini duyduğum şey bir sürekli yakınlık, resimlerim konusunda bir yüreklendirme, resimden anlayan biriyle görüş ve düşünce alışverişi.. Bu dediklerimden onca uzun süre uzak kaldım ki, bir uyarıcıya gereksinmem olduğunu hissediyorum.

Öyle çok tasarı dolanıyor ki kafamda, herhangi birini tek başıma gerçekleştirme çabasına girişmeyi göze alamıyorum –sense kısa sürede bunların ne olduklarını, ne anlama geldiklerini çözümlersin. Öyle olmasın isterdim ama, ne yazık ki, yapıtlarım hakkında söylenenler, kişi olarak bıraktığım izlenim konusunda son derece duyarlıyım. Bana güvenmeyenlerle karşılaştığımda, tek başıma kaldığımda, elimi kolumu bağlayan bir tür boşlukta hissediyorum kendimi. Bu halimi tam da anlayabilecek kişisin sen –en ufak bir iltifat, övgü istemiyorum, birileri gelip beğenmedikleri işlerime bakıp 'beğendim' desinler istemiyorum; hayır, istediğim, kötü bir iş karşısında bozum olmayacak, gerçek, akıllı bir içtenlik... İstediğim, yaptığım bir iş altı kez kötü çıkarsa ve ben cesaretimi yitirmeye başladığımda, 'şimdi yeniden, yedinci kez denemelisin' diyebilecek biri... Gereksindiğim ve onsuz yapamayacağım yüreklendirme nedir, anlıyorsun ya... Sanıyorum sen bunu çok iyi anlarsın ve bana sonsuz yardımın dokunur.

Üstelik, senin kolaylıkla yapabileceğin bir şey bu, özellikle sen de aynı konumda olursan. Birbirimize yardımcı olurduk, çünkü ben de, kendi payıma, senin bana yapacağını sana yapardım ki bu çok önemli bir şey. İki insan birbirine inanmalı, işin *yapılabileceğini*, yapılması *gerektiğini* hissetmeli... Böylece ikisi de son derece güçlü olabilir. Her ikisi de birbirini yüreklendirmeli, desteklemeli. İşte, sanıyorum ki sen ile ben birbirimizi iyi anlayabilirdik.

Sen de ressam olmasaydın bunu yapabileceğinden emin değilim. Tek engel şüphe –ki insanlar genellikle şüpheyi besliyorlar. Örnekse, Tersteeg'i al. Doğuştan şüpheci bir adam, inanmak nedir bilmiyor bile.

Buna karşılık, Millet, tam bir *inanan* tip. Sık sık "foi de charbonnier"* deyimini kullanmış –oldukça da eski bir deyim bu aslında. İnsan ne denli uygar olursa olsun, kentli değil, köylü kişi olmalı. Tam iyi anlatamıyorum

* "Maden işçisinin imanı".

bu dediğimi. İnsanda öyle bir *je ne sais quoi* olmalı ki, dilini tutsun ama eyleme geçsin –konuştuğunda bile bir sakınması olsun... Yineliyorum: Onu doğrudan doğruya eyleme sürükleyen bir içsel sessizliği olsun. İnsan ancak bu yolla büyük şeyler başarır. Neden mi? Çünkü 'ne olursa olsun' diyen bir duygu vardır içinde. Yalnızca çalışır –sonrası ne? Kimbilir–

Seni aceleye getirmek istemiyorum. Demek istediğim tek şey: Doğaya karşı çıkma. İstediğim saçma-sapan bir şey değil. İnsanın akla yakın bir yolla, tümüyle parasız değil ama pek az bir parayla –sırf yiyecek ve yatacak bir yer için gerekli parayla– başlayabileceğine değin ufak da olsa bir umut var içimde. Ortalığı hepten altüst edecek bir olaya yol açmak istememekle birlikte, en küçük bir olasılık varsa eğer, derim ki:

"O minik ışık noktasının, o ufacık olasılığın peşinden git, yol önünde uzanıyor –izle o yolu– başka her şeyi bir yana at. Tüm dış ilişkilerini kes demek istemiyorum; o ilişkilerini sürdürmelisin eğer inancına kesinlikle bağlı kalır, *ressam olacağım* kararını hiç sarsmazsan... O zaman şunun bunun senin hakkında ne konuştuklarına aldırmazsın bile."

O zaman kendini denizden çıkmış balık gibi hissetmezsin bence, tam tersine, anayurduna dönen biri gibi olursun, derin bir sükûnete kavuşursun –ressam olabilme konusunda, yeni bir iş bulma konusunda çok daha emin hissedersin kendini, Goupil'de çalıştığın süre içinde olduğundan daha da emin olursun kendinden.....

(Burada Theo'nun resim stilinden ve Vincent'in ressam olarak kardeşine inancından söz eden iki paragraf atlanmıştır.)

Sen ressam *olmamaya* karar verirsen benim işlerim ne yönde gelişir, şimdiden bir şey söyleyemem. Paris'te bir iş bulabilmem söz konusu olursa, o işi kabul etmek zorunda kalırdım elbette, çünkü, yoksa babamla uzlaşmak zorunluluğu ortaya çıkardı; evde yaşayabilmem, bir süre Brabant'ta çalışabilmem için. Ama sana bir şey söyleyeyim mi, şu sırada hiç mi hiç istemiyorum böyle bir şey. Yalnızca çalışmalarımı ve seninle ilgili kurduğum tasarıları düşünebiliyorum. İradesi olan bir adamsın, iyi, zeki, parıl parıl bir kafa, dürüst bir yüreğin var. Ressam olman için hiçbir engel yok bence, bir süre dayanabilirsen eğer. Ve yineliyorum, benim kendi çalışmalarım için kesin bir uyarıcı olursun.

Bugün, bir patates tarlasını süren sabancıların ardından yürüdüm bir süre... Saban sürenlerin arkasından kadınlar gidiyordu, şurda-burda kalan birkaç patatesi toplamak için.

Dün senin için çiziktirdiğim tarladan oldukça değişikti bu. Garip bir şey var burada –her şey hep aynı, ama gene de yeterince çeşitlilik var, tıpkı aynı türde çalışan ressamların aynı konuda olup da gene de birbirinden farklı olan resimleri gibi... Ah, burası çok başka bir yer... Ve *öylesine* sessiz, *öylesine* huzurlu... "Huzur"dan başka bir sözcük bulamıyorum burası için. Çok şey de söylesem, az şey de söylesem, hepsi aynı, hiç farketmez. Yepyeni bir şey istemek sorunu bu, bir yerde kendi kendini yenilemeye girişmek söz konusu –çok da basit bir biçimde, tek bir düşünceyi hiç aklından çıkarmayarak yalnızca: *Ça ira.**

Hiç derdin, sıkıntın olmayacak demiyorum; bizim gibilerin hiçbir işi rahat yürümez. Ama her zaman şunu duymalısın içinde: "Bana en yalın görüneni yapıyorum –yalın olmayan her şeyi silip attım yaşamımdan; kenti istemiyorum artık, kırsal yerleri istiyorum; büroda oturmak istemiyorum, resim yapmak istiyorum." Hepsi bu işte. Ama bir iş adamı gibi yaklaşmak gerek olaya, daha derin olmasına karşın, evet, çok daha derin olduğu halde elbette, her düşünceni tümüyle bunun üstünde yoğunlaştırman gerek.

Bundan böyle kendini de beni de ressam olarak görmelisin. Tasalar olacak, engeller çıkacak, ama *her zaman bizi öyle düşün –yapıtlarını önünde gör.* Bir doğa parçasına bak ve şöyle düşün: *Bunun* resmini yapacağım. Bir tek sabit fikre ada kendini: Ressam olmak.

Ve birdenbire, insanlar, en yakın dostların bile, az çok yabancı gelmeye başlayacak. Kafan başka şeylerle dolu olacak da ondan. Birden diyeceksin ki, Allah kahretsin, düş mü görüyorum? Yanlış yoldayım, hani stüdyom nerede, fırçam nerede? Bu gibi düşünceler çok derindir; elbette başkalarına

* "Bu iş yürüyecek."

ya pek az şeyler söyler insan ya da hiçbir şey söylemez bunlar hakkında. Bu konularda birinden öğüt istemek yanlış olur, sana hiçbir ışık tutmaz çünkü...

Şimdi, resim alım-satımıyla uğraşanların birtakım önyargıları vardır. Senin bunlardan tümüyle kurtulamamış olman olasılığı var; özellikle de resim yapma yeteneğinin doğuştan olduğu düşüncesi –peki, doğşutan olsun, ama herkesin sandığı gibi bir şey değil bu; insanın elini uzatıp *yakalaması* gerek kendi yeteneğini –ve bu yakalama işi oldukça zordur –yeteneğin kendiliğinden ortaya çıkmasını beklemek yanlış. Evet, içinde bir şeyler olacak elbet, ama milletin ileri sürdüğü gibi bir şey değil. Çalışmakla kusursuzluğa varılabilir: İnsan resim yapa-yapa ressam olur. Biri ressam olmak istiyorsa, bu işten büyük zevk alıyorsa, senin duyumsadıklarını duyumsuyorsa, istediğini yapabilir. Ancak, dertler, sıkıntılar, düş kırıklıkları da eksik olmayacak, melankolinin, çaresizliğin ağır bastığı dönemler, vs. Ben böyle düşünüyorum. Ve birden içime öyle sıkıntı bastı ki, unutabilmek için bir şeyler çiziktirmek zorunda kaldım. Bağışla beni, bu konuda artık bir şey yazmayacağım, değmez çünkü.....

Dış dünyaya karşı öyle çok cesaret, öyle çok enerji, öyle çok sükûnet göstermek zorundayız ki... Olayları en sıkıcı yanlarından ele almamalıyız ,anlıyorsun ya... Ciddi dertlere karşın neşeli kalmamız gerek, hani senin sözünü ettiğin o İsveçliler gibi, Barbizon ustaları gibi. Her şeye karşı gerçekçi, enerjik, ayrıntılı bir tavır almamız gerekecek, kuşkuya, düşlere ya da kararsızlığa kapılmayacağız. Çok hoşuma giden bir tasarı bu, dünyada beni bunun kadar memnun edebilecek bir tasarı düşünemiyorum.....

(Burada, mektubun konusunu yeni baştan özetleyen birkaç paragraf atlanmıştır.)

Evet, büyük bir riziko söz konusu, biliyorum, ama ne sen ne de ben bazı şeyleri göze almaktan korkacak kişiler değiliz. İyice düşün üstünde ve ne olursa olsun, bir an önce yaz bana. Hoşça kal, evladım, ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent

Nuenen, Hollanda, Haziran/Temmuz 1884

Sevgili Theo,

Mektubun ve içindeki 200 frank için candan teşekkürler.

Breitner hakkında iyi haberler almaktan sevindim. Onun konusundaki son izlenimlerim pek iyi değildi, biliyorsun. Atölyesinde gördüğüm o üç büyük tuvalde, gerçekler dünyasında olsun, hayaller dünyasında olsun bulunabilecek en ufak bir şeye rastlamamıştım doğrusu. Ama o sırada üstünde

çalışmakta olduğu birkaç suluboya –kum tepecikleri arasında atlar– daha eskiz görünümünde olmalarına karşın tuvallerden çok daha iyiydi. Bunlarda gördüklerime dayanarak, senin sözünü ettiğin o resmin iyi olduğunu çok iyi anlayabiliyorum. Desinatörler Derneği'ne gelince, bir kere, açıkçası, tümüyle unutmuştum o konuyu, son yağlıboyalarıma daldığımdan. İkinci olarak, mektubun sayesinde hatırladım ama, pek de hevesli olmalığımı anladım. Geçen yaz da söylemiştim ya sana, üyelik başvurumun geri çevrilmesinden başka bir şey bekleyemem. Gerçi böylesi bir geri çevrilme, bir *daha-ki* yıl kabul edilebilmem için gerekli bir ön adım olabilir, belki de bu yüzden bir *raison d'être*'i* vardır.

Üstelik, tümüyle unutmuş olduğum için, elimde bir tek suluboya resim bile yok. Bu yıl başvurmak için zaten çok geç kalmadıysak, acele birkaç tane yapmaya başlamam gerekecek.

Şu günlerde yeniden iki büyük yağlıboya etüde daldığımı –dokumacılarla ilgili iç mekân çalışmaları– hiç de suluboya ile uğraşmak havasında olmadığımı anlarsın. Özellikle, Lahey'deki beylere bir kez daha başvurursam yeni anlaşmazlıklar çıkabileceğini göz önüne alırsak...

Dokumacılarla ilgili bu iki yeni çalışmama gelince, birinde tezgâhın bir bölümü, bir figür ve küçük bir pencere görünüyor.

* Varolma nedeni.

Öteki de gene bir iç mekân. Sarımtrak çimenlere bakan üç küçük penceresi var; bu renk, tezgâhta dokunmakta olan bezin mavisiyle ve dokumacının daha değişik bir mavi olan gömleğiyle karşıtlık yaratıyor.

Son günlerde doğada bana en çarpıcı gelen şeyin resmine başlamadım henüz, çünkü elimde iyi bir model yok. Yarı olgun mısır tarlaları şu sıralar koyu altınımsı bir tondalar, kızıllar, bronzumsu renkler de var. Gökyüzünün kırık kobalt tonuyla yan yana geldiğinde müthiş bir etki oluşturuyor.

Şimdi böyle bir geri planın üstüne kadın figürleri getir gözünün önüne: Kaba-saba, enerjik, yüzleri, kolları, ayakları güneşten bronzlaşmış, sırtlarında tozlanmış, kaba kumaştan indigo renkli giysiler, kısa kesilmiş saçlarının üstünde baret biçiminde kara başlıklar; çalışacakları yere giderken, mısırların arasından, kızılımsı eflatun, tozlu, dar bir patikadan geçiyorlar, sırtlarında çapalarını, kimi kez kollarının altında bir somun kara ekmek, bir kavanoz ya da pirinç çaydanlık taşıyarak. Son zamanlarda bu konuyu tekrar tekrar, ama bir sürü çeşitlemeyle birlikte, görüyorum. Ve inan ki son derece etkileyici.

Hem çok zengin, hem aynı zamanda çok ciddi ve yalın; ince bir sanatsallığı var. Kafayı iyice sardırdım buna.

Oysa, boya faturam o kadar yükseldi ki, yeni büyük boy çalışmalara girişmekten kaçınmam gerek, özellikle model açısından da büyük bir masraf kapısı açacağı için... Ah, tam istediğim tipte, uygun modeller bulabilsem! (Kaba, düz suratlar istiyorum, dar alınlı, kalın dudaklı, keskin hatlar değil, ablakça, Millet'ninkileri anımsatan yüzler ve de aynen o dediğim giysiler.)

Her şeyin tamı-tamına ve büyük dikkatle yapılması gerek, giysilerin renginden şaşmamak şart çünkü asıl etkiyi yaratan kırık indigo tonuyla kırık kobalt arasındaki benzerlik ve bunun, mısırların kızılımsı bronz rengi içindeki gizli turuncularla vurgulanması...

İyi bir yaz etkisi uyandıracak bir resim olabilir bu. Yazı anlatmak kolay değil bence; genellikle, hiç değilse çoğu kez, yaz etkisini yaratmak ya olasız, ya da sonuç çirkin oluyor, en azından bana öyle geliyor.

Demek istediğim şu ki, öteki mevsimlerin kendilerine özgü etkileri kadar zengin ama aynı zamanda yalın ve güzel görünüşlü bir yaz güneşi etkisi bulabilmek, resme dökebilmek kolay değil.

İlkbahar, taze, körpe yeşil mısır yaprakları ve pembe elma çiçekleridir.

Güz, sarı yapraklarla menekşemsi tonların birbirine karşıtlığıdır.

Kış, beyaz kar üstüne çizilmiş siyah siluetlerdir.

Ama, eğer yaz, mısırların altınsı bronzundaki turuncu öğesinin mavilere karşıtlığı ise, o zaman insan, mevsimlerin kendilerine özgü havasını, tamamlayıcı renklerin her birinin birbirleriyle olan karşıtlığını kullanarak anlatabilir (kırmızı ile yeşil, mavi ile turuncu, sarı ile menekşe rengi, ak ile kara)*

* Bu tarihlerde Vincent, Charles Blanc'ın yazdığı Delacroix'nın renk teorisiyle ilgili kitabı incelemekteydi.

Her neyse, Londra yolculuğunu ayrıntılarıyla öğrenmek için can atıyorum, vs.

Annem yürümek konusunda pek bir ilerleme göstermiyor. Hoşça kal, mektubun ve içindeki için bir kez daha teşekkürler. İnan bana.

Senin,
Vincent

Nuenen, Eylül 1884

Sevgili Theo,

Bundan önceki mektubumu, yazdığımdan başka sözcüklerle yazamazdım.* Ama şunu da bilmeni isterim ki, ikimiz arasındaki bu çatışmalar, bana kalırsa, yazgının bir zorlaması, yani kendi kabahatimiz değil.

Pek yakında Delacroix'nın yapıtlarından oluşan bir serginin açılacağından söz ediyorsun. Pekâlâ. O sergide mutlaka *La Barricade* adlı bir tablo göreceksin; ben ancak Delacroix ile ilgili kitaplardan tanıyorum o resmi, sanırsam 1848'de yapılmış.** Yanılmıyorsam de Lemud tarafından yapılmış bir litografyayı da bilirsin, onun değilse Daumier'nindir ve 1848 barikatlarının bir resmidir o da. Seninle ikimizin o 1848 yılında yaşamış olduğumuzu bir düşünebilmeni isterdim –ya da ona benzer bir başka dönemde... Sanırım Napolyon *coup d'état**** yaptığında da aynı olaylar yaşanmış. Birtakım imalarda bulunacak değilim –böyle bir şeyi hiçbir zaman amaçlamamışımdır sana açıklamak istediğim tek şey, aramızdaki çatışmaların aslında ne büyük ölçüde toplumun genel gidişatından ileri geldiği ve bu yüzden önceden düşünülmüş sistemlerden, iğnelemelerden ne denli değişik olduğu.. İşte, 1848 dönemini düşün.

O sırada kim, kime karşıydı –bütün ötekilerin temsilcisi tipler olabilecek kimler, kimlere karşı? Bir yanda Louis Philippe'in bakanı olan Guizot, öte yanda Michelet ve Quinet ve öğrenciler.

Guizot ve Louis Philippe ile başlıyorum: Bunlar kötü ya da zorba kişiler miydi? Tümüyle değil, bana sorarsan; örnekse babam, büyükbabam, ihtiyar Goupil gibisinden kişilerdi onlar. Kısaca, görünüşte son derece saygın,

* Theo'ya çok sert ve keskin bir dille yazdığı bir önceki mektubunda Vincent, Margot Begeman ile olan ilişkisini onaylamayan kardeşine tepki göstermişti.

** Burada söz konusu olan Delacroix'nin 'Barikatlarda Özgürlük' adlı tablosu ki, aslında 28 Temmuz 1830'daki ayaklanmanın anısına yapılmış ve ilk kez 1831'de sergilenmiştir.

*** Hükümet darbesi.

derin, ciddi adamlar, ama biraz daha yakından ve dikkatle baktın mı kasvetli, aptal, bayat yanları var, öyle ki insanın midesi bulanıyor. Bunu söylemek aşırıya kaçmak mı???

Konumları arasındaki farkı bir yana itersen, aynı kafada aynı karakterde insanlar bunlar. Böyle düşünürken yanılıyor muyum?

Şimdi, örneğin Quinet ya da Michelet ya da Victor Hugo'nun (daha sonraki dönem) karşıtlarıyla aralarındaki ayrım çok büyük müydü? Evet, ancak, yüzeysel bir bakış anlayamazdı bunu. Ben bile, bir vakitler, aynı anda Guizot'nun bir kitabıyla Michelet'nin bir kitabına hayran kalmışlığımı anımsarım. Ama, zamanla, işin daha derinine indiğimde, aralarındaki ayrımı ve daha da belirgin olan *karşıtlığı* bulabildim.

Kısaca söylemek gerekirse, biri çıkmaza varıyor ve ne olduğu belirlenmeden yok oluyor, ötekinin ise sonsuza dek diyeceği bir şey var. O gün bu gündür birçok şey olmuş. Ancak, görüşüm şu ki, eğer sen ve ben o *vakitler* yaşamış olsaydık, sen Guizot'nun yanında olurdun bense Michelet'nin. Ve ikimiz de görüşlerimizden dönmeyeceğimizden, içimizde az buçuk melankoli, iki düşman olarak doğrudan doğruya karşı karşıya kalabilirdik... Diyelim ki, öyle bir barikatta, sen yönetimin bir askeri olarak barikatın önünde, bense bir devrimci ya da asi olarak barikatın gerisinde...

Şimdi, 1884 yılında, *rakamlar aynı da, sonuncular yer değiştirmiş yalnızca*, ve biz ikimiz *yeniden* birbirimize karşı duruyoruz.. Artık barikat yok elbette, ama aynı görüşte olmayan kafalar her zaman olacaktır.

"Le moulin n'y esy plus, mais le vent y est encore."*

Bana sorarsan, birbirine karşı olan iki ayrı bölükteyiz ve yapabileceğimiz hiçbir şey yok bunu değiştirmek için. İstesek de istemesek de *sen* kendi yolunu sürdürmelisin, *ben* de benimkini. Ama kardeşiz bir yandan da, en azından birbirimizi öldürmekten (mecazi anlamda) kaçınalım bari. Gene de, aynı bölükte, yan yana duran iki kişi kadar yakın, yardımcı olamayız birbirimize. Hayır, hayır, birbirimize yaklaşırsak eğer, ancak birbirimizin *vuruş* alanına girmiş oluruz. *Benim* sana dudak büken aşağılamalarımın her biri bir kurşun aslında, doğrudan sana değil de, –kardeşimsin ne de olsa– ömrü-billah bağlı olduğun ve bağlı kalacağın partiye yönelmiş... Öte yandan, *senin* dudak büken aşağılamalarının da özellikle beni hedef aldığına inanmıyorum. Barikata ateş ediyorsun yalnızca, bundan bir onur kazanacağını sanarak, ben de rastlantı sonucu o barikatın gerisindeydim.

Bu dediklerim üstünde düşün istersen, sözlerim karşısında verebileceğin akla yakın bir yanıt yok sanıyorum; neye inanıyorsam onu söylüyorum ben....

Mecazi anlamda konuştuğumu anlıyorsundur umarım. Ne sen politika-

* "Değirmen yıkılmış ama rüzgâr hâlâ esiyor."

ya bulaşırsın ne de ben. Ama bir dünyada, bir toplumda yaşıyoruz ve insanlar ister istemez karşıt bölüklerde öbekleniyorlar. Bulutlar hangi şimşeğe, hangi yağmura yol açacaklarını seçebilirler mi? Artı elektrik mi taşıyorlar, eksi mi, haberleri var mı? Öte yandan, insanların birer bulut olmadıkları da bir gerçek. Kişi, birey olsa da, tüm insanlığın bir parçası... İnsanlık ise çeşitli partilere bölünmüş... Bir adamın şu ya da bu partiye ait olması ne dereceye değin kendi özgür iradesine, ne dereceye değin koşulların çizdiği yazgıya bağlı?

Eee, işte böyle, o zaman tarih '48'di şimdiyse '84 ve değirmen yıkılmış ama rüzgâr hâlâ esip duruyor... Hangi tarafa ait olduğunu kendi kendin için de olsa öğrenmeye çalış, ben de kendim için aynı şeyi yapacağım. Allahaısmarladık,

Vincent

(Theo'nun resim satıcısı olarak taktiklerini eleştiren bir hamiş burada atlanmıştır.)

Nuenen, Aralık ortası 1884

Sevgili Theo,

Halk arasından seçtiğim insan başları etüdleri üstünde çok sıkı çalışıyorum. En sonuncusunun bir eskizini ekliyorum bu mektuba. Akşamları genellikle, küçük kâğıtlar üstüne belleğimde kaldıkları kadarıyla çiziktiriyorum. Bu gönderdiğim bunlardan biri.

İlerde bunları suluboya ile de yaparım belki. Ama önce yağlıboyalarını yapmam gerek.

Şimdi dinle beni –hatırlar mısın ta en başlarda sana– hep Pere de Groux'nun yapıtlarına duyduğum sonsuz saygı ve hayranlıktan söz ederdim? Son günlerde *her zamankinden çok* düşünüyorum onu.

Onu sırf tarihsel resimleri çerçevesinde ele almamak gerek –onlar da çok iyi, başka–, ama bir *Etten Önce Dua*'sını, bir *Hacca Gidenler*'ini, bir *Yoksulların Oturduğu Sıra*s'ını hepsinden önemlisi, yalın Brabant tiplerini görmek şart. De Groux örneğin Thijs Maris kadar, az takdir ediliyor. Ondan değişik ama, aralarında bu benzerlik var işte, ikisine de şiddetle karşı çıkılmış.

Günümüzde halk eskisinden daha akıllı mı, bu konuda bir şey diyemem ama, bildiğim şu: İnsan kesinlikle düşüncelerini ve davranışlarını enine boyuna ölçmek, tartmak zorunda..

Bugün de, vaktiyle de Groux'nun çekiç salladığı aynı örse çekiç sallayan insanların adını verebilirim sana. Zamanında de Groux, resimlediği Brabant kişiliklerini Ortaçağ kostümleri içinde göstermeyi kendine yakıştırsaydı, deha olarak da, servet olarak da, Leys ile aynı çizgide olurdu.

Ama yapmadı bunu. Ve şimdi, yıllar ve yıllar sonra, o Ortaçağ özentisine karşı hatırı sayılır bir ters tepki var... Gene de Leys her zaman Leys olacaktır. Thijs Maris de Thijs Maris, Victor Hugo'nun Notre Dame'ı da Notre Dame.

Bununla birlikte, o zamanlar *istenmeyen* gerçekçilik bu gün *kapışılıyor;* ve her zamankinden daha çok gereksinme var buna.

Karakteri olan, ciddi duygular içeren gerçekçilikten söz ediyorum.

Sana şunu kesinlikle söyleyebilirim ki, kendi payıma doğru bildiğim yolda yürüyeceğim ve en yalın, en olağan şeylerin resmini yapacağım.

Atölyemi burada kurmakla ve şimdilik burada tutmakta kararlı olmakla, resim yapabilmek için yeterli paraya sahip olduğuma, böyle yapmasaydım hem kendi gözümde hem başkalarının gözünde başarısızlığa uğramış olacağımı neden anlayamıyorsun ya da anlamak istemiyorsun bir türlü aklım almıyor, inan ki. Bunu yapmasaydım daha en az üç yıl, herhalde daha uzun bir süre, sırf masrafların çokluğundan, renk ve ton konusundaki güçlüklerin üstesinden gelemeyecektim. Buraya, zorunluluklardan dolayı, taşınalı daha bir yıl oldu. Burada, ailenin yanında oturmayı *hoşuma gittiği* için değil, resim çalışmalarım için gerekli olduğundan sürdürüyorum. Bunun böyle olduğunu bildiğin halde bu fırsatı elimden almaya kalkışman büyük bir yanlış... Hele şimdi, başka bir yer bulmadan buradan ayrılmak zorunda kalırsam... Resimlerim uğruna bir süre daha kalmak zorundayım. Daha sonra, kesin bir ilerleme kaydettiğime inandığım an, burada elime geçen para kadar kazanacağım herhangi bir yere gitmeye hazırım.

Seni başımdan savmaya hiçbir zaman kalkışmadım, yanlış bu; ancak, birlikte gerçek bir iş yapabilmemizin olasızlığını *sen* bana açık-seçik gösterdikten sonradır ki, ilerisi için durumu kabullendim. Evet, bu doğru.

Şunu son kez olarak kafana sok ki, senden para istediğimde bunun karşılığı "hiçbir şey" değil; bu para sayesinde yapabildiğim tüm resimler emrine amade, yani sana ait. Şu sırada biraz borçlu durumdaysam da, çalışmalarım hızla ilerlediğinden sanırım kısa sürede öne bile geçebileceğim.

Şunu bir kez daha yazıyorum, daha önceki mektuplarımda yazdığım aynı nedenle: Ay sonunda çok zor durumda olacağım, çünkü modelime ödeyecek ancak iki günlük param kaldı. Ve bu ay da on-on iki günümün ziyan olacağını düşündükçe çok sinirleniyorum.

Çok büyük bir ciddiyetle yineliyorum, bana ayın son günlerini çıkarmam için diyelim yirmi franklık bir yardım yapmanın bir yolunu bulamaz mısın? Yoksa, yitireceğim zaman için üzülüyorum en çok. Hoşçakal.

Senin,
Vincent

Nuenen, Ocak sonu 1885

Sevgili Theo,

Illustration dergisinin 2174 sayılı, 24 Ekim 1884 tarihli sayısını bulup bana gönderebilirsen çok büyük bir iyilik yapmış olacaksın.

Oldukça eski bir sayı, ama sen büron aracılığıyla bulabilirsin herhalde. İçinde Paul Renouard tarafından çizilmiş bir desen var. Lyon'da bir dokumacılar grevi... Ayrıca, Opera dizisinden de bir eskiz (bu diziden *eau forte*'lar da yayınlanmıştı) var, adı *Harpist*, onu da çok seviyorum.

Bir de geçenlerde yaptığı "Mahkemeler Dünyası"nı gördüm, Reppard'dan aldım daha doğrusu; sen herhalde Damas'ın *Paris Illustré*'sinden biliyorsundur o deseni.

Gene de, bana kalırsa, dokumacılarla ilgili olan desen hepsinin en güzeli, öylesine canlı, öylesine derin ki, bence bu desen Millet'ninkilerin, Daumier' ninkilerin, Lepage'ınkilerin yanında rahatlıkla yer alabilir.

Bu üstün duruma nasıl yükseldiğini düşünüyorum da... Başından beri doğrudan doğruya doğadan çalışarak, kimseyi taklit etmeden.. Sonra, başından beri kendine özgü bir stili olduğu halde bir sürü çok akıllı kişiyle, teknik açıdan bile, uyum içinde olması... Kendi kişiliğini, kendi ruhunu izleyen bir insanın yapıtlarının her yıl daha iyiye doğru gideceğinin canlı bir kanıtı o bence.

Her geçen gün şuna daha çok inanıyorum ki, en önce doğa ile boğuşmayan insanlar *hiçbir zaman* başarıya ulaşamıyorlar.

Eskinin büyük ustalarını dikkatle izlerse insan, hepsini de, belirli anlarda gerçekliğin ta içinde bulabiliyor –demek istediğim, onların *yaratıları* olarak adlandırdığımız şeyler gerçek dünyada görülebilir, onların gözleri gibi gözlerle, duyguları gibi duygularla yaklaşırsa insan... Gene kesinlikle inandığım bir başka şey de şu: Günümüz eleştirmen ve koleksiyoncuları doğayı daha iyi tanısalardı, yargıları şimdi olduğundan daha doğru olurdu. Çünkü artık bunlar yalnızca resimler arasında yaşıyorlar ve ancak onları birbirleriyle kıyaslama olanağına sahipler. Bu, sorunun

yalnızca bir yanı olarak, başlı-başına iyi bir şey ama, insan doğayı unutmaya başlarsa sağlam bir temelden yoksun kalıyor ve ancak yüzeysel bir bakışı olabiliyor. Bu konuda haklı olabileceğimi neden anlamıyorsun? Ne demek istediğimi daha da açık söylemek gerekirse: Senin en sevdiğin tablolarda resmedilen kulübelere pek ender, hattâ hemen hemen hiç girmemen, oradaki insanlarla ilişki kurmaman, peyzajın yarattığı duyguyu yakından görmemen yazık değil mi? Bulunduğun konum içinde bunu *yapabileceğini* söylemiyorum, çünkü büyük ustaların yaptıkları en dokunaklı resimlerin aslının hâlâ yaşamda, gerçekliğin içinde bulunduklarını görebilmek için doğaya çok uzun süre bakmak gerek. İnsan yeterince deşer, yeterince ararsa, sonsuza dek gerçek bir olgu olarak kalacak, sağlam bir şiirin temellerini bulabilir.

"Ce qui ne passe pas dans ce qui passe"* Evet, var bu.

Michelangelo'nun harika bir mecazla söylediği şeyi bence Millet mecazsız söylüyor ve belki de Millet bize görmeyi, bir 'iman'a varmayı en iyi öğretecek kişidir. İlerde daha iyi işler çıkarırsam, şimdi çalıştığımdan daha *değişik* çalışacak değilim kesinlikle. Yani, elma aynı elma olacak, ama daha olgun... Ta başından beri sürdürdüğüm görüşlerden vazgeçmeyeceğim. İşte bu yüzden, kendi payıma diyorum ki: Eğer şimdi değersizsem ilerde de değersiz olacağım, ama ilerde değerli olacaksam, şimdi de değerliyim. Çünkü mısır mısırdır, her ne kadar kentliler ilk bakışta onu ot sansalar da..

Her neyse, ne olursa olsun, insanlar yaptıklarımı ve bunları yapış biçimimi ister onaylasınlar ister onaylamasınlar, ben, doğa bana sırrını açıncaya değin onunla boğuşmaktan başka bir yol bilmiyorum kendim için.

Bu günlerde, hiç durmadan çeşitli başlar ve eller üstünde çalışıyorum.

Birtakım yeni desenler de yaptım bu arada. Belki içlerinde bir şeyler bulursun, belki de bulmazsın, yapabileceğim bir şey yok bu konuda. Yineliyorum: Bildiğim başka yol yok.

Bir türlü anlayamadığım şey şu: Diyordun ki, belki ilerde şimdi yaptığın işlere bile hayran kalabiliriz.

Ben senin yerinde olsaydım, kendime öyle çok güvenir, öyle bağımsız bir görüşe sahip olurdum ki, herhangi bir şeyin değeri olup olmadığını *şimdiden* anlayacağımdan kuşkulanmazdım.

Her neyse, bu konularda sen kendini daha iyi bilirsin.

Ay daha sona ermedi ama cebimde beş kuruş kalmadı. Gene de elimden geldiğince çok çalışmayı sürdürüyorum ve modeli hiç durmadan incelemekle doğru yolda ilerlediğime inanıyorum.

Keşke parayı ayın birinden birkaç gün önce gönderebilsen bana. Ay sonları her zaman çok zor oluyor, çalışmalarım çok ağır masraflar yüklüyor, hiçbirini de satamıyorum. Bu sonsuza dek böyle gitmeyecek elbette, çünkü

* "Geçici olanın içerdiği dayanıklı (temelli) öğe."

o kadar çok ve sıkı çalışıyorum ki, önünde sonunda bağımlı durumdan kurtulup masraflarımı kendim karşılayacak duruma gelmem gerek... Bunlardan başka... Şu sıralar dışındaki doğa da kulübelerin içleri de ton ve duygu olarak olağanüstü güzel; vakit kaybetmemeye çalışıyorum var gücümle.

Hoşçakal.

Senin,
Vincent

Nuenen, Nisan 1885

Sevgili Theo,

Bu mektupla aynı zamanda, başka zarf içinde, litografinin birkaç kopyası geçecek eline. Bay Portier kaç tane isterse ver. Bir de ona yazdığım mektubu ekliyorum. Korkarım sen mektubu oldukça uzun, dolayısıyla pratik açıdan yararsız bulacaksın. Ama, söylemem gereken şeyleri daha kısa ve özlü ifade edemezdim, başlıca amacım ise, ona kendi içgüdüsel duygularını uyaracak tartışmalar sunmaktı. Ona yazdıklarımı sana da söylüyorum gerçekte.

Sanıyorum empresyonizm diye bir ekol var. Ama hakkında çok az şey biliyorum. Öte yandan, iyi bildiğim bir şey var, o da en özgün, en önemli ustaların kimler olduğu ve peyzaj ve köylü ressamlarının bu kişiler çevresinde –bir eksenin çevresinde gibi– dönecekleri... Delacroix, Corot, Millet ve ötekiler... Bu benim kişisel görüşüm, pek iyi de anlatamıyorum.

Demek istediğim şu ki, *desen* için olsun, *renkler* için olsun insanlar değil de belirli kurallar ya da ilkeler ya da temel doğrular var ve kişi gerçek bir doğru yakaladı mı ancak bunlara tutunabilir.

Örnekse desende –insan figürü çizme sorununun daireden başlaması– yani, temel olarak elliptik planların alınması... Bu kuralı eski Grekler de biliyorlardı; dünyanın sonu gelene dek de değişmeyecek. Renk konusuna gelince, sonsuza dek sürebilecek problemler var; örnekse, Corot'nun Français'ye sorduğu ilk soru... O sırada oldukça yaygın bir üne sahip olan Français gelip de Corot'ya (ki *onun* o dönemde olumsuz, hattâ kötü bir ünü vardı) soru sorduğunda, ondan bilgi almak istediğinde sormuş Corot: "Qu'est-ce que c'est un ton rompu? Qu'est-ce que c'est un ton neutre?"*

Ki bunu palet üstünde göstermek kelimelerle anlatmaktan daha iyi, daha kolaydır.

* "Kırık ton nedir? Nötr ton nedir?"

Kısaca, bu mektupla Portier'ye anlatmak istediğim şey, Delacroix'ya ve onun döneminin ressamlarına olan kesin inancım.

Aynı zamanda, elimdeki resim, Dou'nun ya da Van Schendel'in yaptıkları lamba ışıklarından epeyce değişik olduğundan, bu ülkenin ressamları tarafından yapılan en güzel şeylerden birinin, içinde *ışık* olan *siyah* boya kullanmak olduğunu açıklamanın fazla ileri gitmek sayılacağını sanmıyorum. Neyse işte, oku mektubumu. Göreceksin ki öyle anlaşılmayacak bir şeyler yazmamışım, yağlıboya yaparken aklıma gelen bir konuyu açıklamaya çalıştım yalnızca.

Patates yiyenleri gösteren tablomun satılma şansı olacağını umuyorum.

Bir de kızıl günbatımı var elimde.

Kırsal yaşamı resimleyebilmek için insanın onca çok konuda usta olması gerekiyor ki... Öte yandan, çalışırken insana onca sükûnet sağlayan, onca derin bir huzur duygusu veren başka bir şey de bilmiyorum –parasal konularda ne denli sıkıntıda olursan ol...

Taşınma konusunda epeyce kaygılıyım şu sıra, hiç de kolay bir iş değil, tam tersi... Ama önünde sonunda, bugün değilse yarın olacaktı nasıl olsa. En iyisi bir an önce gerçekleştirmek... Üstelik, insanın kendine ait bir yeri olması her zaman iyidir, orası kesin.

Neyse, bırakalım bu konuyu. Millet'nin figürleri hakkında söylenen şu

söz ne tipik: "*Son paysan semble peint avec la terre qu'il ensemence!*"* Ne kadar açık-seçik ve doğru! Adı olmayan ama her şeyin temelinde yatan o renkleri palet üstünde karıştırarak bulmak nasıl da önemlidir.. Belki de, hattâ bana sorarsan *kesinlikle, renk* sorunları, daha doğrusu, kırık ve nötr renkler konusu, seni yeniden meşgul edecek. Galericiler, resim satıcıları bu konuda son derece belirsiz ve keyfi konuşuyorlar bence. Ressamlar da öyle ayrıca. Geçen hafta, bir tanıdığın evinde, kesinlikle ustalıkla yapılmış, gerçekçi bir yaşlı kadın başı etüdü gördüm; besbelli doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak Lahey ekolünün öğrencisi olan biri yapmış. Ancak, desende de, renklerde de belirgin bir kararsızlık, bir dar kafalılık vardı ki, bana sorarsan ihtiyar Blommers'de ya da Mauve'da, Maris'de bu kadarını göremezsin. Bu belirti gittikçe daha çok genelleşme eğilimi göstermeye başlıyor. İnsan, gerçekçiliği *çizgisi çizgisine* doğruluk anlamında alırsa, yani, *aynen* olduğu gibi çizmek ve yerel renklerden şaşmamak anlamında... İşin içinde çok daha başka şeyler var oysa... Neyse, hoşçakal, ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent

Nuenen, Haziran 1885

Sevgili Theo,

Mektubun ve içindeki para için teşekkürler. İstediğim tam da buydu ve ay sonunda da başında olduğu kadar sıkı çalışabilmemi sağladı.

Serret'nin ressam olduğunu öğrendiğime çok sevindim. Onun hakkında bana bir sürü şey yazmıştın, hepsini çok iyi anımsıyorum ama, adamın adını unutmuştum. Bu mektubumda yazacağımdan çok daha uzun yazmak isterdim sana ama, son günlerde, akşamları eve döndüğümde canım yazı yazmak istemiyor pek –bütün gün güneşin altında oturduğumdan olacak... Serret'nin dediklerine gelince, onunla kesinlikle aynı görüşteyim– ona da bir iki satır yazacağım; çünkü kendisiyle dost olmak istiyorum. Sana daha önce de söylediğim gibi, son zamanlarda figür desenleri çizmekle meşgulüm; özellikle Serret görsün diye göndereceğim bunları, bir figürdeki biçim birliği konusunda hiç de kaygısız olmadığımı göstermek için ona.

Wallis'i görüyor musun hiç, o açık artırmadaki suluboya onun için miydi? Wisseling içindiyse,** o zaman alabilecek tek kişi de *odur*. Bir keresinde

* "Onun köylüsü, sürdüğü toprağın boyasıyla boyanmış gibidir."(!?)
** Wallis ve Wisseling, iki kardeşle dostluk ilişkileri olan resim sanatçılarıydı.

Wisseling'e birkaç baş etüdü vermiştim, daha yakın bir tarihteyse o litografiyi gönderdim. Ancak, bunlara tek satırla bile karşılık vermediğine göre, daha başka şeyler göndermeye kalksam yalnızca hakarete uğrarım gibi geliyor.

Bir de ne oldu, biliyor musun? Yıllardır dostum olan Van Rappard* üç ay kadar sessiz kaldıktan sonra bana öylesine yukardan bakan, öylesine aşağılamalarla dolu, Lahey'de bir süre kaldıktan sonra yazıldığı öylesine belirgin olan bir mektup gönderdi ki, onu bir dost olarak sonsuza dek yitirdiğimden hiç kuşkum yok.

Özellikle bu işi ilk kez Lahey'de, yani kendi ülkemde, denediğim içindir ki, o kaygıları unutmaya ve ülkemin dışında bir yerde başka şeyler denemeye hem kesin hakkım hem de sebebim var.

Sen, Wallis'i iyi tanırsın, o suluboya resim konusunda bir yaklaşımda bulunabilirsin belki –tabii uygun görüyorsan, sonuç alabileceğini sanıyorsan yap bunu, sen en iyisini bilirsin. Çalışmalarım karşılığında birazcık para kazanabilseydim, çok az da olsa üstüne sağlam basabileceğimiz, günlük gereksinmelerimizi karşılayabileceğimiz bir zemin olsaydı ayaklarımızın altında, senin içindeki ressam olma isteği de, diyelim ki *Germinal*'deki** Hennebeau tipinde –aradaki yaş, vs. farklarını göz önüne almıyorum– olduğu gibi gelişseydi... ne güzel resimler yapabilirdin! Gelecek her zaman insanın beklediğinden değişiktir, onun için hiçbir zaman emin olamazsın hiçbir şeyden. Resim yapmanın kötü yanı şu ki, insan, resimlerini satamasa bile, ilerleme kaydedebilmek için boyaya, modele para vermeyi sürdürmek zorunda. Öte yandan, yaşamın yüzeysel alanında bir sürü güçlük, tasa, kaygı olsa bile, resim yapmak ve bana kalırsa özellikle kırsal yaşamın resmini yapmak, son derece huzur verici bir şey. Yani, resim yapmak bir tür sığınılacak *yuvadır,* demek istiyorum ve ressam olan kişi yuva özlemi çekmez. Kitaptan çekip sana geçenlerde gönderdiğim pasaj bana özellikle çarpıcı gelmişti, çünkü o sırada benim de içimde hemen hemen aynı ırgat ya da bir kanal işçisi olma özlemi vardı.

Ve uygarlığın doğurduğu bezginlikten bunalmıştım. Böylesi bir özlemi gerçekleştirmek –ama sahiden– gerçekten *daha iyi;* insan gerçekten *daha mutlu* olur, çünkü hiç değilse gerçekten yaşadığını hisseder. Ve kışları diz-boyu kar içinde olmak, güzün diz-boyu sarı yapraklara dalmak, yazın olgun mısırlar, ilkbaharda otlar arasında bulunmak gerçekten çok iyi bir şey; her zaman ırgatlarla köylü kızlarıyla bir arada olmak, yazın tepede koskoca bir gökyüzü, kışın ocak başında... Ve yaşamın hep böyle olduğunu, hep böyle olacağını bilmek güzel..

* Vincent 1881'den beri bu ressamla mektuplaşıyordu. O sırada aralarında şiddetli bir kırgınlık ve ayrılık olmuştu.

** *Tohum Yeşerince* / Emile Zola'nın ünlü romanı.

Saman üstünde uyuyabilir insan, kara ekmek yiyebilir, bu yüzden daha da sağlıklı olur üstelik.

Daha çok yazmak isterdim ama, demin de•dediğim gibi, yazma havasında değilim... Ayrıca Serret için kısa bir not eklemek istiyorum. Ona yazdıklarımı sen de oku, çünkü kısa süre içinde göndermeyi istediğim şeyler hakkında yazıyorum, özellikle de Serret'ye tamamlanmış figür etüdlerimi göstermek istediğim için. Hoşça kal.

Senin,
Vincent

İyi yağlıboya resim yapmakla yaptıklarını satmak arasında çok ayrım olduğu konusunda Serret seninle aynı görüştedir belki. Ama hiç de doğru değil bu. Halk sonunda Millet'yi gördüğünde –tüm yapıtlarını bir arada gördüğünde– gerek Paris gerekse Londra'daki izleyiciler onu çok beğenmişlerdi... Oysa Millet'yi engelleyen, resimlerini reddedenler kimlerdi? Galericiler, resim satıcıları, sözde *uzmanlar!*

Nuenen, Temmuz 1885

Sevgili Theo,

Daha önceki mektuplarda sözünü ettiğim dört resim* gitmiş olsaydı keşke.

Onları daha uzun süre burada tutarsam yeni baştan yapacağımı sanıyorum; oysa şimdi oldukları gibi, doğrudan doğruya fundalıklardan sana gelseler daha iyi olur.

Hemen göndermememin sebebi, senin de belki sıkışık olduğun bir sırada ödemeli yollamak istemediğimden... Bense şu anda posta parasını verebilecek durumda değilim.

Millet'nin oturduğu küçük evi hiç görmedim ama, yaptığım dört minik insan yuvasının onunkiyle aynı cinsten olduğunu düşlüyorum.

Bir tanesi soylu bir adamın evi, burada 'yas tutan köylü' diye ün salmış; ötekinde 'iyi bir kadın' oturuyor, buraya geldiğimde patates tarlasını kazmaktan daha esrarlı bir iş yapmıyordu ama, galiba büyücülüğü de var... Her neyse, ona da 'cadı kafa' adını takmışlar.

Gigoux'nun kitabında ne vardı, anımsıyor musun? Hani, nasıl Delacroix'nın on yedi resminin birden aynı zamanda reddedildiğini yazıyordu...

* Köylülerin kulübelerini gösteren bir dizi.

Bundan da anlaşılıyor ki –hiç değilse bana öyle geliyor– o da, o dönemin öteki ressamları da –işlerini hiçbir şey anlamayan ve hiçbir şey satın almaya niyetli olmayan uzmanların, koleksiyoncuların ya da uzman ve kolleksiyoncu olmayan kişilerin karşısına çıkardıklarında– çok iyi anlaşılıyor ki, kitapta haklı olarak 'kahraman' olarak adlandırılan bu ressamlar, umutsuzluğa kapılmayı akıllarına bile getirmeden resim yapmaya devam etmişler. Sana bir kez daha söylemek istediğim şey şu: Delacroix hakkındaki bu öyküyü bir başlanıç noktası olarak alırsak, bol bol resim yapmamız gerekir.

Gene can sıkan insanların en kötüsü olmak zorundayım, yani para istemem gerek. Satış açısından işlerin iyiye döneceğini hiç sanmadığımdan, oldukça kötü bir durum bu. Ama, sorarım sana, böyle bir zamanda oturup boş felsefe yapacağımıza ikimizin de, her türlü güçlüğü göze alarak, çok sıkı çalışmamız daha iyi değil mi?

Gelecekte ne olacağını bilmiyorum, Theo, ama her şeyin değişim içinde olduğunu söyleyen ezeli ve ebedi kuralı çok iyi biliyorum. On yıl öncesini düşün, her şey başkaydı o zaman, koşullar, insanların tavırları, huyları, işte, kısaca, her şey... Bundan on yıl sonra ise her şey başka yönde değişmiş olacak, eminim bundan.

Ama insanın yaptığı iş kalır ve insan yaptıklarından kolay kolay pişman olmaz. Ne kadar çok etkinlik gösterirsek o kadar iyi... Başarısız bir şey yapmayı, boş oturup hiçbir iş yapmamaya yeğlerim.

Portier benim çalışmalarımı değerlendirecek kişi midir bilemiyorum ama, şu anda ona gereksinmemiz var. Buna kesinlikle inanıyorum. Bir yıl kadar çalıştıktan sonra şimdikinden daha büyük bir koleksiyonumuz olacak ve çalışmalarımı tamamladıkça işlerimin daha iyi görüneceğinden kuşkum yok. Yaptıklarıma şimdiden sempatiyle bakanlar, işlerim hakkında onun konuştuğu gibi konuşan takdirlerini belirten kişiler bizim için çok yararlı; çünkü ben, diyelim ki bir yıl daha çalıştıktan sonra birkaç parça toplamış olacaklar ve onlar sussalar da ellerindeki parçalar yeterince konuşacak... Portier'yi görecek olursan söyle ona, çalışmaktan vazgeçmediğim gibi ona gönderecek daha pek çok şeyim var. Sen de, uygun kişiler buldukça, elindekileri göstermeyi sürdür, olur mu?

Çok geçmeden gösterebileceğimiz şeyler, çok daha önemli olacak, inan bana... Sen de ayrımsamışsındır ya, beni pek çok sevindiren bir şey var, o da işlerimin çoğaldıkça, yan yana geldikçe belirli bir kişinin –ya da birbirine çok yakın birkaç kişinin– sergisini andırmaya başlaması...

Sanat dünyasında, gelecek için çok şey vaadettiğinden emin olduğum çok güzel gelişmeler var. Bir Borgereau'nun bir Jacquet'nin yanında iyi görünmediğini, Beyle'in ya da Lhermitte'nin yaptığı bir figürün bir Schelfhout ya da Koekkoek'in yanında hiç yeri olmadığını anlamaya başladılar, çok

iyi bu. Rafaelli'nin resimlerini bir arada görme de, şuraya buraya dağıldıktan sonra teker teker gör, bakalım özgün sanatçının niteliklerini yakalayabilecek misin?

Rafaelli, Régamey'den farklı, ancak onun kadar etkileyici bir kişiliği var bana sorarsan.

İşlerimi burada tutarsam hep baştan başlayıp yeniden üstlerinde çalışmayı sürdüreceğim gibi geliyor.

Sana ya da Portier'ye aynı açık havada ya da kulübelerden geldikleri gibi gönderdiklerim arasında bir-ikisi iyi olmayabilir, ama sık sık üstünde yeniden çalışıldığı takdirde düzelmeyecek olanlar da bir arada kalır hiç değilse.

Şimdi bu dört tuval, birkaç tane de daha küçük kulübe etüdüm sende olsa, adamın biri de çalışmalarım arasından yalnızca bunları görse, kulübeden başka bir şeyin resmini yapmadığımı sanır elbette. Aynı şey baş etüdleri dizisi için de geçerli. Oysa, kırsal yaşamın öylesine çok çeşitli yanları var ki, Millet "travailler comme *plusieurs nègres*"* dediğinde gerçekten haklı –insan hepsini tamamlamak istiyorsa tabii.

Courbet'nin "peindre des anges, qui est-ce qui a vu des anges"** demesine gülünebilir belki, ama o zaman ben de şöyle sorarım örneğin: "Des justices au harem, qui est-ce qui a vu des justices au harem? Des combats de taureaux, qui est-ce qui en a vu?"*** Sonra o Cezayirlilerle, İspanyollarla ilgili şeyler, Kardinaller, sonra, sanki metre hesabıyla boyayıp durmaktan bıkıp usanmadıkları tarihsel tablolar... Ne yararı var, neden yaparlar? Birkaç yıl içinde genellikle küflenip renkleri solar, eskisinden de beter sıkıcı olurlar.

Her neyse! Belki kullanılan yağlıboya tekniği iyidir, olabilir de. Bugünlerde eleştirmenler bir tablonun karşısına geçtiler mi, diyelim ki demin sözünü ettiğim Benjamin Constant'ın ya da bilmem hangi İspanyol ressamının Kardinal'in kabul resmini gösteren bir resminin, artık adet oldu, ille de kafalarını feylozofça sallayarak 'ustaca teknik'ten söz edecekler... Öte yandan, aynı eleştirmenler kırsal yaşamı gösteren bir tablonun, ya da örneğin, Rafaelli'nin bir deseninin karşısında durdular mı, aynı ukalâ kafa sallamalarla tekniği beğenmezler!

Belki bu tavrı eleştirmekle haksızlık yaptığımı düşünüyorsundur. Ama özellikle dikkatimi çeken bir şey var: "Tüm o akıl dışı resimler *atölyede* yapılmışlardır.

* "Birkaç zenci kadar çok çalışmak".
** "Melek resmi yapın, melekleri kim görmüş ki".
*** "Haremde yargıçlar, kim görmüş ki? Boğa güreşleri, kim görmüş ki?" (Vincent'in ilk sorusu Benjamin Constant'in bir tablosuna atıf yapıyor.)

Oysa gidip açık havada, görüntünün karşısında resim yapmaya kalk, bakalım neler geliyor başına! Bir kere, yakında eline geçecek olan dört tablonun üstünden en az yüz, ama daha da çok sinek silip atmak zorunda kaldım; toz zerreciklerini, kum taneciklerini hiç sayma, saatlerce fundalıklarda, çalılar arasında yürüdüğünde dikenlerin tuvalleri mutlaka çizdiğini hiç sayma, daha neler, neler. Üstelik, bu havada insan birkaç saat yürüyüp fundalıklara vardığında sıcaktan, yorgunluktan bitkin oluyor, onu da sayma. Doğadaki figürler, profesyonel modeller gibi kıpırtısız durmuyor, gün ilerledikçe yakalamak istediğin etkiler değişiyor, bunları da sayma!

Senin için nasıl olur bilmem, ama kendi payıma, kırsal ortamda çalıştıkça kırsal yaşam daha daha çok sarıyor beni. Böylece o Cabanel'imsi şeylere –ki bunların arasında Jacquet'yi de katıyorum–, Benjamin Constant'ın bugünkü haline, sonra, İtalyanların, İspanyolların o göklere çıkarılan ama anlatılamayacak kadar kuru tekniğine olan sevgim gitgide azalıyor. *Imagiers*! Jacquet'nin bu terimi sık sık aklıma geliyor. Gene de bir *parti pris*'m yok; köylülerle hiç ilgisi olmayan tablolar yapan Rafaelli derin duygular uyandırıyor içimde, Alfred Stevens, gene köylülerle ilgisi olmayan Tissot da öyle... Güzel bir portre de duygulandırıyor beni.

Zola –tek tek resimler üstündeki yargılarında korkunç yanlışlar yapmasına karşın– genelde resim sanatı hakkında çok güzel bir şey söylemiş "Mes Haines" de: "dans le tableau (l'oeuvre d'art) je cherche, j'aime l'homme –l'artiste"*

Bak işte, bu çok doğru bence; sorarım sana, teknik açıdan övülen birtakım resimlerin gerisinde ne gibi bir insan, ne gibi bir peygamber ya da düşünür, gözlemci, ne gibi bir insancıl karakter var? Genellikle *hiçbir şey* yok aslında. Oysa Rafaelli bir kişiliktir, Lhermitte bir kişiliktir ve adı sanı pek az duyulmuş kimi ressamların yapıtlarına baktığında insan onların kesin bir iradeyle, duyguyla, tutkuyla, sevgiyle yapılmış olduklarını hisseder. Kırsal yaşamı resimleyen ya da –Rafaelli gibi– kentin ortasında yaşayan işçileri resimleyen yağlıboya tekniğinin getirdiği güçlükler, bir Jacquet'nin ya da Benjamin Constant'ın, düz, pütürsüz boyama tekniğininkilerden çok farklıdır. O kulübelerde her gün yaşamak var işin içinde; o tarlalarda köylülerle birlikte bulunmak var yazın sıcak güneşin altında, kışın karın ve donmaların acısını çekerek... Ev içinde değil, dışarda bulunmak söz konusu, bir yürüyüş boyunca da değil, günlerce sabahtan akşama, tıpkı köylüler gibi.

Şimdi sorarım sana, bütün bunlar göz önüne alındığında, bu eleştirmenleri eleştirmekte haksız mıyım? *Genellikle* yanlış kullanılan o *teknik* sözcüğü üstünde her zamankinden de daha saçma, sapan şeyler söylemiyorlar

* "Resimde (sanat yapıtında) benim aradığım, sevdiğim şey insandır – sanatçının kendisi." (Mes Haines adlı kitapta Zola'nın eleştirel yazıları toplanmıştı.)

mı günümüzde? Bir "rouwboerke"in,* kulübesinin resmini yapabilmek için aynı zamanda yapılması gereken onca sıkıcı ve ağır işi düşünüyorum da, egzotik resimler (belki "Haremde Yargıçlar", ya da "Kardinalin Resmi-kabul") yapan çoğu ressamın en incelikli ve eksantrik konuları bulmak için çıkmak zorunda oldukları yolculuktan çok daha uzun ve yorucu bir yolculuk yaptığımı savunuyorum rahatlıkla. Çünkü Paris'te, parasını verdin mi istemediğin kadar çok Arap ya da İspanyol ya da Faslı model bulabilirsin. Öte yanda, Paris'li paçavracıların resimlerini *onların mahallesinde* yapmaya uğraşan Rafaelli gibi biri çok daha büyük güçlüklerle karşılaşır, ortaya çıkardığı yapıt da çok daha ciddi ve önemlidir.

Görünüşte, köylülerin, paçavracıların, her türlü işçinin resmini yapmak kadar basit bir şey yok –oysa yağlıboyada bu gündelikli figürleri yaşatmak dünyanın en zor işi!

Bildiğim kadarıyla hiçbir akademide bir kazmacının, ekin süren birinin, ocağa çaydanlık yerleştiren bir kadının ya da bir terzi kızının nasıl çizileceği, nasıl boyanacağı öğretilmiyor. Öte yandan hemen hemen her önemli kentte, bir akademi var ve buralarda Araplar ya da Louis XV ile ilgili ya da başka tarihsel konularda modellerden geçilmiyor... Yani, kısaca, hepsi de *var olmayan, gerçek dışı figürler!*

Sana ve Serret'ye, toprağı kazan adamlar ya da başak toplayan, ot söken kadınlardan oluşan birkaç etüd –tarlalarda çalışanlarla ilgili büyük bir dizinin *başlangıcı* bunlar– gönderdiğimde sen ya da Serret birtakım yanlışlar ya da bozukluklar bulabilirsiniz. Bunların neler olduklarını bilmek benim için çok yararlı olur, hatta bakarsınız bazı yanlışları kabul bile ederim.

Ancak, belki de dikkate değer bir şeye işaret etmek istiyorum. Tüm akademik figürlerin yapısı aynı ve de diyelim ki, *on ne peut mieux*,** baştan aşağı *kusursuz!* Buradan nereye gelmek istediğimi anlıyorsun değil mi? Bize yeni hiçbir şey açık etmiyorlar.

Aynı şey Millet'nin, Lhermitte'in, Régamey'in, Daumier'nin figürleri için geçerli değil; onların da yapısı gayet iyi, ama akademide öğretilenden çok daha değişik biçimde iyi...

Akademik bir figür ne kadar doğru biçimlendirilmiş olursa olsun, isterse Ingres'in kendi elinden çıkmış olsun ('Source'*** adlı tablosunu bu dediklerimin dışında tutuyorum, çünkü o resimde gerçekten yeni bir şeyler vardı ve hâlâ da var) temelde çağdaş bir şey yansıtmıyorsa, bir mahremiyeti yoksa, gerçek *hareket* göstermiyorsa, günümüz resim sanatında yeri yoktur bence.

* "Yas tutan köylü".
** Daha iyisi yapılamaz.
*** Su taşıyan çıplak bir kadın figürünü gösteren ünlü bir tablo.

Şimdi belki soracaksın, peki yanlışları, hatta büyük yanlışları olan bir figürün resim sanatında nasıl yeri olabilir?

Kazma sallayan bir adam gerçekten yeri kazıyorsa, köylü bir adam gerçekten köylü bir adam, köylü bir kadın gerçekten köylü bir kadınsa...

Yeni bir şey mi bu? Evet Ostade'ın, Terborch'un* figürleri bile, günümüzde yapılanlar kadar hareketli değildir.

Bu konuda daha çok şeyler söylemek istiyorum. Ayrıca kendi çalışmalarımı ilerletmeyi ne kadar çok istediğimi, kimi ressamların yapıtlarını kendiminkilerden çok daha fazla beğendiğimi de söylemek istiyorum.

Eski Hollanda ekolünde bir tek kazma sallayan ya da ekin biçen kişi resmi var mıydı, sorarım sana??? O zamankiler bir 'işçi' tablosu yapmayı denemişler miydi? Velazquez halktan tiplerinde denemiş miydi bunu? Hayır.

Eski ustaların tablolarındaki figürler *çalışmazlar*. Bense, geçen kış karda havuç sürüklediğini gördüğüm bir kadın figürü üstünde deliler gibi uğraşıp didiniyorum.

Bak şimdi, Millet yapmış dediğimi, Lhermitte de; bu yüzyılın kırsal yaşam ressamlarının birçoğu –örnekse Israels– bu tür çalışmayı hepsinden daha çekici buluyorlar.

Gene de, yüzyılımızda bile, sayılmakla bitmeyecek kadar çok ressamın arasında ne kadar azı figürü –evet, her şeyden çok– sırf figür uğruna istiyor; yani, çizgi ve modelaj uğruna ve figürü ancak *hareket halinde düşünebiliyor* ve eski ustaların yapmaya kaçındıkları şeyi yapmaya çalışıyor? Yineliyorum: Kaç tanesi *hareketin resmini, sırf hareket göstermek için yapmak istiyor?*

Tablo ya da desen, hem figürü figür olduğu için, yani, insan gövdesinin anlatılması olanaksız uyumunu gözler önüne sermek için, hem de, aynı zamanda, karda havuçların sürüklenmesini göstermek için yapmalı. Demek istediklerimi açık-seçik anlatabiliyor muyum? Umarım becerebilmişimdir. Bunları Serret'ye de söyle. Daha kısaca açıklayabilirim düşüncelerimi: Cabanel tarafından yapılmış bir nü, Jacquet tarafından yapılmış bir hanım resmi, bir köylü kadın –ama Bastien Lepage'ın değil de, akademide öğrenim görmüş herhangi bir Parisli'nin yaptığı bir köylü kadın –her zaman gövdenin yapısını ve uzantılarını aynı biçimde belirtecektir, kimi kez hoş da –olacaktır oranlama ve anatomi açısından ise doğru doğru dosdoğru. Oysa Israels ya da –Daumier ya da Lhermitte bir figür çizdiklerinde, figürün biçimi çok daha derinden duyumsanır ve de Daumier'yi bunların arasında saymamın nedeni bu –oranlamalar kimi kez nerdeyse keyfi, anatomi ve yapı genellikle yanlış olabilir –akademicilerin gözünde tabii. Buna karşın o figür yaşar. Bu dediklerim özellikle Delacroix için de geçerli.

Galiba gene iyi anlatamadım derdimi. Serret'ye söyle, *figürlerim doğru*

* Onyedinci yüzyılda yaşamış Hollandalı iki ressam.

olsaydı derin umutsuzluklara kapılırdım, söyle ona, yaptıklarımın akademik ölçülere göre doğru olmasını istemiyorum, ona de ki, yani, demek istiyorum ki, insan bir kazmacının fotoğrafını çekerse, *adamın o anda kazma sallamadığı kesindir.* Söyle ona, Michelangelo'nun figürlerine bayılıyorum, bacakların kuşkusuz çok uzun, kalça ve kaba etlerin kesinlikle aşırı geniş olmalarına karşın. Söyle ona benim gerçek sanatçı saydığım kişiler Millet ile Lhermitte'dir. Bunun nedeni de, her şeyin resmini olduğu gibi, kuru, irdeleyici bir kopya gibi çizmeyip, kendileri –Millet, Lhermitte, Michelangelo– gördüklerini nasıl duyumsuyorlarsa öyle çizmeleridir. Söyle ona, hayattaki en büyük özlemim, aynı tür yanlışları, onlarınki gibi sapmaları, gerçekliği dönüştürmeleri öğrenmektir, ki yaptıklarım belki sizlerin deyimiyle yalan olsun ama, aynen kopyanın gerçeğinden daha gerçek olsun.

Artık mektubu bitirmem gerekiyor, ama bir kez daha yinelemek istiyorum ki, kırsal yaşam ve halkın yaşamı üstüne resim yapanlar, şu sırada en parlak kişiler arasında adları geçmese bile, belki uzun vadede, egzotik haremlerin ya da Kardinallerin resimlerini Paris'te oturdukları yerden yapanlardan daha dayanıklı olacaklardır.

Uygunsuz zamanlarda para istemenin ne denli rahatsız edici olduğunu bilmiyor değilim; kendimi bağışlatmak için söyleyeceğim tek şey ise, görünüşte en olağan, en basit şeylerin resmini yapmak kimi kez en zor ve en pahalı iş oluyor.

Çalışmalarımı sürdürmek için göze almak zorunda olduğum masraflar kimi kez elimde olan paraya oranla çok yüksek... İnan ki, bünyem her türlü rüzgâra, her türlü havaya bir köylü kadar dayanıklı duruma gelmemiş olsaydı, buralarda yaşamaya katlanamazdım; kişisel rahatım için harcayacak bir kuruş bile kalmıyor geriye.

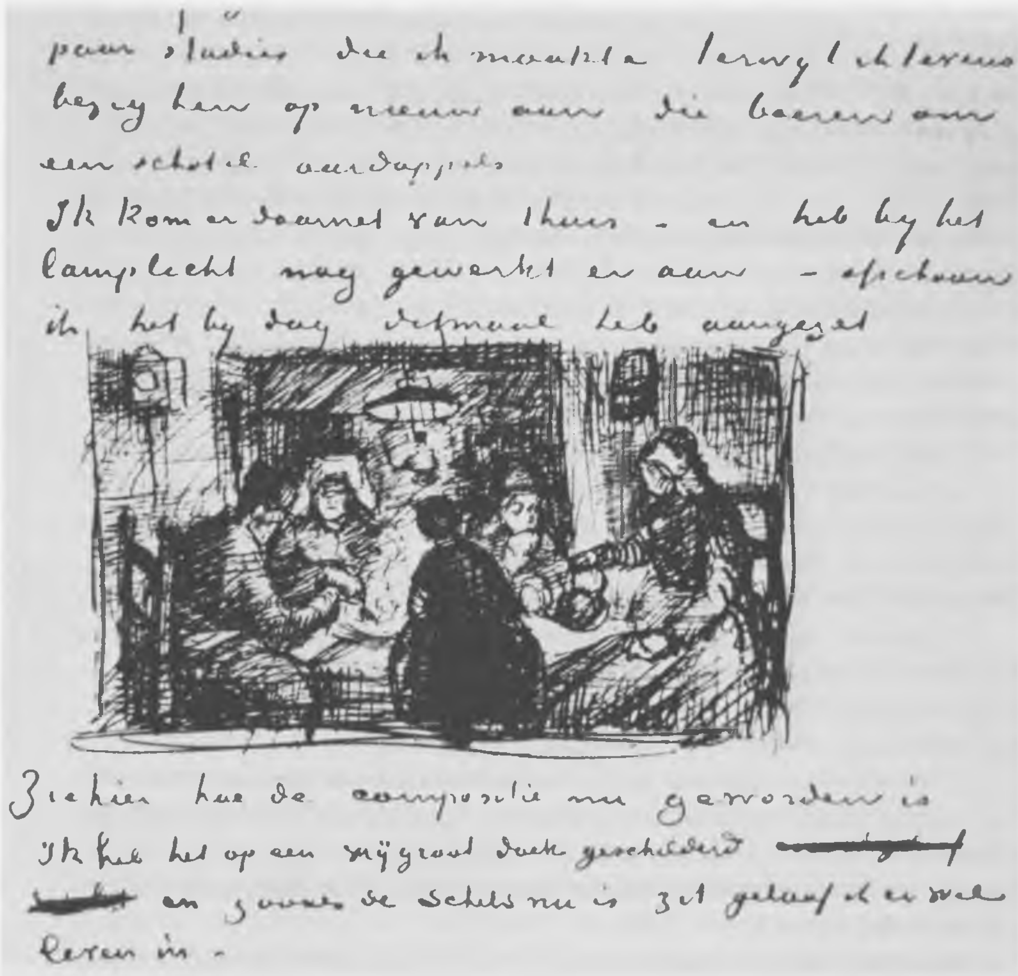
Ama kendim için rahatlık aradığım yok. Yaşamını değiştirmek isteyen birçok köylünün istediği kadar az benim isteklerim de...

İstediğim para, boya ve özellikle model ücretleri için.

Figür konusunda yazdıklarımı düşünürsen, bu desenleri bitirmek için içimde ne büyük bir tutku olduğunu anlarsın sanıyorum.

Benim *patates yiyenler*'deki* figürlerimde birtakım yanlışlar konusunda Serret'nin 'ciddiyet ve inançla' bir şeyler söylediğini yazmıştın geçenlerde. Buna verdiğim cevaptan anlamış olman gerekir ki, o açıdan ben de kendi kendimi eleştiriyorum; ancak, kulübeyi birçok gece loş lamba ışığında gördükten sonra edinilmiş bir izlenim olduğunu, yağlıboyayla kırk kadar baş etüdü yaptıktan sonra yapılmış olduğunu da özellikle belirttim; dolayısıyla sizinkinden değişik bir bakış açısından yola çıktığım açık-seçik ortada.

* Vincent bu konuyu Nisan-Mayıs 1885'te işlemişti. O güne kadar yaptığı en iddialı yağlıboya tabloydu.

paar studies die ik maakte terwijl ik tevens bezig ben op nieuw aan die boeren om een schotel aardappels
Ik kom er daarnet van thuis - en heb bij het lamplicht nog gewerkt er aan - afschoon ik het bij dag dezmaal heb aangezet
Zie hier hoe de compositie nu geworden is
Ik heb het op een vrij groot doek geschilderd
en zooals de schets nu is zit geloof ik er leven in -

Ama şimdi, figür çizme konusuna girdiğimize göre, söyleyecek daha pek çok şeyim var. Rafaelli'nin dediklerinde onun 'karakter' konusundaki görüşlerini buluyorum –bu konuda söyledikleri iyi ve yerinde ve de desenlerinde örneklenmiş.

Ancak, Rafaelli gibi Paris'in sanat ve edebiyat çevrelerinde dolanan kişiler, elbette benim gibi köy yaşamının göbeğinde yaşayan birinden değişik görüşlere sahiptirler.

O gibi kişiler, tüm düşüncelerini kapsayacak bir tek kelime arıyorlar; o da, geleceğin figürlerini anlatmak için 'karakter' sözcüğünü kullanıyor. Ben de kabul ediyorum bunu, yani *anlamını* benimsiyorum sanıyorum, ama seçtiği sözcüğün doğruluğuna, tüm öteki sözcüklerin doğruluğuna inandığım

kadar *az* inanıyorum –kendi anlatımımın doğruluğuna ve anlaşılabilirliğine inandığım kadar az.

Bir kazmacıda 'karakter' olması gerekir diyeceğime, başka türlü özetliyorum düşüncemi: Bir köylü resmi köylü olmalı, bir kazmacı resimde toprağı gerçekten *kazmalı*, diyorum; o zaman bu resimlerin temelinde gerçekten bir çağdaşlık olabilir, diyorum. Ancak, tam da bu dediklerimden benim hiç de ileri sürmeyi düşünmediğim birtakım sonuçlara varılabileceğini de, daha uzun uzun derdimi anlatmaya çalışsam da varılacağını anlayabiliyorum.

Şimdi bile bana çok ağır gelen model masraflarını azaltacağıma, onlara biraz daha fazla para ayırmak daha iyi olacak gibi geliyor bana. Çünkü asıl amacım bir dizi figür deseni çalışmaktan değişik bir şey kesinlikle. Yineliyorum, bir köylü figürünü hareket halinde çizmek, temel bir çağdaş imge, çağdaş sanatın yüreğinin artışı bu; ne Greklerin, ne Rönesans ressamlarının ne de eski Hollanda ekolünün yaptığı bir şey...

Beni her gün meşgul eden bir sorun bu. Çünkü günümüzün gerek büyük gerekse küçük ustaları (büyük ustalar, örnekse, Millet, Lhermitte, Breton, Herkomer gibiler; küçüklerse Rafaelli ve Régamey gibiler) ile eski ustalar arasındaki bu ayrımın, sanatla ilgili yazılarda açık-seçik işlendiğini pek görmedim.

Bu konu üstünde biraz düşün de, dediklerimin doğru olup olmadığına karar ver: Köylü ya da işçi figürünü bir tür olarak başlattılar, ancak günümüzde, büyük usta Millet'nin öncülüğünde, bu konu çağdaş sanatın merkezi durumuna geldi ve hep öyle kalacak.

Daumier gibi kişilere saygı duymamız gerek, çünkü bu konuya ilk el atanlar arasında o... Henner ya da Lefère'in yeniden ele aldıkları basit *çıplak* ama *çağdaş* figür de üst düzeyde yer alıyor.

Baudry'nin, özellikle de Mercier, Dalou gibi heykeltıraşların yaptıkları da ciddi işler.

Ancak şu noktayı unutmamak gerekir ki, köylüler, işçiler çıplak değil ve onları nü figürler olarak düşünmek kesinlikle uygunsuz. Ressamlar ne kadar çok köylü ve işçi figürleri yapmaya başlarlarsa o kadar memnun olacağım. Kendi adıma, yapılacak bundan daha iyi bir şey bilmiyorum. Mektup epey uzadı, demek istediklerimi yeterince açık-seçik ifade edebildim mi bilemiyorum. Serret'ye de bir iki satır yazarım belki, yazacak olursam bu mektupla birlikte göndereceğim ki, sen de okuyasın; figür çizme sorununa ne kadar çok önem verdiğimin iyice anlaşılmasını istiyorum çünkü.

Nuenen, Ekim sonu, 1885

Sevgili Theo,

Siyah hakkındaki mektubunu büyük keyifle okudum; böylece, siyaha karşı herhangi bir önyargın olmadığına da kesinlikle inandım.

Manet'nin *Ölü Toreador* adlı etüdü üstüne yaptığın betimleme çok iyi irdelenmişti. Bütünüyle mektubun, bir vakitler bana yazdığın Paris anlatımları için düşündüklerimi bir kez daha kanıtlıyor, canın istedi mi sözcüklerle resim yapabiliyorsun.

Şurası gerçek ki, insan renklerin yasalarını incelerse, büyük ustalara duyduğumuz içgüdüsel inancın ötesine geçmek, neyi, neden çok beğendiğimizi irdeleyebilmek olası; ve hatta, günümüzde son derece gerekli bu, çünkü eleştiri yapan kişiler korkunç keyfi ve yüzeysel davranıyorlar.

Günümüzdeki sanat ticareti konusundaki karamsarlığımı sürdürmeme izin vermelisin; benim için, cesaretimin kırılması diye bir şey söz konusu değil çünkü. Böyle düşünüyorum yalnızca. Diyelim ki, resim fiyatları üstüne yapılan garip, çekişmeli pazarlığı gittikçe daha çok çiçek soğanı ticaretine benzetmekte haklıyım. Yineliyorum, diyelim ki, geçen yüzyılın sonundaki çiçek soğanı ticareti gibi, sanat ticareti de, yüzyılımızın bu son yıllarındaki daha başka spekülasyon dalları ile birlikte, geldiği gibi yok olacak –yani, çok kısa sürede sona erecek. Soğan ticareti yok olmuş olabilir *–çiçek yetiştirme olayı* sürüyor. Bana gelince, ben, iyi günlerde de kötü günlerde de, küçük bahçesiyle yetinen, bitkilerini seven ufak çapta bir bahçıvan olmaktan hoşnutum.

Şu sıra paletimin buzları çözülüyor, ilk başlangıcın donukluğu yok oldu bile.

Hâlâ bir şeye ilk başladığımda sık sık yanlışlar yaptığım bir gerçek; ama renkler kendi kendilerine birbirlerini izliyorlar sanki ve başlangıç noktası olarak bir rengi aldığımda, ondan sonra nelerin gelmesi gerektiği ve bunlara nasıl hayat vereceğim açık seçik beliriyor kafamda.

Jules Dupré'nin peyzajları bir bakıma Delacroix'nınkiler gibi.. Renk senfonileri içinde ne akıl almaz çeşitlilikte ruh halleri anlatmış!

Bir bakıyorsun en ince mavi-yeşillerin, kırık mavinin, her türlü incimsi tonun içinde dolandığı bir deniz manzarası.. Bir başka yerde bir sonbahar peyzajı –renkleri derin şarap kırmızısında canlı yeşile, kıpır-kıpır bir turuncudan koyu tütün rengine değişen yapraklar, gökyüzünde gene bambaşka renkler, griler, eflatunlar, maviler, beyazlar, sarı yapraklara bir başka karşıtlık yaratan..

Bir başka resimde, siyah-mor ve ateş kızılından bir günbatımı...

Bir kez gördüğüm, hiç unutamadığım bir başka tablosu da bir bahçe

köşesini gösteriyordu: Gölgede siyah, güneşte beyaz, capcanlı bir yeşil, bir ateş kızılı, sonra bir koyu mavi, yeşilimsi bir kahverengi, sarımtrak bir açık-kahve rengi... Renklerin gerçekten de kendi adlarına konuştukları kesin.

Jules Dupré'yi her zaman çok sevmişimdir, ilerde şimdi olduğundan çok daha fazla takdir edilecek. Çünkü renk açısından gerçekten büyük bir usta, her zaman ilginç, son derece güçlü ve dramatik.

Evet, evet, rahatlıkla Delacroix'nın kardeşi denebilir ona.

Daha önceden de söyledim ya, siyah konusunda yazdığın mektup çok iyi, yerel renkleri resme sokmamak üstüne dediklerin de kesinlikle doğru. Ama benim için yeterli değil. Yerel renkleri kullanmamanın gerisinde çok daha önemli şeyler var bence.

"Les vrais peintres sont ceux qui ne font pas la couleur locale"* Bir keresinde Blanc ile Delacroix tartışmışlar bunu.

Bence, ki fazla ileri gittiğimi sanmıyorum, bu sözlerin anlamı şu: Ressam, doğadaki renklerden değil de, paletinin üstündeki renklerden başla-

* Gerçek ressamlar, yerel renk kullanmayanlardır.

malı işe. Yani, demek istiyorum ki, kişi resim yapmak istiyorsa, örneğin bir insan başı, önündeki gerçekliği dikkatle inceledikten, gözledikten sonra, şöyle düşünebilir: Bu başta, kızıl kahverengi, mor ve sarının –hepsi de kırık– bir uyumu var, öyleyse paletime sarı ve mor ve kızıl kahverengi sıkacağım ve bu renkler birbirlerini kıracaklar.

Doğadan alıkoyduğum şey tonları yerleştirmekte belirli bir sıra, belirli bir doğruluk; doğayı inceliyorum ki saçma-sapan şeyler yapmayayım, aklıbaşında kalabileyim... Öte yandan, kullandığım renk doğadakinin aynıymış, değilmiş bu beni çok ilgilendirmiyor tuvalimde güzel durduktan –doğada olduğu kadar güzel durduktan– sonra...

Courbet'nin yaptığı bir portre –erkeksi, özgür, çok güzel derin kızıl kahverengi ve altın tonlarıyla, yanında daha soğuk bir mor ve hepsini vurgulayan siyahlarla boyanmış, gözü dinlendirmek için bir kıyısına az renklendirilmiş beyaz keten parçası atılmış –evet, Courbet'nin yaptığı herhangi bir portre başka birinin, yüzün renklerini dehşet verici bir aynılıkla yansıtmaya çaba gösteren başka bir ressamın yaptığından çok daha doğru, çok daha gerçek, çok daha iyidir.

Bir erkek başı, ya da bir kadın başı, uzun uzadıya, ciddiyetle ve aceleye getirilmeden incelendiğinde tanrısal bir güzelliğe sahiptir, değil mi? İşte, doğadaki tonların *genel uyumu*, aynen taklit edildiğinde kayboluyor; buna karşılık, o uyuma tekabül eden bir renkler dizisi ile yeniden yaratıldığında –ki bu dizi modeldekinin aynı olmayabilir, hattâ ondan çok farklı olabilir –kaybolmuyor, tam tersine...

Renklerin kendiliklerinden oluşturdukları –palet üstünde kırıldıklarında yani –o canım tonları her zaman ve akıllıca kullanmalı. Yineliyorum, işe paletten başlamak, renk uyumu konusundaki kişisel bilgiden başlamak, doğayı mekanik bir dalkavuklukla körü-körüne izlemekten çok farklı.

Al sana bir örnek daha: Diyelim ki bir sonbahar peyzajı yapacağım, ağaçlardaki yapraklar sarı, pekâlâ –ben bu tabloyu sarılardan oluşmuş bir senfoni olarak düşünüyorsam eğer, kullandığım temel sarının yapraklarınkiyle aynı olup olmamasının ne önemi var? Çok az önemi var bunun.

Pek çok şey, hatta *her şey,* tonların, *aynı ailedeki* tonların sonsuz çeşitliliğini benim algılamama bağlı.

Buna, romantizme karşı tehlikeli bir eğilim mi diyorsun sen? 'Realizm'e ihanet, "peindre de chic"* mi diyorsun? Doğadan çok palete önem vermek, bağlanmak mı diyorsun? Öyle olsun. Delacroix, Millet, Corot, Dupré, Daubigny, Breton, istersen daha otuz isim sayabilirim, bu kişiler yüzyılımız resim sanatının yüreğini, ruhunu oluşturmuyorlar mı? Hepsinin de kökleri romantizmde değil mi –hepsi de romantizmi sonunda *aşmış* olsalar bile?

* Gerçekliğe aldırmadan resim yapmak.

Çağımızda romans da var romantizm de, ressamların da düş gücü ve duyguları olması gerek... Neyse ki realizm de natüralizm de bunlardan tümüyle nasipsiz değil. Zola yaratıcı biri, çevreye *ayna* tutmakla yetinmiyor... Fevkalâde yaratıyor, evet, *yaratıyor*, *şiirselleştiriyor;* bu kadar güzel olmasının nedeni de bu. Romantizmle kesin bağları olan realizm ve natüralizm konusunda bu kadar konuşmak yeter.

Yineliyorum, '30-'48 yıllarının resimleri çok dokunaklı geliyor bana... Bir Paul Huet, eski bir Israels, örnekse *Zandvoort Balıkçısı*, ya da bir Cabat, bir Isabey duygulandırıyor beni.

Ayrıca "ne pas peindre le ton local"* sözü öylesine doğru geliyor ki bana, tonal gamı doğadakinden daha düşük olan bir resmi bile, doğayı tıpatıp yansıtan bir resme yeğ tutarım.

Belli belirsiz boyanmış, sanki bitmemiş gibi duran bir suluboya resim de, doğayı körü-körüne taklit eden düzgün bir suluboyadan daha iyidir.

"Ne pas peindre le ton local" sözünün anlamı çok geniş aslında. Bir bütün oluşturan, birbiriyle uyumlu, ama başka bir renk bileşiminin yanına kondu mu daha çok göze çarpacak, karşıtlık yaratacak renkler arama olanağını sağlıyor ressama.

Saygıdeğer bir vatandaşın portresi, benim hiçbir zaman dikkatimi çekmeyecek olan dindar beyefendinin yüzünün sütümsü uçuk mavi ve anlamsız rengini aynen olduğu gibi gösteriyorsa, bana ne bundan? Öte yandan, görüntüsünü ölümsüzleştirmek gereğini duyacak kadar kişisel erdemleriyle övünen bu beyin yaşadığı küçük kentin sakinleri, pek yaygın hemşerilerinin tıpatıp kendisine benzeyen biçimde resmedilmesini büyük takdirle karşılıyorlardır, eminim.

Renk kendi başına bir şey anlatır, bunsuz yapamaz insan, ille de kullanmak zorundadır; güzel olan bir şey, ama gerçekten güzel olan bir şey, aynı zamanda doğrudur da. Veronese, "Cana'da Düğün" tablosundaki o şık insanların portrelerini yaparken paletindeki tüm zenginliği eflatunlar, harika altınımsı tonlarla tuvale dökmüştü. Sonra, aklında hâlâ –ön planda olmayan– uçuk bir mavi ile incimsi beyaz vardı. Bu renkleri de tonlarını kırarak geri planda kullandı –ve çok iyi bir sonuç çıktı ortaya... Kendiliğinden bir mermer saraylar ve gökyüzü havası yaratılıyor ki, figürlerin düzenlenmesini çok iyi tamamlıyor.

O geri plan o kadar güzel ki, renklerin hesaplanmasından kendiliğinden ortaya çıkıyor.

Bu sözlerimde yanlış var mı?

İşin başından sarayı *ve* figürleri bir bütün olarak düşünen birinin yapacağı resimden *daha değişik* yapılmamış mı?

* "Yağlıboyada yerel ton kullanma!"

Tüm o mimari ve gökyüzü son derece konvansiyonel ve figürlerin yanında ikinci planda kalmış, çünkü figürlerin daha güzel görünmesini sağlamak için düşünülmüş.

Yağlıboyada gerçek ressamlık *bu işte;* ortaya çıkan sonuç ise, varolanın tıpatıp taklidinden çok daha güzel. Bir tek şey düşünmek, çevrenin ona ait olmasını sağlamak ve oradan yola çıkarak işi tamamlamak...

Doğayı uzun uzun incelemek, gerçeklikle boğuşmak –bunlar hiç olmamalı demiyorum. Ben kendim de yıllar yılı yapmadım mı aynı şeyi, bir sürü acıklı sonuç elde ederek?

Bu *yanlışı* yapmamış olmayı istemezdim gene de.

Yani, çalışmalarımı aynı biçimde sürdürmek saçmalık ve aptallık olurdu, ama bugüne kadar uğraşmalarımı toptan hiçe saymak anlamına gelmez bu.

Hekimlerin bir sözü var, "on commence par tuer, on finit par guérir"* diyorlar. İnsan doğayı izlemek için umutsuz bir savaşıma giriyor başlangıçta ve her şey kötü gidiyor. Sonunda ise sakin bir biçimde kendi paletinden yaratma yolunu seçiyor ve doğa ona uyuyor, onu izliyor. Ancak bu iki karşıt oluşum birbirinden ayrılamaz. Başlangıçtaki ağır işçilik, boşunaymış gibi görünse de, doğayla bir yakınlık, nesneler üstünde daha sağlam bir bilgi edinme olanağı sağlıyor. Doré'nin (kimi kez çok akıllıdır!) çok güzel bir sözü var: *je me souviens.*** En iyi tabloların az ya da çok özgürlükle, yürekten yapıldığına her ne kadar inanıyorsam da, ressamın doğaya bakarak uzun uzadıya çalışması, didinmesi ilkesinin doğruluğuna karşı çıkamam. En geniş, en üstün hayal gücüne sahip olan ressamlar bile aynı zamanda doğrudan doğadan çalışarak insanın ağzını açık bırakacak güzellikte yapıtlar koymuşlar ortaya.

Manet'nin etüdünü inceden inceye anlatmanın karşılığı olarak sana bir natürmort gönderiyorum: Deri ciltli ama açık –dolayısıyla kırık beyaz– bir İncil resmi bu; geri planı siyah, ön planda ise sarımsı kahverengi ve limon sarısı var.

Bu resmi bir tek günde, bir oturuşta yaptım.

Bunu söylememin nedeni, belki de onca yıl boşuboşuna uğraşıp didinmemişim dediğimde, artık belli bir konuyu, rengi ya da formu ne olursa olsun, en ufak bir kararsızlık çekmeden bir çırpıda resimleyebildiğimi göresin diye. Geçenlerde açık havada birkaç etüd daha yaptım –güz peyzajları... Yakında yeniden yazacağım, bu mektubu acele gönderiyorum, siyah konusunda söylediklerine ne kadar sevindiğimi iletmek için. Hoşçakal.

Senin,
Vincent

* "Kişi başlangıçta öldürür, sonuçta tedavi eder".
** Hatırlıyorum.

Anvers, Kasım sonu, 1885
Cumartesi akşamı

Sevgili Theo,

Anvers ile ilgili birkaç izlenimimi daha yazmak istiyorum sana.

Bu sabah, bardaktan boşanırcasına yağan yağmur altında oldukça verimli bir yürüyüş yaptım. Bu zahmeti çekmemin nedeni, gümrükteki eşyalarımı almak zorunluluğuydu; rıhtımdaki çeşitli depo ve tersane binaları oldukça güzel.

Daha önce de limanın orada, iskeleler, rıhtımlar boyunca birkaç yürüyüş yaptım. Özellikle insan kumsallardan, fundalıklardan yeni gelmişse, köy yaşamının sessizliğine alışmış, uzun süredir hep sessiz çevrelerde yaşamışsa, buradaki karşıtlık şaşırtıcı oluyor. İçinden çıkılamayacakmış gibi görünen bir karmakarışıklık. Fantastik, acaip, duyduğum gördüğüm hiçbir yere benzemeyen bir karmaşa...

Oralarda seninle birlikte yürümek isterim, acaba ikimiz de benzer şeyler görecek miyiz diye. Orada her türlü resim yapılabilir. Kent görünümleri –çok çeşitli özellikleri olan figürler –ağırlık noktası olarak gemiler, suyun ve gökyüzünün rengi ince bir gri –ama hepsinden önemlisi o karmakarışıklık... Yani, demek istediğim, figürler her an hareket halindeler, bunları en garip çevrelerde görmek olası, her şey gerçekten fantastik; her an ilginç karşıtlıklar var önünde.

Çamurun içinde bir beyaz at, yüklenecek malların yığıldığı, (üstlerine muşamba örtülmüş) bir köşede duruyor, arka planda bir depo binasının isten kararmış duvarı... Çok basit aslında, ama Siyah-Beyaz etkisi olarak çok iyi.

Son derece şık bir İngiliz Bar'ının penceresinden dünyanın en pis çamurunu görebilir insan, ya da örneğin yük boşaltan bir gemi... İri-yarı rıhtım işçilerinin ya da egzotik görünüşlü denizcilerin boşalttığı yük ise boğa boynuzu ya da derileri gibi şeyler... Çok ince yapılı, sarışın bir İngiliz kızı pencerede durmuş bu görünüme ya da bir başkasına bakıyor. İçersi figürle aynı tonda, ışık olarak da o çamurun üstündeki gümüşümsü gökyüzü... Sonra boğa boynuzları... Al sana bir dizi karşıtlık. Başka bir yere bakıyorsun, bir grup Felemenk denizcisi... Yüzleri nerdeyse aşırı sağlıklı, omuzlar geniş, güçlü, tipik Anversliler işte, oturmuş midye yiyorlar ya da bira içiyorlar, ortalıkta bir gürültü, bir hareket... Öte yandan, buna karşıt olarak, siyahlar giyinmiş minik bir figür hiç gürültü çıkarmadan, boz rengi duvar boyunca hırsızlama yaklaşıyor. Karga karası saçların çevrelediği küçük oval yüz kahverengi mi? Turuncumsu sarı mı? Bilmiyorum. Bir an için gözkapaklarını kaldırıyor, simsiyah gözleriyle yan yan bakıyor.

Çinli bir kız bu, esrarengiz, bir kedi kadar sessiz –ufak tefek, böceğimsi görünüşlü... Midye yiyen Felemenkliler grubuyla ne harika bir karşıtlık. Al bir tane daha: çok dar bir sokaktan geçiyorsun, iki yanında son derece yüksek evler, depo binaları, barakalar. Ama aşağıda, sokakta yani, tüm ulusların ayrı ayrı publarıve onlara devam eden kadın, erkek müşteriler, yiyecek satan, denizci giysileri satan dükkânlar, karmakarışık ve kalabalık.

Sokak uzun bir sokak, her an seni kavrayan, sürükleyen yeni bir şeyle karşılaşıyorsun. Arada bir kavga çıkıyor, başka herhangi bir yerde olabilecek olandan çok daha şiddetli bir tartışma koptuğunda örneğin. Yolda yürüyorsun, çevrene bakınıyorsun, birdenbire bir bağrışma çığrışma yükseliyor bir yerlerden. Meğer, günün ortasında denizcinin biri yaka-paça genelevden kovuluyormuş kızlar tarafından, peşinde son derece kızgın bir adam ve bir sürü kız... Zavallı bunlardan iyice korkmuş –en azından bir sürü yığılmış torbanın üstünden tırmanıp bir depo penceresinden içeri kaçtığını gözlerimle gördüm.

Şimdi, bütün bu gürültü patırtıya dayanamayacak duruma geldin mi biraz daha yürü, Harwich ve Le Havre vapurlarının demirlediği iskelenin ucunda, kenti arkana almış oluyorsun ve önünde hiçbir şey görmüyorsun, kesinlikle hiçbir şey... Sonsuzluğa dek uzanan, yarı-yarıya su basmış bir alan, korkunç kasvetli ve ıslak, rüzgârda bir o yana bir bu yana sallanan sazlar, çamur, üstünde tek bir siyah teknenin bulunduğu ırmak, ön planda boz rengi sular, sisli, soğuk, gri gökyüzü –bir çöl kadar sessiz her şey...

Limanın panoramasına gelince –bir bakıyorsun bir akdiken çalısından

daha karmakarışık ve fantastik... Öylesine şaşırtıcı ve birbirinin içinde ki her şey, insanın gözü bir şey üstünde duramıyor, başı dönüyor, renklerin ve çizgilerin dönüp dolaşmasından dolayı bir oraya bir buraya bakmak zorunda kalıyorsun; uzun süre tek noktaya baksan bile nesneleri birbirinden ayırt edemiyorsun... Ancak, ön planda belli belirsiz bir boş alan görebilecek bir yerde durdun mu da, dünyanın en güzel, en dingin çizgilerini görebilirsin, örneğin Mols'un tablolarında sık sık görülenler gibi.

Bir yanda son derece sağlıklı bir kız görüyorsun, görünüşte namuslu, basit ve neşeli; öte yanda öylesine sinsi ve yalancı bir yüzle karşılaşıyorsun ki, bir sırtlanı andırıyor, korkuyorsun... Çiçek hastalığından hasar görmüş, kaynamış karides rengindeki suratları da unutma –gözler uçuk gri, kaş desen yok, saçlar iyice incelmiş, birbirine yapışık, gerçek domuz kılı renginde ama biraz daha sarı... İsveçli ya da Danimarkalı tipler.. Burada çalışmak çok iyi olurdu ama, nasıl ve nerde?

Çünkü burada insanın başı çok çabuk derde girebilir...

Her neyse, başımdan herhangi bir serüven geçmeden bir sürü sokak arşınladım, arka geçitlerde dolaştım ve beni denizci sanan birtakım kızlarla iyi vakit geçirdim.

Portreler yaparak bazı iyi modeller bulabilmem pek olanak dışı değilmiş gibi geliyor.

Bugün eşyalarımı ve onca özlemle beklediğim resim malzemelerimi aldım. Dolayısıyla atölyem hazır. Bedava –ya da hemen hemen bedava– modeller de bulabilirsem hiçbir şeyden korkum olmayacak artık.

Birtakım şeyleri bedelini ödeyerek zorlayacak kadar param olmaması da çok kötü bir şey değil bana sorarsan. Sırf poz verme karşılığı portreler yapmak fikri en güvenlisi belki de... Çünkü kentliler köylülerden çok farklı... Kesin olan bir şey var: Antwertp bir ressam için çok ilginç ve güzel bir yer...

Atölyem hiç de fena değil, hele duvarlara çok hoşuma giden o Japon estamplarını astıktan sonra... Biliyorsun ya bahçelerde ya da kumsalda küçücük kadın figürleri, atlılar, çiçekler, kargacık-burgacık diken dalları...

Taşındığım için memnunum, bu kış boş oturmayacağım umudundayım. İşte, hava kötü olduğunda oturup çalışabileceğim bir in buldum ya, kendimi güvende hissediyorum. Gene de lüks içinde yaşamayacağım elbette.

Mektubunu ayın birinde göndermeye çalış, çünkü o güne kadar ekmeğimi sağladım ama ondan sonra başım dertte olacak...

Küçük odam umduğumdan daha iyi, kesinlikle sıkıntı verici bir görünüşü yok. Kendime ayırdığım o üç etüdüm de geldi ya, artık, resim satıcılarını bir dolaşmak istiyorum... Ancak, buradakiler nedense caddede vitrinleri olmayan özel evlerde oturuyorlar.

Park da güzel. Bir sabah orada oturup desen çizdim.

İşte böyle, şimdiye kadar bir kötülük, şanssızlık gelmedi başıma.. Konut açısından da durumum iyi, birkaç frank fazla ödeyerek bir soba ve bir lambaya da kavuştum.

Burada kolay kolay sıkılacak değilim, hiç merak etme. Lhermitte'in *Ekim* adlı tablosunu da buldum; akşam çökerken patates tarlasında kadınlar, çok güzel. Ama *Kasım*'ı görmedim, sen aldın mı acaba? Resimli Figaro da var, dikkatimi çekti, içinde Rafaelli'nin çok iyi bir deseni var.

Şimdiki adresim 194, Rue des Images; mektubunu buraya yaz lütfen, bir de, bitirdiğinde Goncourt'un ikinci bölümünü gönder.

Hoşçakal.

Senin
Vincent.

Garip bir şey, yağlıboya etüdlerim köyde olduklarından daha karanlık görünüyorlar kentte. Kentteki tüm ışıklar daha az parlak olduğundan mı acaba? Bilmiyorum, ama yüzeysel bir bakışın ötesinde çok önemli bir ayrım olabilir bu. Onun için çarpıcı geldi bana ve sana gönderdiğim resimlerin, bana köydeyken göründüklerinden daha karanlık olabileceklerini anladım. Gene de, şimdi yanımda olanlar, her şeye karşın çok kötü görünmüyorlar: Değirmen, güz ağaçlarının sıralandığı cadde, bir natürmort, birkaç tane de küçük resim...

Anvers, Aralık sonu, 1885

Sevgili Theo,

Gönderdiğin ve ay sonunu çıkarmama yardımcı olan 50 frank için teşekkür etmenin zamanı geldi de geçti bile... Bugünden sonra durum eskisi gibi olacak, o da başka.

Gene de, birkaç tane daha yapılmış bitmiş etüd var elimde ve ne kadar çok yağlıboya yaparsam o kadar ilerlediğime inanıyorum. Para elime geçer geçmez çok güzel bir model tuttum ve başının tablosunu gerçek boyutlarında yaptım.

İçindeki siyahtan başka oldukça açık renkler kullandım. Arka plana altınımsı parlayan bir ışık koydum, başın kendisi son derece yalın çıkıyor ortaya.

Renkler şeması şöyle: Tonları iyi belirlenmiş ten rengi, boyunda biraz

bronzlaşıyor, simsiyah saçlar –bu siyahı elde etmek için lâl rengi ile Prusya mavisi kattım–, ceket için kırık beyaz, geri plan ise çok açık, beyazdan çok daha açık bir sarı. Simsiyah saçlara şöyle bir kan kırmızısı dokundurdum, kırık beyazın üstüne de aynı kırmızıdan bir fiyonk...

Kafe Şantan'da çalışan bir kız bu... Ama resme vermeye çalıştığım anlam Ecce Homo* havasında bir şey...

Ancak, *gerçekliğin* dışına çıkmak istemediğimden, özellikle yüzdeki anlam söz konusu olduğunda, imgelemini sonuna dek salıversem de, ifade etmek istediğim buydu.

Model geldiğinde, geçtiğimiz birkaç gece çok çalışmış olduğu belliydi, oldukça tipik de bir söz etti: "Pour moi le champagne ne m'égaye pas, il me rend tout triste"**

O zaman ne yapmam gerektiğini anladım işte, aynı zamanda hem şehvetli hem de kedere boğulmuş bir şey anlatmaya çalıştım.

Aynı modelle bu kez profilden ikinci bir etüde başladım.

Sonra, daha önce sözünü ettiğim o portreyi yaptım, hani bana söz vermiş olduklarını; o başın yağlıboya etüdünü de kendim için yaptım... Şimdi de, ayın bu son günlerinde yağlıboya bir erkek başı daha yapabilmeyi umuyorum.

Neşeliyim, moralim iyi –özellikle çalışmalarım konusunda... Burası iyi geldi bana.

Düşünüyorum da, şu orospular neye benzerlerse benzesinler, onlardan kazanç elde etmek, başka herhangi bir yoldan daha kolay. Aralarında çok güzellerin olduğunu yadsımak olası değil, ayrıca günümüzün havası da bu, bu tür resimler her geçen gün daha çok göze giriyor...

En yüce sanatsal açıdan baksan bile, karşı gelinecek bir yanı yok bu işin ayrıca; *insanların resmini yapmak*, eski İtalyan sanatı buydu, Millet'nin yaptığı da buydu, Breton'un yaptığı da bu.

Sorun, hareket noktası olarak ruhu mu yoksa giysileri mi seçtiğin; bir de *formu*, üstüne kurdeleler, fiyonklar asılacak bir askı olarak mı kullanacaksın yoksa anlamı ve duyguyu ortaya çıkaracak bir araç olarak mı göreceksin; bir de, modellik yapan kişi bunu iş olsun diye mi yapıyor yoksa başlı başına sonsuz güzel bir olay olduğu için mi?

Geçici olan yalnızca ilki, öteki ikisi yüce sanatın öğeleri...

Hoşuma giden bir şey de, bana poz veren kızın, kendim için yaptığım portrelere benzeyen bir başkasını da yapıp ona armağan etmemi istemesi oldu. Mümkün olan en yakın zamanda, kendi odasında, dans giysileri içinde bir etüdünü yapmama izin vereceğine dair söz de verdi bana.

* Yani, Pilatus kendisini halka gösterdiğinde İsa'nın yüzündeki anlam gibi.
** "Şahsen, şampanya neşelendirmiyor beni, çok kederlendiriyor"..

Şu sırada bu sözünü yerine getiremiyor çünkü çalıştığı kafenin patronu onun modellik yapmasını onaylamıyor; ama yakında bir kız arkadaşıyla birlikte oturmaya başlayacak, kendisi de öteki kız da portrelerinin yapılmasını istiyorlar... Gene geleceği günü hararetle, umutla bekliyorum çünkü hem çok çarpıcı bir yüzü var hem de kendisi nükteli biri.

Öte yandan, her şey hıza ve ustalığa bağlı olduğuna göre kendi kendimi de yetiştirmeliyim bu arada, çünkü bu gibilerin vakti de sabrı da çok kısıtlı. Aslında bir iş çabuk yapıldığı için daha az iyi olacak diye bir kural yok ve kişi, model kesin kıpırtısız duramazsa bile çalışabilmeli. Görüyorsun ya, tüm canlılığımla çalışmaya verdim kendimi. Birşeyler satıp, biraz daha fazla kazanabilsem çok daha hevesle, çok daha sıkı çalışacağım.

Portier'ye gelince, daha cesaretimi kaybetmedim ama yoksulluk belimi büküyor, ayrıca şu sıralar tüm resim alım-satımcılarının başında aynı dert var... Yıldızı sönmekte olan, işleri hep kötüye giden birtakım insanlar... Az huysuz insanlar değil bunlar, her yanı saran kayıtsızlığın, anlayışsızlığın karşısında bir şeyler yapmaya uğraşmalarını beklemek güç... Üstelik bulaşıcı bir şey bu.

Her türlü işin, alış-verişin durduğunu ileri sürmek saçmalık aslında ama, insan ne olursa olsun çalışmayı sürdürmek zorunda, inançla, hevesle, kısacası coşkuyla...

Portier'ye gelince, empresyonistleri ilk sergileyenin ama kopardığı gürültüyü Durand-Ruel'e kaptıranın o olduğunu sen kendin söylemedin mi bana?

İşte, bundan da anlaşılacağına göre, inisiyatifi olan, yalnızca konuşmakla kalmayıp bir şeyler yapan bir kişi. Belki artık altmışına geldiği için ağırdan alıyor... Ya da onun durumu da birçok başkasınınkine benziyor: Resim almanın moda olduğu, işlerin çok iyi gittiği dönemde, sırf bu resim alma deliliğinin sürekliliğine inanmadıkları, fiyatlardaki aşırı yükselmeye kanmadıkları için önemsiz ve yeteneksiz kişilermiş gibi küstahca bir kenara itilen nice aklı başında, zeki adam olmuştur...

Şimdi, işler bozuldu ya, bir vakitler diyelim on yıl önce, pek ortalıkta, pek hareketli olan nice resim alım-satımcısının güneş tutulmasına uğramışçasına ortadan yok olduğunu görüyoruz. Ve daha işin sonu gelmedi.

Arkasında pek az sermaye olan ya da hiç olmayan kişisel inisiyatif belki de geleceğin tohumunu taşıyor. Zamanla göreceğiz.

Dün, Rembrandt'ın daha önce hiç görmediğim bir tablosundan çekilmiş bir fotoğraf gördüm ve tam anlamıyla çarpıldım. Bir kadın başıydı bu; ışık göğsüne, boynuna, çenesine, burun deliklerine, yanaklarının alt bölümüne düşüyordu.

Alın ve gözler, herhalde kırmızı tüylü, kocaman bir şapkanın gölgesin-

de kalmıştı. Yakası iyice açık olan bluzda da kırmızı ya da sarı vardı büyük bir olasılıkla. Geri plan karanlık... Yüzdeki anlamda ise esrarlı bir gülümseme var, aynı Rembrandt'ın kendi portresindeki gülümseme –hani elinde bir bardak şarap, kucağında da Saskia olan tablodaki gibi...

Bugünlerde aklım fikrim hep Rembrandt ve Hals ile dolu. Onların tablolarını çok çok gördüğümden değil, çevremdeki insanlar arasında bana o günleri anımsatan pek çok tipe rastladığımdan...

O dediğim halk balolarına hâlâ sık sık gidiyorum, kadınların başlarını, denizcilerin, askerlerin kafalarını görmek için... Yirmi otuz kuruşluk bir giriş ücreti ödüyorsun, bir bardak bira içiyorsun (çünkü pek az gerçek alkol içiyor bunlar) ve bütün bir gece keyfediyorsun –ya da ben, bu insanların nasıl eğlendiklerini seyrederek keyfediyorum.

Modele bakarak çok çok yağlıboya çalışmak –yapmam gereken bu ve gerçek ilerleme kaydetmeye ciddi olarak yardım eden tek şey de bu.

Çok uzun süre yetersiz beslendiğimi anladım, senden para gelince yiyebildiğim yemeği sindiremedim bu yüzden; neyse, bunun da bir çaresini arayacağım. Çalışırken tüm enerjimi toplamamı, verimli olmamı engellemiyor bu ayrıca. Gene de evin dışına çıktığımda açık havada çalışmak çok zor oluyor, kendimi aşırı bitkin hissediyorum.

Eee, resim yapmak insanı yoran bir iş elbette. Ama buraya gelmezden kısa bir süre önce Dr. van der Loo'ya* gittiğimde, her şeye karşın oldukça sağlıklı olduğumu söyledi bana. Yaşamımın en iyi yapıtlarını verebileceğim yaşa gelmekten umut kesmemeliymişim. Tüm gerginliklerine, sinirliliklerine, vs. karşın altmış hatta yetmiş yaşına varabilmiş ressamlar olduğunu, benim de bunu başarmak istediğimi söyledim ona.

İnsan sakinliğini korur, moralini yükek tutarsa, içinde bulunduğu ruhsal durum yapacağı işlere çok yardımcı oluyor, inanıyorum buna. Bu bakımdan buraya gelmekle çok şey kazandım. Yeni yeni düşüncelerim var, istediklerimi anlatmak için yeni araçlarım da... Daha iyi fırçalarla çalışmak yararlı olacak çünkü. Ayrıca, o karmin ve kobalt var ya, bayılıyorum o iki renge.

Kobalt harikulade bir renk, objelerin çevresinde atmosfer yaratmak için daha güzel bir şey olamaz. Karmin ise şarap kırmızısı ve şarap kadar sıcak, canlı.. Zümrüt yeşili de aynı. Bu renkleri kullanmamak yanlış bir tutumluluk olur, kadmiyum da öyle...

Amsterdam'da bir hekimin bünyem hakkında söylediği bir şey beni çok sevindirdi. Pek fazla ömrüm kalmadığını düşündüren kimi belirtiler yüzünden gitmiştim bu adama; bu konuda doğrudan doğruya fikrini sormadım da, beni hiç tanımayan, ilk kez gören biri üstünde ne gibi bir izle-

* Eindhoven'deki hekim.

nim bıraktığımı öğrenmek istedim. Bu yüzden, o sıradaki küçük bir rahatsızlığımdan yararlanarak gittim ve konuşma arasında genel olarak bünyemden söz açtım. Bu hekim beni sıradan bir işçi sanarak, "Demir işçisisiniz herhalde" dediğinde nasıl sevindiğimi bilemezsin. İşte, kendimde gerçekleştirmek istediğim değişim de tam buydu! Daha gençken kafasıyla çalışan aşırı gergin birine benzerdim, şimdi ise bir kanal ya da demir işçisini andırıyorum.

İnsanın "vurdum-duymaz" olabilmek için bünyesini değiştirmesi de hiç öyle kolay bir iş değil.

Gene de dikkatli olmalıyım, elde ettiğimi yitirmemeye, daha da çok güç kazanmaya çalışmalıyım.

Şimdiki çalışmalarıma gelince, daha iyisini yapabileceğimi hisediyorum, ancak, daha bir genişliğe, havaya gereksinmem var –yani, demek istediğim, biraz daha fazla para harcayabilmem gerekiyor. Her şeyden önemlisi, en önemlisi yeterince model tutamıyorum. Daha nitelikli işler çıkarabilirim ama masraflarım da ona göre daha çok olur. Öte yandan insanın yüce bir şeyi, gerçek bir şeyi, üstünlüğü olan bir şeyi amaçlamak zorunda olduğu doğru değil mi?

Burada halk arasında gördüğüm kadınların vücutları içimde korkunç büyük bir dürtü yaratıyor –kadın olarak onlara sahip olmaktan çok daha fazla resimlerini yapmak dürtüsü bu... Gerçi her ikisini de yapmak isterim, o başka.

De Goncourt'un kitabını yeniden okuyorum. Kusursuz *Cherie*'nin önsözünde de Goncourt'ların neler çektiklerini anlatıyor; nasıl yaşamlarının sonunda melankoliye kapılmışlar, evet ama kendilerinden eminmişler, çünkü bir şey başardıklarını, yapıtlarının hep kalacağını biliyorlarmış. Ne adamlarmış, yahu. Bizim ikimizin de düşünceleri birbirine şimdi olduğundan daha yakın olsa, her konuda kesinlikle anlaşabilsek, biz de aynı şeyi neden yapmayalım?

Ha, bu arada şunu da hatırlatayım; yıl sonunda, ne olursa olsun, her bakımdan dört beş günlük bir oruca gireceğimden, mektubunu mulaka Ocak ayının birinde gönder, geciktirme. Belki bunu anlamakta güçlük çekeceksin ama, elime para geçtiğinde bir süre aç kalmışlığıma karşın, en büyük iştahım yemek için olmuyor, resim yapma iştahı çok daha güçlü... Hemen model aramaya çıkıyorum ve para bitinceye değin sürdürüyorum bunu. Bu arada yiyecek adına kursağıma giren tek şey, yanında kaldığım ailenin sabahları verdiği kahvaltı ile, akşam yemeği olarak bir fincan kahve ile ekmek...

Resim yapabildiğim sürece yetiyor da artıyor bu. Ama modeller gidince kendimi oldukça bitkin hissediyorum.

Buradaki modelleri seviyorum, kırsal bölgelerdekilerden o kadar değişikler ki. Özellikle karakterleri bütünüyle farklı. Bu karşıtlık yeni yeni fikirler veriyor bana, özellikle ten renkleri konusunda. Son yaptığım yağlıboya, başta vardığım yer –beni tümüyle tatmin edecek kadar değilse bile– şimdiye dek yaptıklarımdan çok başka.

Gerçek olmanın önemine yeterince inandığını bildiğimden rahatça konuşabilirim seninle.

Köylü kadın resmi yaptığımda, onun köylü kadın olmasını istiyorum; aynı nedenle, eğer orospuların resmini yaparsam, yüzlerinde orospu anlamı olsun isterim.

Rembrandt'ın yaptığı o orospu başı bu yüzden son derece çarpıcı geldi bana. O esrarlı gülümseyişi öylesine sonsuz bir güzellikle yakalamış ki, ve de yalnızca kendisi, o büyücüler büyücüsü, böylesi bir ciddilikle yapabilirdi bunu.

Benim içinse bu çok yeni, ama temelde istediğim şey. Manet yapmış, Courbet de, Allah kahretsin, bende de aynı hırs var; ayrıca, edebiyatın büyük adamlarının, Zola'nın, Daudet'nin, de Goncourt'un, Balzac'ın, kadın irdelemelerinin sonsuz güzelliğini çok derinden, ta iliklerimde hissetmişimdir.

Stevens bile doyurmuyor beni, çünkü onun kadınları benim kişisel olarak tanıyabileceğim tipler değil. Bana sorarsan seçtiği kadınlar da en ilginç olanlar değil. Her neyse, ne olursa olsun, mutlaka ilerlemek istiyorum– ve de kendim olmak istiyorum.

Çok inatçı hissediyorum kendimi, artık insanların benim ya da çalışmalarım hakkında ne dedikleri hiç umurumda değil.

Burada çıplak poz verecek model bulmak oldukça zor görünüyor, en azından benim kız reddetti.

Bu 'red' cevabı belki de tam kesin olmayabilir, ama razı etmenin hiç de kolay olmayacağı kesin... Oysa bu kızın çıplak yağlıboyası harika olurdu. Bana kalırsa ticari açıdan bakıldığında "yüzyılın sonu" olarak adlandırılabilecek bir dönemin başlangıcındayız şimdiden. Kadınlarda, devrim zamanlarında olan türden bir çekicilik var –ve aynı türden bir prestij... Ve kişi, kadınları çalışmalarının dışında tutmakla çağdışı bir tutum içine girmiş olur.

Her yerde aynı bu, ister kentte ol ister kırsal yörelerde; zamana ayak uydurmak istiyorsan eğer, kadınları mutlaka hesaba katacaksın.

Hoşçakal. Yeni yıl için en iyi dilekler. Ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent.

Anvers, Ocak 1886

Sevgili Theo,

Paris'e Haziran ya da Temmuz'dan daha önce gelmemi onaylarsan beni çok rahatlatacağını söylemek zorundayım. Düşündükçe, Paris'e bir an önce gelme hevesim her an artıyor.

Düşünsene, bu süre içinde her şey iyi gitse bile, yani gene birçok eksiklik olacak tabii ama, iyi beslensem falan bile, tamamıyle iyileşmem için aşağı yukarı altı ay gerekecek.

Öte yandan, şu son aylarda çektiklerimi Mart'tan Temmuz'a kadar Brabant'da çekecek olursam –ki öyle olacak elbette– iyileşmem çok daha uzun süre alacak.

Şimdi, şu sıralarda, kendimi çok zayıf hissediyorum, hatta, aşırı çalışmanın tepkisi olacak, zayıftan da beter, besbeterim. Bu son derece olağan bir şey. Sorun, daha iyi beslenmek, vs. olduğuna göre, Brabant'da da tüm paramı modellere harcayacağım da kesin olduğuna göre, bütün olaylar yeni baştan aynen tekrarlanacak... Bu ise hiç iyi olmayacak sanırım. Dolayısıyla n'olur daha önce gelmeme izin ver. Hatta hemen geleyim diyorum.

Paris'te bir tavanarası kiralarsam, boya kutumu ve desen malzemelerimi yanımda getirirsem, en acele yapılması gereken resimleri –Cormon'a* gittiğimde bana mutlaka çok yardımcı olacak olan antikten kopya etüdleri– çabucak bitirebilirim. Gidip ya Louvre'da ya da Ecole des Beaux Arts'da desen çalışabilirim.

Bundan başka, yeni bir yere yerleşmeden önce her şeyi çok çok daha iyi tasarlayıp düzenleyebiliriz. Eğer ille de gerekliyse, Mart ayında Nuenen'e gitmeye razıyım. Orada bir ay kalıp çevreyi incelerim, insanları nasıl, model falan bulunabiliyor mu bakarım. Ama bu gerekli değilse –ki olduğunu sanmıyorum–, o zaman bırak Mart'tan sonra doğruca Paris'e geleyim, örneğin Louvre'da desen çizme çalışmalarına başlayayım.

Bir atölye tutmak konusunda yazdıkların üstünde enine boyuna düşündüm, bana öyle geliyor ki bu atölyeyi birlikte arasak, temelli birlikte oturmaya başlamadan önce bir süre geçici olarak birlikte otursak ve ben Paris'teki yaşamıma tek başıma bir tavanarası tutarak başlasam –örneğin Nisan'dan Haziran'a kadar –daha iyi olur.

Cormon'a devam etme vakti gelinceye kadar Paris'te yeniden yolumu yordamımı bulmuş olurum böylece. Ayrıca, moralim de daha yerinde olur.

Şunu da söylemem gerek sana: Gerçi akademiye gitmeyi sürdürüyorum ama, oradakilerin dırdırı çoğu kez dayanılmaz oluyor, çünkü bana karşı ters ve nispetçi tutumlarını sürdürmekte kararlılar.

* Vincent, Paris'te, bu sanatçının atölyesinde ders alacaktı.

Gene de her türlü tartışmadan uzak kalmaya, kendi yolumda devam etmeye çalışıyorum. Aradığım şeyin izini nihayet yakaladığıma inanıyorum, alçı kalıplara bakarak desen çizme konusunda istediğimi yapabilsem daha çabuk bulacağım belki de.

Her şeye karşın akademiye gittiğime memnunum, *prendre par le contour*,* dedikleri şeyin sonuçlarını gözleme fırsatını bol bol bulabildiğim için her şeyden çok.

Çünkü sistematik olarak yaptıkları bu, bana da bu yüzden dırdır ediyorlar. "Faites d'abord un contour, votre contour n'est pas juste, ne corrigerai pas ça si vous modelez avant d'avoir sérieusement arrêté votre contour"**

Görüyorsun ya hep aynı biçimde sona eriyor. Bir de bu sistemin sonuçlarının ne kadar tatsız, ne kadar cansız ne kadar içi boş olduğunu görmelisin. Evet, inan ki, bir kez olsun bunları yakından gördüğüm için çok mutluyum. En az yirmi beş kez "konturunuzun canı cehenneme" demek istedim ama, tartışmaya girmeye değmez diye düşündüm. Gene de, hiçbir şey söylemememe karşın, sinirlendiriyorum onları –onlar da beni.

Aslında önemli değil bütün bunlar, yapılması gereken şey daha iyi işleyen bir sistem bulmaya çalışmak. Bunun için de sabır ve azim gerekli.

Biliyor musun, şöyle diyecek kadar ileri gidiyorlar: "La couleur et le modelé c'est peu de chose, cela s'apprend trés vite, c'est le contour qui est d'essentiel et le plus difficile."***

Görüyorsun ya, insan akademide de yeni bir şey öğrenebiliyor. Renklendirme ve modelajın bunca kolay olduğunu hiç bilmiyordum daha önceden.

Akşam bölümüne devam edenlerin yarışması için hazırladığım deseni dün bitirdim. Senin de bildiğin Germanicus figürü**** bu. Yarışmada sonuncu geleceğimden hiç kuşkum yok, çünkü bütün ötekilerin yaptıkları desenler tümüyle birbirinin aynı, benimki ise tümüyle değişik. En çok beğenilecek olan desenin nasıl yapıldığını da gördüm. Tam arkasında oturuyordum... Evet, çizgiler doğru, istersen kusursuz de, ama resim ölü, gördüğüm tüm öteki desenler için de aynı şey söz konusu.

Neyse, yeter bu konuda konuştuğumuz, ancak, bu bizleri o kadar çok kızdırsın ki daha soylu şeylere heves edelim ve onlara varmak için acele edelim istiyorum.

Senin de yaşamında daha çok canlılığa, daha çok harekete gereksin-

* "Konturdan hareketle resim yapmak".

** "Önce konturunuzu yapın, konturunuz bozuk, konturunuzu ciddi olarak belirlemeden modelaj yapmakta direnirseniz, çalışmalarınızı düzeltmeyeceğim".

*** Renklendirme ve modelaj pek önemli değil, çok çabuk öğrenilir, aslolan ve en zor olan konturdur.

**** Ünlü Roma heykelinin alçı kalıbına bakarak desen çizmek söz konusuydu.

men var. İkimiz biraraya gelmeyi başarabilirsek, ayrı ayrıyken bildiğimizden daha çok şey bileceğiz yan yanayken ve daha çok şey yapabileceğiz.

Söyle bana, Paul Mantz'ın şu deyişine dikkat etin mi? "Dans la vie, les femmes sont peut–être la difficulté suprême."* Baudry hakkındaki bir makalede yazmış bunu.

Biz de, şimdiye kadar elde ettiğimiz deneyimlerin yanı sıra, bu zorluktan payımıza düşeni yaşayacağız.

Zola'nın "L'oeuvre"ünden bir bölüm bana çok çarpıcı geldi. Ressam –elbette Manet –kendisine poz veren kadınla bir kavga ediyor ondan sonra ona karşı tümüyle kayıtsız kalıyor. Çok güzel anlatılmış bir sahne. Buradaki akademiden bu konuda öğrenilebilecek şeyler, kadınların resmini yapma olayına hiç de böylesi bir ışık tutmuyor.

Hemen hemen hiç kadın model kullanmıyorlar. Hele derslerde hiç, özel atölyelerde ise çok olağanüstü durumlarda. Antik kopya dersinde bile on erkek figürüne bir kadın figürü düşüyor. Çok daha kolay tabii.

Paris'te bütün bunlar değişecek elbette. Zaten bana öyle geliyor ki, aslında insan, her bakımdan birbirlerinden tümüyle değişik olan kadın ve erkek figürlerini hiç durmadan karşılaştırarak çok şey öğreniyor. Son derece de zor olabilir kadın, ama yaşamda da sanatta da onsuz ne yapardık?

Hoşçakal, bana çabuk yaz. Ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent

Hiç değilse Mart ayında Nuenen'de bulunmam sırf taşınmak için olacak, zaten ikametgâhımı değiştirmek için oraya gitmek gerek. Kendi fikrimi sorarsan oraya hiç gitmemeye çoktan razıyım.

* Hayatta belki de en büyük zorluk kadınlardır.

Lucien Pissaro, Ashmoken Müzesi, Oxford. Vincent (solda) ve Félix Fénéon (sanat eleştirmeni).

Paris

*Paris, yaz 1887**

Aziz kardeşim,

Mektubun ve içindeki para için teşekkürler. Resmin, başarı kazandığında bile, hiçbir zaman mal olduğu parayı getirmemesi son derece canımı sıkıyor.

Evdekiler hakkında yazdıkların epey dokundu bana; "Oldukça iyiler, gene de onları görmek acıklı oluyor" diyorsun. On yıl önce, hiç değilse ailemizin hep refah içinde olacağına ve ilerleyeceğine yemin edebilirdik. Senin evlenme işi gerçekleşirse annem çok sevinecek, ayrıca sağlığın ve çalışmaların açısından da, bekâr kalmaman gerek.

Bana gelince –evlenme ve çocuk sahibi olma isteğini yitirdiğimi hissediyorum; otuz beşimde böyle hissetmem, tam tersi olması gerekirken üstelik, kimi kez kederlendiriyor beni. Kimi kez şu boktan ressamlığıma kin tutacak gibi oluyorum. Richepin bir yerlerde şöyle demiş:

"Sanat sevgisi gerçek sevgiyi ortadan kaldırır"

(*L'amour de l'art fait perdre l'amour vrai*)

Bence bu son derece doğru, öte yandan gerçek aşk da insanı sanattan nefret ettiriyor.

Öyle anlar oluyor ki kendimi şimdiden yaşlı ve bitik gene de resme gerçekten heves etmeyecek kadar aşka düşkün hissediyorum. Başarılı olmak için yükselme hırsı gerekiyor, oysa bu hırs bana gülünç, anlamsız geliyor. Bunun sonu nereye varacak bilmem. Her şeyden çok, sana daha az yük olmak istiyorum –ve gelecekte imkânsız olmayabilir bu, çünkü öylesi bir ilerleme yapmayı umuyorum ki, yapıtlarımı her yerde, kendini biçimsiz duruma sokmadan, cesaretle gösterebileceksin.

* Vincent Paris'te hemen hemen iki yıl-1886 Mart'ında 1888 Şubat'ına kadar-kaldı, ama orada Theo ile birlikte oturduğu için bu dönemde kardeşine pek az mektup yazmıştı. Bu yüzden de kesin ayrıntı bakımından Vincent'in yaşamının en az bilinen dönemi budur.

Ondan sonra da alıp başımı güneye bir yere*gideceğim, insan olarak onca midemi bulandıran bir sürü ressamı görmekten kurtulmak için.

Şundan kesinlikle emin ol ki, artık Tamborin'e** iş yapmayacağım. Ayrıca, yaptıklarımın el değiştirdiğini sanıyorum ama bunu engellemek için bir şey yapacak değilim.

A. S. Hartick, Vincent Van Gogh

* Bu niyet sekiz ay kadar sonra gerçekleşecek, Vincent, Arles'a gidecektir.

** Montmartre da bir kafe, Vincent burada bir sergi açmış, ayrıca iç dekorasyonu için bazı resimler yapmıştı. İşyeri iflas ettiğinde bunları geri vermeyi reddettiler. La Segatori bu kafenin sahibi ve yöneticisiydi.

La Segatori'ye gelince, durum bambaşka. Ona karşı hâlâ sevecenlik duyguları var içimde, umarım onun da bana vardır. Yalnız şu sıralarda çok kötü durumda; ne tümüyle kendi başına buyruk ne de evinin hanımı, daha da beteri hasta ve çok acı çekiyor. Bunu açıkça kimseye söyleyemem ama bana sorarsan kürtaj yaptırdığına inanıyorum (eğer doğal olarak çocuk düşürmediyse) ama içinde bulunduğu durumda onu bu yüzden suçlayamam. İki aya kadar iyileşir umarım ve belki o zaman, kendisini zorlamadığım için şükran duyar bana. Öte yandan, iyileştikten sonra, bana ait olan şeyleri geri vermeyi soğukkanlılıkla reddederse, ya da bana bir kötülük edecek olursa, şu kadarcık acıyacağımı sanma –ama gerekli olmayacak bu. Hâlâ güvenecek kadar iyi tanıyorum onu. İşini sürdürmeyi başarırsa, alt kademelerde sürüneceğine en tepeye çıkmaya karar vermesini anlayışla karşılamak gerek. İlerlemek için biraz da benim ayaklarımı çiğneyecekse olsun, ben razıyım. Onu yeniden gördüğümde yüreğimi ayakları altına almadı. Herkesin dediği kadar kötü olsaydı, bunu yapardı, değil mi?

Dün Tanguy'u* gördüm. Yeni bitirdiğim tuvallerden birini vitrinine koydu. Sen gideli beri dört tane yaptım, şimdi de elimde büyük bir tuval var.

Bu büyük, uzun tuvallerin satışının zor olduğunu biliyorum, ama gün gelecek insanlar bunların açık hava, neşe ve iyi niyet dolu olduğunu anlayacaklar.

Şimdilik hepsi de bir yemek odasını ya da bir kır evini süslemeye elverişli.

Çok derin aşık olursan, sonra da evlenirsen, senin de birçok başka resim satıcısı gibi günün birinde bir yazlık evin olması ihtimali pek uzak görünmüyor bana. İyi bir yaşam sürdürmek için daha çok para harcamak gerekiyor ama, insan sonunda daha kazançlı çıkıyor; günümüzde zengin görünüşlü olanlar kılıksızlardan daha hızlı ilerliyorlar galiba. Her neyse, keyifli yaşamak intihar etmekten daha iyi. Evdeki herkese selam.

Senin,
Vincent.

* Aslında boya satan, kimi satış için resim alan dükkânın sahibi. Sanatçıların buluşma yeriydi.

Arles

Arles, Mart başı 1888

Çok sevgili Theo,

Bu sabah, en sonunda, hava değişti ve biraz yumuşadı –bu arada ben de Mistral'in (Güney Fransa'da esen çok soğuk karayel) ne olduğunu öğrenecek fırsatı bulmuş oldum. Çevredeki kırlarda birkaç yürüyüş yaptım ama bu rüzgârda en ufak bir iş yapmak olanaksız.. Gökyüzü sert bir mavi, güneş çok parlak, karın büyük bir kısmını eritti bile, ama rüzgâr o kadar soğuk ve kuru ki, insanın tüyleri diken diken oluyor.

Gene de bir sürü güzel şey gördüm –defne, çam ve boz renkli zeytin ağaçlarıyla kaplı bir tepenin üstünde yıkık bir manastır*... Yakında bunun resmini yapmayı deneyeceğim umarım.

Lucien Pisarro'da olan etüdüme benzeyen bir etüd bitirdim, bu kez portakallı. Bu güne kadar toplam sekiz etüd oluyor böylece. Ama bu seferki sayılmaz, çünkü soğuktan rahat çalışamadım.

Gauguin'in sana göndermeyi düşündüğüm ama öteki kâğıtlarla birlikte yaktığımı sandığım mektubunu buldum, bununla birlikte gönderiyorum.** Ancak, kendisine doğrudan doğruya yazdım; Russell'in adresini ona Gauguin' in adresini de Russell'e gönderdim dolayısıyla isterlerse birbirleriyle aracısız haberleşebilirler.

Gelecek pek çok kişi için –ve biz kesinlikle bunların arasındayız– hâlâ ne kadar da güçlük dolu! Sonunda zafer olduğuna derinden inanıyorum ama, ressamlar kendileri bundan yararlanabilecekler mi, dertsiz ya da daha az sıkıntılı günler görebilecek miyiz?

Sert tuval bezi aldım, mat etkiler için hazırlattım. Artık burada da

* Arles'ın birkaç kilometre dışındaki Montmajour manastırı.

** Gauguin, Brötanya'dan mektup yazarak çok hasta ve parasız olduğunu bildirmiş, Theo'dan yardım istemek için Vincent'i araya koymuştu. John Russell, Avusturyalı bir ressam arkadaşlarıydı. Vincent onun yardımcı olacağını düşünmüştü.

hemen hemen Paris'teki fiyatlarla her şeyi bulabiliyorum. Cumartesi akşamı iki amatör ressam ziyaretime geldi –biri, aynı zamanda resim malzemesi satan bir bakkal, ötekisi ise sorgu yargıcı, iyi yürekli ve zeki görünüyor.

İşin kötüsü, Paris'te yaşadığımdan daha ucuza yaşamayı pek beceremiyorum. Günde en az beş frank gidiyor.

Yemekli, küçük bir oda bulamadım daha, ama bu tür bir şeylerin burada da olması gerekir, değil mi?

Paris'te de hava yumuşadıysa sana iyi gelir. Amma da kış geçirdik! Etüdlerim hâlâ doğru dürüst kurumadığı için bir türlü yuvarlayıp saramıyorum.

Tartarin sur les Alpes'i* okuyup bitirdim, çok hoşuma gitti. O Allah'ın belası Tersteeg sana yazmadı mı henüz? Yazdıysa ne âlâ. Mektuba cevap vermezse gene de haberlerimizi alacak; davranışımızda suçlanacak bir yan bulmamasına dikkat edelim yeter. Örnekse, Mauve'un** anısına Madame Mauve'a bir resim gönderelim, yanına ikimizden bir mektup ekleyelim, Tersteeg cevap yazmadığı takdirde bu mektupta onun aleyhine bir şey söylemeyiz ama, bir yolunu bulup sanki bu dünyada yokmuşuz gibi tavır takınılmasını haketmediğimizi belirtiriz.

Genelde, Tersteeg'in bize karşı bir ön yargısı olamaz sanıyorum. Zavallı Gauguin'in de hiç şansı yok. Korkarım bu hastalığının nekahat dönemi, yatakta geçirmek zorunda kaldığı iki haftadan daha uzun sürecek.

Hey Tanrım! Bünyesi sağlıklı olan bir ressamlar kuşağı görebilecek miyiz hayatta acaba?! Kimi kez kendime gerçekten çok kızıyorum. Çünkü başkalarından ne daha çok ne daha az hasta olmak yeterli değil; ideal olan seksenine varacak kadar güçlü bir bünyeye sahip olmak, bu arada damarlarında dolaşan kanın da gerçekten iyi kan olması.

Gene de, insan ilerde daha talihli bir sanatçılar kuşağının geleceğini düşünebilse biraz teselli bulur.

Kışın nihayet sona erdiği konusundaki umutlarımı sana hemen bildirmek için yazdım. Umarım Paris'te de öyledir. Ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent.

* Alphonse, Daudet'nin romanı *Tartarin de Tara scon*'un devamıdır. Arles'da geçer.
** Mauve yeni ölmüştü, Vincent dul karısına *Çiçek Açmış Meyva Bahçesi*'ni gönderdi.

Arles, Nisan başı 1888

Çok sevgili Theo,

Mektubun ve içindeki 100 frank için teşekkürler, Hollanda'ya gidecek olan tabloların eskizlerini gönderdim sana. Yağlıboya etüdlerin renkleri çok daha parlak elbette. *Çiçek Açmış Meyva Bahçeleri* üstünde yeniden sıkı çalışıyorum.

Buranın havası bana kesinlikle iyi geliyor. Keşke sen de ciğerlerini bu havayla doldurabilsen. Havanın benim üstümdeki etkilerinden biri çok komik; burada bir bardak konyak başımı döndürüyor, dolayısıyla, kan deveranımı güçlendirmek için uyarıcılara başvurmak zorunda kalmadığımdan bünyem daha az yıpranacak. Tek derdim, buraya geldiğimden bu yana midemin çok bozulması, ama sanırım bu da zamanla geçecek. Bu yıl epeyce ilerleme kaydetmeyi umuyorum, buna gerçekten de gereksinimim var.

Gül renkli şeftali ağaçları kadar güzel yeni bir meyva bahçem var –çok çok uçukpembe kayısı ağaçları... Şu sırada *birtakım* erik ağaçları üstünde çalışıyorum –binlerce kara dal arasında sarımsı beyaz çiçekler... Korkunç denilecek miktarlarda boya ve tuval kullanıyorum, ama harcadığım paranın boşa gitmediğine inanıyorum. Her dört tuvalden belki de yalnızca bir tane Tersteeg ya da Mauve için yaptığım gibisinden bir tablo çıkacak, ama umarım etüdler çeşitli değiş-tokuşlar için yararlı olacak.

Sana ne zaman bir şeyler gönderebilirim? Tersteeg'inkini yeni baştan daha değişik biçimde yapmayı düşünüyorum, çünkü Asnières* etüdlerinden daha iyi o.

Dün bir boğa güreşi daha gördüm. Boğayla beş adam oynadı. Toreodorlardan biri engeli atlarken testislerinden birini ezdi. Açık renkli, gri gözlü, epeyce soğukkanlı bir adamdı, uzun süre hasta yatacağını söylediler. Giysilerine mavi ve altın renkleri egemendi, tıpkı bizim Monticelli'nin ormanda üç figüründeki küçük atlı gibi. Güneş ve kalabalık oldu mu bu arenalar görülecek yerler gerçekten.

Pisarro'ya bravo, bence haklı. Günün birinde bizimle resim değiş-tokuş edeceğini umuyorum. Seurat da öyle... Onun bir yağlı boya etüdüne sahip olmak iyi olur.

Neyse işte, çok sıkı çalışıyorum, yaptıklarımın işimize yarayacağını umuyorum.

Bu ay ikimiz için de para bakımından zor olacak, ama bir şeyler ayarlayabilirsen, hazır ağaçlar çiçekliyken olabildiğince çok çalışmam bizim çok yararımıza. İşin içine iyice girdim artık, aynı konuda on resim daha yapmam gerektiğine inanıyorum. Çalışmalarımda oldukça değişkenim biliyorsun, meyva

* Vincent'in Paris'teyken resim yaptığı bir yer.

bahçelerinin resmini yapma tutkum sonsuza dek sürüp gitmeyecek. Bundan sonra belki arenalara dalarım. O zaman da pek çok desen çizmem gerekecek, çünkü Japon estampları stilinde bir takım desenler yapmak istiyorum. Gücüm ve hevesim yerindeyken deli gibi çalışmaktan başka ne yapabilirim?

Meyva bahçeleri dizisini tamamladığımda bitkin olacağım; çünkü tuvaller 25, 30 ve 20 boyutlarında. Yaptığımın iki katı fazlasını yapsam bile elimizde gereğinden çok resim olmayacak. Sanıyorum bu dizi Hollanda'da buzları kırmamızı sağlayacak gerçekten. Mauve'un ölümü benim için çok kötü bir darbe oldu. Gül renkli şeftali ağaçlarını gösteren tablomda belirgin bir üzüntü sezeceksin.

Bir de yıldızlı bir gecede selvi ağaçları* yapmalıyım. Ya da olgunlaşmış mısır tarlaları üstünde yıldızlar... Burada harika geceler oluyor. Dur durak bilmeden yanıp tutuşurcasına çalışıyorum.

Bir yılın sonunda ortaya ne çıkacak merakla bekliyorum. O zamana değin ikide-bir rahatsızlanma durumum da geçer umuyorum. Şimdilik bazı günler epeyce kötü oluyorum ama üstünde durmuyor, hiç tasalanmıyorum çünkü bunun gerçekten olağandışı geçen kışın bir tepkisi olduğunu biliyorum. Kanım düzeliyor ki önemli olan da bu.

Resimlerimin harcamalarımı karşılayacağı noktaya varmam, hatta geçmişte yaptığım harcamalar da göz önünde tutulursa, bu noktayı geçmem gerek. Neyse, günün birinde olacak elbet. Her yaptığım başarılı olmuyor, kabul, ama ilerliyorum. Buradaki masraflarım yüzünden bugüne dek yakınmadın ama, şimdiden söyleyeyim, bu hızla çalışmayı sürdürürsem ileride çok sıkıntıya düşeceğim. İşim gerçekten çok ağır.

Bir aylığına, hatta on beş günlüğüne bile, parasal sıkıntıya düşecek olursan bana haber ver, desen çizme işine ağırlık vereyim, bunlar daha aza mâl oluyor bize. Yani, kendini gereksiz yere sıkıntıya sokma, burada yapılacak o kadar çok şey var ki... Her türlü çalışmaya uygun burası, Paris gibi değil; orada istediğin yerde oturup resim yapamazsın.

Öte yandan, oldukça yüklü masrafları karşılayacak durumun varsa, çok iyi olur, çünkü çiçeklenmiş meyva bahçeleri satış ya da değiş-tokuş olasılığı bulunan şeyler.

Şimdi düşündüm de, bir de kira ödemek zorundasın sen, onun için masraflar fazla gelirse bana haber ver.

O Danimarkalı ressamla** dostluğum sürüyor, birlikte geziyoruz, ama yakında ülkesine dönecek. Akıllı bir çocuk, davranışları, bağlılığı açısından da iyi, ama resimleri hâlâ epey zayıf. Paris'ten geçecek giderken, herhalde görüşürsünüz.

Gidip Bernard'ı gördüğüne iyi ettin. Askerlik için Cezayir'e yollanırsa, kimbilir, bakarsın ben de giderim oraya, yalnız kalmasın diye.

Paris'in o uzun kışı nihayet ve nihayet bitti mi sahiden? Kahn'ın*** dedikleri gayet doğru bence; yani, değerler konusunda yeterince düşünüp taşınmadığım doğru, ama çok geçmeden başka şeyler söyleyecekler hakkımda onlar da doğru olacak.

Hem değerleri hem renkleri yakalamak olanaksız.

* Vincent bu konuyu ancak Saint-Remy'e gittiğinde, 1889 Haziran'ında işleyebilecekti, ama bu arada 1888 Eylül'ünde yıldızlı bir gökyüzü altında Rhone nehrinin resmini yaptı. Böylesi bir gökyüzü Tanrı'nın sonsuza dek evreni kollaması anlamına geliyordu onun için –burada herhalde Walt Whitman'ın şiirlerinden esinleniyordu; selviler ise, mezarlık ağaçları olduklarından, ölüm simgesiydiler.

** Maurier Petersen.

*** Gustave Kahn, Paris'te bağımsız bazı dergilere yazılar yazan resim eleştirmeni.

Bu işi en iyi yapan Rousseau'ydu. Renklerini karıştırmasıyla, zamanın neden olduğu kararma arttı ve tabloları artık tanınamaz hale geldi.

Aynı anda hem kutuplarda hem ekvatorda bulunamazsın.

Çizgini baştan seçmen gerek; ben bunu yapacağım ve büyük bir olasılıkla rengi seçeceğim. Şimdilik hoşçakal. Senin de, Koning'in de* öteki arkadaşların da ellerini sıkarım.

Vincent

Saintes-Maries-sur-Mer, Haziran'ın ikinci yarısı, 1888

Çok sevgili Theo,

Nihayet Akdeniz kıyısındaki Saintes - Maries kasabasından yazıyorum sana. Akdeniz aynı uskumru renginde –yani çok değişken demek istiyorum. Çoğu kez yeşil mi eflatun mu seçemiyorsun; mavidir bile diyemiyorsun, çünkü bir an sonra yeni bir yansıma pembemsi ya da grimsi bir renk katıyor sulara.

Aile garip bir şey –hiç elimde olmadan, hatta istemeyerek, sık sık denizci amcamızı düşünür oldum burada. Bu denizin kıyılarını kimbilir kaç kez görmüştür, değil mi?

Yanımda getirdiğim tuvalleri doldurdum –iki deniz manzarası, bir köy görünümü, birkaç tane de desen. Yarın Arles'a döndüğümde sana postayla göndereceğim desenleri.

Günde dört franga yemek dahil bir yer buldum yatacak. Başta altı frank istemişlerdi ama indirdiler. Buraya elimde olan en kısa zamanda yeniden gelip bir kaç tane daha etüd yapacağım herhalde. Kıyı burada kumsal; uçurumlar, kayalar yok. Hollanda gibi ama kum tepecikleri yok, bir de deniz daha mavi.

Seine kıyısında bulduğundan daha iyi kızarmış balık bulunabiliyor burada ama her gün değil. Balıkçılar satmak için Marsilya'ya götürüyorlar da ondan. Bulunabildiği günler harika nefis balıklar var ama. Balık olmadığı zaman... Buradaki kasap, M. Gerôme'un fellah kasabından daha iştah açıcı değil. Gördüğüm kadarıyla, balık bulunmadığında yiyecek bir şeyler ayarlamak oldukça güç.

Köyde, ya da kasabada, yüz ev bile yok sanırım. Eski kilise ve iyice antik bir kaleden sonra en büyük yapı bir kışla. Evlere gelince, bizim Drente'deki fundalıklarımızda olanlar gibi; desenlerimde bunlardan bazı örnekler göreceksin.

Üç yağlıboya etüdümü burada bırakmak zorundayım. Araba yolculu-

* O sırada Theo'nun yanında kalan Hollandalı bir ressam.

ğunda beş saatlik sarsıntıyı kaldıracak kadar kurumadılar doğallıkla. Ama nasıl olsa yeniden geleceğim buraya.

Önümüzdeki hafta Tarascon'a gidip bir kaç etüd yapmak istiyorum.

Bana daha yazmadınsa mektubunu Arles'a bekliyorum elbette. Burada, benimle görüşmeye pek fiyakalı bir jandarma geldi, ayrıca köyün papazı da geldi. Buranın insanları pek kötü kişiler olmasa gerek, çünkü papaz bile neredeyse çekilir bir adama benziyordu.

Gelecek ay denize girme mevsimi başlayacak burada. Denize girenlerin sayısı 20 ile 50 arasında değişiyor. Yarın öğleden sonraya kadar kalıyorum, yapılacak desenlerim var.

Bir akşam, bomboş deniz kıyısı boyunca yürüyüşe çıktım. Neşeli değildi ama kederli de değildi, yalnızca çok çok güzeldi. Gökyüzünün derin mavisi üstünde benek-benek bulutlar vardı –kimisi, yoğun kobaltın temel mavisinden daha koyu bir mavi, kimisi de, Samanyolu'nun ak mavisini andıran daha açık maviydi. Bu mavi derinlikte yıldızlar ışıl ışıldı; yeşilimsi, sarı, beyaz, pembe, yıldızlar bizim orada olduğundan, hatta Paris'te olduğundan daha parlak, daha bir mücevher gibi yanıp sönüyorlardı: sanki opaller, zümrütler, yakutlar, safirler saçılmıştı gökyüzüne.

Deniz ise çok derin bir lacivertti –kıyı, biraz eflatun, biraz koyu pas ya da kuru yaprak rengi bana sorarsan, kum tepeciklerinin (aşağı yukarı altı metre var bunların yüksekliği) üstünde ise Prusya mavisi birtakım çalılar... Yarım sayfalık desenlerin yanı sıra bir de büyük boy desen çizdim.

Şimdilik hoşçakal, ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent

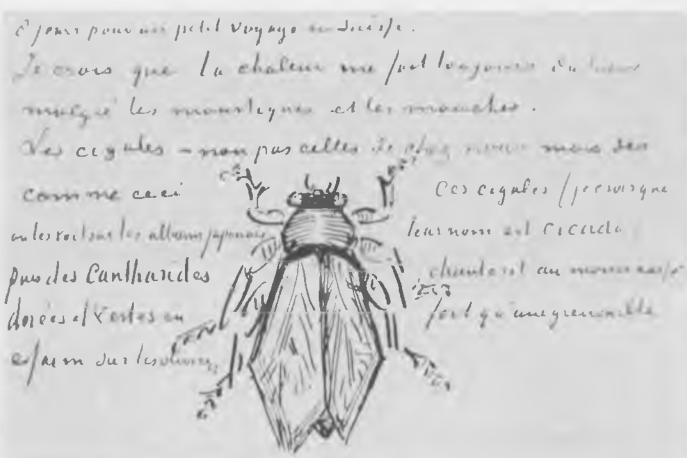
Arles, Temmuz ortası, 1888

Çok Sevgili Theo,

Mont Majour'da bir gün geçirdikten sonra yeni döndüm, dostum üsteğmen de yanımdaydı orada. Birlikte eski bahçeyi dolaştık, çok nefis incirler çaldık. Biraz daha büyük olsaydı Zola'nın *Paradou*'sunu anımsatacaktı bana: Büyük kamışlar, üzüm asmaları, sarmaşıklar, incir ağaçları, zeytin ağaçları, parlak renkli, güzel çiçekleriyle nar ağaçları, yüz yıllık selviler, dişbudak ağaçları, söğütler, kata meşeleri, kırık-dökük basamaklı merdivenler, üstleri liken kaplı beyaz kaya parçaları, yeşillikler arasında, şurada burada kalmış yıkık duvarlar.. Büyük bir desen daha yaptım ama bahçeninki değil... Bununla üç desen ediyor. Yarım düzineyi tamamlayınca sana göndereceğim...

Dün, Bock ile McKnight'ı* ziyaret için Fontvieilles'e gittim, ama beyler bir haftalığına İsviçre'ye kadar yolculuğa çıkmışlar.

Sıcağın bana hâlâ iyi geldiği kanısındayım karasineklere ve sivrisineklere karşın...

* Biri Belçikalı, öteki Amerikalı iki ressam.

Çekirgelerle –bizim oradakilere benzemiyor bunlar, şu cinsten, Japon albümlerinde gördüğümüz gibi daha çok– kuduz böcekleri, zeytinlerin üstünde altın ve yeşil sürüler halinde dolaşıyorlar... Çekirgelerin (bunlara ağustos böceği deniliyor sanırım) sesleri kurbağa sesleri kadar yüksek...

Bu arada aklıma ne geldi biliyor musun? Baba Tanguy'un portresini yapmışlığımı, ayrıca karısının (ki bunu satmışlar) ve bir arkadaşlarının (bu sonuncusu için 20 frank aldığım doğru, gerçi) portrelerini de yaptırdığını, bu arada kendisinden hiç indirimsiz 250 franklık boya satın aldığım (elbette bundan bir şeyler kazanmıştır), son olarak da kaç yıllık dost olduğumuzu düşündüğümde, benden herhangi bir para istemeye hiç de hakkı bulunmadığı kanısı uyanıyor içimde. Üstelik onda duran etüdüm borcu karşılıyor. Parasını resim satışından alacağı konusunda kesin anlaşmaya varmıştık işin başında.

Xantippe*, Tanguy Ana ve birtakım başka sağolası hanımların kafaları, doğanın garip bir tecellisiyle, çakmak taşından yapılmış bana sorarsan. Bu hanımlar, içinde rahat rahat dolaştıkları uygar dünyamız için, kuduz köpekler tarafından ısırılıp da Pasteur Enstitüsü'ne kapatılmış olan zavallılardan çok daha tehlikeli kesinlikle. Baba Tanguy, karısını yüz kez öldürse yerden göğe kadar haklı olur ya... yapamıyor işte, tıpkı, Sokrates'in yapamadığı gibi.

Bu nedenle, Baba Tanguy'un, günümüzün Parisli serserilerinden çok, eski Hristiyanlarla, din kurbanları ve kölelerle ortak yanları var –hiç değilse tevekkül ve uzun süreli acılara dayanma yetisi açısından...

Öte yandan, bu, ona durup dururken 80 frank ödememiz için bir sebep değil tabii... Ancak ona fazla kızmamamız, konuşurken sinirlenmememiz için bir sebep olabilir bu. Onu kapıya koyduğunda –ki bu kez yapabilirsin rahatlıkla– ya da en azından para vermeden gönderdiğinde kendisi sinirlenecektir, o da başka...

Aynı zamanda Russell'a da yazıyorum. İkimiz de biliyoruz, değil mi, İngiliz ve Amerikalıların, Hollandalılarla bir ortak yanı varsa o da iyilikseverliklerinin... son derece Hıristiyanca oluşudur. Şimdi, biz geriye kalanlar çok iyi Hıristiyanlar olmadığımıza göre... Yeniden böyle yazarken bir türlü kafamdan atamadığım şey bu.

Russell'a şöyle yazdım: Paris'te olduğunu kesin bilsem, değiş-tokuş için sözleştiğimiz paketi rulo halinde doğrudan kendisine gönderirdim... Bu da demektir ki, ne olursa olsun yakın tarihte bana cevap yazması gerek... Benim de pek yakında yeni tuval ve boyalara ihtiyacım olacak. Ama kırk franga yirmi metre tuval bezi satan yerin adresini elde edemedim daha..

Şu sıra özellikle desen üstünde sıkı çalışmak, tuval ve boyaları Gaugu-

* Sokrates'in karısı

in geldiğinde kullanmak için hazır bulundurmak en iyisi sanırım*. Para açısından yağlıboya da kâğıt ve mürekkep kadar sıkıntısız olabilse keşke... Çoğu kez, boşa boya harcama korkusundan, yağlıboya etüd yapmaya çekiniyorum.

Kâğıt söz konusu oldu mu, ister mektup yazıyor ister desen yapıyor olayım, hiç karavana atış olmuyor –şu kadar sayfa Whitman'a şu kadar desen... Zengin olsam şimdikinden daha az harcarım gibi geliyor.

Bu durumda, İhtiyar Martin, zengin olmak senin elinde, oğlum, derdi... Haklı da, tıpkı başyapıt konusunda haklı olduğu gibi...

Guy de Maupassant'ın öyküsündeki adamı hatırlıyor musun? Hani, tavşan ve birtakım başka hayvanlar avlayan adam... On yıl boyunca o kadar çok avlanmış, hayvan peşinde koşmaktan öyle çok yorulmuş ki, evlenmeye kalktığında cinsel gücünün kalmadığını görmüş, bu da ona büyük üzüntü ve utanç kaynağı olmuş... Evlenmenin zorunlu bir görev ya da istenilen bir şey olması açısından bu adama benzememekle birlikte, fiziksel bakımdan onunla aynı duruma düşmeye başladığımı söyleyebilirim. Saygıdeğer Ziem'e bakılırsa, insan cinsel güçsüzlüğe düşer düşmez başka bakımlardan hırslı olurmuş. Şimdi, cinsel gücümün yerinde olup olmadığına aldırdığım yok ama, bu güçsüzlüğün beni başka hırslara itmesine kesinlikle göz yumacak değilim. Bana öğüt verebilecek, ruhumu rahatlatabilecek tek kişi –burada olabilseydi eğer –yaşadığı çağın ve yerin, dolayısıyla tüm çağların ve her yerin en büyük filozofu, sevgili usta Pangloss'tan** başkası değil...

İşte, tamam... Russell'ın mektubu zarflandı ve ne yazmaya niyet ettiysem onu yazdım. Reid'dan haber alıp almadığını sordum ona, sana da aynı soruyu soruyorum.

Russell'a, ilk gönderdiğim kümeden olsun, sonrakinden olsun, istediğini seçmekte serbest olduğunu bildirdim. Seçimini senin orada mı, kendi yerinde mi yapmayı yeğlediği konusunda kesin cevabını beklediğimi, resimleri kendi evinde görmek istiyorsa senin ona birkaç meyva bahçesi de göndereceğini, o istediğini seçtikten sonra geri kalanları aldırabileceğini de ekledim... Kısacası, itiraz edebileceği hiçbir şey yok bu durumda... Eğer Gauguin'den bir şey almazsa, alamadığı içindir... Alabilecek olsa alır sanırım. Ondan bir resim alması konusunda kendisini sıkıştırır gibiysem, dedim Russell'a, siz almazsanız başkasına satamayacağımızdan degil, ama Gauguin uzun süredir hasta olduğundan, üstelik hem yatakta yatıp çalışamamaktan hem de hekim parası ödemek zorunda kaldığından, masraflar bize epeyce pahalıya patladığı için resme alıcı bulmak konusunda acelemiz var...

* Gauguin'in geip Arles'da Vincent'in yanında kalması planı bu sırada yapımıştı.
** Voltaire'in "Candide"indeki iyimser tip.

Aklım fikrim hep Gauguin'de şu sıralar... Bir sürü resim için de fikirler dolaşıyor kafamda, ayrıca genel olarak çalışma konusunda da...

Bir franga bir gündelikçi kadın tuttum; haftada iki gün evi* silip süpürüyor. Ona çok güveniyorum, evde yatacak olsak yatakları da yapacağını tahmin ediyorum. Olmazsa, şimdi yanında kaldığım adamla bir anlaşmaya varırız herhalde. Her neyse, yeni masraf kapıları açacak yerde tasarruf edecek biçimde ayarlayabiliriz işleri umuyorum. Sen nasılsın şimdilerde? Hâlâ Gruby'ye**mi gidiyorsun? Nouvelle Athènes'deki konuşma konusunda anlattıkların ilginç doğrusu. Portier'deki o resmi, Desboutin'in yaptığı o küçük portreyi gördün mü?

Bütün sanatçıların, şairlerin, müzikçilerin, ressamların maddi açıdan kötü durumda olmaları mutlu –olanların bile –gerçekten garip bir fenomen; Guy de Maupassant hakkında bana geçende söylediklerin bunun taze bir kanıtı. Ebedî soru yeniden akla geliyor: Yaşamın tümü bizler için görülebilir bir şey mi, yoksa yalnızca yarım –küre gördüğümüz daha doğru değil mi?

Yalnızca ressamları ele alacak olursak, ölmüş, gömülmüş olanlar da yapıtları aracılığıyla bir sonraki ya da birbirini izleyen birkaç kuşağa bir şeyler söyleyebiliyorlar.

Hepsi bu mu, yoksa daha fazlası var mı? Bir ressamın yaşamında en zor şey ölüm değildir belki de.

Kendi payıma, bu konuda bir şey bilmediğimi kabul ediyorum. Ama yıldızlara baktığımda düşlere dalıyorum, tıpkı bir haritada kentleri ve köyleri gösteren siyah noktalara bakarken düşlere daldığım gibi. Neden, diye soruyorum kendime, gökte pırıl pırıl parlayan noktalar da Fransa haritasındaki kara noktalar kadar ulaşılabilir olmasın? Bizi Tarascon ya da Rouen'a nasıl bir tren götürüyorsa, yıldızlara da ölüm götürür. Bu düşüncede kuşkusuz doğru olan bir şey varsa, o da şu: Yaşadığımız sürece yıldızlara varamayız, nasıl ki öldükten sonra trene binemeyiz, öyle.

Dolayısıyla, kolera, böbrek taşları, verem, kanser gibi şeyler göksel ulaşım araçlarıdırlar gibi geliyor bana; vapur, otobüs, tren türünden yeryüzü ulaşım araçları gibi aynı... Yaşlılık yüzünden sessizce ölmek oraya yürüyerek gitmek gibi bir şey.

Şimdi yatacağım artık, saat çok geç oldu. Sana iyi geceler ve iyi şanslar diliyorum. Ellerini sıkarım.

Vincent

* Vincent, Mayıs'ta, Lamartine Meydanı'ndaki 'Sarı Ev'e taşınmıştı. Önce, aynı zamanda içinde yattığı bir stüdyo olarak kullanmış, daha sonra hem çalışma yeri hem de birlikte olduğu kadınla yaşayacağı bir ev olarak döşemişti.

** Theo'nun doktoru.

Arles, Ağustos başı, 1888

Sevgili Theo,

Dayımın cenazesine gitmekle iyi ettin bana kalırsa, baksana annem de bekliyormuş seni. Ölüm meselesini halletmenin en iyi yolu, ölen saygın kişinin imgesini, kendisi ne olursa olsun, her iki dünyanın da en iyi insanı olarak yutmak. Buna kimse karşı çıkamayacağına göre, karşı gelinmez bir gerçeklik kazanır, biz de ondan sonra kendi işimize gücümüze döneriz gönül rahatlığıyla. Erkek kardeşimiz Cor'un hepimizden daha iri, daha güçlü bir delikanlıya dönüştüğüne çok sevindim. Evlenmezse aptallık eder, çünkü bundan ve ellerinden başka hiçbir şeyi yok. Evliliğini, ellerini, makinalar hakkında bildiklerini düşündükçe onun yerinde olmayı isterdim, kendi kendimden başka herhangi biri olmayı isteseydim eğer...

Öte yandan, kendi gövdemin içindeyim; gövdemse, değirmen taşlarının arasındaki mısır tanesi gibi, güzel sanatların dişli çarkları arasında öğütülmekte.

Desenleri Russell dostumuza gönderdiğimi söylemiş miydim sana? Şu sırada hemen hemen aynılarını senin için yeniden yapıyorum, toplam on iki tane olacak gene. Bunlara baktığında, yağlıboya etüdlerdeki desen öğesini daha iyi görebileceksin. Sana daha önce de yazmıştım ya, fırça vuruşlarımı denetlemeyi imkânsız kılan karayele karşı sürekli savaş halindeyim. Etüdlerin 'hırpalanmış' görünümlerinin başlıca nedeni bu karayel. Diyeceksin ki, bunları desen olarak çalışacağına, evde, yeni tuvaller üstünde doğrudan doğruya yağlıboya yap. Kimi kez böyle düşünüyorum ben de, bu durumda daha canlı olmamaları benim suçum değil çünkü. Gauguin burada olsaydı bu konuda ne derdi acaba? Daha sığınaklı bir yerde çalışmamı önerir miydi?

Para konusunda bir kötü şey daha söylemek zorundayım sana şimdi: Bu haftayı çıkaramayacağım, çünkü bugün yirmi beş franklık bir ödeme yapmam gerek; beş günlük param var ama yedi günlük *yok*! Bugün pazartesi, mektubun cumartesi elime geçecekse içine her zaman koyduğun paradan fazlasını koymana gerek yok. Geçen hafta postacının* bir değil iki portresini yaptım. Ellerin ve başın gerçek boyutlarda olduğu, belden yukarı portreler. Adamcağız para kabul etmedigi için, benimle yiyip içerek *daha fazlaya mâloldu* bana. Üstüne bir de Rochefort'un *lamba*'sını verdim. Ancak, çok iyi poz verdiğini ve pek yakında yeni doğan çocuğunun resmini yapmayı umduğumu –karısı yeni doğurdu –düşünürsen, ufak, önemsiz bir sıkıntı bu.

Elimdeki desenlerle birlikte Lemud'un iki taşbasmasını –*Şarap* ve *Kahvehane* göndereceğim; *Şarap*'ta Mefiso tipli biri var ki, C. M. 'nin**genç-

* Roulin; Aralık ayında Vincent bütün ailenin potrelerini yapacaktır.
** Vincent'in amcası Cornelius.

liğini anımsatıyor. 'Kahvehane'de ise Raoul'un aynısının tıpkısı biri... Hani geçen yıl tanıştığım bohem öğrenci tipi... Bu Lemud'unki de ne üstün yetenekmiş –Hoffman gibi, Edgar Poe gibi.. ! Oysa ondan çok az söz ediliyor. Bu taş basmalarına ilk bakışta pek bayılmayacaksın belki, ama işte, ancak uzun uzun bakıldığında tadına varılabilecek türden şeyler bunlar. Tuvallerim de boyalarım da bitti, burada bir miktar almak zorunda kaldım, daha da alacağım.

Bu yüzden, lütfen mektubunu cumartesi sabah elime geçecek biçimde gönder. Bugün, her zaman yemek yediğim kahvehanenin akşam, gaz lambası ışığı altında, bir resmini yapmaya başlayacağım sanıyorum.

Burada bunlara Gece Kahvehanesi diyorlar, oldukça yaygın bunlar, bütün gece açık kalıyorlar. 'Gece kuşları' yatacak bir yer için paraları yoksa ya da herhangi bir yere kabul edilemeyecek kadar sarhoş olduklarında buraya sığınıyorlar. Aile yuvası, anavatan gibi birtakım şeyler galiba, bizim gibi anavatansız da, ailesiz de olabilen kişilerin imgeleminde, gerçekte olduklarından çok daha çekici. Kendimi her zaman bir yerlere, bir hedefe doğru yol alan bir yolcu gibi hissediyorum. Öyle bir yerin, bir hedefin var olmadığını kendi kendime söylediğimde ise gayet akla yakın, doğru geliyor bana.

Birini tekmeyle sokağa atan genelev sahibinin benzer bir mantık yürüttüğünü, aynı bahaneyi ileri sürdüğünü ve haklı olduğunu da biliyorum. Böylece, hatamı, yolun sonunda göreceğim. Öyle olsun. O zaman yalnızca sanatların değil, başka her şeyin de düş olduğunu, insanın kişiliğinin hiçliğini anlayacağım. Bu kadar çelimsiz ve dayanıksızsak eğer, çok daha iyi bizim için, çünkü o zaman, gelecekteki varlığımızın sınırsız olanaklarına karşı çıkacak bir şey yok demektir. Dayımın ölümüyle bir kez daha kanıtlandı bu. Öldüğünde yüzü sakin, huzur dolu ve ciddiymiş, oysa yaşadığı sürece, gençliğinde de yaşlılığında da hiç öyle olmadığı bir gerçek. Mezarın ötesinde bir yaşam olduğunun- en ciddisi değilse bile –kanıtlarından biri bu bence.

Aynı şekilde, beşikteki bir çocuğun gözlerinde de onu uzun süre yeterince seyredersen eğer, sonsuzluğu görürsün. Kısacası, bu konuda hiç bir şey bilmiyorum, ama işte, hergün yaşadığımız günlük, gerçek yaşamı tek yönlü bir tren yolculuğu haline getiren de bu *bilmeme* duygusunun ta kendisi... Hızla ilerliyorsun, ama hiçbir nesneyi yakından ayırd edemiyorsun ve en önemlisi, lokomotifi göremiyorsun...

Dayımın da tıpkı babam gibi, ölümden sonra bir yaşam olduğuna inanması dikkate değer bir şey... Babam bir yana, dayımın da bu konuda tartıştığını birkaç kez işitmişimdir. Ama tabii, onlar çok daha emindiler inançlarından ve işi biraz derinden kurcalayanlara kızan kesin imanlılardandılar.

Sanatçıların, *yapıtları aracılığıyla* gerçekleştirdikleri *gelecekteki* yaşamları

üstünde pek durmuyorum. Evet, sanatçılar, ellerindeki meşaleyi daha sonrakilere vererek –Delacroix'nın izlenimcilere verdiği gibi, vs –kendilerini sürdürüyorlar... Ama hepsi bu mu?

Düşünme yetisi oldukça kısıtlı, üstelik Hıristiyan sistemiyle ezilmiş, bilmem kaç çocuk anası bir kadın inandığı –hem de ciddi olarak inandığı, ki ben bunun tersini söylemiyorum –kadar ölümsüz ise, neden onca geniş düşünceleri olan Delacroix ve de Goncourt gibi bir veremli, bir nörotik ondan daha az ölümsüz olsun?

En zavallıların, perişanların, bu açıklanması olasız umuda kapılmaları daha akla yakın, onu da kabul ediyorum elbette.

Neyse, yeter. Bunun üstünde kaygılanmanın ne anlamı var? Gene de, Paris'in, Sanat'ın tüm uygarlığı içinde yaşarken de o yaşlı kadıncağızların 'Ben' inançlarını neden benimsemeyelim? Hele hele kadınlar, içgüdüsel olarak taşıdıkları bu inanç olmasa kendilerinde yaratacak ve eyleme geçecek gücü bulamıyorlarsa..? Üstelik hekimler, yalnızca Musa, Muhammet, İsa, Luther ve Bunyan gibilerinin değil, aynı zamanda Frans Hals, Rembrandt, Delacroix gibi sanatçıların ve annem gibi dar kafalı kadınların tümünün de deli olduklarını söylemiyorlar mı?

Ah, ah ciddi bir mesele bu. O hekimlere aklı başında kişilerin nerede olduklarını sormalı. Her zaman haklı olanlar genelev sahipleri mi? Muhtemelen... O zaman neyi seçeceğiz? İyi ki elimizde seçenek yok...

Ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent

Arles, Ağustos ortası, 1888

Sevgili Theo,

Pek yakında Patience Escalier Efendi'yle tanışacaksın; bir vakitler Camargue'de sığır çobanı iken şimdilerde Crau'da bir evde bahçıvanlık yapan bir çeşit 'eli çapalı adam'dır kendisi. Bu yağlıboya resimden yaptığım desenle, Postacı Roulin'in portresinin yaptığım bir başka desenini hemen bugün gönderiyorum sana. Bu köylü portresinin renklendirilişi, Nuenen'de yaptığım *Patates Yiyenler* kadar kara değil ama, bizim Parisli pek uygar *Portier*'miz –resimleri kapı dışarı ettiği için bu adı taşıyor herhalde*– gene aynı engelle karşı karşıya kalacak. Sen, o zamandan beri değiştin ama onun de-

* 'Portier' sözcüğünün 'kapıcı' anlamına gelmesinden kaynaklanan bir kelime oyunu.

ğişmediğini göreceksin. Aslında, ne yazık ki Paris'te daha çok sabolu resim*yok. Benim köylümün bir Lautrec'in yanına asılması onun için hakaret olmaz sanıyorum üstelik, yan yana durmaktan ikisine de fayda olacağını umacak kadar küstahım. İkisi arasındaki karşıtlık her iki resmin de daha güzel görünmesine yol açacaktır: Benim resmimdeki güneşi emmiş, güneşten yanmış, rüzgâr yemiş nitelik, onun şıklığının ve pirinç pudrasının yanında daha çok göze batar.

Parislilerin, kaba-saba şeylerden, Monticelli'lerden, toprak kaplardan tat almayı öğrenememiş olmaları ne kadar yanlış. Ama utopia gerçekleşmiyor diye hevesi kırılmamalı insanın. Paris'te öğrendiklerimden *uzaklaşıyorum.* İzlenimcileri tanımadan önceki düşüncelerimi yeniden buluyorum da ondan... İzlenimciler çok geçmeden çalışmalarımda kusur bulurlarsa hiç şaşmam, çünkü çalışma yöntemim onların fikirlerinden çok, Delacroix'nınkilerden kaynaklanıyor. Çünkü, gözümün önündekini olduğu gibi tuvale yansıtmaya çalışacağıma kendimi daha güçlü biçimde ifade edebilmek için renkleri daha keyfi kullanıyorum. Bu bir kuram sorunu diyeceksin, ne demek istediğimi örnekle anlatayım sana öyleyse.

Bir sanatçı arkadaşımın** yağlıboya portresini yapmak istiyorum. Büyük düşleri olan, bir bülbül nasıl ötüyorsa öyle çalışan biri bu, tabiatı öyle çünkü. Sarışın bir adam olacak. Onu nasıl takdir ettiğimi, nasıl sevdiğimi de göstermek istiyorum resimde. Böylece, başta, onu olduğu gibi, görünüşüne elimden geldiğince sadık kalarak resmederim. Ama tablo daha bitmedi. Bitirmek için renklendirmede keyfi davranacağım. Saçlarının sarışınlığını abartacağım; turuncu tonlara, krom sarısına, limon sarısına kaçacağım.

Başın gerisine gelince, külüstür odanın bildiğimiz duvarı yerine sonsuzluğu koyacağım: Oluşturabileceğim en zengin, en yoğun maviden dümdüz bir geri plan... Böylece derin mavi geri planın üstünde parlayan ışıltılı baş, birden esrarlı bir görünüm alacak tıpkı –masmavi gökyüzünün derinliğinden çıkmış bir yıldız gibi...

Köylünün portresini yaparken de bu biçimde çalıştım, ama bu kez sonsuzluğun içinde bir solgun yıldızın esrarlı parıltısını vermek istemiyordum. Bunun yerine, resmini yaptığım adamı, güneyin tam kalbinde, ekin biçme zamanının en civcivli olduğu dönemin korkunç sıcağında gözümün önüne getirdim. O şimşek parlamalarına benzeyen, kızgın demir kadar canlı turuncu renklerin, gölgeler arasında ışıldayan yıllanmış altın tonlarının nedeni bu işte. Ah, yavrum, ah... cici insanlar bu abartmaları yalnızca bir karikatür gibi görecekler ne yazık ki...

* Yani, çalışma kılığında köylü tabloları.
** Bu fikirden hareket ederek, Eylül ayında *Şair* adlı portreyi yaptı Vincent. Modeli Bock idi.

Her neyse, bize ne bundan? Biz ki *La Terre* (toprak) ve *Germinal*'i* okumuşuz, bir köylü resmi yaptığımızda okuduklarımızın neredeyse bizim bir parçamız haline geldiğini göstermek isteriz.

Postacının resmini, *onu duyumsadığım* gibi yapabilecek miyim bilmiyorum. Bu adam, Baba Tanguy gibi bir bakıma.. Yani, devrimci olması bakımından, bir de şu sıra keyfini çıkardığımız Cumhuriyet'ten bütün kalbiyle nefret ettiği için ve genelde, yavaş yavaş Cumhuriyet ilkelerinden kuşkulanmaya, düş kırıklığına uğramaya başladığı için çevresinde çok iyi bir Cumhuriyetçi sanılması bakımından... Oysa bir kez *Marseillaise*'i söyleyişini görmüştüm, sandım ki '89 yılını –gelecek yılı değil, doksan dokuz yıl önceki '89'u– görüyorum. Bir Delacroix idi o sırada, bir Daumier, bir yaşlı Hollandalıydı.

Ne yazık ki iyi poz veremiyor... Oysa iyi bir tablo yapmak için zeki bir model gerekiyor.

Şimde de, bugünlerde maddî açıdan çok güç durumlarda olduğumu açıklamak zorundayım sana. Ne yaparsam yapayım, burada hayat neredeyse Paris'teki kadar pahalı... Aynı oradaki gibi günde rahatlıkla 5-6 frank harcıyorsun ve karşılığında gösterilecek bir şey kalmıyor elinde.

Model tutarsam, bunun sıkıntısını başka bakımlardan fazlasıyla çekiyorum. Ama zarar yok, böyle devam etmeye kararlıyım. İnan ki, arada bir bana fazladan para gönderecek olursan, bunun yararını ben değil tablolar görecek. Bir tek konuda seçim yapabilecek durumdayım: İyi ressam olmak ya da kötü ressam olmak... Birinci şıkkı seçiyorum. Ancak, resmin gereksinmeleri, adamı mahvetmekten çekinmeyen bir metresinkilerden az değil; parasız hiç bir şey yapmanın olanağı olmadığı gibi, hiçbir zaman yeterince para da yok... Bu nedenle resim için gerekli masraflar ressamın üstüne yükleneceğine, kamu tarafından karşılanmalı bence.

Ama işte, sesimizi kısıp oturmaktan başka yapacağımız bir şey yok bu konuda, çünkü bizi *kimse resim yapmaya zorlamıyor.* Sanki kaderin emriyle, resme karşı kayıtsızlık çok yaygın ve de bu durum sonsuzluğa dek değişeceğe benzemiyor.

Neyse ki sindirim sistemim hemen hemen tümüyle düzeldi yeniden... Böylece, ayın üç haftasını bisküvi, süt ve yumurta ile idare ettim. Bana yeniden gücümü kazandıran sıcak havadan Tanrı razı olsun. Hastalığımın çare bulunamayacak duruma gelmesini bekleyeceğime, *hemen* güneye gelmekle gerçekten çok iyi etmişim. Evet, doğru söylüyorum, sağlığım başka insanlarınki kadar iyi şimdi ve sahiden çok hoş bir şey bu... Nuenen'de çok kısa bir süreyi saymazsak hiç böyle iyi olmamıştım ömrümde. Başka insanlar derken, demiryolu işçileri, köylüler, Baba Tanguy, Yaşlı Millet gibi kişileri kas-

* Zola'nın romanları.

tediyorum. Sağlıklı bir insansan eğer, bütün gün çalışırken kuru ekmek yemeye dayanabilecek, akşamları da sigaranı içip, kafa çekecek gücü bulabileceksin; bunlar gerekli yaşamak için. Hepsinin yanı sıra yıldızları, başının üstündeki sonsuz boşluğu da hissedebilmen gerek... İşte o zaman, yaşam neredeyse büyülü bir şey... Ah, asıl imansızlar, bu gördüğümüz güneşe inanmayanlardır.

Ne yazık ki, iyi tanrı güneşin yanı sıra, vaktin dörtte üçünde, *karayel* denilen o şeytanda var.

Cumartesi postası geldi gitti, Allah kahretsin! Senin mektubunun geleceğinden öyle emindim ki, oysa... Neyse görüyorsun ki kendimi üzmüyorum mektup gelmedi diye.

Ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent

Arles, Ağustos ortası, 1888

Sevgili Theo,

Bana gönderdiğin tuval ve boyalar için pek çok teşekkürler, biraz önce gelmişler. Ancak, yol parası 9. 80 frank tuttuğundan, senden mektup gelene kadar teslim alamayacağım. Şu anda elimde o para yok. Öte yandan, yol parasını genellikle peşin ödeyen ve bunu hesaba geçirmeyi hiç unutmayan Tasset' nin bu kez böyle bir şey yapmadığından emin olmamız gerek. Aynı şekilde, geçen seferkinden *bir önceki* koliyi alırken de 5.60 frank ödedim. Dolayısıyla, geçen seferkinden bir önceki faturaya taşıma masrafı yazdıysa, fazla ödeme söz konusu bizim için. İki ayrı paket halinde gönderseydi (genellikle taşıma bedeli üç franktır) yalnızca 5. 60 frank ödemek zorunda kalacaktık.

Şimdi, bu on metrelik tuval bezine, yarımşar metrelik şaheserler yaparsam yalnızca ve bunları çok yüksek fiyata, peşin paraya Rue de la Paix'nin kalburüstü konosörlerine satarsak, yalnızca bu son koliden servet sahibi olmak işten bile değil.

Pek yakında rüzgârsız ve çok sıcak havalar başlayacak sanıyorum, çünkü altı haftadır esti durdu rüzgâr. Eğer öyle olursa, elimde bol boya ve tuval bulunması çok iyi, daha şimdiden yarım düzine yer beğendim resim için; özellikle dün sana desenini gönderdiğim köy bahçesi çok güzel bir yer.

Bugünlerde Gauguin hemen hemen hiç aklımdan çıkmıyor. Eminim

ki şu ya da bu biçimde, ister o buraya gelsin ister ben onun yanına gideyim, ikimiz aynı konuları çalışmaktan hoşlanacağız... Ayrıca, hiç kuşkum yok Port Aven'de* çalışabilirim ben, öte yandan onun da güneydeki bu yerleri çok seveceğine inanıyorum. Şimdi, sana ayda bir tablo verse, yılda on iki tablo eder; böylece yıl sonunda oldukça zor para toplamış olur yeter ki yıl içinde borç biriktirmemiş ve aralıksız sürekli çalışmış olsun; ne olursa olsun kaybedeceği bir şey yok. Öte yandan bizden aldığı para da, ikimiz de ayrı ayrı kahvelerde sürüneceğimize birlikte bir ev ve atölye tutarsak daha bereketli olur. Üstelik, birarada iyi geçinir ve kavga etmeme konusunda kararlı davranırsak adımızın yayılması bakımından da daha güçlü bir durumda oluruz.

İkimiz ayrı ayrı ve yalnız yaşasak deliler ya da caniler gibi yaşayacağız demektir –hiç değilse görünüşte, biraz da gerçekte öyle olacak. Eski gücümün geri gelmesinden hiç beklemediğim kadar mutluluk duyuyorum. Bunu da şu sırada her gün yemek yediğim lokantanın sahiplerine borçluyum. Gerçekten harika insanlar. Yediğimin bedelini tıkır tıkır ödemek zorundayım elbette, ama Paris'te olmayan bir şey var burada: Verdiğin paranın karşılığında gerçekten çok iyi şeyler yiyorsun. Gauguin'in de epeyce uzun bir süre burada kalmasını nasıl istiyorum bir bilsen.

Kadınsız yaşamak ve iyi beslenmek konusunda Gruby'nin dedikleri çok doğru. Bir kere, beynini, iliğini tümüyle çalışmalarına harcayacaksın, zorunluluk dışında sevişmeye enerji harcamak çok mantıklı... Ama işte, bunu buralarda uygulamak, Paris'te uygulamaktan daha kolay.

Paris'te insana bulaşan kadın tutkusu, bir güçlülük belirtisi olmaktan çok, Gruby'nin nefretle sözünü ettiği o aşırı sinir uyanıklığının bir etkisi değil mi sence? İnsan kendi kendini yeniden bulduğu anda bu tutkunun, isteğin yok olduğunu hissediyor. Kötülüğün kökeni insanın kendi bünyesinde yatıyor, kuşaktan kuşağa aile bağlarının zayıflamasında yatıyor, üstüne üstlük, yapılan sağlıksız çalışmada, Paris'in sıkıcı yaşamında yatıyor. Evet, kötülüğün kökeni kesinlikle bunlar, kurtulmanın da yolu yok.

Gün gelip de Goupil'deki yararsız hesap işlerinden, saçma sapan, gereksiz yere karmaşık galeri yönetiminden kurtulduğunda, koleksiyoncuların nezdinde itibarın artacak, hiçbir kuşkum yok bundan. Bu karmaşık yönetim sistemleri şeytanın ta kendisi; işi yapan kim olursa olsun, gücünün yüzde ellisini kaybetmeyen hiçbir beyin, hiçbir insan tabiatı yoktur bana sorarsan. Amcamızın bu konuda dedikleri çok doğruydu: Az kişi çalıştıran büyük bir iş, çok kişi çalıştıran küçük bir işten bin kat iyidir. Ne yazık ki kendisi de aynı çarklara takıldı gitti.

Satış yapmak için insanlarla ilişki kurma işi gözlem gücü ve serinkanlı-

* Brötanya'da Gauguin'in o sırada bulunduğu yer.

lık isteyen bir iştir. Ama hesap defterleri üsünde fazla vakit harcamak zorunda bırakıldın mı, dengeni şaşırabilirsin.

Senin tamı –tamına nasıl oduğunu bilmeyi çok istiyorum. Neyse, izlenimciler iyi eser üretmeyi ve dost edinmeyi sürdürdükleri sürece, senin için ileride daha bağımsız bir duruma gelme fırsat ve olanakları doğacak her zaman. Ne yazık ki bu hemen gerçekleşemeyecek.

Russell'dan mektup yok henüz; ama desenleri almış olması gerek, mutlaka cevap yazacaktır.

Şu anda çok garip bir lokantadayım; her yan baştan başa gri; yerler asfalt zifti gibi bir gri, duvar kâğıtları da gri, hep kapalı duran pencere storları yeşil, hep açık duran kapının önünde ise, içeri toz girmesini önlemek için yeşil bir perde var. Tıpkı bir Velazquez tablosunun griliği *–İplik Eğiren Kadınlar*'daki gibi– hatta, tabloda storun kıyısından sızan çok ince, çok sert güneş ışını çizgisi bile eksik değil. Beyaz örtülü küçük küçük masalar var tabii. Velazquez grisine bürünmüş bu odanın gerisinde, bir Hollanda mutfağı kadar temiz olan eski mutfağı görüyorsun... Yerler parlak kızıl tuğla döşeli, meşe ağacından bir büfe, yeşil sebzeler, mavi, beyaz fayanslı mutfak tezgâhı üstünde ışıldayan bakır ve pirinç kaplar... Ocakta yanan ateş ise kesin bir turuncu... Masalara hizmet eden iki kadın var, ikisi de grili... Sende Prévost'un bir tablosu var ya, ona benziyorlar biraz –her noktadan karşılaştırabilirsin.

Mutfakta bir başka kadınla kısa boylu, şişman bir hizmetçi var. Bunlar da gri, siyah ve beyaz... Gözünle görebileceğin kadar açık-seçik anlatabiliyor muyum bilmem... Burada, karşımdalar ve baştan sona tam bir Velazquez tablosu halindeler.

Lokantanın önünde, üstü kapalı bir avlu var. Yerler gene kızıl tuğla döşeli, duvarlara ise yabani asmalar, kahkaha çiçekleri, sarmaşıklar tırmanıyor. Burada hâlâ bir eski taşra havası var –gerçek *Provençal*... Oysa öteki lokantalar hep Paris taklidi.

Buralar her zaman canlı renklerle dolu değil. Geçende bir ahırda dört tane aynı kahverengiden inekle gene aynı renkte bir buzağı gördüm. Her yanından örümcek ağları sarkan ahır, mavimsi beyazdı, ineklerin hepsi çok temiz, çok güzeldi, kapıda ise toz ve sinek girmesini önlemek için yeşil bir perde asılıydı.

Gene gri –Velazquez'in grisi...

Öyle bir sükûnet vardı ki görünümde –ineklerin sütlü kahve ve tütün rengi derileri, duvarların yumuşak, mavimsi gri beyazı, yeşil perde ve dışarısının ışıltılı altın yeşili çok çarpıcı karşıtlıklar oluşturuyordu. Görüyorsun ya, şimdiye dek yaptıklarımdan çok farklı şeyler var burada hâlâ yapılabilecek.

Gidip çalışmam gerek. Geçende gene sakin ve çok güzel bir şey gör-

düm; yanlış hatırlamıyorsam, teni kahverengiye dönüşmüş, kül sarısı saçlı bir kız, üstünde soluk gül renkli basma bir dar bluz, bluzun altında biçimli, diri, küçük memeleri seçiliyor... Geri planda incir ağaçlarının zümrüt yeşili. Tam bir kırsal kesim kızıydı, her çizgisi bâkir... Açık havada bana poz vermesi için onu ikna etme olasılığı var... Annesi de –bir bahçıvan karısı– toprak renkli, gördüğümde kirli sarı ve soluk mavi bir şeyler vardı sırtında.

Kızın kahverengi teni entarisinin gül pembesiden daha koyuydu.

Annesi çok çarpıcıydı. Kar beyazı ve limon sarısı çiçeklerden oluşmuş, parıl parıl bir dikdörtgenin ön planında, kızgın güneş altında yükselen kirli sarı ve solgun mavi bir figür... ! Kusursuz bir Van der Meer* anlıyorsun ya...

Bu güney hiç de kötü bir yer değil. Ellerini sıkarım.

Vincent.

Arles, Ağustos sonu 1888

Sevgili Theo,

Mektubu çok acele yazıyorum. Gauguin'den kısa bir not aldım, pek fazla yazamadığını ama fırsat bulur bulmaz güneye gelmeye hazır olduğunu söylüyor. İngilizle bir yandan resim yaparak bir yandan tartışarak, kavga da ederek, çok iyi vakit geçiriyorlarmış; Bernard'ın işlerinden övgüyle söz ediyor, B. de Gauguin'inkilerden farklı.

Çok sıkı çalışıyorum, bir Marsilyalının balık çorbası içerken gösterdiği hevesle resim yapıyorum; çok büyük ayçiçeklerinin yaglıboya resmini yaptığımı öğrendiğinde bu hevesime şaşmazsın herhalde.

Üstünde çalıştığım üç tuval var elimde –birincisi, açık renk bir geri plan üstüne, yeşil bir vazoda üç çok kocaman çiçek, 15 numara bir tuval; ikincisi, biri tohuma kaçmış, taç yapraklarını dökmüş, biri tomurcuk halinde üç çiçek, geri plan koyu mavi, tuval 25 numara; üçüncüsü, sarı bir vazoda bir düzine çiçek ve tomurcuk (30 numara tuval). Sonuncusu açık renk üstüne açık renk, umarım en güzeli olacak. Bu konuyu bu kadarla bırakmayacağım herhalde. Artık Gauguin ile birlikte kendi atölyemizde oturmayı kuruyorum ya, stüdyo için dekorasyon hazırlamak istiyorum. Hep kocaman kocaman ayçiçekleriyle... Hani, senin dükkânın bitişiğindeki lokantada çok güzel süs çiçekleri vardı ya, orada, pencerenin içinde duran ayçiçeği hep aklımda.

* Doğrusu, Vermeer

Bu fikri gerçekleştirirsem on iki ayrı tablo olacak; hepsi birden, sarı ve mavi üstüne bir senfoni oluşturacaklar. Her sabah şafakla birlikte bunun üstünde çalışmaya başlıyorum, çünkü çiçekler çok çabuk soluyor ve her tabloyu bir oturuşta bitirmek gerek.

Tasset'ye, o iki kolide peşin ödemediği taşıma ücreti yerine bana 15 franklık boya vermesi gerektiğini söylemekle çok iyi etmişsin. Bu ayçiçeklerini tamamladığımda sarı ile mavi boya gerekecek belki. Gerekirse küçük bir sipariş yollarım.

G.'nin sağlığının iyi olduğuna çok sevindim.

Güneyi her geçen gün biraz daha sevmeye başlıyorum.

Elimde bir etüd daha var: Tozlu devedikenleri üstüne konmuş sayısız ak ve sarı kelebek...

Son birkaç gündür tutmayı umduğum modelleri tutamadım gene. Koning, Lahey'e taşınacağını, sana da bazı etüdler göndermek niyetinde olduğunu yazıyor.

Bir sürü yeni tablo fikri var kafamda. Sana daha önce sözünü ettiğim kömür teknesini gene gördüm bugün, işçiler boşaltıyorlardı. Hani desenini yapıp gönderdiğim kum taşıyan teknelerin durdukları yerde duruyordu. Harika bir resim konusu olur bu. Son günlerde gittikçe basitleşen ve belki de pek izlenimci olmayan bir teknik deniyorum. Herkesin –hiç değilse gözü olan herkesin –anlayabileceği, görebileceği biçimde resim yapmak istiyorum. Mektubu acele yazıyorum ama, kızkardeşimize de birkaç satır ekleyeceğim.

Ellerini sıkarım, çalışmaya dönmem gerek.

Senin,
Vincent

Gauguin diyor ki, Bernard benim eskizlerimden bir albüm yapmış, ona göstermiş.

Arles, Eylül başı 1888

Sevgili Theo,

Dün bütün gün Belçikalıyla* birlikteydim gene; kızkardeşi de "Vingtist"**'lerdenmiş. Hava açık değildi ama, yürüyüş için iyi bir gündü. Uzun

* Bock
** Brüksel'de sergiler düzenleyen bir grup ressam

bir yürüyüş yaptık, kentin dışında ve boğa güreşlerinde bazı çok güzel şeyler gördük. Ben güneyde bir yer tutarsam onun da kömür madenlerinin orada bir yere yerleşmesi tasarısı üstünde daha ciddiyetle konuştuk. Böylece, Gauguin, ben ve o, eğer bir resmin önemi, yolculuğu göze aldıracak kadar büyükse yer değiştirebileceğiz –kimi kez kuzeyde, ama tanıdığımız, içinde dostumuz bulunan bir yerde, kimi kez de güneyde bulunabileceğiz.

Görünüşü Dante'yi andıran bu genç adamı yakında sen de göreceksin, çünkü Paris'e gidiyor. Senin yanında kalabilirse –oda boşsa –çok büyük bir iyilik etmiş olursun ona; çok üstün bir kişiliği ve görünüşü var, ilerde ressam olarak da kendini göstereceğini sanıyorum.

Delacroix'yı seviyor, dün Delacroix üstünde uzun uzun konuştuk. 'İsa'nın Salı'* için yapılan o çarpıcı etüdü bile biliyor. Onun sayesinde, uzun süredir hayalini kurduğum *Şair* tablosunun ilk eskizini yaptım nihayet. Bana poz verdi. Derin deniz mavisi, yıldızlı bir geri plan üstünde ince oyulmuş başı ve keskin bakışı çok güzel duruyor portremde; giysi olarak, kısa, sarı bir çiçek, ekru keten bir yaka ve puanlı bir kravatı var. Bir günde iki kez, uzunca bir süre oturdu karşımda.

Dün kızkardeşimizden bir mektup aldım; epeyce gezmiş, görmüş. Bir ressamla evlenebilse ne iyi olur. Neyse, sanat yeteneğinden çok kişiliğini geliştirmesi konusunda ısrar etmeyi sürdürmeliyiz.

Daudet'nin *L'Immortel*'ini (Ölümsüz) bitirdim. Heykeltıraş Vedrine'in şu deyişi hoşuma gitti: Üne ulaşmak, keyifle puro içerken, puronun yanan ucunu ağzınıza sokmak gibi bir şeydir... Gene de *L'Immortel*'i, Tartarin kadar sevmedim kesinlikle. Bana öyle geliyor ki, *L'Immortel* renk açısından Tartarin kadar ince ve güzel değil, çünkü, yığınla gerçekçi ve ilginç gözlemlerle dolu olan bu kitap bana Jean Bérend'in sıkıcı, soğuk ve kuru resimlerini anımsatıyor. *Tartarin* gerçekten çok *büyüktür*... Bir başyapıtın büyüklüğü vardır onda, tıpkı *Candide* gibi...

Burada yaptığım etüdleri mümkün olduğu kadar havadar bir yerde tutmanı özellikle rica ediyorum, çünkü tümüyle kurumuş değiller. Kapalı ya da karanlık bir yerde kalacak olurlarsa renkler bozulur. Ayrıca *Genç Kız* adlı portreyi, 'Hasat Zamanı'nı (geri planında harabeler ve Alp sıradağlarının olduğu büyük peyzaj), küçük, *Deniz Manzarası*'nı, ağlayan ağaç ve çamların bulunduğu 'Bahçe' adlı resmi de yeniden gerdirebilirsen çok iyi olur. Bu sıraladığım resimleri özellikle çok seviyorum. Küçük deniz manzarasının desenine dikkat edersen, en inceden inceye düşünülmüş olanın o olduğunu göreceksin.

Son yaptığım köylü başı ile *Şair* etüdüm için meşe ağacından iki çerçeve yaptırıyorum. Ah, oğlum, ah, bazen ne istediğimi o kadar iyi biliyo-

* "Gennaseret Gölü'nde İsa" adlı etüd.

rum ki... Yaşamımda olsun, resim çalışmalarımda olsun Tanrı'sız çok rahat idare edebilirim, ama ne kadar hasta olursam olayım benden daha büyük bir şey olmadan dayanamam –ki asıl yaşamım o benim, yani, yaratma gücüm...

Ve insan, fiziksel olarak bir şey yaratma gücünden yoksun olduğu için, çocuk yerine düşünce yaratabiliyorsa, gene de insanlığın bir parçası değil midir?

Resimlerimle rahatlatıcı, yatıştırıcı bir şeyler söylemek istiyorum, müzik kadar yatıştırıcı bir şey. Resimlerimdeki kadınlara, erkeklere, bir vakitler *hale*nin simgelediği o sonsuzluk duygusundan katmak istiyorum, bunu renklerimin parlak titrekliğiyle vermeye çalışıyorum.

Ah, portre.. Portre. Modelin düşüncesini, ruhunu yansıtan portre..! Gerekli olan bu, ilerde gerçekleşecek olan da bu bence.

Dün, Belçikalı'yla buranın üstünlükleri ve eksiklikleri üsünde uzun uzun konuştuk. Her iki konuda da görüş birliği içindeyiz. Arada bir kuzeye, kimi kez de güneye taşınma olasılığı gerçekleşirse bunun çok iyi olacağı konusunda da aynı görüşteyiz. Daha az parayla idare edebilmek için yeniden McNight ile birlikte oturacak. Bence bunun kötü bir yanı var, o da şu: tembel biriyle aynı çatı altında yaşayan insan da tembelleşiyor.

Onunla tanışmak hoşuna gidecek senin, eminim... Çok genç daha. Japon estampları ve Daumier taşbaskıları satın almak konusunda öğütlerini soracak sanıyorum. Daumier'nin taşbaskılarından biraz daha almak iyi olur, yakında hiç bulunmayacak sanırım.

Belçikalı'nın dediğine göre McNight orada yatma ve yeme içme için 80 frank ödüyormuş. Birlikte yaşamak hiç de büyük bir fark gerektirmiyor dolayısıyla, çünkü ben sadece yatmak için 45 frank veriyorum. Yani, dönüp dolaşıp aynı hesaba geliyoruz: Gauguin ile birlikte olursam, yalnızken harcadığımdan daha fazla harcayacak değilim, durumum da daha kötü olmayacak... Ama Bock ile McNight'ın konut durumunun çok kötü olduğunu unutmamak gerek –belki uyumak için değil ama, evde çalışabilmek açısından.

Anlayacağın, hep iki düşünce akımı içinde gidip geliyorum. Birincisi, maddî güçlüklerle ilgili, yaşayabilmek için durmadan dönüp dolanıp durmak; ikincisi ise resimlerdeki renk sorunu... Bu ikinci konuda bir buluş yapabilmek umudundayım hep: iki aşığın aşkını, birbirini tamamlayan iki rengin birleşmesiyle birbirlerine karışmalarını, birbirlerine karşıtlıklarını, akraba tonlarının o esrarlı titreşimleriyle ifade edebilmek. Bir yıldız ile umudu, bir günbatımının ışınlarında bir ruhun heyecanını ifade edebilmek... Göz aldatan gerçeklikle en ufak bir ilgisi yok bunun, oysa gerçekten varolan bir şey değil mi?

Şimdilik hoşça kal. Bizim Belçikalı'nın sizin oralardan ne zaman geçeceğini sonra yazarım, yarın gene göreceğim onu.

Ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent

Belçikalı diyor ki, ailesinin evinde bir de Groux varmış, Brüksel Müzesi'nde bulunan Bénédicité'nin etüdlerinden biri...

Yaptığım portre –Belçikalı'nınki yani –sende duran Reid portresine benziyor biraz.

Arles, 8 Eylül 1888

Sevgili Theo,

Çok güzel mektubun ve içindeki 300 frank için binlerce teşekkür. Birkaç haftalık sıkıntıdan sonra çok sevinçli bir hafta geçirdim. Sıkıntılar nasıl teker teker gelmiyorsa, sevinçler de öyle... Hep ev sahiplerime ödeme yapma güçlüğü altında eziliyorum ya, bu sefer de işi eğlenceli yanından ele alayım dedim ve söz konusu ev sahibine –ki aslında hiç de fena bir adam değil– kendisine boşu-boşuna ödediğim onca paranın acısını çıkarmak için o çürük barakasının resmini yapacağımı söyledim. Sonra da tam üç gece üst üste sabaha dek oturup resim yaptım ve gündüzleri uyudum. Bu olay ev sahibini de, daha önce resmini yapmış olduğum postacıyı da, gece müşterilerini de, beni de çok çok sevindirdi. Gecenin, gündüzden daha canlı, daha zengin renklerle dolu olduğunu sık sık düşünmüşümdür zaten. Yaptığım resim sayesinde ev sahibine ödediğim paraları geri almaya gelince, bunun üstünde durmuyorum bile, çünkü tablo* şimdiye dek yaptıklarımın en çirkinlerinden biri. Konu olarak değişik olmakla birlikte *Patates Yiyenler* ile eşdeğer bir resim.

İnsanoğlunun korkunç tutkularını kırmızı ve yeşil boyalarla anlatmaya çalıştım.

Oda kan kırmızısı ve koyu sarı, en ortada yeşil bir bilardo masası var; dört tane limon sarısı lamba, turuncumsu, yeşilimsi ışık saçıyor. Her yanda en yabanıl kırmızı ve yeşillerin çarpışması, çelişmesi görülüyor: uyuklayan serserilerin figürlerinde, boş ve kasvetli odada, morda ve mavide... Bilardo

* *Gece Kahvesi* adlı tablo.

masasının kan kırmızısı ve sarı-yeşili, örneğin, kontuvarın yumuşak XV. Louis yeşiliyle karşıtlık yaratıyor; kontuvarın üstünde bir de pembe çiçek demeti var. Bir köşede nöbet tutar gibi duran ev sahibinin ak giysileri ise limon sarısına ya da açık, ışıklı bir yeşile dönüşüyor.

Yarın sana göndermek üzere aynısını suluboya ile yapıyorum, böylece tablonun neye benzediği hakkında bir fikrin olur.

Bu hafta Gauguin ile Bernard'a bir mektup yazdım ama resimlerden başka hiçbir şeyden söz etmedim, bir kavgaya yol açmamak için –üstelik kavga konusu olacak bir şey de yok.

Gauguin ister gelsin ister gelmesin, bir miktar ev eşyası alabilseydim eğer, bundan böyle bir *pied à terre*'im,* kendime ait bir evim olabilirdi... Bunun iyi ya da kötü bir mahallede olması önemli değil, önemli olan insanın kafasını bir gün sokak ortasında kalıverme kasvetinden kurtarması. İnsan 20 yaşında, macera peşinde koşarken zor olmayabilir bu ama otuzbeşine bastığında ciddi bir sıkıntı olarak çıkıyor karşısına.

Bugün gazetede M. Bing Levy'nin intihar ettiğini okudum. Bing'in yöneticisi Levy olamaz bu, değil mi?** Herhalde başkasıdır.

Pisarro'nun benim *Genç Kız*'ı beğenmesine çok sevindim. *Tohum Saçan Köylü* hakkında da bir şey dedi mi? İlerde, bu deneyimlerimi daha öteye götürdüğümde, *Tohum Saçan Köylü* gene de bu stilde yaptığım ilk deneme olarak kalacak. *Gece Kahvesi* o resmin bir devamı, köylü portresi ile *Şair* de öyle... Tabii bu sonuncusunu bitirmeyi başarabilirsem eğer***. Bunlardaki renkler, göz aldatmaca ustası gerçekçiler açısından yöresel olarak *doğru* değil; ateşli bir tabiatın şu ya da bu duygusunu yansıtmak için kullanılmış renkler...

Delacroix'nın bizim Champs-Elysées'de gördüğümüz o harika ve çarpıcı eskizini –*İsa'nın Salı* –sergide Paul Manz ilk gördüğünde başını çevirmiş, daha sonra yazdığı eleştiride ise, "Birazcık mavi ve yeşille bu kadar korkunç bir şey yapılacağını bilmezdim" diye yazmıştı.

Hokusai ise senin benzer bir çığlık atmana sebep oluyor ama bunu *çizgisiyle, deseniyle* yapıyor. Mektubunda da dediğin gibi, "dalgalar birer *pençe* ve gemi bunların içinde yakalanmış; hissediyorsun bunu."

İşte, renkleri, deseni olduğu gibi aktarırsan, resim böylesi duygular uyandırmaz.

Her neyse, pek yakında, yarın ya da öbür gün, sana bu konuda yeniden yazacağım; hem mektubunu cevaplayacağım hem de "Gece Kahvesi"nin eskizini göndereceğim.

* Kalacak yer.

** Bing, Paris'te, özellikle doğu sanatlarını sergileyen ve Vincent'in sık sık gittiği bir galerinin yöneticisiydi.

*** Vincent o güne kadar yalnızca etüdü tamamlamıştı, tabloyu değil. İlerde tabloyu yapmış sonradan yok etmiştir.

Tasset'nin kolisi geldi. Milliet* bugünlerde sana uğrayıp saygılarını sunacakmış, buraya döneceğini de yazıyor mektubunda. Gönderdiğin para için yeniden teşekkürler. Önceden gidip bir yer aramaya kalksam, en azından taşınma masrafı kadar büyük yeni bir masraf olmayacak mı? Sonra, hemen yer bulabileceğim ne malum? Eşya alabileceğim için çok memnunum, ilerde mutlaka işime yarayacak... Yeniden teşekkürler, ellerini sıkarım.. Yarın yazmak üzere,

Senin,
Vincent

Arles, Eylül sonu 1888

Sevgili Theo,

Son günlerin güzel havası tamamen bozuldu yerini yağmur ve çamura bıraktı... Ama eminim kış gelmeden önce güzel havalar göreceğiz daha.

Önemli olan bunları kullanabilmek, çünkü güzel günler kısaldı. Özellikle resim yapma açısından. Bu kış bolca desen çizmek niyetindeyim. Bellekten figür çizmeyi becerebilsem her an yapacak bir işim olur. Öte yandan, akıllarına geldiği gibi çizen tüm ressamların –örnekse Hokusai, Daumier– en parlak figürlerine bile baktığımda, aynı ustaların ya da başka portre ressamlarının modele bakarak yaptıkları resimlerdeki figürleriyle aynı ayarda olamadıklarını görüyorum kendi hesabıma.

Sonuç olarak sık sık modelsiz –özellikle zekî modelsiz– kalmaya yargılıysak bile, bu yüzden umutsuzluğa kapılmamamız, savaşımdan bıkkınlık getirmememiz gerek.

Bütün Japon estamplarını, Daumier'leri, Delacroix'ları, Géricault'ları atölyenin şurasına burasına yerleştirdim. Bu arada Delcroix'nın 'Pietà'sını yeniden bulabilirsen, ya da Géricault'dan bir şeyler, alabildiğin kadar çok satın almanı öğütlerim. Atölyede bir de Millet'nin *Tarlada Çalışanlar*'ı ve Lerat'nın *Tohum Saçan Adam* adlı *eau forte*'u –Durand -Ruel'de 1. 25 franga satılıyor –olsaydı çok sevinirdim. Son olarak da Jacquemart'ın, Meissonier'den esinlenerek yaptığı *Okuyan Adam* adlı küçük *eau forte*'unu istiyorum. Öteden beri çok sevdiğim bir Meissonier'dir o. Meissonier'nin işlerini pek seviyorum.

Revue des Deux Mondes'da Tolstoy hakkında bir makale okuyorum. Dediklerine göre, Tolstoy kendi ırkının diniyle çok ilgiliymiş, aynı İngiliz George Eliot gibi.

* Arles'da bulunan Zouave askeri alayında teğmen.

Tolstoy'un din üstüne bir kitabı olmalı, yanılmıyorsam adı *Benim Dinim*; herhalde çok iyi bir kitaptır. Bu okuduğum makaleden çıkarabildiğim kadarıyla, o kitapta, İsa'nın dininde sonsuzluğa dek doğru kalacak olanla, tüm dinlerin ortak yanlarını bulmaya çalışıyor. Anlaşılan gövdenin yeniden dirilişini, hattâ ruhun sonsuz yaşamını kabul etmiyor da, nihilistler gibi ölümden sonra hiçbir şey olmadığını, ama bir insanın ölümüyle, tamamen ölmesiyle insanlığın, yaşayan insanlığın sürekliliğinin sağlandığını söylüyor.

Her neyse, kitabın kendisini okumadığıma göre, bu sorunu nasıl aldığını tamı-tamına bilemeyeceğim, ama sanırım onun dini, acılarımızı çoğaltacak zalim bir din olamaz... Tersine, yaşamak ve birçok şey yapabilmek için sukûnet, enerji ve cesaret ilham eden bir din olmalı.

Bing'in çıkardığı, *Ot Yaprağı* ve karanfiller ve de Housaki reprodüksiyonları *çok güzel*, bence.

Sen ne dersen de, düz renkle boyanmış en basit baskıları bile beğeniyorum; Rubens ve Veronese benim için ne kadar güzelse onlar da öyle. Bunların gerçek ilkel sanat olmadığını pek iyi biliyorum. Ancak, ilkeller* çok güzel diye, "Louvre'a gittiğimde, ilkellerden öteye geçemiyorum" gibisinden son moda bir sözü benim ağzımdan duyacağını sanma.

İnsan, Japon estamplarını ciddi olarak toplayan bir koleksiyoncuya, Levy'nin kendisine diyelim, 'Aziz dostum, şu beş kuruşluk estamplara hayran olmaktan kendimi alamıyorum" diyecek olsa, herhalde adam şoke olacak, karşısındakinin cahilliğine, zevksizliğine acıyacaktır. Aynı şekilde, bir vakitler Rubens'i, Jordaens'i, Veronese'yi beğenmek de zevksizlik sayılıyordu.

Evde pek yalnızlık çekeceğimi sanmıyorum. Kötü kış günlerinde ya da uzayıp giden akşamlarda beni tümüyle meşgul edecek uğraşlar bulabileceğim kendime. Dokumacılar, sepetçiler çoğu kez bütün bir mevsimi tek başlarına ya da hemen hemen kimsesiz geçirebiliyorlar, sırf ellerindeki işle uğraşarak.

Ama işte, bu gibi insanların tek bir yerde kalabilmelerini sağlayan şey, o evcillik duygusu, *çevrenin aşina görünümünün verdiği güven...* Elbette yanımda bir iki dostum olsun isterim, ama olmaz ise bu yüzden mutsuzluğa düşecek değilim... Sonra, bir gün birileri gelecek, hiç kuşkum yok bundan. Sen de, evinde birilerinin kalmasına razı olsaydın, konut sorununun pek çok ressamın karşısına çok ciddi bir problem olarak çıktığını görürdün. Kendi payıma, çalışmalarımla para kazanmanın benim için kesin bir görev olduğuna inanıyorum, dolayısıyla ne yapmam gerektiğini çok açık-seçik görüyorum.

* Raphael'den önceki İtalyan ekolleri ve 15. yüzyıl Flaman resmi için o sıralarda bu terim kullanılırdı.

Ah, keşke her sanatçının yaşayacak ve çalışacak bir miktar parası olabilseydi!!! Ne yazık ki, durum öyle değil... Üretmek, üretmek, üretmek güdüsü her yanımı saran bir ateş gibi. Kimbilir, belki de işlerimizi genişletip, başkalarına da yardım edebileceğimiz günler gelecek. Ama çok uzakta o günler, önce yapılacak öyle çok iş var ki...

Savaş sırasında yaşıyor olsaydık, bir ihtimal savaşa katılıp dövüşmek zorunda kalırdık... Hoşumuza gitmezdi elbet, neden barış zamanında yaşamıyoruz diye üzülürdük, ama ortada bir zorunluluk olduğu için savaşırdık... Aynı biçimde, dünyanın, yaşamak için paranın gerekli olmayacağı bir düzene girmesini dilemeye elbette hakkımız var. Ancak, zamanımızda her şey parayla yapıldığına göre, insan para harcadığı sürece para kazanmayı da düşünmek zorunda... Bana gelince, desenden çok yağlıboya ile para kazanma fırsatım var.

Genelde, hoş, ilgi çekici eskizler yapabilen kişilerin sayısı, iyi yağlıboya yapan, renk aracılığıyla doğayı yakalayabilenlerden çok daha fazla. Yağlıboya her zaman daha ender bir şey olacaktır ve resimlerin takdir görmesi, ister çok uzun süre alsın ister almasın, günün birinde bir koleksiyoncu bulacakları kesindir.

Boya tabakasının (impasto) oldukça kalın olduğu tabloların *burada* daha uzun süre kalıp kurumaları gerekli bence. Duyduğuma göre, İspanya'daki Rubens tablolarının renkleri, Kuzey'de kalanlardan çok daha zengin ve parlakmış. Açık havada, iklim koşullarının etkisinde bulunan harabeler, burada beyaz kalıyorlar, oysa kuzeyde grileşiyor, kararıyor, kirleniyorlar. Monticelli'ler Paris'te kurumuş olsalardı, emin ol çok daha matlaşırlardı. Buradaki kadınların güzelliğini daha iyi görmeye başladım artık ve sık sık Monticelli'yi yeniden düşünüyorum. Buradaki kadınların güzelliğinde rengin çok büyük bir rolü var. Vücut biçimleri güzel değil demiyorum, ama asıl, kendilerine özgü büyülerinin nedeni başka... Rengârenk ve sırtlarında çok iyi taşıdıkları giysilerin görkemli çizgileri, vücudun biçiminden çok, tenin *tonu*, onları bunca çekici yapan... Ancak, onları görmeye başladığım gibi resimlerime aktarmak pek kolay olmayacak. Öte yandan, burada kalmamın ilerlemem için şart olduğuna eminim. Gerçekten güneyi yansıtan, güneye ait bir tablo yapmak için belirli bir hüner sahibi olmak yeterli değil. Olgunlaşmak, daha derin bir anlayışa varmak için çevreye uzun uzun bakmak gerekli. Paris'ten ayrıldığımda, Monticelli ile Delacroix'nın bunca *gerçek* olduklarını göreceğim aklımın köşesinden bile geçmezdi. Burada aylarca ve aylarca yaşadıktan sonra, ancak yeni yeni anlamaya başlıyorum ki resimlerin hiçbirini kendi imgelemlerinden uydurmamışlar. Sanıyorum sen de, gelecek yıl, şimdiye dek yaptığım konuları, meyva bahçelerini, hasat zamanını falan, yeniden göreceksin ama bu kez değişik renklerle ve hepsinden önemlisi bambaşka bir çalışma tekniği ile yapılmış olarak.

Ve bu değişmeler, çeşitlemeler hep böyle sürüp gidecek.

Bir yandan çalışmayı sürdürürken acele etmemem gerektiğini düşünüyorum. Şu eski deyişi uygulamak nasıl olur acaba: On yıl çalışmalı, sonunda birkaç figür ortaya çıkarmalı..? Monticelli'nin yaptığı da buydu –gene de, bazı tablolarını etüd saymayarak...

Öte yandan, sarı giysili kadın gibi, güneş şemsiyeli kadın gibi figürler, sonra sendeki o ufak resim, Reid'deki âşıklar resmi, hep figür etüdleri sayılır; ve bunlar desen açısından yalnızca övülebilir. Bunlarda Monticelli, Daumier ve Delacroix'nınkileri andıran kapsamlı ve harika bir desen düzeyine ulaşmış, Monticelli'lerin şimdiki fiyatı düşünülürse, bunlardan çokça almak çok akıllıca bir spekülasyon olur. Onun öylesine güzel çizdiği figürler ilerde çok büyük sanat yapıtı sayılacaktır.

Bana sorarsan Arles kenti bir vakitler, kadınlarının güzelliği ve giysilerin görkemi açısından, çok daha harikaymış. Şimdi herşeyin yıpranmış, hastalıklı bir görünümü var.

Ancak uzun süre baktıktan sonra eski büyünün canlandığını görebilirsin.

Bu yüzden, burada kalmakla hiçbir şey yitirmediğim kanısındayım; bir köşede oturup, tıpkı ağına kurulmuş, sinek bekleyen bir örümcek gibi, olayların akışını seyretmekten mutluyum. Hiçbir şeyi zorlayamam, ama artık eve yerleştim ya, havanın güzel olduğu her günden yararlanabilir, arada güzel bir resim yakalamak için her fırsatı değerlendirebilirim.

Milliet şanslı adam, elinde istediği kadar Arlezyen var... Ama resimlerini yapamaz işte, ressam olsaydı o kadar çok Arlesli kız bulamazdı. Hiç acele etmeden vaktin gelmesini beklemem gerek.

Wagner hakkında bir makale daha okudum; *Müzik Aşkı.* Wagner hakkında kitap yazan adam yazmış galiba. Ah, aşk resim için de ne çok gerekli...!

Anladığım kadarıyla, *Benim Dinim* adlı kitabında Tolstoy şöyle bir şey ima ediyormuş: "Toplumsal devrim olarak ne gerçekleşirse gerçekleşsin, insanların içinde kendilerine özel ve gizli bir başka devrim gerçekleşecek ve bundan yeni bir din doğacak; daha doğrusu, adı henüz konulmamış yepyeni bir şey doğacak ve bu şey, eskiden Hıristiyan dininin sahip olduğu yatıştırma, avutma, yaşamı olası kılma etkilerini taşıyacak."

Çok ilginç bir kitap olsa gerek Tolstoy'unki. Sonunda sinizmden, şüphecilikten, yalan-dolandan bıkıp daha müzikli bir yaşam sürdürmek isteyeceğiz. Peki, nasıl gerçekleşecek bu ve ne bulacağız gerçekten? Önceden tahmin edebilmek ilginç olurdu, ama daha da iyisi, gelecekte yalnızca felâketler görmek-tense bu tür bir kehanet yapabilmek... Yoksa, devrimler ya da savaşlar yoluyla olsun, çürümüş devletlerin iflası yoluyla olsun, elbette

bir sürü felâket, şimşekler gibi düşecek modern dünyanın ve uygarlığın üstüne. Japon sanatını incelediğimizde, son derece bilge, filozof görüşlü ve zeki bir insan görürüz... Vaktini nasıl harcıyor bu insan? Yeryüzü ile Ay arasındaki uzaklığı ölçerek mi? Hayır. Bismarck'ın politikasını inceleyerek mi? Hayır. Bir tek ot yaprağını incelemektir yaptığı... Ama, bu ot yaprağı, her bitkiyi, sonra mevsimleri, kırsal alanın çok çeşitli yanlarını, sonra da insan figürünü çizmeye götürecektir onu... Ve böylece yaşamı geçer ve yaşam hepsini yapıp bitiremeyeceği kadar kısadır.

Kabul et şunu: Bu basit Japonların, doğanın ortasında sanki kendileri de birer çiçekmiş gibi yaşayan Japonların bize öğrettiği neredeyse başlı-başına bir din değil mi? Bana öyle geliyor ki, Japon resmini inceleyen herkes çok daha neşeli ve mutlu oluyor. Gelenek ve göreneklerle dolu bir dünyada aldığımız tüm eğitime ve yaptığımız çalışmalara karşın doğaya dönmeliyiz bence.

Monticelli'nin yapıtlarının iyi taşbasmaları ya da canlı *eau forte*'lar halinde reprodüksiyonlarının yapılmamış olması ne acı değil mi? Velazquez'in gravürlerini yapan adam gibi bir gravürcü, bazı ressamların yapıtlarından *eau forte*'lar yapacak olsa bu ressamlar ne derler acaba, çok merak ediyorum. Neyse, boşver, aslında bizim işimiz, başkalarına bir şeyler öğretmekten çok bir sürü şeyi kendimiz için öğrenmek ve sevmek olmalı... Tabii, ikisi birden de yapılabilir.

Japonların çalışmalarında her şeyin sonsuz bir açık-seçiklik içinde olmasına gıptayla bakıyorum. Bu çalışmalar hiçbir zaman bıktırıcı değil ve hiçbir zaman aceleyle yapılmış gibi durmuyorlar. Soluk alıp vermek kadar basit görünüyor; bir figürü birkaç kesin ve emin çizgiyle bir ceket düğmesi iliklercesine kolaylıkla, verebiliyorlar.

Ah, ne yapıp yapıp, birkaç çizgiyle bir figür çizmeyi başarmam gerek! Bütün kış bununla uğraşacağım. Bir kez bunu başarabilirsem, o zaman bulvarlarda, sokaklarda yürüyen insanlar ve daha bir sürü yeni konu yapabileceğim resimlerimde. Bu mektubu yazarken bir düzine kadar çizdim. İpin ucunu yakalamış durumdayım artık ama çok karışık bir iş... Çünkü o birkaç çizgide verdiğim erkek, kadın, çocuk, at ya da köpek figürünün birbiriyle uyumlu başı, gövdesi, kol ve bacakları olması gerek.

Şimdilik hoşçakal, ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent

Bir keresinde Mme. de Lareby Laroquette bana şöyle demişti: "Ah, Monticelli. Monticelli, güneyde büyük bir atölyenin başına geçecek adamdı."

Geçende kızkardeşimize de sana da yazdımdı, hatırlarsın, kendimi bu-

rada Monticelli'nin devamı olarak görüyorum kimi kez diye. İşte şimdi de, görüyorsun ya, iş gerçekleşiyor, söz konusu atölyeyi bizler kuruyoruz. Gauguin'in yaptıkları da benim yaptıklarım da Monticelli'nin o güzel çalışmasının çizgisini sürdürecek... Monticelli'nin, Cannebière'deki kafe masaları üstüne kapanıp tümüyle ölmediğini, hâlâ yaşamakta olduğunu kanıtlayacağız insanlara. Ve bu bizimle, biz yok olunca bitecek bir şey olmayacak, her şeyi iyice sağlam bir temele oturtacağız...

Arles, Ekim ortası 1888

Sevgili Theo,

Çalışmalarımın ne yönde geliştiği konusunda hiç değilse bir fikir verebilmek için sana küçük bir eskiz gönderiyorum sonunda. Bugün oldukça iyiyim. Gözlerim hâlâ yorgun gerçi, ama aklıma yeni bir resim fikri geldi, eskizini çizmeden edemedim.. İşte bu. Otuz numara bir tuval olacak bu da. Bu kez yalnızca yatak odamı yapacağım ama burada her şeyi renkle vereceğim; her şeyi basitleştirerek daha görkemli hale getirmek ve genelde bir *dinlenme* ya da uyku izlenimi bırakmak istiyorum. Kısacası, bu tabloya bakanın beyni, ya da daha doğrusu, imgelemi dinlenmeli.

Duvarlar soluk menekşe rengi. Yer kırmızı karolardan oluşuyor.

Karyolanın ve sandalyelerin ahşap kısımları taze tereyağı sarısı, yatak çarşafı ve yastıklar limon yeşili.

Yatak örtüsü kızıl. Pencere yeşil.

Tuvalet masası turuncu, lavabo mavi.

Kapılar leylak rengi.

Ve hepsi bu kadar –kepenkleri kapalı olan bu odada başka bir şey yok.

Eşyaların geniş çizgileri gene dokunulmazlığı olan bir dinlenme havası ifade etmeli. Duvarlarda bir iki tablo, bir ayna, bir havlu ve birkaç giysi.

Çerçeve, resimde hiç beyaz bulunmadığı için, beyaz olacak.

Zorlamalarla içine itildiğim sevimsiz dinlenme döneminin öcünü alacağım böylece.

Yarın bütün gün bunun üstünde çalışacağım gene... Nasıl basit bir kavramdan hareket ettiğimi anlıyorsun, değil mi? Asıl gölgelerle nesnelerden düşen gölgeleri tümüyle yok ediyorum. Japon estampları gibi, kalınlığı olmayan düz tonlarla renklendireceğim. *Tarascon Arabası*'yla ve *Gece Kahvesi*'yle örneğin, karşıtlık oluşturacak.

Uzun mektup yazmıyorum, çünkü yarın sabah çok erkenden, sabahın serin ışığında resim yapmaya başlayıp akşama tuvali tamamlamak niyetindeyim.

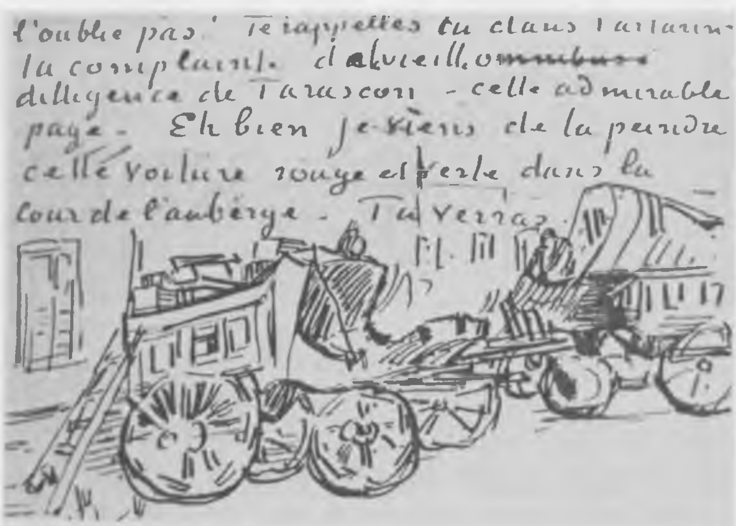
Sancıların nasıl? Bana bu konuda haber vermeyi unutma.

Bugünlerde sen de yazarsın umarım.

Günün birinde evin öteki odalarının krokilerini de yapacağım sana.

Ellerini sıkıca sıkarım,

Senin,
Vincent

Arles, Kasım başı 1888

Sevgili Theo,

Gauguin ile ikimiz, gönderdiğin mektup ve yüz frank için teşekkür ederiz.*

Gauguin, Brötanya'dan sana gönderdiği işleri beğendiğin, başka görenlerin de beğendikleri için çok sevindi.

Şu sırada elinde, üzüm bağında bazı kadınlarla ilgili bir resim var; tümüyle bellekten yapıyor. Eğer bozmazsa ya da yarım bırakmazsa çok güzel ve değişik bir şey olacak. Bir de, benim yaptığım aynı *Gece Kahvesi*'nin resmini yapıyor.** Dökülen yapraklarla ilgili iki tuval yaptım, sanıyorum Gauguin beğendi; şimdi de mor ve sarıdan oluşan bir üzüm bağı üstünde çalışıyorum.***

Sonunda bir Arlezyen (Arles'lı kadın) buldum: bir saat içinde tuvale (30 numara) geçiverdiğim bir figür bu. Geri plan uçuk limon rengi, yüz gri, giysiler kara, içinde cırtlak prusya mavisi karıştırdığım derin bir siyah... Kadın turuncu tahtadan bir koltuğa oturmuş, yeşil bir masaya yaslanmış durumda.****

Gauguin eve çekmeceli bir dolap ve çeşitli mutfak araç-gereçleri, 20 metre çok iyi cins tuval bezi ve daha ihtiyacımız olan –ya da el altında bulunduğunda işleri kolaylaştıran –bir sürü şcy satın aldı. Ancak, bütün harcamalarının –hemen hemen toplam 100 frank –hesabını tutuyoruz. Böylece ya yılbaşında ya da Mart'ta borcumuzu ona ödeyebileceğiz; o zaman da konsol, vs. bizim olacak elbette.

Aslında bu yaptığımızın doğru ve akla yakın olduğuna inanıyorum. Çünkü zaten resim sattığında kenara biraz para koymak, belki bir yıl kadar sonra, ikinci bir Martinik yolculuğunu***** göze alacak hale gelinceye dek biriktirmek istiyor kendisi.

Çok sıkı çalışıyoruz. Birlikte yaşam da iyi gidiyor. Senin de apartman katında yalnız olmadığına sevindim. De Haan'ın o desenleri *çok iyi*, çok beğendim. Ancak, bütün onları renkli yapmak, onca derin anlamı siyah beyazın mümkün kıldığı gölge oyunları olmaksızın başarmak, Allah kahretsin,

* Gauguin 23 Ekim'de Arles'a nihayet gelmiş, Port-Aven'den ayrılmadan önce Theo'ya bazı tablolar göndermişti. Bunlar, kısa bir süre sonra Goupil galerisinde açacağı kişisel sergide gösterilecekti.

** *Üzüm Bağı* ya da *İnsan Acıları* olarak bilinen, halen Danimarka'daki Ordrupgaard koleksiyonunda bulunan tablo ile şimdi Leningrad'daki Hermitage Müzesi'nde bulunan *Gece Kahvesi* adlı tablo.

*** *Kızıl Üzüm Bağı*, Vincent'in hayattayken sattığı tek tablo olarak bilinirse de, Theo'nun bi başka satış yaptığı kayıtlara geçmiştir.

**** Arkadaşı Mme, Ginoux'nun portresi.

***** Bu yolculuklardan ilki bundan bir yıl önce yapılmıştı.

kolay değil! Onun da yeni renk denemelerini yalnızca etüdler olarak ele alırsak ve eğer izlenimcilikten bir *okul* gibi geçip gitme tasarısını gerçekleştirirse, *yeni bir tür desen* anlayışına bile ulaşacaktır. Bana sorarsan bu yaptıklarını yapmakta bin kez haklı.

Bazı sözde izlenimciler var ki, ondaki bu figür bilgisinden haberleri yok. Oysa ilerde bu figür bilgisi gene önem kazanacak ve onun ne kadar iyi olduğu anlaşılacak. Günün birinde de Haan ve Isaacson'u yakından tanımayı çok isterim. Buraya gelecek olsalar, Gauguin onlara izlenimci çalışmalar için Java'ya gitmelerini söyleyecektir kesinlikle. Çünkü Gauguin, burada ne kadar sıkı çalışırsa çalışsın sıcak ülkelerin özlemini çekiyor hep. Ayrıca, renk üzerinde çalışmak için örneğin Java'ya gittiğin takdirde kesinlikle bir yığın yepyeni şeyle karşılaşacaksın... Öte yandan, güneşin daha güçlü olduğu o daha ışıklı ülkelerde, doğrudan gölgeler olsun eşyaların ve figürlerin attıkları gölgeler olsun çok daha değişik görünüyor; öylesine renk dolu ki insan onları yok etme çabasına girebiliyor. Burada bile oluyor bu. Neyse, tropiklerde yağlıboya resim yapmanın öneminden daha fazla söz etmeyeceğim. Eminim, de Haan ve Isaacson bunun önemini hissedeceklerdir.

Ne olursa olsun, şu ya da bu zamanda buraya gelmek onlara zarar vermeyecektir; tersine, çok ilginç şeyler bulacakları kesin.

Gauguin ile ben, bugün yemeği evde yiyeceğiz. Dışardaki kadar iyi olacağından, bize hem daha iyi hem daha ucuz geleceğinden eminiz.

Bu mektubu geciktirmemek için bugünlük burada kesiyorum. Yakında yeniden yazabileceğimi umuyorum. Para konusunda yaptığın düzenlemeler çok iyi.

Son yaptığım yaprak dökümü tablosunu beğeneceğini sanıyorum. Tam yaprakların başlayacağı yerde çerçevenin kestiği birkaç leylâk rengi kavak ağacı gövdesi görülüyor bu resimde. Bu ağaç gövdeleri bir cadde boyunca sütunlar gibi sıralanmışlar; caddenin sağ ve sol yanlarında ise, mavimsi leylâk rengi eski Roma mezarları sıralanmış.* Yerler ise, bir halıyı anımsatacak biçimde, sarı ve turuncu kuru yapraklarla kaplanmış; kalın bir tabaka oluşturuyor bunlar.. Ayrıca, kar tanecikleri gibi hâlâ dökülmeyi sürdürüyorlar. Caddede ışıkların küçük siyah figürleri var.. Resmin üst bölümü parlak yeşil bir çayırlık gösteriyor, hemen hemen hiç gökyüzü yok.

Aynı konudaki ikinci tablo da aynı caddeyi gösteriyor ama burada yaşlı bir adam ile şişman, tostoparlak bir kadın var.

Ah, pazar günü bizimle birlikte olacaktın da, o kızıl üzüm bağını görecektin –aynı kırmızı şarap renginde baştanbaşa.. Uzaklaştığımızda, uzaktan baktığımızda yani, sarıya dönüştü.. Güneşli gökyüzü yeşil, yağmur sonrası

* Arleas'daki Alychamps.

toprak morumsuydu.. Batmakta olan güneşin yansıdığı birkaç yer ise ışıl ışıl sarı...

İkimiz de ellerini sıkarız, şimdilik hoşça kal, elimden gelen en kısa zamanda yeniden yazacağım, sana da bizim Hollandalılara da..*

Senin
Vincent

Arles, Aralık'ın ikinci yarısı, 1888

Sevgili Theo,

Dün Gauguin ile birlikte Montpellier'ye, müzeyi, özellikle de Brias Salonu'nu** görmeye gittik. Brias'nın, Delacroix, Richard, Courbet, Cabanel, Couture, Verdier, Tassaret ve daha başkaları tarafından yapılmış bir sürü portresi vardı. Ayrıca, gene Delacroix, Courbet, Giotto, Paul Potter, Botticelli, Th. Rousseau tarafından yapılmış başka tablolar da var. Hepsi çok güzel. Brias ressamların velinimetiymiş, yalnızca bu kadarını söyleyeyim sana. Delacroix'nın yaptığı portrede, saçı sakalı kızıl, sana bana şaşılacak ölçüde benzeyen bir bey olarak görülüyor... de Musset'nin şu şiirini anımsattı bana: "*Partout ou j'ai touché la terre-un malheureux vêtu de noir, auprès de nous venait s'asseoir, qui nous regardait comme un frère*"*** Senin üstünde de aynı etkiyi yaratırdı, kuşkum yok. Lütfen eski ve yeni ressamların taşbaskılarını satan o kitapçı dükkânına git ve Delacroix'nın Tasso Tımarhanede tablosundan alınma bir taşbaskı varsa, çok pahalı da değilse, satın almaya bak; çünkü, sanıyorum oradaki figür ile Brias'ın bu çok güzel portresi arasında bir yakınlık var.

Müzede başka Delacroix'lar da var: *Melez Kadın* etüdü, (Gauguin bir vakitler kopya etmiş bunu)**** *Odalisques*, *Daniel Aslan İninde*; Courbet'den ise, öncelikle *Köy Kızları* var, harika, peyzaj içinde arkadan görünen bir kadınla yere uzanmış bir başka kadın; sonra, *İplik Eğiren Kadın*, o da nefis ve daha bir yığın Courbet... Ama, sen bu koleksiyonu biliyorsun, hiç değilse resimleri görmüş olan, dolayısıyla haklarında konuşabilecek insanlar tanıyorsun... Bu yüzden müze hakkında daha uzun yazmayacağım (bronzlar ve Barye desenleri hariç).

* O sırada Theo'nun yanında kalan iki ressam.

** Alfred Bruyas (ya da Brias) kişisel tablo koleksiyonunu müzeye bırakmıştı.

*** "Ne zaman toprağa dokunacak olsam, karalar giyinmiş bir zavallı gelir otururdu yanımıza, kardeş gibi süzerdi bizi".

**** Müzeyi daha önce (muhtemelen 1883'de) ziyaret ettiğinde yaptığı bu kopya bir süre yok olduktan sonra yeniden bulunmuştur.

Gauguin ile ikimiz, Delacroix, Rembrandt, vs. üstüne uzun uzun konuştuk. Tartışmalarımız *korkunç elektrikli*, tükenmiş bir elektrik akümülatörü kadar bitkin oluyor kafalarımız kimi kez, bu tartışmaların sonunda... Bir büyünün ortasında gibiyiz. Çünkü, Fromentin'in de çok iyi dile getirdiği gibi, Rembrandt her şeyden çok bir büyücüdür.

Bunu, Rembrandt'ı öylesine seven ve izini süren Hollandalı dostlarımız de Haan ve Isaäcson'la ilgili olarak söylüyorum sana, üçünüzü de araştırmalarınızı sürdürme konusunda yüreklendirmek için...

Bu konuda cesaretiniz kırılmamalı.

Rembrandt'ın Lacaze Galerisi'nde duran o garip ve harika *Bir Erkek Portresi*'ni biliyorsun. Kendi payıma bu resimde Delacroix'ya ya da Gauguin'in kendisine bir aile ya da ırk benzerliği bulduğumu söyledim. Bilmem neden, bu portreye hep "Yolcu" ya da "Uzaktan Gelen Adam" adını yakıştırmışımdır. Sana daha önce sözünü ettiğim düşünceye benzeyen, ona paralel olan bir şey bu: Hani, demiştim ya, yaşlı Six'in portresini, *Eldivenli Adam* adlı o güzel portreyi senin gelecekteki halin olarak görürüm hep; Rembrandt'ın *Six Pencerenin Önünde, Güneş Işığı Altında Okuyor* başlıklı *eau forte*'unu da senin geçmişteki ve gelecekteki halin olarak görürüm. Şimdi, durumlar bildiğin gibi.* Bu sabah nasıl olduğunu sorduğumda, Gauguin 'yavaş yavaş eski haline döndüğünü' söyledi, bu da beni çok sevindirdi. Ben de geçen kış buraya ilk geldiğimde bitkindim, kafam sersemdi ve toparlanıp iyileşmeye başlamadan önce bir içsel gerginlik ve acı dönemi geçirmiştim.

Bir gün şu Montpellier Müzesi'ni görebilmeni çok istiyorum gerçekten –harika şeyler var.

Delacroix'nın 'Brias portre'sini Montpellier'de Gauguin ile ikimizin gördüğümüzü Degas'ya söyle, çünkü gerçek olanın gerçekliğine inanacak cesareti göstermeliyiz ve de Delacroix'nın portresindeki Brias, seninle bana bir kardeş kadar benziyor.

Ressamların birlikte yaşayacakları yeni bir yaşam tarzı kurma düşüncesine gelince, öyle garip şeylerle karşılaşıyor ki insan, senin her zaman söylediğin bir sözle geçeceğim bu konuyu: Zaman gösterecek. Bütün bu yazdıklarımı dostlarımız İsaäcson ve de Haan'a söyleyebilir, hattâ mektubu olduğu gibi onlara okuyabilirsin. Yeterli enerjiyi kendimde hissetmiş olsaydım onlara da yazacaktım.

Gauguin de ben de, hepinizin ellerini sıkı sıkı sıkarız.

Senin,
Vincent

* Gauguin, sindirim sistemindeki bir bozukluktan dolayı birkaç haftadır hastaydı ve Theo'ya yazdığı mektupta Vincent ile geçinemediklerinden Arles'dan ayrılmak zorunda kalacağını bildirmişti.

Gauguin ile ben resim çalışmalarımızda rahata erdik sanıyorsanız, şu kadarını söyleyeyim ki, her zaman kolay değil çalışmak... Tek dileğim, Hollandalı dostlarımızın ve senin türlü zorluklar karşısında, cesaretinizin kırılmadan bizim gibi savaşmanız.

Arles, 23 Aralık 1888

Sevgili Theo,

Mektubun için, içindeki 100 frank ve ayrıca 50 franklık posta havalesi için çok teşekkürler.

Bana sorasan, Gauguin, bu güzel Arles kentinden, içinde çalıştığımız küçük sarı evden ve özellikle de benden biraz bunalmıştı.*

Aslına bakarsan, burada onun da benim de üstesinden gelmek zorunda kalacağımız daha başka, daha ciddi sorunlar çıkacağı kesin. Ancak, bu sorunlar dışardan değil, kendi içimizden geliyor daha çok.

Bence iki olasılık var: Ya kesinlikle gidecek ya da kesinlikle kalacak. Herhangi bir şey yapmadan iyice düşünmesini her şeyi enine boyuna ölçmesini söyledim.

Gauguin çok güçlü, müthiş yaratıcı bir insan, ama işte bu yüzden de huzura ihtiyacı var. Burada huzur bulamazsa başka herhangi bir yerde bulabilir mi?

Onun bir karara varmasını sonsuz bir sakinlik içinde bekliyorum.

Ellerini sıkarım.

Vincent.

*Arles, 10 Ocak 1889***

Sevgili Yavrum,

Umarım Gauguin seni tümüyle yatıştırmış, inandırmıştır, resim konusu üstünde de ayrıca... Yakında yeniden çalışmaya başlayacağımı sanıyorum.

* Gauguin, bir mektup daha yazarak, "Tabiatlarının uyuşmazlığı yüzünden" Vincent ile birlikte oturamayacağını söylemişti. Daha sonra ikisi barışmışlar, Gauguin, en son mektubunda, bir öncekinin 'kötü bir düş' olduğundan söz etmişti.

** 24 Aralık'ta, Gauguin'den gelen bir telgraf, Theo'yu Arles'a çağırıyordu. Ateşi çok yükselmiş olan Vincent, aşırı bir coşkuya kapılarak kulağının bir parçasını kesmiş ve genelevde çalışan bir kadına armağan olarak götürmüştü. Bunun üzerine şiddetli bir kavga çıkmıştı; postacı Roulin onu eve kadar getirmeyi başarmışsa da, işe polis karışmış, Vincent'ı yatağında kanlar içinde ve baygın bularak hastahaneye kaldırtmıştı. Theo, onu hastanede buldu ve Noel'i yanında geçirdi. Daha sonra Gauguin, Theo ile birlikte Paris'e döndü. 31 Aralık'ta durumun düzeldiği haberi geldi. 10 Ocak'ta, Vincent, kurşun kalemle bu mektubu yazdı.

Gündelikçi kadınla postacı dostum Roulin eve bakmışlar, her şeyi yerli yerince düzenlemişler.

Hastaneden çıkınca her şeye bıraktığım yerden başlayabileceğim; yakında havalar düzelecek ben de çiçek açmış meyva bahçeleri dizisi üstünde çalışmaya başlayabileceğim yeniden.

Sevgili yavrum, yaptığın yolculuktan dolayı korkunç *üzgünüm*, buraya kadar yorulmamış olmanı nasıl isterdim. Neticede bana da kötü bir şey olmadı, senin onca sıkıntıya girmen için hiçbir sebep yoktu.

Bonger'lerle barıştığın için ne kadar sevindiğimi anlatamam.* Benim tarafımdan bunu böylece söyle André'ye, en iyi dileklerimi de ilet.

Arles'ı güzel bir zamanda görebilmiş olsaydın keşke... Bunun için neler neler vermezdim! Oysa en berbat zamanında gördün...

Her neyse, yüreğini ferah tut. Mektuplarını doğrudan doğruya bana, Place Lamartine 2 adresine gönder. Gauguin'in burada kalan resimlerini istediği an gönderebilirim kendisine. Ev eşyası için harcadığı para kadar borcumuz var ona.

Ellerini sıkarım. Şimdi hastaneye dönmek zorundayım ama yakında tamamen ayrılacağım.

Senin
Vincent

Anneme de benim için birkaç satır yaz ki kimse merak etmesin.**

Arles, 23 Ocak 1889

Sevgili Theo,

Mektubun ve içindeki 50 frank için teşekkürler. Ayın birinden sonraki mektubun gelinceye dek güvendeyim artık elbette. Para konusunda olanlar tümüyle rastlantı ve yanlış anlamaydı, bunun için ne sen ne de ben sorumlu tutulabiliriz. Aynı kötü rastlantı sonucu, dediğin gibi sana telgraf çekemedim, çünkü hâlâ Amsterdam'da mısın yoksa Paris'e döndün mü bilmiyorum. Her neyse mesele kapandı artık; kötü olayların tek tek değil hep bir-

* Theo, Joanna Bonger ile nişanlanmıştı. Genç kız Paris'te ağabeyi Andreias ile kalıyordu. Vincent'ın kriz geçirmesinin başlıca nedenlerinden biri de bu nişan haberi olmuştu. Çünkü Theo'nun ona artık para gönderemeyecek duruma gelme tehlikesi belirmişti.

** Bu mektubun arkasında, Gauguin'e de birkaç satır yazılmıştı.

biri üstüne geldiklerini söyleyen atasözünün bir başka kanıtıydı onlar. Roulin dün buradan ayrıldı.* (Dünkü telgrafı, bu sabah mektubun gelmeden önce göndermiştim tabii.) Son gün onu çocuklarıyla birlikte görmek çok dokunaklıydı, özellikle en küçükleri olan en miniği dizinde hoplatarak güldürdüğünde, ona şarkılar söylediğinde...

Roulin'in sesinde garip bir saflık ve dokunaklı bir nitelik var; kulağımda hem tatlı ve hüzünlü bir ninni, hem de Fransız Devrimi trompetlerinin çok uzaktan gelen bir yankısı gibi çınladı. Oysa kendisi hüzünlü değildi. Tam tersine, daha o gün verdikleri yepyeni üniformasını giymişti ve herkes ona pek iltifat ediyordu.

Yeni bir tuval bitirdim, kimilerinin şık olarak niteleyebilecekleri bir havası var gibi: İçinde limon ve portakal olan bir kamış sepet, bir servi dalı ve bir çift mavi eldiven. Benim bu meyve sepetlerimden bazılarını daha önce de gördün sen.

Bana bak –ressamlık eğitimim sırasında harcanan parayı geri kazanmaya çalıştığımı, daha fazlasını istemediğim gibi daha azına da razı olmayacağımı biliyorsun, değil mi? Buna hakkım var, günlük ekmeğimi kazanmaya da...

Bence bu karşılığın gelmesi doğru ve adil bir şey. İlle de senin eline gelsin demiyorum, çünkü ne yaptıksa birlikte yaptık ve para üstüne konuşmak ikimizin de canını sıkıyor. Ama hiç değilse karının eline geçsin; o da bize katılacak, sanatçılarla çalışacak.

Şimdilik direkt satışlar üstüne fazlaca kafa yormuyorsam, tablolarımın sayısı tamam olmadığındandır... Ama ilerliyor. Yeniden çalışmaya başladım, sinirlerim çelik gibi.

Ürettiklerim açısından hem şanslıyım hem de şanssız, yalnızca şanssız değilim yani. Örnekse, eğer bizdeki Monticelli çiçek demeti bir koleksiyoncu için 500 fr. değer taşıyorsa, ki taşıyor, o zaman iddiaya girerim ki benim ayçiçeklerime de şu İskoçlardan ya da Amerikalılardan biri rahat 500 frank verir.

Açıkçası, o altını eritmek, o çiçek tonlarını bulmak için gerekli ısıyı yaratabilmek herkesin harcı değildir; tek bireyin tüm gücünü, konsantrasyonunu hem de tümüyle hiç eksiksiz gerektiren bir iş o.

Hastalığımdan sonra tablolarıma yeniden baktığımda bana en iyi görünen *Yatakodası* adlı tuval oldu.

Elimize geçen para azımsanacak bir miktar değil, kabul ediyorum bunu. Ama çok büyük bir kısmı geldiği gibi gidiyor ve dikkat etmemiz gereken şey, yılbaşından yıl sonuna hepsinin birden tükenivermemesi. İşte bu yüzden, ay ilerledikçe, harcanan para ile ortaya çıkan ürünleri elimden geldiğince dengelemeye çalışıyorum –hiç değilse görece anlamda.

* Raulin, Marsilya'da yeni bir göreve atanmıştı.

Karşıma çıkan onca zorluk beni tasalandırıyor, çekingenleştiriyor elbette, ama daha umudumu kesmiş değilim.

İlerisi için öngördüğüm sıkıntı şu: Resim satma zamanı geldiğinde ve bir satış gerçekleştiğinde, önceden harcanmış paranın çokluğu yüzünden resimden elde ettiğimiz miktarın azalmaması için şimdiden *temkinli* davranmak zorundayız. Bu tür bir tersliğin ressamların yaşamında meydana geldiğini az mı gördük?

Şu anda elimdeki iş, Roulin'in karısının portresi.* Hastalanmadan önce de bunun üstünde çalışıyordum. Bu resimde kırmızıları, pembeden turuncuya uzanan bir dizi olarak düzenlemiştim. Turuncu ise çeşitli sarılardan limon rengine yükseliyor, arada açık ve koyu yeşiller var. Bitirebilirsem bunu, çok sevineceğim ama korkarım kocası gittiği için poz vermekten kaçınacaktır kadın.

Gauguin'in kalkıp gitmesi ne büyük bir felâket oldu görüyorsun ya... Tam bir ev döşemiş, kötü zamanlarda dostlara da kucak açacak biçimde eşya almışken gene berbat duruma düştük. Ama ne olursa olsun o eşyaları elden çıkarmayacağım. Şu sıra herkes benden korkuyordur kuşkusuz ama zamanla bu da geçer belki.

Hepimiz ölümlüyüz ve var olan tüm hastalıklara açık durumdayız. Bu hastalıklar hoşa giden şeyler değilse de, elimizden ne gelir ki? Yapılacak en iyi şey bunlardan kurtulmaya çalışmak.

Gauguin'e –istemeden de olsa– verdiğim sıkıntıyı düşündükçe pişmanlık duyuyorum. Ancak, en son günlere dek gördüğüm tek şey şuydu: Çalışırken Gauguin'in aklının yarısı Paris'e gidip tasarılarını gerçekleştirmekte, öteki yarısı ise burada, Arles'daydı.

Bütün bunlardan sonra, o ne olacak?

Şimdi eminim sen şöyle düşünüyorsun: Aylığının oldukça yüksek olmasına karşın, birtakım malzemeler dışında yeterince sermayemiz yok ve tanıdığımız ressamların kötü durumunu gerçekten düzeltebilmek için daha güçlü durumda olmamız gerekir. Ayrıca genellikle onlar da düpedüz kuşkuyla bakıyorlar bizim önerilerimize ve bu tavır, bir de kendi aralarında hiç durmadan kurdukları kumpaslar –ki bunların hepsi de boşa çıkıyor– bizi köstekliyor. Sanırım Port-Aven'de beş altı kişilik yeni bir grup kurmuşlardı bile, belki şimdi dağılmışlardır.

Bunların dürüst olmadıklarını düşünmek yanlış; başka bir şey bu, adı konulmamış bir şey, o gibilerinin, çocuksu kusurlarından biri.

Bu arada, en önemli şey senin düğününün ertelenmemesi... Evlenmekle annemin içini rahat ettirecek, onu mutlu kılacaksın; üstelik, toplum içindeki, ticarî yaşamdaki konumun düşünülürse, bu senin için nerdeyse

* Aralık'ta başladığı bu resim *Beşik Sallayan Kadın* olarak bilinir.

bir zorunluluk. Ait olduğun toplum kesiti bunu takdir edebilecek mi? Belki de hayır... Aynı, sanatçılar kesitinin, benim kimi kez onlar için çalıştığımı, acı çektiğimi bir an bile akıllarına getirmedikleri gibi... Neyse, benden ağabeyinden, tümüyle sıradan ve bayağı birtakım tebrikler, dümdüz cennete gitmekte olduğun yolunda saçma sapan laflar duymak istemezsin elbette. Ama karınla birlikteyken yalnızlık çekmeyeceksin hiç değilse, darısı kızkardeşimin başına. Senin evliliğinden sonra dünyada en çok istediğim onun da evlenmesi...

Sen evlendikten sonra, ailede başkaları da evlenir belki... Her ne olursa olsun senin yaşamının çizgisi belirlenmiş olacak ve de ev artık boş kalmayacak...

Öteki konularda haklarında ne düşünürsem düşüneyim, annemle babamın evli kişiler olarak örnek bir çift oluşturdukları kesindir.

Babamın ölümünde annemin halini hiç unutamam: Bir tek kelimecik söylemişti ve sevgili anacığımı eskisinden çok daha fazla sevmeye başladım... Evet, evet, örnek bir çiftti bizimkiler... Tanıdığım bir başka örnek çift de Roulin ile karısı...

Sen de onların yolunda hiç şaşmadan yürü. Hastalığım sırasında, Zundert'deki evin her bir odasını, bahçedeki her bir bitkiyi, patikaları, çevredeki çayırlardan görünümleri, komşuları, mezarlığı, kiliseyi, evin arka tarafındaki mutfak bahçesini, her şeyi, mezarlıktaki kocaman akasya ağacının tepesindeki saksağan yuvasına kadar her şeyi yeniden gördüm.

O eski günleri hepinizden daha iyi hatırlarım ben de ondan.* Bütün bunları hatırlayan annemle benden başka kimse kalmadı.

Neyse, bu konuyu kapatsam en iyisi olacak, hastayken aklımdan geçenleri anımsamaya çalışmam doğru değil.

Yalnız, özellikle şunu iyi anlamanı rica ediyorum: Senin bu evlenme işi gerçekleştiğinde çok mutlu olacağım. Şimdi bana bak, eğer Goupil Galerisi'nde arada bir benim resimlerimden birinin sergilenmesi karın açısından iyi olacaksa, oraya olan kızgınlığımı bir kenara atarım... Şöyle ki:

Onlara çok naif bir resimle dönmek istemediğimi söylemiştim.

Ama istersen, ayçiçekli iki tabloyu sergileyebilirsin.

O tablolardan birini Gauguin istiyordu, bense Gauguin'i gerçekten sevindirmeyi çok istiyorum.** Dolayısıyla, iki tuvalden birini isterse, tamam, ver... Birini –o hangisini beğendiyse –baştan yapmaya razıyım.

Bu tuvallerin gözalıcı olduklarını, dikkat çekeceklerini sen de görecek-

* Vincent, altı kardeşin en büyüğüydü.

** Gauguin her iki Ayçiçeği'ni de Paris'te aldı. Daha sonra Arles'ın ayçiçekleri Thaiti'de de açtı. Çünkü 1900 yılında, geçmişe özlem duyan Gauguin, Paris'ten ayçiçeği tohumları ısmarlayarak, bir vakitler Sarı Ev'deki odasının duvarlarını süsleyen çiçeklerin resmini natürmort olarak yaptı.

sin. Ama bana sorarsan bunları kendine saklamanı, sadece kendi keyfin –ve karınınki tabii –için duvara asmanı öğütlerim.

Bu gibi resimlerin bir özelliği de, zamanla nitelik değiştirmesi, ne kadar uzun süre bakarsan o kadar zenginlik kazanması...

Ayrıca biliyorsun, Gauguin de çok beğendi bunları. Bir sürü övgünün yanı sıra dedi ki: "İşte bu...... bu...... çiçek..."

Biliyorsun, şakayık çiçeği Jeannine'indir, hatmi çiçeği Quost'a aittir, ayçiçeği de galiba biraz benim...

Bir de, ne olursa olsun, Gauguin ile resim değiş-tokuşunu sürdürmek istiyorum –bu, her ne kadar kimi kez bana pahalıya oturuyorsa da...

Buraya yaptığın acele ziyaret sırasında Mme. Ginoux'nun siyahlı sarılı portresini gördün mü?* O portre üç çeyrek saatte yapılmıştır. Şimdilik kesmem gerekiyor.

Paranın gecikmesi tümüyle rastlantı sonucuydu, bu konuda ne sen ne ben bir şey yapabilirdik. Ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent

Arles, 3 Şubat 1889

Sevgili Theo,

İçinde 100 frank bulunan güzel mektubuna hemen cevap yazmak isterdim ama, o sırada çok yorgun olduğumdan, doktor da hiçbir zihinsel çalışma yapmaksızın yalnızca yürüyüşe çıkmam konusunda kesin emir vermiş olduğu için, ancak bugün yazabiliyorum sana. Çalışma açısından bu son ay fena geçti sayılmaz; üstelik çalışmak beni avuttuğundan, daha doğrusu denetimi yitirmemi engellediğinden, kendimi çalışmaktan alıkoymuyorum.

Beşik Sallayan Kadın'ı üç kez yaptım. Mme. Roulin model, bense yalnızca ressam olduğumdan; yaptığım üç resimden birini, kocasıyla birlikte, seçmesine izin verdim; ancak o, seçtiğinin kendim için de bir eşini yapmayı şart koşmuştum, şimdi onu yapmakla uğraşıyorum.

Mistral'ın** *La Mireille*'ini okuyup okumadığımı soruyorsun. Ben de senin gibiyim, ancak parça parça ve tercüme olarak okuyabiliyorum. Peki, sen aynı eseri *dinledin mi?* Belki biliyorsundur, Gounod bestelemiş bunu, ya da ben öyle sanıyorum. Ben müziği bilmiyorum tabii. Ayrıca dinlemeye gidecek olsam bile, müziğe kulak vereceğim yerde müzisyenleri seyrederim.

Şu kadarını söyleyebilirim sana: Bu yörenin yerli dili, hele bir Arles'lı kadının ağzından işittin mi, olağanüstü müziksel...

Beşik Sallayan Kadın'da bu çevrenin renklerindeki müziği ortaya çıkarma çabası var belki de. Boyanma tekniği oldukça kötü, burada dükkânlarda satılan renkli basma-resimler renklendirme tekniği açısından çok daha üstün, ama gene de......

Öte yandan, bu sözde iyi Arles kenti öylesine garip bir yer ki, bizim

* 1888 Kasım'ının başlarında yapılmış olan *Arles'lı Kadın.*

** Frédéric Mistral, Provence yöresinin folklorunu da toplayan Provence'li şair.

Gauguin buraya, haklı olarak, "güneyin en pis deliği" adını verdi. Ve eğer Rivet* bura halkını görmüş olsaydı epeyce kötü dakikalar geçirirdi kesinlikle, bize ikide bir dediği gibi buradakilere de durmadan "Çok hastalıklı bir grupsunuz, hepiniz" derdi; ancak bir kez yörenin hastalığına tutuldun mu, tamam artık, ölünceye dek kurtulamazsın. Bunu derken, kendi hakkımda artık hayalî umutlar beslemediğimi söylemek istiyorum. Şimdilik iyi gidiyor, doktorun tüm dediklerini de yapacağım ama......

İyi yürekli dostum Roulin ile birlikte hastaneden ilk çıktığımda, hiçbir şeyim yok ve de olmadı sanıyordum, hastalık geçirmiş olduğumu ancak bir süre sonra anlayabildim. Neyse işte, arada bir ya aşırı heves ya delilik ya pedestal üstünde duran eski Yunan kahinleri gibi kehanet bunalımıyla sarsıldığım oluyor. O zaman da dilim fena halde çözülüyor ve Arles'lılar gibi konuşup duruyorum. Bütün bunlara karşın kendimi çok bitkin hissediyorum.

Gövdesel gücüm kuvvetim bir yerine gelsin hele, en ufak ciddi bir belirti gösterecek olursam, Rey'e** de daha önce söyledim bunu, geri dönüp Aix'deki akıl sağlığı uzmanlarına ya da kendisine teslim olacağım.

Sağlığımız iyi olmadığı takdirde, bunun sonucu senin için de benim için de dert ve acıdan başka ne olabilir? Öyleyse sessiz sedasız çalışmayı sürdürelim, kendimize elimizden geldiğince iyi bakalım, kısır karşılıklı cömertlik çabalarıyla kendimizi yormayalım.

* İki kardeşin Paris'teki doktoru.

** Arles Hastahanesi'nin başhekimi.

Sen görevini yerine getir ben de benimkini; ona bakarsan ikimizde yeterince ödedik işi dillendirmeksizin. Yolun sonunda yeniden sağlam kafa ile karşılaşabiliriz böylece. Benim o deliliğim en çok sevdiğim her şeyi altüst ettiğinde, bunu gerçek olarak kabullenmiyorum ve yalancı peygamberliğe kalkışacak da değilim.

Hastalık ve hatta ölüm beni hiç korkutmuyor. Neyse ki ikimizin de tuttuğu mesleklerde aşırı hırsa yer yok.

Benim anlamadığım ne biliyor musun? Şu sırada hem evlilik sözleşmesinin koşullarını hem de ölüm olasılığını aynı anda nasıl düşünebiliyorsun? Her şeyi karınla başlangıçta konuşman daha iyi olmaz mıydı?

Kuzeylilerin adetleri böyle, biliyoruz. Kuzeylilerin adetlerinin iyi olmadığını söylemek ise bana düşmez.

Sonunda her şey iyi olacak, inan ki öyle olacak.

Gene de, ben ki bir kuruşum yok, paranın bir tür nakit, resmin ise bir başka tür nakit olduğunu söylemekte ısrar ediyorum. Üstelik, daha önceki mektuplarımda söz ettiğim türden bir koli mal göndermeye şimdiden hazırım. Gücüm kuvvetim yerine gelirse daha da büyük bir koli gönderebilirim.

Ancak, benim ayçiçeklerime delice tutkun olan Gauguin o iki resmi birden alacak olursa, karşılığında nişanlına ya da sana kendi resimlerinden iki tanesini vermesini isterim –orta halli değil, orta-hallinin üstünde iki resim... Ayrıca *Beşik Sallayan Kadın*'ların birini alırsa, üstüne kendi iyi tablolarından birini vermesi gerekir. Bu olmadan, sana sözünü ettiğim dizi tabloları* tamamlayamam. O dizinin ise, birlikte sık sık, uzun uzun baktığımız o vitrine ulaşma olasılığı çok fazla.

Bağımsızlar'a** gelince, altı tablo gereğinden çok fazla bana sorarsan. Bence *Hasat Zamanı* ile *Beyaz Meyva Bahçesi* yeterli, yanlarına *Provence'lı Kız* ile *Tohum Saçan Adam*'ı da kat istersen, bence hava hoş. Hayatta en çok istediğim bir şey varsa, o da günün birinde, şu bizim ressamlık işi konusunda seni daha çok yüreklendirici bir izlenim yaratabilecek, otuz ya da daha çok ciddî etüdden oluşan bir koleksiyon sunabilmek sana. Böylece Gauguin, Guillermin, Bernard gibi gerçek dostlarımıza bir şeyler ürettiğimizi kanıtlayabiliriz. Küçük sarı ev konusuna gelince: Kirayı ödediğimde ev sahibinin vekilharcı çok nazikti ve bana eşitiymişim gibi davranmakla gerçek bir Arles'lı olduğunu gösterdi. O zaman ben de ona, bir kontrata ya da yazılı sözleşmeye gerek olmadığını, hasta olsam bile, dostluk anlaşması gereği parayı ödeyeceğimi söyledim.

Bura insanlarının yüreği sağlam ve ağızla verilen söz yazılı verilen söz-

* Bir 'Ayçiçekleri' bir 'Beşik Sallayan Kadın' olarak sıralanmış diziden oluşan bir süsleme tasarısı.

** 1884'de Paris'te 'Bağımsız Ressamlar Derneği' kurulmuştu. Amaç işe seçici kurulları karıştırmadan sergi düzenlemekti. Vincent 1888'de bunların sergisine ilk kez katılmıştı.

den daha bağlayıcı... Dolayısıyla, evi ne olur ne olmaz diye bırakmıyorum, çünkü ruhsal iyileşmem uğruna, burada bir yuvam olduğu duygusuna gereksinmem var. Evini Rue Lepic'den Rue Rodier'ye taşıman konusunda bir şey diyemem, çünkü görmedim. Ama önemli olan, öğle yemeklerini karınla birlikte yiyebilmen.

Montmartre'da kalsan, madalya alman, Sanat Bakanlığı'na yükselmen daha kolay olur. Ama bu gibi şeylere hevesin olmadığına göre, yuvanda huzura kavuşman daha önemli; dolayısıyla taşınmakta haklısın bana kalırsa.

Ben de biraz öyleyim. Burada sağlığımı soran herkese her zaman söylediğim gibi, hastalıktan ölmekle onlarla eşit duruma geleceğim, çünkü ben öldüğümde hastalığım da ölecek.

Bu demek değildir ki arada uzun süre sağlıklı dönemler geçirmeyeceğim. Ama bir kez gerçekten hasta oldun mu, aynı hastalığa iki kez yakalanmayacağını biliyorsun, insan ya iyidir ya hasta, tıpkı ya genç ya da yaşlı olduğu gibi. Ancak, şundan emin ol ki, ben de senin gibi, hekimin dediklerini elimden geldiğince uyguluyorum ve bunu çalışmalarımın bir parçası, yerine getirmek zorunda olduğum bir görev olarak görüyorum.

Sana şunu da söylemem gerekir ki, burada komşular falan bana özellikle iyi davranıyorlar... Bu yörede hemen herkes ya yüksek ateşten ya hayal görmelerden ya da delilikten şikâyetçi olduğu için, birbirimizi aynı ailenin üyeleri kadar iyi anlıyoruz. Dün, aklımı kaçırdığımda görmeye gittiğim kıza*(Vincent'in 23 Aralık'ta, kesik kulağını sunduğu genelev kızı Rachel...) yeniden gittim. Oradakiler bana, bu yörede bu gibi şeylerin olağandışı olmadığını söylediler. Kız birden sarsılmış ve bayılmıştı ama sonradan kendini toparlamışmış. Onun hakkında da iyi konuştular.

Ancak, beni tümüyle akıllı ya da akıllanmış saymak doğru değil. Burada, hasta olan kişiler bana gerçeği anlattılar. İnsan yaşlı da olsa genç de, her an aklını kaçırdığı anlar olabilir. Dolayısıyla, çevrene bende hiçbir bozukluk olmadığını, ilerde de olmayacağını söylemeni istiyorum. Benim hastalığımın Ricord'u herhalde Raspail'dır ama.* Buraların hummalarına kapılmadım henüz, ama ilerde yakalanmayacağım demek değil bu... Ancak, buradaki *hastane* de bu işi iyi biliyor, iyi tanıyorlar, insan hiç utanmadan derdini anlatabiliyor ve herhangi bir yanlışla karşılaşmıyor.

Mektubu bu akşamlık bitiriyorum. Ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent

* Vincent'in hastalığı o yörede yaygın olan frengiden değişik bir hastalıktı. Ricord, ABD'de zührevî hastalıklar uzmanı, Raspail ise Paris'te tanınmış bir nörologdu.

(Bu mektuptan kısa bir süre sonra Vincent ikinci bir kriz geçirdi. Herkesin kendisini zehirlemeye çalıştığı sanrısıyla yeniden hastaneye kaldırıldı ama çabuk iyileşti. Öyle ki, çok geçmeden Theo'ya yeniden mektup yazacak duruma geldi.)

Arles, Nisan başı 1889

Sevgili Theo,

Sana ve nişanlına sonsuz mutluluk dilemek için yazıyorum bu birkaç satırı.* Kutlanması gereken olaylarda genellikle iyi dileklerimi dile getirmekte çektiğim güçlük bir çeşit sinir hastalığı gibi bende. Ama sana, başkalarından daha az mutluluk dilediğim anlamına gelmez bu, sen de iyi bilirsin.

Son mektubun için, ayrıca Tasset'den gönderdiğin boyalar ve içinde Forain'in desenleri bulunan Le Fifre'in eski sayıları için sana teşekkür edemedim daha... Özellikle sonuncular, kendi desenlerimin onların yanında ne kadar duygusal kaldığını gösterdi bana. Cevap yazmak için birkaç gün bekledim, çünkü Amsterdam'a ne gün hareket edeceğini bilmiyordum. Ayrıca, düğün Breda'da mı olacak yoksa Amsterdam'da mı, onu da bilmiyorum. Ama eğer, tahmin ettiğim gibi, Amsterdam'da olacaksa, pazar gününe kadar bu mektubu orada bulursun sanıyorum.

Dostumuz Roulin daha dün beni görmeye geldi. Sana selamlarını ve tebriklerini iletmemi söyledi. Ziyareti beni çok sevindirdi. Sık sık bizim çok ağır olarak niteleyebileceğimiz yükler taşıması gerekiyorsa da, güçlü bir köylü bünyesi olduğundan, bu yorgunluk onun her zaman sağlıklı ve neşeli görünmesini engellemiyor. Bense, ondan her an yeni yeni şeyler öğreniyorum. Onun, yaş ilerledikçe yaşamın kolaylaşmadığını belirten konuşmalarından ilerisi için ders almamam olası mı?

Stüdyo** konusunda ne yapmam gerektiğine dair onun da fikrini almak istedim. Ne olursa olsun Paskalya tatilinde orayı boşaltmak zorundayım zaten. M. Salles*** ile M. Rey'in tavsiyeleri bu yönde.

Roulin'e de söyledim ya, yaptığım bir sürü onarım ve değişiklik, özellikle de havagazı bağlatmış olmam sayesinde, ev ilk tuttuğum zamankinden çok daha iyi durumda... Bunun oldukça önemli bir iş olduğu düşüncesindeyim. Şimdiyse çıkmaya zorluyorlar beni –iyi ya, pekâlâ... Ama havagazını söktürsem ayrıca tazminat isterim diye patırtı çıkarsam hiç de haksız olmam... Ne ki, bunlarla uğraşacak halim yok.

* Pek yakında düğünleri olacaktı.
** Mart'ta, üçüncü krizini geçirdikten sonra, Vincent eve çıkmayarak hastanede kalmayı sürdürmüştü.
*** Düzenli olarak onu yoklamaya gelen Protestan papaz.

Bu olayda yapabileceğim tek şey, tüm çabalarımın, benim yerimi alacak tanımadığım kişilere güzel bir konut hazırlamak için olduğunu yinelemek kendime. Zaten, daha Roulin ile görüşmeden, işi bu yolda ayarlamak üzere Havagazı Şirketi'ne gitmiştim. Roulin de benimle aynı görüşte. Artık Marsilya'da kalacağına inanıyor.

Şu sıralar iyiyim yalnız –tanımlanması olanaksız, belli-belirsiz bir keder sürüp gidiyor içimde. Neyse, gövdesel gücümü azaltmayıp arttırdığı kesin ve de çalışıyorum.

Şimdi şövalemin üstündeki resim, yol kıyısında bir şeftali bahçesi, geri planda ise Alp dağlarını gösteriyor. Figaro'da Monet hakkında çok iyi bir makale çıkmış, öyle mi? Roulin, okuduğunu ve çok etkilendiğini söyledi.

Yeni bir eve çıkıp çıkmama konusunda karar vermek oldukça zor; üstelik bulabileceğim de –hele hele aylık olarak– şüpheli. Bay Salles, kirası yirmi frank olan güzel bir evden söz etti ama bana verip vermeyecekleri belli değil.

Paskalya'da üç aylık kira ödemem gerek, taşınma, vs. masrafları da olacak. Hiç de iç açıcı şeyler değil bütün bunlar; özellikle de, başka bir yerde şansımın iyiye döneceğine değin bir umut olmadığına göre...

Roulin, geçen kış burada, Arles'da egemen olan huzursuzluktan –benim başıma gelenlerden ayrı düşünülse bile– hiç hoşlanmadığını söyledi.* Daha doğrusu açıkça söylemedi de ima etti.

Aslına bakarsan durum her yerde aynı: İşler iyi gitmiyor, kaynaklar tükenmiş, insanlar umut ve cesaretlerini yitirmiş ve de...... Sen de dedin ya, yalnızca seyirci kalmakla yetinmiyorlar, işsizlikten başa belâ oluyorlar, hâlâ neşesini koruyabilen ya da hızlı çalışan birini gördüler mi de ona saldırıyorlar.

Şimdiii, sevgili oğlum, yakında hastalığımın düzeleceğine ve beni artık kapalı tutamayacaklarına inanıyorum. Yoksa, alışmaya başladım buraya; ölünceye dek bir akıl hastanesinde kalmak zorunda olsam da sanırım bu durumu kabullenebilirdim. İçerde de resmi yapılacak konular bulmakta güçlük çekmezdim herhalde.

Vakit bulabilirsen, arayı fazla uzatmadan yaz bana.

Roulin'in ailesi hâlâ köyde kalıyor. Adamcağız yeni işinde biraz daha fazla kazanıyorsa da, iki ayrı evin masrafı kazancına oranla çok daha fazla. Sonuç olarak eskisinden bir kuruş bile iyi durumda değiller; dolayısıyla onun da başında çok ağır sıkıntı ve tasalar vardı.

Neyse ki havalar güzel, güneş harika... Bura insanları sıkıntı ve kızgınlıklarını, bir süre için de olsa, çabucak unutuyorlar, içlerinden neşe taşıyor, avutucu hayallere kapılıyorlar.

* Komşular, Vincent'in serbestçe dolaşmasına izin verilmemesi için dilekçe yazmışlardı.

Bugünlerde Dickens'ın *Noel Öyküleri*'ni yeniden okuyorum. İçlerinde öylesine derin şeyler var ki, defalarca okumak gerek. Carlyle ile korkunç yakın bağlar da var aralarında.

Her ne kadar Roulin bana babalık edecek kadar yaşlı değilse de, bana karşı gösterdiği sessiz ciddiyet ve sevecenlik, yaşlı bir askerin genç bir askere gösterebileceği cinsten. Bana her zaman, ama tek bir kelime söylemeden, şöyle diyen bir hali var: Yarın başımıza neler geleceğini bilemeyiz, ama ne gelirse gelsin başına, beni düşün... Böyle bir duygu, ne küskün ne de kederli, ne kusursuz ne de mutlu, ne de her yaptığı doğru olan bir adamdan geldiğinde insanın içi ferahlıyor sanki... Ayrıca; öylesine iyi yürekli, öylesine bilge ve duygulu, öylesine güven dolu bir insan ki... Açık söyleyeyim sana, Arles'da herhangi bir şeyden en ufak bir biçimde yakınmaya hakkım yok; orada gördüğüm kimi şeyler var ki, hiçbir zaman unutamayacağım.

Saat epeyce ilerledi. Sana ve Jo'ya bir kez daha çok çok mutluluk diler, ellerini sıkarım.

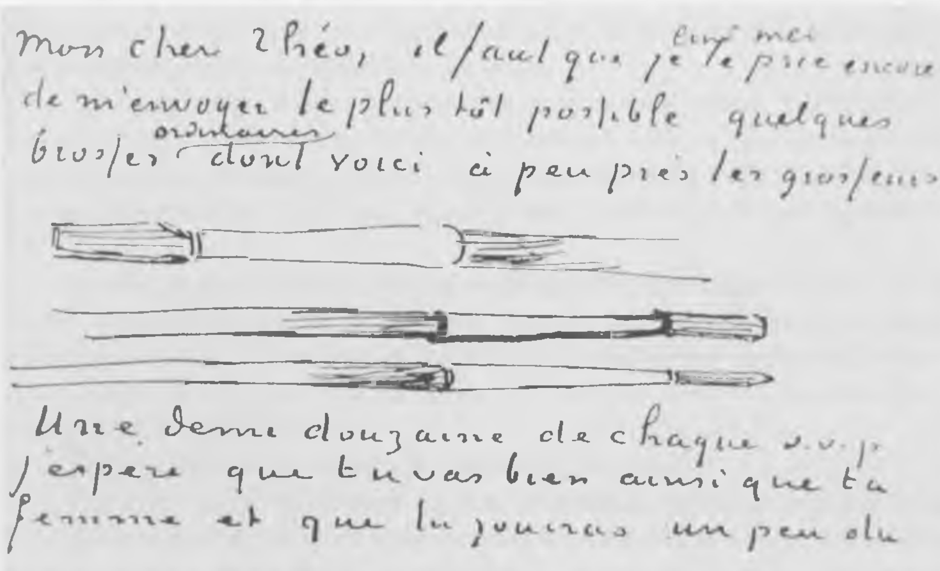
Vincent

Saint-Rémy

Saint-Rémy, Haziran başı, 1889

Sevgili Theo,

En kısa zamanda, şu boylarda bir miktar resim fırçası göndermeni bir kez daha rica ediyorum senden. Her boydan yarım düzine olsun lütfen. Umarım sen de karın da iyisinizdir ve güzel havadan yararlanıyorsunuzdur. Burada güneş harika.

Mon cher Théo, il faut que je te prie encore de m'envoyer le plus tôt possible quelques brosses ordinaires dont voici à peu près les grosseurs

Une demi douzaine de chaque s.v.p.
J'espère que tu vas bien ainsi que ta femme et que tu jouiras un peu du

Bana gelince, sağlığım iyi. Beynime gelince, onun iyiliği de, umalım ki, bir zaman ve sabır meselesidir. Yönetici senden bir mektup aldığından ve karşılığını yazdığından söz etti. Bana hiçbir şey söylemiyor, açıklama yapmıyor, ben de ona hiçbir şey sormuyorum. En kolayı bu. Gut hastası, ufak-tefek bir adam kendisi, çok koyu renk gözlükler takıyor. Karısı birkaç

yıl önce ölmüş. Bu kuruluş canlıdan çok ölü gibi olduğu için, adamcağız işini pek eğlenceli bulmuyor anladığım kadarıyla. Ayrıca rahat yaşamasını sağlayacak kadar parası var.

Yeni bir adam getirdiler; öylesine aşırı sinirli bir durumda ki, her şeyi kırıp döküyor, gece gündüz bas –bas bağırıyor. Giydirdikleri gömlekleri de param parça yırtıyor. Geldiğinden beri, *bütün gün* banyoda tutulmasına karşın, şimdiye dek en ufak bir sakinleşme olmadı, yatağını ve odasındaki herşeyi altüst ediyor, kırıyor, yemeklerini döküyor, vs. Bunları görmek çok acıklı. Ama buradakiler çok sabırlı insanlar, sonunda onu da huzura kavuşturacaklardır. Yeni şeyler ne kadar çabuk eskiyor –sanırım şimdiki durumumda Paris'e gelsem, sözde karanlık dedikleri koyu renkli bir resimle açık renkli izlenimci bir resim arasında bir fark göremez, verniklenmiş yağlıboya bir resmi, eriticiyle yapılmış mat bir resimden ayırd edemezdim.

Bunları söylerken şunu demek istiyorum: Uzun uzun düşündükten sonra, yavaş yavaş aşamalı olarak Delacroix, Millet, Rousseau, Dupré ve Daubigny ekolünün her zaman genç olduğu inancına bir kez daha vardım... Hem şimdikilerden, hem de ilerde gelecek olan ressamlardan daha yeni onlar. Örnekse, izlenimcilerin, romantiklerden daha ileri bir şey yapacaklarını hiç sanmıyorum. Bununla, Léon Glaize ya da Perrault gibi kişilere hayran olmak arasında kesin bir uzaklık var.

Bu sabah, şafaktan uzun bir süre önce, yalnızca seher yıldızının –ki çok büyük görünüyordu –ışığında kırları gördüm penceremden. Daubigny ve Rousseau tam da bunu çok güzel resimlemişler; bütün mahremiyetini, bütün o büyük huzuru ve görkemli anlatmanın yanı sıra öylesine bireysel, öylesine yürek parçalayıcı bir duygu da eklemişler ki... Bu tür duygulanmalardan hiç de tiksinmiyorum.

Ortaya çıkardığım işlerin gerçekte yapmak istediklerimle pek az uyum içinde olduklarını düşündüçe büyük, korkunç bir pişmanlıkla doluyor içim hep. Umarım uzun vadede daha iyi şeyler yapmama yol açar bu, ama henüz oraya varmama çok var.

İyice, tamamıyla kurumuş olan tuvallerimi su ve *biraz da şarap ruhu* ile yıkasam iyi olur gibime geliyor –yağ ve boya fazlasını yok etmek için... Aynı şeyi *Gece Kahvesi*'ne, *Yeşil Üzüm Bağı*'na ve özellikle ceviz çerçeveli peyzaja da uygulamak gerek... *Gece*'ye de ayrıca... Ama geçende onun üstünde bazı rötuşlar yaptım, şarap ruhu boyayı akıtabilir.

Buraya geleli nerdeyse bir ay oldu. Bu süre içinde, başka bir yerde olma isteğini bir kez bile duymadım. Yalnızca çalışma isteği her an artıyor.

Burada kalan öteki kişilerde de belirgin bir istek görmüyorum dışarda olmak için. Belki de bu, dışardaki yaşama hiçbir zaman katılamayacak kadar param parça olduğumuz duygusundan ileri geliyor.

Anlayamadığım şey, ötekilerin kesin avareliği, hiçbir şey yapmamaları... Aslında Güney'in en büyük kusuru da yıkılmasının nedeni de bu. Oysa doğa olarak ne güzel bir yöre... O mavinin harikalığı, o güneş! Hem de bir tek bahçe ile penceremden bakabildiğim kadarını görebildim şimdiye dek...

Guy de Maupassant'ın yeni kitabı, *Ölüler Kadar Güçlü*'yü okudun mu? Konusu nedir? Okuduğum o türden son kitap Zola'nın *Düş*'üydü. Nakış işleyen kadın figürünü çok çok güzel buldum. İşlediği nakışların tarifini de... Nakışlar hep altından –asıl sorun çeşitli sarıların ayrı ayrı ve bir bütün olarak renk açısından açıklanması sanki... Ancak, kitaptaki erkek figürü pek gerçeğe uygun gibi gelmedi bana, büyük katedralin anlatımı da içimi kasvetle doldurdu. Yalnızca leylak rengi ile mavi-siyahın karşıtlığı sarışın insan figürünün iyice ortaya çıkmasını sağlıyor bir bakıma. Ama, bu gibi şeyler Lamartine'de de var zaten.

Sana gönderdiğim son kolideki resimlerin çok kötü olanlarını yok edersin umarım... Ya da, en azından, sadece en iyice olanları gösterirsin. Bağımsızların sergisine gelince, benim için hiç farketmez, sanki ben yokmuşum gibi davran. İlgilenmiyormuş gibi görünmemek için, bir de çok delice bir resim sergilememek için, *Yıldızlı Gece* ile sarı otların olduğu payzajı –hani, ceviz çerçeve içindeki –ver istersen. O ikisi karşıt renklerle yapılmış olduğundan, gece etkilerini benden daha iyi yapabilecek birine biraz fikir verir belki.

Benim durumumla ilgili olarak için rahat etsin. Kendini hiç üzmemelisin artık. Yeni boyalarla tuvaller elime geçer geçmez, yeni yeni yerler görmek için, kırlara çıkacağım. Tam da çiçeklerin bol, dolayısıyla renk etkilerinin çeşitli olduğu mevsimde bulunduğumuza göre, bana beş metre daha tuval bezi göndermen yerinde olur belki. Çiçeklerin ömrü çok kısa biliyorsun, yakında yerlerini sarı mısır tarlaları alacak. Özellikle bunları, Arles'da yapabildiğimden daha iyi yakalamak istiyorum. Çevrede birtakım dağlar olduğundan denizden esen karayel, Arles'daki kadar yorucu değil.. Orada doğrudan doğruya gelip çarpardı insana rüzgâr.

Bahçede yaptığım yağlıboya tablolar eline geçtiğinde, burada pek de melankoli içinde olmadığımı anlayacaksın.

Şimdilik hoşçakal. Senin de Jo'nun da ellerini sıkarım.

Senin,
Vincent

Saint-Remy, Eylül başı, 1889

Sevgili Theo

Mektubunu o kadar sevdim ki... Rousseau ve Bodmer gibi ressamlar hakkında dediklerin –onların büyük adamlar olduklarını, dünyayı onlar gibi insanlarla dolu görmek istediğini söylüyorsun ya –aynı benim duygularımı yansıtıyor.

Ve de J. H. Weissenbruch'un, çamurlu kanal yollarını, bodur söğütleri, *racourci*'leri, kanalların o garip ve subtil perspektifini bildiği ve bunları Daumier'nin avukat resmi yaptığı gibi yaptığı konusunda yazdıkların bence mükemmel.

Tersteeg onun bazı resimlerini satın almakla iyi etmiş. Bu gibi adamların iyi satmamalarının bence sebebi, ortalıkta başka tür resim satmaya çalışan ve bunlarla halkı aldatıp yanlış yola sürükleyen pek çok galerici olması...

Biliyor musun, bugün bile, bir yerde aşırı enerjik bir imalâtçı ya da yayıncı hakkında bir yazı okuyacak olsam aynı Goupil'in yanında çalışırken duyduğum kızgınlığı, kini duyuyorum.

Yaşam böylece geçip gidiyor, zaman geri gelmiyor; bense işte bu yüzden, kaçan çalışma fırsatlarının bir daha elde edilmeyeceğini bildiğim için, hiç durmadan çalışmaya kararlıyım. Şiddetli bir kriz sonucu resim yapma yetisini tümüyle yitirebilecek benim gibi biri için özellikle önemli bu.

Krizler sırasında, sancı ve acıya karşı gereğinden fazla korkaklaşıyorum. Daha çok tinsel bir korku bu; ve eskiden iyileşmek için hiçbir istek duymazken, belki de bu korku yüzünden şimdi iki kişinin yiyeceğini yiyiyorum, çok çalışıyorum ve hastalığım yenilenmesin diye öteki hastalarla ilişkilerimi kısıtlı tutuyorum. Kısacası iyileşmeye çalışıyorum artık –kendini öldürmeye kalkmış ama suyun çok soğuk olduğunu ayrımsayınca var gücüyle yeniden kıyıya dönmeye çalışan bir adam gibiyim.

Sevgili kardeşim benim, biliyorsun ki Güney'e gelmemin, kendimi tümüyle işime vermemin bir sebebi vardı. Daha değişik bir ışık görme dileği, daha parlak bir gökyüzü altında doğaya bakarsam Japonların duygu ve çizgi biçimlerini daha iyi anlayacağım düşüncesi... Aynı zamanda, bu parlak güneşi görmezsem, tanımazsam Delacroix'nm resimlerini yapım ve yöntem açısından tam olarak anlayamayacağım inancı ve de Kuzey'in puslu havasında, prizmanın renklerini bir tülün gerisinden görüyormuşum duygusu...

Bütün bunlar hâlâ bir ölçüde geçerli. Bir şey daha eklemek gerek bunlara: Benim kişiliğimde Güney'e karşı doğal bir eğilim var- Daudet'nin *Tartarin*'de tanımladığı türden bir eğilim... Ve de, şurada burada birtakım dostlar edindim, ayrıca sevdiğim şeyler var burada.

Ne demek istediğimi anlayabilecek misin bilmem. Hastalığımı korkunç ve iğrenç bulmama karşın, bu yerle belki de koparılmayacak kadar güçlü bazı bağlar kurduğumu hissediyorum gene de. Yani, oldukça kısa bir süre sonra Kuzey'e dönebilirim belki ama bu bağlar ilerde yeniden burada çalışma özlemi yaratabilir içimde.

Evet, evet, senden saklayacak değilim, şimdilerde yemeğimi nasıl iştahla yiyorsam, arada bir de, yeniden kuzey kırlarında bulunmak, eski dostları görmek için korkunç bir istek duyuyorum.

Çalışmalarım iyi gidiyor. Yıllar yılı boşu boşuna aradığım birçok şeyi buluyorum... Bunu farkettiğimde de, Delacroix'nın, senin de bildiğin o sözü geliyor aklıma hep... Hani, artık soluğu da dişleri de kalmadığı zaman resmi keşfettiğini söylemiş ya...

Peki, başımda bu ruh hastalığı var, tamam... Ruhsal bunalımlar geçiren daha birçok sanatçıyı düşünüyorum ve hastalığın hiçbir şey yokmuş gibi resim yapmayı sürdürmeme *engel* olmadığını yineliyorum kendime.

Üstelik, burada krizlerimin anlamsız bir dinsel havaya büründüğü düşünülürse, Kuzey'e dönmemin ille de gerekli olduğunu bile ileri sürmeyi göze alabilirim. Doktorla görüştüğünde bu konuda fazla konuşma, ama, bence bunun nedeni, manastır gibi yerlerde –Arles'daki hastane de öyleydi, burası da manastır görünümünde –aylar boyu yaşamak olabilir pekâlâ... Aslına bakarsan, böylesi bir atmosfer içinde yaşamamalıyım gerçekten, sokakta kalmak bile daha iyidir. Kayıtsız değilim biliyorsun, kriz sırasında acı çe-

kerken bile dinsel düşüncelerin bana büyük avuntu getirdiği oluyor. Bu yüzden, geçen krizim sırasında çok kötü bir şey geldi başıma –Delacroix'nın *Pietà*'sının bir taşbaskısı vardı ya bende, o, birtakım başka baskılarla birlikte, yağın içine düşmüş ve berbat olmuş.

Buna çok fazla üzüldüm. Boş vakitlerimi tablonun yağlıboya kopyasını yapmaya ayırdım. Bir gün sen de göreceksin. 5 ya da 6 numara bir tuvale yaptım kopyayı, umarım duyguları verebildim.

Ayrıca, *Daniel*'i, *Odalıklar*'ı, Brias'ın portresini ve *Melez Kadın*'ı Montpellier Müzesi'nde göreli çok zaman olmadığından, bu resimlerin yarattığı etkiyi hâlâ duyuyorum üstümde. Bu, güç veriyor bana, iyi bir kitap okumak da aynı –Dickens'ın ya da Beecher Stowe'un bir yapıtı örneğin.

Öte yandan, sinirime dokunan bir şey varsa, o da şu Lourdes Bakiresi masalına inanan, ona benzer şeyler uyduran kadıncağızları görmek durmadan... Düşün ki bu gibi insanların, böylesine hastalıklı dinsel sapmaları tedavi etmeye çalışacağına, tam tersine besleyen kişilerin yönettiği bir yerde hapis tutuluyorum. Onun için, yeniden söylüyorum en iyisi kalkıp gitmek, gerçek bir hapishaneye değilse bile en azından orduya katılmak...

Korkaklığımdan dolayı kendi kendime kızıyorum. Atölyemde oturma hakkımı savunmalıydım, polisle ve komşularla kavga etmek pahasına da olsa yapmalıydım bunu. Benim yerime bir başkası olsa tabanca çekerdi.. .İnsan, bir sanatçı olarak, o beş para etmez serserileri öldürse bile elbet mahkemece suçsuz bulunurdu. Öyle davransaydım çok daha iyi olurdu. Oysa korkaklık, sersemlik ettim.

Hastaydım da tabii, ama cesaret gösteremedim. Sonra, bu krizlerin acısıyla karşı karşıya kalınca çok da korkuyorum; yeniden gösterdiğim çabanın biraz önce söylediğimden değişik bir şey olup olmadığını bilmiyorum; dedim ya, kendimi öldürmeye kalkmış, derken suyun çok soğuk olduğunu fark edince kıyıya ulaşmak için çırpınmaya koyulan biri gibiyim.

Ama dinle beni, bir vakitler Braat'ın* başına geldiğini gördüğüm gibi, kesinkes tımarhaneye kapatılmaya hayır diyorum. Bin kez *hayır*! Yaşlı Pisarro'ya da örneğin Vignon beni yanlarına almak isterlerse, o başka. Ben de ressam olduğuma göre böyle bir şey ayarlanabilir. Ayrıca, verdiğimiz para muhterem rahibe hemşirelerin cebine gireceğine, ressamlara biraz destek olsa daha iyi değil mi?

Dün, Bay Peyron'un yüzüne karşı açık açık sordum: Madem Paris'e gidiyorsunuz, beni de yanınızda götürmek iyiliğini göstermenizi rica etsem ne dersiniz? Kaçamak cevap verdi: Çok ani olmuş, önce sana yazıp sorması gerekiyormuş. Gene de çok iyi bir adam, bana çok müsamahalı

* Theo ile aynı firmada çalışan yakın bir arkadaşı

davranıyor ve burada en çok sözü geçen kişi olmamakla birlikte, kazandığım birçok özgürlüğü ona borçluyum. İnsan yalnızca resim yapmakla kalamaz ki, değil mi, başkalarıyla görüşmek de gerek; arada bir başkalarıyla birlikte olmanın sonucu olarak dengeyi yeniden kuruyor, bir sürü yeni fikirle de doluyorsun. Bir daha kriz geçirmeme umudunu bir yana attım –tam tersine, bu tür krizlerin arada sırada yineleneceğini baştan kabul etmeli ve beklemeliyiz. Ama öyle bir durum meydana geldiğinde bir süre bir huzur evine ya da, hattâ kent hapishanesine –oralarda genellikle hücre vardır –girebilirim herhalde.

Ne olursa olsun, sen kendini üzme, çalışmalarım iyi gidiyor. Bir de, bana bak, şunu ya da bunu, mısır tarlalarını, vs. nasıl yapacağımı arada bir sana betimlemek beni nasıl canlandırıyor, alevlendiriyor anlatamam. Başgardiyanın bir portresini yaptım, bir eşini de senin için tamamladım. Daha önce yaptığım kendi portremle bu resim oldukça ilginç bir karşıtlık oluşturuyor. Kendi portremdeki bakış muğlak ve gizli, bu adamın küçük, parlak ve kurnaz kara gözlerinde ise, askerimsi bir şeyler var.

Tabloyu adama armağan ettim, karısı model durmaya razı olursa bir de onu yapacağım. İyice solmuş bir kadın, mutsuz, kendini bırakmış, hiç dikkate değmeyen bir yaratık. Öylesine önemsiz ki, onu gördükçe o tozlu ot yaprağının resmini yapmak için derin bir istek doğuyor içimde. Küçük bir evleri var. Evin arkasındaki zeytin ağaçlarının resmini yaparken birkaç kez konuştum onunla. Hasta olduğuma inanmadığını söyledi –gerçekten de, beni şimdi görsen sen de aynı şeyi söylersin. Beynim öylesine dupduru, parmaklarım o kadar emin ki, Delacroix'nın *Pietà*'sını bir tek ölçü almadan çizdim. Oysa o resmin ön planında dört el ve kol var, çizmesi ne kolay ne de basit olan el hareketleri, gövde bükülmeleri var.

Yalvarırım, mümkünse en kısa zamanda tuval gönder bana, sanıyorum on tüp daha çinko beyazına ihtiyacım da olacak. Aslında, biliyorum, iyileşme –kişi cesursa eğer– kişinin içinde oluşacaktır; acıya ve ölüme karşı derin bir tevekkül geliştirmekle, kişisel iradeden, kendi kendine duyulan sevgiden vazgeçmekle... Ama bunu bilmek hiç işime yaramıyor. Çünkü resim yapmayı, insanları ve yeni yeni şeyleri görmeyi, yaşamı yapaylaştıran –de istersen –herşeyi çok seviyorum. Evet gerçek yaşam bambaşka bir şey olmalı. Ancak her yönden yaşamaya, her an da acı çekmeye hazır insanlardan da değilim ben galiba.

Ne garip şey *dokunmak*! Bir fırça vuruşu...!

Açık havada çalışırken, rüzgâra, güneşe, gelip geçenin meraklı bakışlarına maruz kaldığından, elinden geldiğince bir şeyler yapıyorsun, tuvali, üstünde fazla düşünmeden, öyle dolduruyorsun. Ama işte o zaman gerçe-

ği, elzem olanı yakalıyorsun ki, bu en zoru zaten. Aradan bir süre geçtikten sonra yaptığın etüdü yeniden ele aldığında bu kez fırça vuruşlarını nesnelerin yönüne göre ayarlıyorsun. O zaman daha uyumlu, bakması daha hoş bir resim oluyor elbette ve içindeki sukûneti –ne kadar varsa –neşeyi de ekliyorsun.

Ah, ah, burada gördüğüm kimi yüzlerden edindiğim izlenimleri hiçbir zaman aktaramayacağım. Üstünde yeni bir şeyler olan yol bu elbette, Güneş'e giden yol. Ancak, Kuzeyliler bunun derinliğine dalmakta zorluk çekiyorlar. Kendimi ilerde, belli bir başarı kazanmış bir ressam olarak gözümün önüne getiriyorum kimi kez; o zaman, burada geçirdiğim yalnız ve kötü günleri, ekin biçen köylüleri hücremin demir parmaklıkları arasından seyrettiğim günleri özleyeceğimi düşünüyorum. Talihsizliğin de işe yarar yanları var.

Başarılı olmak için, sürekli refaha kavuşmak için benimkinden değişik bir tabiata sahip olmak gerek. İsteseydim ve peşine düşseydim –ama istemedim ve peşine düşmedim– belki de yapabileceğim şeyleri hiçbir zaman yapmayacağım.

Öte yandan, bu başdönmesi çok sık geldiği için, dördüncü ya da beşinci sınıf koşullar altında yaşayabilirim ancak. Delacroix ve Millet gibilerinin değerini, özgünlüğünü, üstünlüğünü anladığımda cesaret topluyor ve diyorum ki, evet ben de bir şeyim, bir şeyler yapabilirim ben de. Ama kendime temel olarak o sanatçıları almalıyım, elimden gelen az bir şeyi onların yönünde üretmeliyim.

Demek iki büyük üzüntü birden çöktü Pisarro'nun başına? (Pisarro aynı sırada hem annesini yitirmişti, hem de gözleri rahatsızlanmıştı.) Olanları okur okumaz, gidip onunla kalmanın bir yolu olup olmadığını sormayı düşündüm kendisine. Buraya verdiğin parayı ona verecek olursan, onun da işine gelir sanırım, çünkü pek fazla bir gereksinmem yok benim –çalışmaktan başka... Açık açık sor bakalım, ne diyecek. İstemezse, ben de Vignon'un yanına gidebilirim. Port-Aven'den korkuyorum biraz, o kadar çok insan var ki orada... Ama, Gauguin hakkında dediklerin beni çok ilgilendirdi. Günün birinde yeniden Gauguin ile birlikte çalışırız belki diye hâlâ umutluyum kendi kendime.

Gauguin'in şimdiye dek yaptıklarından çok daha iyisini yapabileceğine eminim. Ama o adamı rahat ettirmek!!

Onun bir portresini yapma umudunu kesmedim daha.

O da benim, ayçiçeklerini boyarken, bir portremi yapmıştı. Gördün mü? Yaptığım resimden dolayı yüzüm her zamankinden çok daha aydınlık görünüyor ama, o sıralar çok yorgun ve elektrik dolu olmama karşın, portre gerçekten ben.

Gauguin, Vincet Van Gogh

Kırları görmeyi öğrenmek için yoksul halkla yan yana, iç içe, onların küçük evlerinde, meyhanelerinde yaşamak gerek.

Bock'a da söyledim bunu; kendisini çeken, ilgilendiren, etkileyen hiçbir şey görmediğinden yakınıyordu. İki gün onunla birlikte yürüyüş yaptım ve Kuzey'den en az Fas kadar değişik otuz resim konusu gösterdim kendisine. Bu günlerde neler yapmakta olduğunu merak ediyorum.

Ayrıca Eugène Delacroix'nın –resimleri dinsel ve tarihsel resimleri yani *İsa'nın Teknesi, Pietá, Haçlılar* falan –neden insanı canevinden yakalıyor, biliyor musun? Kudüs'teki zeytin bahçesinin resmini yapmadan önce zahmet edip gitmiş, gerçek bir zeytinlik görmüş, aynı şeyi Karayel fırtınasının kırbaçladığı deniz için de yapmış. Besbelli demiş ki kendi kendine; bu insanlar, tarihin bize anlattığı bu Venedikli valiler, bu haçlılar, bu havariler, bu kutsal kadınlar, halen yaşayan soydaşlarına karakter açısından da yaşama biçimi açısından da benziyor olmalılar.

Şunu sana söylemem gerek ki –İyi bakarsan, tüm başarısızlığına, tüm kusurlarına karşın aynı şeyi *Beşik Sallayan Kadın*'da görebilirsin –diziyi sür-

dürecek gücüm olmuş olsaydı, modele bakarak azizlerin, kutsal kadınların portrelerini yapacak, onları başka bir çağın insanları gibi gösterecektim. Modeller günümüzün orta sınıf kadınları olacaktı, ama, ilk Hıristiyanlarla da ortak bir yanları olacaktı. Ancak, böylesi bir çabanın uyandırdığı duygular çok güçlü, onun için şimdilik durdurdum bu işi. Ama ilerde, ilerde aynı konuya yeniden dönmeyeceğimi söyleyemem.

Fromentin* ne büyük bir adammış! Doğuyu görmek isteyenler için her zaman tek *rehber* olarak kalacak o. Rembrandt ile Midi (Güney Avrupa) arasında, Potter ile kendi gördükleri arasında bir bağ kuran ilk kişi odur.

Haklısın, bin kez haklısın –bütün bunları düşünmemem gerek– yaratmamam gerek –sakinleşmek için gerekirse sırf lahana ve salata resimleri yapmam gerek... Bir kez sakinleştikten sonra da gücüm neye yetiyorsa, onu yaratmam gerek. *Tarascon Posta Arabası*, *Üzümbağı*, *Hasat Zamanı* ve *Kızıl Kabare* adlı tablolarımı yeniden gördüğümde birer kopyalarını çıkaracağım –özellikle *Kızıl Kabare* renk açısından en karakteristik olan bir gece kahvesidir. Ancak, ortada, sağa doğru olan beyaz figürün yeniden renklendirilmesi, daha iyi biçimlendirilmesi gerek. Gene de, kendim söylüyorum gibi olmasın ama, bu resmin gerçek Güney'i yansıttığına inanıyorum; kırmızılarla yeşillerin karışımı çok üstünde düşünülerek yapılmıştır.

* *Geçmişin Büyük Ustaları* adlı kitabın yazarı. Sanat üstüne denemelerden oluşan bu kitabı Vincent 1884 yılında okumuştu.

Benim gücüm çok kez tükendi, ama uzakta, başkalarının sonsuz sayıda güzel şeyler yapacakları olasılığını görüyorum. Hâlâ doğru olduğunu düşündüğüm için yineliyorum, ötekilerin yolculuklarını kolaylaştırmak için buralarda bir yerde bir atölye kurmak çok iyi olacaktı. Kuzeyden yola çıkıp, örneğin İspanya'ya giderken, yolculuğu tek aşamada yapmak iyi değil. Görmen gereken şeyleri göremezsin o zaman –değişik ışığa *gözlerini alıştırman* gerek önce, hem de yavaş yavaş.

Tiziano ya da Velazquez'i, galerilerde görme gereksinmesini pek duymuyorum; canlı kişiler gördüm burada, gerçek Midi resminin ne olduğunu onlardan öğrendim, bu yolculuğumdan önce bilmediğim pek çok şey biliyorum.

Ulu Tanrım, Ulu Tanrım, sanatçılar arasında Delacroix'nın gerçek Doğu olmadığını söyleyenler de var! Bak şimdi, gerçek Doğu, Gérôme gibi Parislilerin yaptığı şeyler mi yani?

Güneş vurmuş bir duvar parçasını doğaya bakarak ve bizim *Kuzey'deki* görüş biçimimize göre doğru ve gerçeğe uygun resimledin diye, bu Doğu insanlarını gördüğünün bir kanıtı mı oluyor? Şimdi, Delacroix'nın aradığı da aynı şeydi, ama bu onun *Yahudi Düğünü* ve *Odalıklar*'da duvar resmi yapmasını hiç bir bakımdan engellemedi. Dediğim doğru değil mi? Bir de Degas kalkıyor, "Hem resim yapıp hem de kabarelerde içmek sanatın bedelini pahalıya ödemektir" diyor. Bunu inkâr edecek değilim ama ne yapmamı istiyor yani? Manastırlara, kiliselere mi dalayım? Asıl oralarda korkuya kapılıyorum ben. İşte bu yüzden, bu mektubu yazarak kaçmayı deniyorum. Senin de Jo'nun da ellerini çok çok sıkarım.

Senin,
Vincent.

Annemin doğum günü dolayısıyla seni kutlamadım daha. Dün onlara da yazdım ama mektubu bitirecek kadar kafamı toplayamadığım için henüz göndermedim. Tuhaftır, bundan önce iki üç kez, Pisarro'nun yanına gitme düşüncesi geçmişti kafamdan; şimdi sen de, onun başına gelenleri bana söyledikten sonra; senden bu ricada bulunmaktan çekinmiyorum.

Evet, evet, burayla ilişkimizi kesmeliyiz. İki kişi birden, yani, hem çalışmak, hem de buradaki tuhaf hastalarla birlikte yaşamak çabasını bir arada sürdüremiyorum –asabım bozuluyor.

Aşağıya inmek için boşuna zorluyorum kendimi. Açık havaya çıkmayalı neredeyse iki ay oldu.

Zamanla burada çalışma yeteneğimi yitireceğim, ama o zaman dur demek zorundayım ve –eğer izin verirsen– cehenneme gitmelerini söyleyeceğim onlara.

Hepsi yetmiyormuş gibi bir de üstüne para vermek –hayır! Parası kıt sanatçılar arasında benimle birlikte ev tutup oturmak isteyecek biri vardır mutlaka. Jo'nun da senin de iyi olduğunuzu, onun kızkardeşinin yanınızda kaldığını yazabilmen çok iyi doğrusu.

Çocuğun doğduğunda* orada olabilmeyi çok isterdim. Senin yanında değil elbette –değil, imkânsız bu –ama Paris civarında bir başka ressamın yanında kalamaz mıyım? Üçüncü bir seçenek geliyor aklıma: Jouve'lar... Bir sürü çocukları, koca bir evleri var onların.

Birinci kriz ile ikinci kriz arasında bir kıyaslama yaptım ve de, yalnızca sana söylüyorum bunu, ikincisi benim içimden değil de dıştan gelen şu ya da bu etki yüzünden oldu gibi geliyor bana. Yanılmış olabilirim tabii, gene de, ne olursa olsun, her türlü dinsel abartmadan, dehşetle karışık bir tiksinme duyduğumu kabul edersin. Sayın Bay Peyron sana bir sürü şey söyleyecek, olmadık olanaklardan, olasılıklardan, istemsiz davranışlardan söz edecek. Pekâlâ, tamam. Ama daha kesin konuşursa, hiçbir dediğine inanmam. Ayrıca, kesin konuşacak olursa *ne hakkında kesin konuşacağını* da göreceğiz. Bu hastanede hastaların tedavisi gerçekten kolay, insan yolculuk sırasında bile uygulayabilir bunu, çünkü *hiçbir şey* yapmıyorlar. Hastaları işsiz-güçsüz bir avarelik içinde ot gibi yaşamaya bırakıyorlar, bayat, az çok bozulmuş yiyeceklerle besliyorlar. Sana şimdi açıkça söyleyeyim ki, daha ilk günden itibaren bu yiyecekleri ağzıma koymadım, kriz geçirinceye dek yalnızca kuru ekmek ve biraz çorba ile yetindim; burada kaldığım sürece de aynı biçimde davranacağım. Bu krizimden sonra Bay Peyron'un bana şarap ve et verdiği bir gerçek, ben de ilk günler bunları seve seve kabul ettim; ama, kuralların dışında muamele görmeyi uzun süre benimsemek istemiyorum; doğru olan, bir kuruluşun kurallarına saygı göstermektir. Şunu da söylemeliyim ki, Bay Peyron ilersi için bana pek umut vermiyor. Bunda da haklı bence. *Herşeyin* şüpheli olduğunu, önceden hiçbir şeyden emin olamayacağımızı kesinkes anlamamı sağladı. Ben kendim de krizlerin bir gün yenileneceğine inanıyorum; ancak çalışmalarım kafamı o kadar tümüyle dolduruyor ki, gövdesel sağlığım da iyi olduğuna göre, durumun uzun süre böylece değişmeden sürebileceğini sanıyorum.

Buradaki zavallıların yaşadığı işsiz, amaçsız, bitkisel yaşam çok kötü. Ama aslında bu aşırı güneş altıdaki kırların, kentlerin genel yaşamında da yaygın bir durum... Oysa, değişik bir yaşam tarzı öğrenmiş olan ben, bu avareliğe karşı koymayı bir görev biliyorum. Bu mektubu, seninkine bir kez daha teşekkür ederek bitiriyor, bana bir an önce yeniden yazman için yalvarıyorum. Ellerini çok çok sıkarım.

* Joanna'nın hamile olduğu açıklanmıştı.

Saint-Rémy, Kasım ortası 1889

Sevgili Theo,

İçinden yağlı boyaların ve de çok güzel bir yün hırkanın çıktığı koli için sana çok çok teşekkür ederim. Bana karşı ne kadar iyisin. İyi bir şeyler yaparak daha az nankör olduğumu sana kanıtlamayı ne kadar isterdim Boyalar tam zamanında geçti elime. Arles'dan getirdiklerim tükenmek üzereydi. Bütün bu ay zeytinliklerde çalıştım, çünkü beyler* hiçbir şeyi gerçekten gözlemeden yaptıkları Bahçede İsa'larıyla asabımı bozdular. Benim İncil'den bir şey yapmam hiçbir zaman söz konusu değil elbette; Gauguin ile Bernard'a da görevimizin hayal kurmak değil, düşünmek olduğuna inandığımı yazmıştım. Bu yüzden, son resimlerine baktığımda kendilerini bunca kapıp koyvermiş olmalarına şaştım doğrusu. Bernard tuvallerinin fotoğraflarını göndermiş bana. Bunların kötü yanı, bir tür düş ya da karadüş olmaları –yeterince bilgiyle yapılmış, tamam; ama ilkellere delice aşık birileri tarafından yapıldıkları belli oluyor. Oysa açıkçası, Raphael-öncesi İngilizler aynı işi çok daha iyi yapmışlardı... Puvis ile Delacroix ise, gene aynı şeyi, Raphael'den öncekilerden çok daha sağlıklı biçimde yaptılar.

Bu resimler beni hiç etkilemiyor değil, daha da kötüsü, ilerleme yerine bir çöküş gördüğüm için acı duyuyorum. Neyse işte, bu duyguyu üstümden atmak için bu soğuk ama açık ve parlak güneşli günlerde gece gündüz meyvebahçelerini dolaşıp çalıştım. Sonuç olarak beş adet 30 numara tuval doldurdum. Sendeki üç zeytinlik etüdümle birlikte bunlar soruna hiç değilse bir yaklaşım oluşturuyorlar. Zeytin ağacı bizim Kuzey'deki söğüt kadar değişken. Bilirsin söğüt, ilk ağızda monoton görünmesine karşın çok çarpıcı bir ağaçtır ve içinde yetiştiği yöreyle tam uyum içindedir. Şimdi, bizim oralarda söğüt neyse, zeytin ile servi de burada aynen o anlama geliyor. Onların soyutlamalarının yanında benim yaptıklarım oldukça sert ve kaba bir realizm gibi duruyor ama, resimlerin kırsal yörenin tam havasını verdiği, hattâ toprak koktuğu kesin. Gauguin ile Bernard'ın doğaya bakarak yaptıkları resimleri nasıl da görmek isterdim.

Gauguin portrelerden de söz ediyor –onları mutlaka daha çok beğenirdim.

Kendimi soğukta çalışmaya alıştıracağımı umuyorum –sabah erken saatlerde çok güzel sis ve beyaz kırağı oluyor. Sonra, zeytin ağaçları üstüne yaptığım çalışmaları dağlar ve serviler üstüne de yapmayı çok istiyorum.

Şimdi mesele şu: Bunların –yani zeytin ve servi ağaçlarının –pek az yağlıboya resminin yapılmış olması... Tabloların pazarlanması açısından, İngiltere'de iyi gitmeleri *gerekir*, oradakilerin ne aradıklarını iyi bilirim ben.

* Bernard ile Gauguin son çalışmalarının fotoğraflarını göndermişlerdi.

Her neyse, emin olduğum bir şey varsa, arada bir eli yüzü düzgün işler çıkaracağım bu gidişle. Gittikçe daha çok inandığım bir şey var, İsaäcson'a da söylemiştim vaktiyle: Doğaya bakarak yılmadan çalışırsan, önceden kendine "şunu ya da bunu yapmak istiyorum" demeden, sanki bir çift pabuç yapıyormuşsun gibi sanatsal endişeler duymadan çalışırsan, belki her zaman iyi işler çıkarmazsın ortaya, ama kimi günler hiç beklemediğin bir anda öyle bir konu yakalarsın ki, bizden önceki büyüklerin işleriyle boy ölçüşecek güçtedir. İlk bakıştaki görünümünden aslında çok farklı olan kırsal yöreyi tanımayı öğreniyorsun böylece.

Bunun tersi olduğunda, kendi kendine, "Resimlerimi daha iyi tamamlayayım, daha özenle yapayım" diyorsun ama bu ve bunun gibi birçok düşünce, hava koşullarının, değişken ışığın, ortaya çıkardığı güçlükler karşısında uygulanamaz hale geliyor. Sonunda şu gerçeğe boyun eğmek zorunda kalıyorsun: Uzun vadede, olgunlaşan ve insanın yaptıklarını daha tastamam daha doğru yapmasına yol açan tek şey, biriken deneyimler ve gündelik, kusurlu çalışmalar. Böylece tek yol, uzun ve ağır çalışma; ille de iyi şeyler yapma karar ve çabası ile yanlış. Çünkü her gün yeni baştan saldırıya geçtiğinde, başarı ile bitirdiğin işlerin sayısı kadar tuval bozmak zorundasın aynı zamanda. Dolayısıyla, resim yapmak için, düzenli, sakin bir yaşam sürdürmek kesinlikle gerekli. Oysa, örneğin Bernard gibi bir adamın ana babası tarafından durmadan, ama hiç durmadan aceleye zorlanması karşısında ne yapabilirsin? Kendi istediğini yapamıyor. Onun durumunda olan daha pek çok kişi var.

Kendi kendine, artık resim yapmayacağım diyebilirsin; ama o zaman da ne yapacaksın? Ah, ah, resim yapmanın daha kolay bir yöntemini icat ememiz gerek; hem yağlıboyadan daha ucuz olsun hem de onun kadar

dayanıklı.. Bir tablo.....sonunda dinsel bir söylev kadar harcıalem duruma gelecek, ressam ise geçen yüzyıldan arta kalmış bir yaratık gibi olacak. Genelde, bunun böyle olması üzücü. Şimdi, ressamlar Millet'yi insan olarak daha iyi anlasalardı, onu Lhermitte ve Roll gibi kimilerinin kavradığı biçimde kavrayabilselerdi, durum böyle olmazdı. Kalıcı bir şeyler yapmak istiyorsak eğer, bir köylü kadar çok ve özentisiz çalışmamız gerek.

Kişi parlak, görkemli sergiler açacağına doğrudan doğruya halka hitap etse ve herkesin evinde birtakım tablolar ya da öğretici nitelikte reprodüksiyonlar –Millet'nin yapıtları gibi –bulunabilmesi için çalışsa çok daha iyi olurdu.

Tuvallerimin sonuncusundayım, mümkün olan en kısa zamanda bana on metre daha tuval bezi göndermeni çok rica ederim. O zaman dağlara ve servilere başlayacağım. Sanırım bunlar, Provence'ın şurasında burasında yaptığım çalışmaların nüvesini oluşturacak ve tamamlandığında, uygun olan ilk fırsatta buradaki misafirliğime son verebiliriz. Çok acelesi yok, çünkü Paris insanın kafasını dağıtmaktan başka bir işe yaramıyor. Gene de, bilmem ama –her an karamsar olmadığım için belki –günün birinde bir kitapçı dükkânının yağlıboya resmini yapma isteğinin hâlâ içimde olduğunu düşünüyorum hep. Akşamüstü vitrini sarı ve pembe olan bir kitapçı dükkânı ve önünden geçen siyah bir figür... Temelde öylesine çağcıl bir konu ki bu... Çünkü, mecazi anlamda düşünürsen, harika bir ışık kaynağı gibi geliyor bana. Bak işte, bir zeytinlik tablosuyla bir mısır tarlası tablosunun arasına çok iyi gidecek bir konu bu bence –kitapların ve bitkilerin tohum zamanı... Bu resmi, karanlığın ortasındaki bir ışık gibi yapmak için büyük bir özlem duyuyorum. Evet, Paris'i güzel görmenin de bir yolu var. Neyse, kitapçı dükkânları tavşan gibi kaçmadığına göre, bu işin bir acelesi yok. Burada bir yıl daha kalıp çalışmaya razıyım; herhalde daha akıllıca olur bu.

Annem Leiden'de iki hafta kalmış olmalı. Ona verilecek tabloları sana göndermeyi geciktirdim, çünkü aynı koliye Vinngtiste'ler* için *Mısır Tarlası*'nı da katmak istiyorum.

Jo'ya en iyi dileklerimi ilet. Sağlığını yerinde tutmakla çok iyi davranıyor. Boyalar ve yün hırka için yeniden teşekkürler. Ellerini sım sıkı sıkarım.

Senin,
Vincent

* Vincent'in çalışmalarından birkaç tanesi, Brüksel'deki bu topluluğun sergisine katılacaktı.

Saint-Rémy, Şubat başı, 1890

Sevgili Theo,

Nihayet baba olduğunun, Jo'nun en kritik dönemi atlattığının, erkek yavrunuzun çok iyi olduğunun haberini daha bugün aldım. Bu iyi haber, kelimelerle anlatamayacağım kadar sevindirdi, mutlandırdı beni. Bravo! Annem de ne kadar sevinecek! Dün değil evvelsi gün, ondan da oldukça uzun ve epeyce keyifli bir mektup aldım. Her neyse, işte senin için onca uzun süredir çok istediğim onca şey gerçekleşti. Son günlerde seni çok sık düşündüğümü, Jo'nun doğumdan bir gece önce bana mektup yazmak iyiliğini göstermesinden ne kadar duygulandığımı söylememe gerek yok. Tehlike içinde olmasına karşın öylesine cesur ve sakin davranması beni gerçekten çok derinden duygulandırdı. İşte, hasta geçirdiğim şu son günleri unutmama çok yardımcı olacak bu haber. Hastalandığımda nerede olduğumu bilemiyorum, kafamı toplayamıyorum.

Bana gönderdiğin resimlerin hakkındaki yazıya çok şaştım* Orada dendiği gibi resim yapmadığımı düşünmeyi sürdürmeyi umduğumu, tersine nasıl resim yapmam gerektiğini gördüğümü sana söylememe gerek yok. Yazı, doldurulacak boşluğa işaret etmesi bakımından son derece doğru çünkü. Bence yazar aslında yalnızca bana değil, tüm öteki izlenimcilere de yol göstermek, hatta iyi bir yerde kopmayı sağlamak için yazmış yazısını. Böylece, yalnızca bana değil, ötekilere de ideal bir toplu kişilik önermiş; bana söylediği şey kısaca, benim kusursuzluktan çok uzak olan yapıtlarımda bile ara sıra iyi işler çıktığı... Kesinlikle takdir ettiğim, müteşekkir olacağımı umduğum teselli edici bir yanı var. Yalnız, benim omuzlarımın bunca ağır bir yükü kaldıracak kadar geniş olmadığını vurgulamam gerek; Yazının benim üstümde yoğunlaşmış olmasıyla ne kadar iltifata boğulduğumu hissettiğimi de sana söylemem gereksiz. Bana sorarsan, bu yazı, Isaäcson'un senin hakkında yazdığı yazı kadar abartılı. Orada, ressamlar arasındaki çekişmenin artık sona erdiği, çok önemli yeni bir akımın, Montmartre Bulvarı'ndaki küçük bir dükkânda sessizce başlatıldığı belirtiliyordu. Bir konuda yüsek sesle konuşmanın, insanın fikirlerini değişik biçimde ifade etmesinin zorluğunu –aynı, gördüğünü istediğin gibi resimlendirememek gibi –kabul ediyorum, dolayısıyla Isaäcson'un ve de öteki eleştirmenin ataklığını eleştirmek amacında değilim; ancak, söz konusu biz olduğumuzda, bil ki aslında, *model havasında* poz veriyoruz biraz. Bir yerde görevlerimizden biri, işimizin bir parçası da bu. Dolayısıyla sen ya da ben ya da her ikimiz şöyle böyle bir üne kavuşacak olursak, yapılacak şey sükûnetimizi belirli ölçülerde korumak ve mümkünse eğer, aklımızı başımızda tutmak.

* Mercure de France'ın Ocak 1890 sayısında "Les İsolés" başlıklı, Albert Auirier imzalı yazıda, Vincent'ın sanatı simgeci içeriği açısından incelenmişti.

Yazarın benim ayçiçeklerim hakkında dedikleri, Quost'un o görkemli ve çok temiz bitirilmiş hatmileri, sonra sarı süsenleri, Jeannine'in harika şakayıkları hakkında da söylenemez mi –hem de *çok daha yerinde* olarak? Üstelik, bu tür bir övgünün mutlaka bir karşıtı olacağını madalyonun öteki yüzünün de varlığını, sen de benim kadar öngörebilirsin. Gene de, bu yazıdan dolayı çok memnun ve müteşekkirim, ya da, *Revue*'deki şarkının dediği gibi, "*Le coeur á l'aise*".. gereksinmemiz olabilir çünkü, nasıl ki insanın madalyaya da gereksinmesi olabilir. Ayrıca böyle bir yazının, sanat eleştirisi olarak başlı başına kendi değeri var ve bence bu açıdan saygıya değer.. Bir yazarın da kendine göre renkleri parlatması, sonuçları vurgulaması vs gerek. Sense, yeni başlattığın aileni *fazla sanatsal* bir muhit içinde yetiştirmemeye dikkat etmelisin başından itibaren. İhtiyar Goupil, Paris denilen ısırganotu tarlasında ailesini idare etmeyi bilmişti, bugünlerde sık sık onu düşünüyor, ondan örnek alıyor olmalısın. Her şey çok değişti, onun için, onun o soğuk uzak duruşu bugün ters karşılanabilir ama, onun onca fırtınaya karşı koyma gücü gerçekten önemliydi.

Gauguin, pek belli belirsiz de olsa, de Haan ve benimle birlikte, kendi adına bir atölye kurmayı önermişti, ama önce Tonkin tasarısını sonuna dek götürmeye kararlı olduğunu da söylemişti. Nedense bu konuya epeyce soğumuşa benziyor. Oysa tam da fırlayıp Tonkin'lere gidecek cinsten bir adamdır. Yaşama alanını genişletme gereksinmesini duyuyor hep, sanat muhtini de –bir ölçüde haklı olarak– iğrenç buluyor. Onca gezi deneyimi olan birine ne denilebilir ki?

Umarım seninle beni kendi dostu olarak kabul etmiştir –gene de bizden pek fazla bir şey beklemeden ki, beklediğini hiç sanmıyorum. Mektuplarını oldukça mesafeli yazıyor, geçen yıl yazdığından çok daha ciddi. Geçende Russell'e birkaç satır daha yazdım ona Gauguin'i anımsatmak için, çünkü Russell'ın da insan olarak çok ciddi ve güçlü olduğunu biliyorum.Gauguin ile Russell'e yürek hemşerisi denilebilir aslında; kaba-saba değiller ama, uzak köylerde yaşayanların içsel saflığını taşıyorlar –herhalde senden benden daha çok... Ne bileyim bana öyle görünüyorlar işte..

Kabul ediyorum ki kimi kez bir şeyi görebilmek için ona az çok inanmak gerekiyor. Şimdi, ben, kendi payıma, Millet'nin bir takım işlerini –diyelim ki *–tercüme etmeyi** südürmek niyetinde olsaydım, o zaman –kimilerinin beni eleştirmelerini engellemek için değil, çünkü onlara hiç aldırmıyorum; ama kopyalar ürettiğimi iddia ederek yaptığım işi ya da içinde bulunduğum durumu zorlaştırmalarını önlemek için –sanatçılar arasında Russell ve Gauguin gibi kişilere gereksinmem olurdu işi sonuna dek götürmek ve ortaya ciddi bir şeyler çıkarabilmek için.

* Bu sırada Vincent, en sevdiği Millet kompozisyonları üstüne birtakım çeşitlemeler yapmaktaydı.

Örnekse, senin gönderdiğin Millet'lere –ki, çok iyi bir seçim yapmışsın– bakarak resim yapmak konusunda bir tür vicdan azabı duyuyorum. Bu yüzden fotoğrafları aldığım gibi hiç düşünmeden Russell'a gönderdim ki, üstünde uzun uzun düşünmeden onları görmeyeyim diye. Daha önceden yaptıklarım üstünde senin ve birkaç başka kişinin fikrini almadan bunları yapmak istemiyorum.

Böyle yapmazsam vicdanım rahat etmeyecek, yaptığımın konu hırsızlığı kapsamına girmesinden korkuyorum. Şimdi değilse bile, birkaç ay içinde yaptığımın yararı konusunda Russell'ın gerçek ve açık fikrini öğrenmeye çalışacağım. Her ne olursa olsun Russell duyguları çabuk uyarılan bir insan; sinirleniyor, kızıyor ve doğru şeyler söylüyor. Benim de kimi kez buna gereksinmem var. Biliyorsun, *Meryem Ana*'yı öylesine gözkamaştırıcı buldum ki, ona bakmayı *göze alamadım.* Birdenbire "henüz olmaz" gibisinden bir duygu doğdu içimde. Şu sıralar hastalığım dolayısıyla çok duyarlıyım, böylesi başyapıtlar söz konusu olduğunda bu "tercüme"leri sürdürecek gücü bulamıyorum kendimde bu günlerde. Şimdi elimde olan ve istediğim gibi ilerlemeyen *Tohum Saçan Adam* üstündeki çalışmayı da durdurdum. Hastayken, bu çalışmayı sürdürüp sürdürmeme konusunu epeyce düşündüm gene de, resim yaptığım zaman, sükûnetle yaptığımı da... Yakında, bitmiş olan beş altı tuvali gönderdiğimde sen de göreceksin bunu.

Bay Lauzet* gelir umarım, onunla tanışmayı pek çok istiyorum. Onun görüşlerine güvenim var. Provence dediğinde gerçek güçlüğe parmak basıyor ve o da, öteki gibi, yapılmış bitmiş işi değil de yapılması gerekeni işaret ediyor. İçinde serviler bulunan peyzajlar! Ah, kolay olamaz bu. Aurier de aynı şeyden söz ediyor, siyahın bile bir renk olduğunu söylediğinde... Sonra o çerçevemsi görünümleri... Üstünde düşünüyorum, düşünüyorum ama benim de cesaretim yok ve temkinli dostumuz Isaacson'un dediğine geliyorum: Henüz buna sıra geldiğine inanmıyorum. Çok güzel şeyleri yapabilmek için, yepyeni bir esin sarsıntısı, yükseklerden bir yerden bir ışın, kendi içinde olmayan bir şey gerekli. O ayçiçeklerini yapıp bitirdiğimde, onların karşıtı ama eşdeğeri bir şey aradım ve dedim ki: Serviler!

Daha fazla konuşmayacağım. Anlaşılan hâlâ hasta olan bir arkadaşımı merak ediyorum, gidip görmek istiyorum. Hani, sarılı siyahlı portresini yaptığım kadın vardı ya, o. Çok çok değişmişti. Sinir krizleri bir de erken yaş dönümünün getirdiği komplikasyonlar... çok acıklı bir durum. Geçen görüşümde yaşlı bir dedeye dönmüştü. İki hafta sonra yeniden gideceğimi söylemiştim ama, bu arada ben de hastalandım. Neyse gönderdiğin iyi haber, hakkımdaki yazı ve daha bir sürü güzel şey beni iyileştirdi, bugün iyice kendime geldim. Bay Salles'ın seni bulamamasına da üzüldüm. O güzel mektubu için Wil'e** bir kez daha teşekkür ederim. Bugün bir cevap yazmak isterdim ama, birkaç gün sonraya erteliyorum; annemin Amsterdam'dan bir uzun mektubu daha yolladığını söyle ona. Ne sevinecektir!

Mektubumu burada bitirmekle birlikte aklımın sizde olduğunu bilmenizi isterim. Dilerim Jo,bizim için hep böyle kalır. Küçük oğlana gelince, ona babamın anısına, Theo adını versenize. Ben kendi payıma çok hoşnut olurum bundan kesinlikle***

Ellerini sıkarım.

Senin
Vincent

Bay, Aurier'yi görecek olursan, yazısı için teşekkürlerimi ilet. Kendisine verilmek üzere bir etüd ile birkaç satır da göndereceğim sana daha sonra.

* Baskı resim yayımlayan biri.
** Vincent ile Theo'nun kızkardeşi.
*** Theo'nun oğluna Vincent adı verilecekti.

Auvers-Sur-Oise

Auvers-sur-Oise, Mayıs sonu, 1890

Sevgili Theo, Sevgili Jo,

Bu sabah elime geçen mektubunuz ve içindeki elli frank için teşekkürler.

Bugün Dr. Gachet'yi* yeniden gördüm. Sah sabahı resim yapmak için onun evine gideceğim, akşam yemeğini birlikte yiyeceğiz, yemekten sonra da gelip resmime bakacak. Aklı başında bir adama benziyor, ama taşra doktoru olarak yaptığı işten, benim resimden yıldığım kadar yılmış. Ben de ona, kendisiyle memnuniyetle iş değiştirebileceğimi söyledim. Neyse, onunla iyi dost olacağımıza inanmaya hazırım. Ayrıca bana dedi ki, eğer depresyonum ya da başka bir şey dayanamayacağım kadar ağırlaşacak olursa, beni yatıştırmak için yapabileceği şeyler varmış ve onunla her bakımdan açık konuşmaktan çekinmemeliymişim. Ona gereksinme duyacağım bir an gelip çatabilir kuşkusuz, ama şimdiye kadar her şey iyi gitti. Öte yandan, herşey daha da iyiye gidebilir. Kapmış olduğum hastalığın Güney'e özgü olduğuna, buraya dönüşümün hepsini dağıtacağına hâlâ inanıyorum ben. Senin küçük yavruyu sık sık, pek sık düşünüyorum; sonra da, buraya kırlara gelebilecek kadar büyümüş olsaydı keşke demeye başlıyorum. Çünkü, çocukları buralarda büyütmek en iyi sistem aslında. Seninle Jo'nun her zamanki gibi Hollanda'ya gideceğinize, küçüğü de alıp kırsal bir yerde tatil yapmanızı nasıl da isterdim.

* O sırada Vincent'e bakan uzman hekim. Resim koleksiyoncusuydu ve Cézanne'ın kişisel dostu olmuştu.

Evet, annemin ille de küçüğü görmek için ısrar edeceğini çok iyi biliyorum. Bu da Hollanda'ya gitmeniz için geçerli bir neden, ama dediğim küçük için gerçekten daha iyi olacaksa eminim annem de anlayış gösterecektir.

Burada insan, gerçekten bir kırsal yörede sayılabilecek kadar uzak Paris'ten; gene de, Daubigny'nin zamanından beri ne kadar değişmiş. Kötü anlamda değişmiş de değil. Birçok villa, modern görünüşlü burjuva köşkleri var; hepsi de pek parlak, güneşli ve çiçek dolu.

Doğa açısından çok bereketli bir yöre sayılabilir burası. Tam da eski bir toplum içinde yeni bir toplumun geliştiği bir zamanda, hiç hoşa gitmeyecek bir şey değil bu; çevrede bir bolluk ve refah havası esiyor. Burada gördüğüm ya da gördüğümü sandığım şey, Puvis de Chavannes türü bir sükûnet... Fabrika yok, bol bol ve bakımlı bir yeşillik var... Mille, Bock'un hangi tabloyu aldığını bir ara söyler misin bana lütfen? Ağabeyine yazıp onlara teşekkür etmem gerek; bir de, iki etüdüme karşılık onlardan birer tane istemeyi düşünüyorum. Eski bir bağ kütüğü desenim vardı; ondan 30 numara bir tuvale yağlıboya yapmak niyetindeydim. Sonra, bir pembe atkestanesi bir de beyaz atkestanesi etüdüm var. Ancak durumlar izin verirse figür üstünde biraz daha çalışmak istiyorum. Kafamın içinde, bir belirip bir kaybolan, kesinleşmemiş bir takım resimler dolanıyor... Bunların netleşmesi için epey zaman gerek.. Neyse, yavaş yavaş

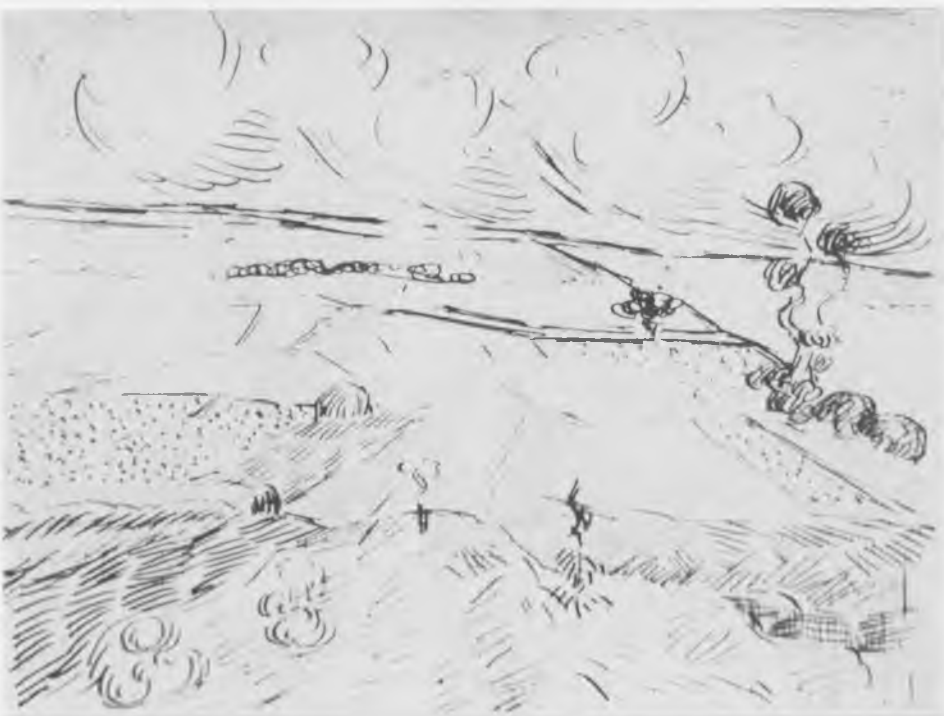
olacak... Hastalanmasaydım, Bock'a da, Isaäcson'a da çok daha önce mektup yazacaktım.

Sandığım hâlâ gelmedi, canımı sıkıyor bu. Bu sabah telgraf gönderdim.

Tuval bezi ve kâğıtlar için önceden teşekkür ederim. Dün de bugün de hava yağışlı, fırtınalıydı, ama bu etkileri yeniden görmek hiç de kötü değil. Yataklar da gelmedi daha. Bütün bu tersliklere karşın, sizin ikinizden, dostlarımdan artık uzakta olmadığım için mutluyum. Umarım sağlığın iyidir. Aslında eskisi kadar iştahlı görmedim seni.* Hekimlerin dediklerine bakılırsa bizimki gibi bünyeler çok sağlam bir beslenme gerektiriyor. Dolayısıyla, bu bakımdan dikkatli ol lütfen. Tabii, özellikle Jo'nun da dikkat etmesi gerek, o bir de bebek emziriyor. En az normalin iki katı yemesi gerek onun. Dünyaya çocuk getirecek ve onları büyütecek biri için hiç de aşırı değil bu dediğim. Yoksa, dümdüz yolda trenin ağır gitmesi gibi bir şey olur. En iyisi, ancak hatlar dolambaçlı olduğunda istimi kısmak.

Ellerinizi sıkarım.

Senin,
Vincent.

* Güney'den Auvers'i geçerken Paris'te üç gün kalmıştı.

Auvers-sur-Oise, Temmuz başı, 1890

Sevgili Kardeşim ve Kızkardeşim.

Jo'nun mektubu, İncil'den bir yaprak kadar iyi geldi bana... Birlikte geçirdiğimiz, hepimiz için de zor ve sıkıntılı saatler* yüzünden çektiğim derin acılardan beni kurtardı. Günlük ekmeğimizin tehlikede olduğunu hepimizin birden hisettiğimiz bir anda azımsanacak bir şey değildir bu yaptığı. Varlığımızı sürdürme yollarının başka sebeplerle de tıkanabileceğini hissettiğimiz bir anda üstelik, azımsanacak bir şey değildir bu yaptığı.

Buraya döndükten sonra üzüntüm devam etti, sizi tehdit eden fırtınanın ağırlığını kendi omuzlarımda duyuyordum sürekli... Ne yapabiliriz? Bak şimdi, ben genellikle elimden gediğince iyimser olmaya çalışırım, ama benim yaşamım da kökünden tehdit altında ve atacağım adımlar da sağlam değil.

Size yük olduğum için beni sevimsiz bulduğunuza değin bir korku vardı içimde –çok fazla değilse bile, evet, korkuyordum biraz. Ama Jo'nun mektubu, benim de sizin kadar çaba ve sıkıntı içinde olduğumu anladığınızı kanıtlıyor bana.

* Ayınbaşında Vincent son kez Paris'i ziyaret etmişti.

Buraya döndüğümden beri çalışıyorum. Başlangıçta fırça neredeyse elimden düşecek gibiydi ama, ne yapmak istediğimi çok iyi bildiğimden inat ettim, üç büyük tuvali bitirdim bile.

Bunlar, fırtınalı gökler altında uzanan çok geniş mısır tarlaları... Derin keder, sonsuz yalnızlık ifade etmek için herhangi bir zorlamaya başvurmama da gerek kalmadı. Yakında görebileceğinizi umuyorum, çünkü mümkün olan en kısa zamanda Paris'e gelip bu resimleri size getirmek istiyorum. Bunlar, benim kelimelerle anlatamayacağım şeyleri söyleyecekler size, kırsal yaşamda gördüğüm sağlığı, güçlendiren öğeyi gözünüzün önüne serecekler. Üçüncü tuval Daubigny'nin bahçesi... Buraya geldiğimden beri yapmayı kurduğum bir tablo.

Çıkmaya niyetli olduğunuz yolculuğun sizi biraz olsun rahatlatmasını tüm yüreğimle istiyorum, umuyorum.

Küçük yavrunuzu çok sık düşünüyorum. İnsanın tüm sinir enerjisini resim yapmaya harcayacağına, çocuk yapıp büyütmesi çok daha iyi bana kalırsa.. Ama ne yaparsınız, ben geriye dönmek, şimdi elimde olandan başka türlü şeyler istemek için çok yaşlıyım –ya da kendimi öyle hissediyorum. Bu tür isteklerden kurtuldum, yalnızca onların yol açtığı ruhsal acılar kaldı geriye.

Guillamin'i bir kez daha göremediğim için çok üzüldüm, ama onun, benim resimlerimi görmüş olmasına sevindim. Gelmesini beklemiş olsaydım herhalde onunla lafa dalar, trenimi kaçırırdım.

Size şans ve cesaret ve görece refah dilerken, anneme ve kızkardeşime kendilerini hep düşündüğümü, bu sabah onlardan bir mektup aldığımı ve yakında cevap yazacağımı söylemenizi rica ederim.

İkinizin de ellerini sıkarım,

Sizin

Vincent,

Bu sefer param pek uzun süre dayanmayacak, çünkü döndüğümde Arles'dan gelen bagajımın yol masrafını ödemek zorunda kaldım. Paris'te geçirdiğim günlerden çok güzel anılar kaldı içimde, dostlarımı yeniden görebileceğimi bile umamıyordum aylardır. Bence o Hollandalı hanım çok kabiliyetli* Lautrec'in resmi –o müzisyen portresi –şaşılacak kadar güzel. Çok dokundu bana.

*Auvers-sur-Oise, 27 Temmuz 1890***

Sevgili Kardeşim,

Güzel mektubun ve içindeki elli frank için teşekkürler............ En önemli iş iyi yürüdüğüne göre, daha önemsiz konularda daha fazla konuşmama ne gerek var? İş ile ilgili konularda daha salim kafayla konuşacak duruma gelmemize çok vakit var besbelli....

Öteki ressamlar, içlerinden ne düşünürlerse düşünsünler, doğrudan doğruya resim ticaretiyle ilgili tartışmalardan içgüdüsel olarak uzak tutuyorlar kendilerini.

İşte böyle, gerçek olan şu ki, yalnızca resimlerimizi konuşturabiliriz. Gene de, sevgili kardeşim, sana her zaman söylemiş olduğum bir şey var ve bunu, elinden gelenin en iyisini yapmaya kararlı bir kafanın son kertesine dek zorladığı çabanın içtenliğiyle bir kez daha söylüyorum, bir kez daha yineliyorum ki, seni her zaman basit bir Corot tüccarından daha ötede gördüm ve görüyorum; sen, benim aracılığımla, birtakım resimlerin üretil-

* Kadın heykeltraş, S. de Swart

** Theo'ya yazılan son mektup olduğu anlaşılan bu mektup, Vincent 27 Temmuz'da kendisini vurduğunda üstünde bulunmuştur. Theo'nun ticari işleriyle ilgili birkaç cümle atlanmıştır.

mesine katkıda bulundun. O resimler, en büyük kargaşanın içindeyken bile sükûneti muhafaza etmişler, edeceklerdir.

Çünkü varmış olduğumuz yer bu... Bu görece kriz anında sana söyleyebileceğim tek şey, ya da en önemli şey bu... Ölmüş ressamları satanlarla yaşayan ressam ticareti yapanlar arasında durumun çok gergin olduğu bir anda.

Böyle işte, ben, kendi çalışmalarım için yaşamımı tehlikeye atıyorum, bu çalışma uğruna yarı-deli bir insan oldum –olsun, kabul– ama bildiğim kadarıyla insan ticaretiyle uğraşanlardan biri değilsin sen ve hangi tarafı tutacağını, tam insanca davranarak seçebilirsin. Ama bilmem ki...

“Geçmişi düşündüğümde -hemen hemen yenilmez zorluklarla dolu olan geleceği düşündüğümde, sevmediğim ve kaytarmak istediğim, ya da tabiatımın kötü yanının kaytarmak istediği onca güç çalışmayı düşündüğümde; bana dönük, hep bana bakan gözleri düşündüğümde- başaramazsam suçun nerede, kimde olduğunu bilecekler, bana ufak tefek serzenişlerde bulunmayacaklar, ama doğru ve erdemli olan -saf altından olan- her konuda denenmiş ve eğitilmiş olduklarından, yalnızca yüzlerindeki anlam neler diyecek bana: Sana yardımcı olduk, sana ışık verdik elimizden gelen her şeyi yaptık senin için, gerçekten dürüst bir çaba gösterdin mi? Hak ettiğimiz karşılık nerede?”

Vincent Van Gogh'un on yedi yıl boyunca, intiharından iki gün önceye dek kardeşi Theo'ya yazdığı mektuplar, sanatçının Auvers-Sur Oise'da noktalanan yaşamından ve yaratım sürecinden bir kesiti sunuyor.

Yazar Van Gogh Türkçede.

Kapak Resmi: Vincent Van Gogh

ISBN 978-975-363-551-6

16 TL

9 789753 635516